

Iskuffedarium-skolen

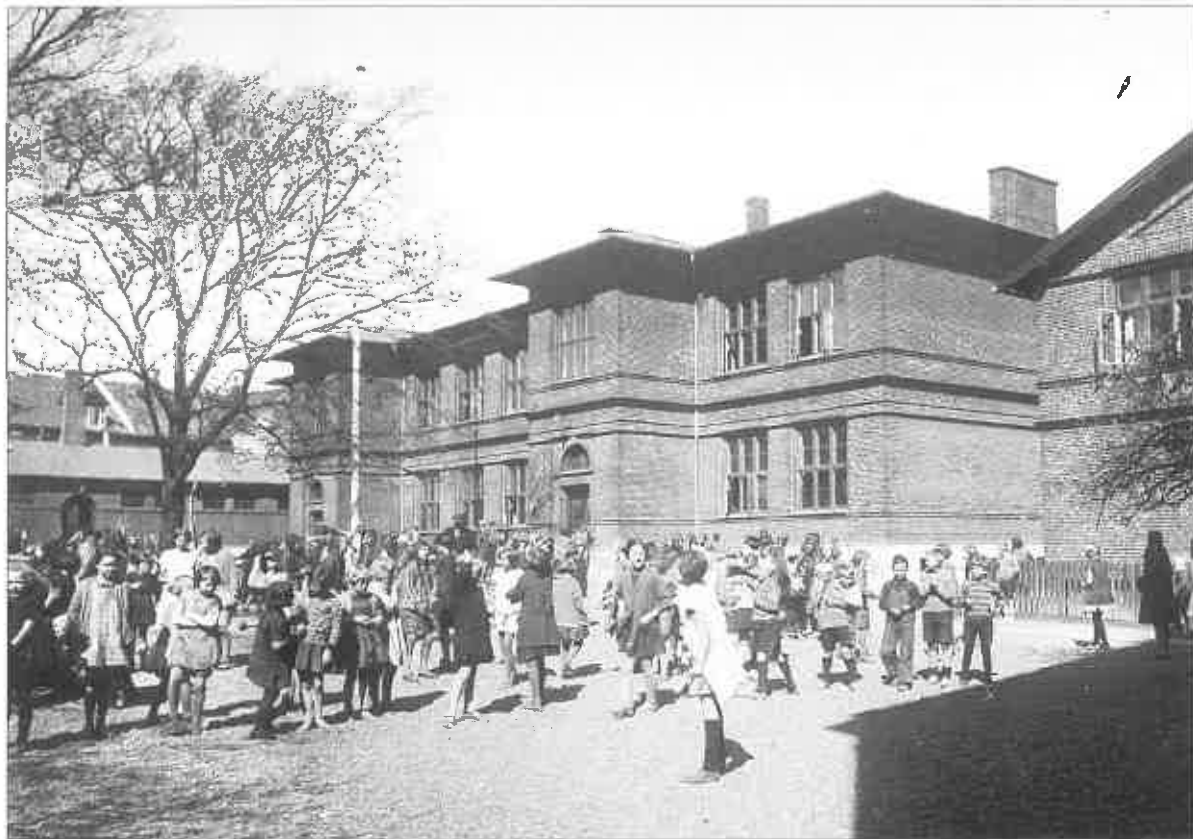
Den lå på bordet hver lørdag, når smed Andersen kom hjem. Karakterbogen. Her kunne han så af gx'erne, mg'erne og ug'erne aflæse, hvordan sønnen havde klaret sig i den dyrt betalte elevplads på Realskolen i den forløbne uge. Og nederst på siden var sønnens placering i klassen omhyggeligt regnet ud.

Omkring 1920 kostede en plads i mellemskolen otte kroner og i realklassen ti kroner pr. måned. Dertil kom køb af skolebøger og eksamenspenge. Måske hørte smed Andersens søn til de heldige, der af byrådet fik bevilget friplads. Men så måtte han også gennem flid og dygtighed gøre sig fortjent til denne gunstbevisning fra år til år.

Karakterbogen var skolemagt i koncentreret form, godt hjulpet af de årlige offentlige prøver. I karakterbogen blev det afgjort, om et barn skulle gennemgå de syv obligatoriske år i Borgerskolen eller - hvis forældrene havde vilje og økonomi til det - indstilles til optagelsesprøve til mellemskolen og måske slutte med den højeste lærdom, man kunne erhverve sig i Thisted - realeksamen.

Var realeksamen i hus, gik man - for drengenes vedkommende - ind til et liv i jakketøj og hvid flip i et af byens kontorer, måske bank eller etat. Enkelte

Husker du vor skoletid? Sommer var det. I et hjørne af den grusbelaagte legeplads på Borgerskolen. Året er ca. 1934.

Sec. Dist.	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917
Religion							
Danish							
Swedish							
Norwegian							
English							
Irish							
French							
Norwegian							
Arithmetic							
Algebra							
Geometry							
Trigonometry							
Calculus							
Statistics							
History							
Geography							
Science							
Physical Science							
Chemistry							
Biology							
Medicine							
Law							
Business							
Education							
Political Science							
Social Science							
Philosophy							
Religion							
Art							
Music							
Physical Education							
Health							
Hygiene							
First Aid							
Firearm							
Navigation							
Surveying							
Engineering							
Mechanics							
Electrical Engineering							
Civil Engineering							
Chemical Engineering							
Metallurgy							
Textile Engineering							
Food Engineering							
Leather Engineering							
Printing							
Bookbinding							
Photography							
Journalism							
Public Relations							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							
Education Administration							
Business Administration							
Engineering Administration							
Science Administration							
Religion Administration							
Art Administration							
Music Administration							
Physical Education Administration							
Health Administration							
Hygiene Administration							
First Aid Administration							
Firearm Administration							
Navigation Administration							
Surveying Administration							
Engineering Administration							
Mechanics Administration							
Electrical Engineering Administration							
Civil Engineering Administration							
Chemical Engineering Administration							
Metallurgy Administration							
Textile Engineering Administration							
Food Engineering Administration							
Leather Engineering Administration							
Printing Administration							
Bookbinding Administration							
Photography Administration							
Journalism Administration							
Public Relations Administration							
Public Administration							
Police Administration							
Fire Administration							
Health Administration							

Karakterbogen tilhører J. Andersen, der startede på Thisted Børgerskole i 1892. Året efter var han den tredjebedste blandt klassens 21 elever.

Østre Skole på Munkevej. Skolen blev omdannet til gymnasium i 1947.

drog ud for at erhverve sig studentereksamen på en kostskole, mest almindeligt i Rungsted. For pigerne gik turen oftest til husholdningsskoler, hvor de kunne kvalificere sig til dygtige husmødre, mens de ventede på ægteskabets sikre havn.

For alle de andre sluttede skolen - og barndommen - med konfirmationen. Så stod hverdagens menu på hårdt arbejde, som pige i huset, som arbejdsdreng, eller - hvis far havde de rigtige forbindelser - som lærling.

To skoler

Købstadens skolevæsen var overskueligt. Flagskibet var Borgerskolen i Skolegade, et monumentalt byggeri fra 1883 med gymnastikhus og overlærerbolig. Da århundredet begyndte, var Borgerskolen selve det kommunale skolevæsen.

Men byen var i vækst. I 1905 rummede Borgerskolen 686 børn. I 1920 skulle der være plads til 891. Samtidig var de mindre private børneskoler i byen blevet nedlagt. De havde i 1905 rummet 116 børn.

Efter en årrække med overbelægning og grundig overvejelse i byrådet - og et alvorligt pres fra undervisningsministeriet - blev der i 1919 taget beslutning om at bygge en ny skole. Man talte nu om Vestre Skole, det var den gamle Borgerskole, og Østre Skole, det var filialen på Munkevej. Byen var nu delt i to skoledistrikter, indtil den tyske værnemagt i 1940 bragte uorden i det hele ved at inddrage Borgerskolen som kaserne. Da man et par år efter Befrielsen fik sat skik på den ramponerede Borgerskole, kom denne endnu en gang til at klare folkeskole-slæbet alene. For nu blev Østre Skole omdannet til bolig for det nye kommunale gymnasium, som man havde drøft-

tet oprettelsen af gennem det meste af århundredet.

Så var der den fine gamle Thisted Realskole på Plantagevej. Den var oprettet i 1856 gennem en særlig lov. Den havde hele tiden modtaget kommunalt og amtsligt tilskud, men i 1907 blev særloven om Thisted Realskole ophævet - det betød, at et årligt tilskud fra Sorø Akademi faldt bort - og Realskolen blev en del af det kommunale skolevæsen. I 1948 indgik såvel elever som lærerkorps i det nyoprettede gymnasium på Munkevej.

Borgerskolen

Byens "folkeskole", som det officielt kom til at hedde med skolereformen i 1899, havde sin egen velordnede systematik, der på en logisk måde afspejlede det samfund, den skulle opdrage til. For det første var den opdelt i "betalingskole" og "friskole" med nogenlunde lige mange elever i hver afdeling.

De to afdelinger havde fælles morgensang, men levede ellers skolelivet hver for sig; selv i skolegården var "friskoleungerne" adskilt fra pæne folks børn ved et sortmalet plankeværk.

I mange år arbejdede socialdemokraterne i byrådet ihærdigt på at få denne socialt diskriminerende opdeling ophævet. Det lykkedes i 1920. Indtil da var der hvert år et underholdende slagsmål i byrådet om, hvor mange hele og halve fripladser, der skulle bevilges til betalingsskolen - og hvem, der skulle have de ærefulde pladser. I betalingsskolens sidste år var man kommet op på 194 hele og 20 halve fripladser til de i alt 530 børn.

Så var der den særlige fabriksklasse, der i sin tid var oprettet for at tilgodese drengearbejderne på tobaksfabrikken. Eleverne i denne klasse gik kun i skole to gange i ugen. I 1916 var der syv drenge tilbage i klassen, og byrådet besluttede at ophæve ordningen. Den var for dyr, og man kunne efterhånden heller ikke lide princippet.

Ifølge skoleplanen fra 1920 var der mulighed for at oprette en særlig "vinterklasse" beregnet til de børn, der pr. 1. november vendte tilbage til byen fra sommertjeneste på landet.

Aldersmæssigt var skolen delt i en grundskole med fire årgange. Her un-

Øverst: Borgerskolens såkaldte "forældreskole" - eller "betalingskole" - fik lokaler i Teknisk Skole i Kr. Koldsgade. Billedet er fra 1913.

I midten: Lærer Spanggaard med elever det samme år.

Nederst er alle skolens elever samlet før en udflugt. Her er vi tilbage i ca. 1905.

Skoleinspektør Anders Larsen blev overlærer ved Thisted Børgerskole i 1913 og skoleinspektør fra 1922 til 1944. Han var formand for Centralbiblioteket fra 1919 til 1938.

Børgerskolens lærer Niels Skov underviser 3c i biologi i 1934/35.

derviste man piger og drenge sammen i de to første klasser. Derefter adskilte man de to køn.

Oven i alle disse opdelinger havde man så yderligere mulighed for at placere de børn, der afveg fra normen til den uheldige side i særlige hjælpeklasser.

Dette pædagogiske skuffedarium-princip gjorde købstadsskolen til noget helt andet end landsbyskolen, hvor flere årgange af begge køn blev undervist i skøn forening, og hvor man knap nok delte i timer og fag. I købstaden var man stolt af sin skole og ikke et øjeblik i tvivl om, at den var langt bedre end den pjokkede landsbyskole.

Bag skolemuren:

- Gik med min far i hånden op ad Storegade, Store Torv og videre op ad Vestergade. Denne dag græd jeg mine modige tårer, men der var ingen vej uden om. Jeg skulle jo begynde i skolen. Sådan erindrer Orla Abildgaard Jacobsen den første tunge vandring til Børgerskolen. Inde på skoleinspektør Larsens kontor blev han så indskrevet i første klasse. Skoleinspektør Larsen trøstede ham med, at han nok skulle blive glad for at gå i skole. "Vi har nogle flinke lærere og lærerinder, og du vil meget hurtigt få nogle gode kammerater", sagde skoleinspektøren.

Næste dag var det 1. april. Det betød starten på det nye skoleår, og Orla måtte af sted. De første fire dage med mor ved hånden. Så kunne han selv, og skoleinspektør Larsen fik ret. "Det hele forløb, som det skulle", hedder det i erindringen.

Når klokken ringede, stillede man op klassevis i skolegården. Og når gårdvagten havde skridtet fronten af, begyndte indmarchen i velordnede rækker. Denne procedure gentog sig efter hvert frikvarter.

Dagen startede med fælles morgensang. I mange år akkompagnerede lærer Niels Skov på violin. Han havde aftenen i forvejen med omhu udvalgt salmen eller sangen og øvet sig på melodien.

Så gik eleverne til deres klasseværelser. Alle rejste sig, når læreren kom ind, og der blev stille. Der blev bedt morgenbøn, og så var klassen klar til læsning, skrivning, regning, geografi, historie, eller hvad der nu stod på skoleskemaet for denne time.

At blive hørt i lektien var den foretrukne aktivitet. Det foregik ved, at den udvalgte elev stillede sig ved siden af pulten eller kom op til tavlen, hvis der skulle skrives og tegnes. Alle andre skulle så forholde sig stille og lyttende. Lærerens dygtighed og autoritet var afgørende for, om det så også kom til at forløbe på denne måde.

Det behøvede nu ikke altid at være så kedeligt og stramt. Lærernes personlige engagement og fortælleglæde kunne bryde igennem og skabe mindeværdige lyspunkter i skoledagen. Rigmor Fenger erindrer, hvordan hendes storebror Vagn kom hjem fra skole, mens han gik i 1. og 2. klasse og genfortalte, "hvad lærer Hald han sagde". De små søskende lyttede med

3. klasse på Thisted Borgherskole i 1934/35. Læreren er frk. Sonnichsen.

Det gjaldt også om at kunne få noget fra hånden. Sådan så det ud i 1934/35, når 7b på Borgherskolen havde sløjd under lærer Nørby's kyndige ledelse.

I 1955 havde Indre Mission overtaget børneasylet i Asylgade, og skolebespisningen blev flyttet til Borgerskolen - som dette billede viser, hvor der er gang i servering og fortæring ved de mange borde. Ordningen ophørte i 1960. Børnebespisningen begyndte i slutningen af forrige århundrede, da mange småkårsfolk var i nød som følge af lange vintre og stor arbejdsløshed. Håndværkerforeningen tog initiativ til bespisning af fattige skolebørn, da det såkaldte Velgørenhedsselskab ikke alene kunne klare opgaven. Håndværkerforeningen lagde de første år lokaler til og senere foregik det i Frelsens Hærs lokaler. Efter en kortere pause af økonomiske grunde blev bespisningen genoptaget i 1914 af menighedsplejen på børneasylet i Asylgade. I 1930'erne blev der dannet en "Forening til skolebørns bespisning", der var i aktivitet fra 1. november til 1. april, og det var kommunen, der først og fremmest betalte. Også ikke-skolepligtige børn kunne være med omkring bordene.

(Fortsættes næste side)

åbne munde til de fantastiske beretninger: "Tænk, at Gud havde lavet Adam af jord!"

Samme lærer Hald var ivrig arkæolog og grundlægger af byens museum. Når noget skulle udgraves, kunne han godt finde på at tage eleverne med: „Nu skal I se drenge!“ At han så også var dirigent for byens FDF-orkester, fortæller kun noget om, hvor alsidigt et lærerliv kunne udfolde sig.

Lærer Nørby havde som regel drengene til sløjf. Disciplinen var skrap. De skulle save i takt, mens de sang ...

Johan Galster erindrer lærerkollegiet på Borgerskolen som "muntre og humane pædagoger". Af korporlig afstraffelse husker han personligt kun "et venligt spanskrørsrap" af gårdvagten, lærer Pedersen.

Men der herskede ikke et øjeblik tvivl om, at skolen havde et opdragende sigte:

At møde regelmæssig i skole, at være ren i person og klæder, at være ærlig, sandfærdig, høflig, lydig og flittig, at bære sig sømmeligt ad over for kammeraterne, at være nænsom over for bygninger og materiel og være så rolig, som lærerne forlanger det i timerne. Mangel på orden og disciplin i en skole vil være nedbrydende på den velopdragenhed, børn fra gode hjem har erhvervet hjemme.

Ordene faldt på Danmarks Lærerforenings kongres i 1937 som begrundelse for en resolution, der indskærpede behovet for "fast orden og disciplin i skolen".

Resolutionen blev vedtaget næsten enstemmigt. Kun én delegeret - fra Fre-

deriksberg - stemte imod. Han kunne ikke acceptere legemlig revselse.

Rundt om det store bord i Borgerskolens lærerværelse har man uden tvivl nikket bifaldende til kongressens opfattelse. Netop i 1937 blev den noget bedagede anordning om disciplin fra 1814 erstattet af en ny bekendtgørelse, der præciserede, at afvigelser fra den gode norm kunne følges op af en eskalerende skala af sanktioner: Formaning, eftersidning eller legemlig revselse. Sidstnævnte straf kunne i værste fald udmøntes i tre slag med spanskrør uden på tøjet. Først i 1967 blev der - under stor debat - sat punktum for brugen af korporlig straf i folkeskolen.

Århundredets første halvdel bød på en rolig udvikling i den danske folkeskole. Den største reform kom i 1937, da man i den købstadsordnede skole indførte "den frie mellemskole". Den fireårige eksamensmellemskole fra 1903 havde udviklet sig til en alt for stor succes, og bekymrede skolefolk talte om niveausænkning på grund af den store tilstrømning; dertil kom, at der var en del frafald i tredje og fjerde mellem efter undervisningspligtens ophør. Den frie mellemskole skulle så være et praktisk alternativ, der byggede bro til arbejdslivets praktiske uddannelser, dvs. lærepladserne. Nogen konkurrencedygtig succes blev denne frie mellemskole nu aldrig.

Skolereformen blev fulgt op af et nyt undervisningscirkulære, der understregede, at "i alle klasser bør der lægges mest mulig vægt på elevernes opøvelse til selvvirksomhed". Den københavnske reformpædagogik havde sat sig et spor. Men om det ændrede ved den pædagogiske praksis ved det kommunale skolevæsen i Thisted lader sig næppe registrere.

En mere gennemgribende forandring af den danske folkeskole kom først i 1958, da århundredeskiftets opfindelse - mellemskolen - blev afskaffet, og overgangen til realskole og eventuelt gymnasium udsat til ottende skoleår. Samtidig måtte den efterhånden anakronistiske landsbyskole lade livet, og børn på landet skulle fremover have samme skoletilbud som købstadsbørn.

Realskolen

Thisted Realskole på Plantagevej var for de udvalgte. Som århundredet skred frem, voksede ikke blot antallet af udvalgte, men også den sociale spændvidde. År 1900 var der 115 elever, heraf 45 piger. 11 var udenbys. I midten af 30'erne var der 268 elever, hvoraf 121 var piger, og 46 hørte hjemme uden for Thisted.

Børn af læger, dyrlæger, præster, told- og amtsejendomsfolk fyldte godt op i klasserne. I mellemkrigstiden blev de så suppleret med børn af håndværkere, handlende og faglærte arbejdere og - som tilrejsende - børn af husmænd og gårdmænd. Der er flere forklaringer på den øgede tilgang og bredde. Det vigtigste er sikkert den almindelige velstandsstigning, der gav flere familier det fornødne overskud. Byrådet skubbede også på, da det - med vanlig forsigtighed - år efter år udvidede antallet af fripladser for endelig i

Borgerskolens lærere på udflugt til Ashøje i 1926. Forrest fra venstre: Spanggaard, frk. Agerholm, Nielsen, frk. Kabell, Petersen, skoleinspektør Larsen og Skov. Anden række fra venstre: Nørsgaard, frk. Jepsen, Antonsen, frk. Nielsen, frk. Poulsen, Hald, uidentificeret og Hald (Skaarup). Øverst H. P. Nielsen.

(fortsat fra foregående side)
Og fra 1948 var forældrenes indtægt ikke afgørende. Loven gav nu alle ret til en gang kærnemælksvælling og labskovs - eller hvad der var på menuen den dag. Det kunne også være vandgrød og klipfisk, sødsuppe og frikadeller med stuvede kartofler, sødgrød og stegt lever med kartofler. Eller saftsuppe og boller i selleri. Hvad der blev serveret netop den dag, dette billede blev taget engang mellem 1955 og 1960, melder historien ikke noget om. Men der var ro og orden ved bordene. I 1960 var det hele som nævnt forbi. Tiderne var - trods alt - blevet bedre for de fleste. Men for mange blev det alligevel ikke mere den samme solide borgerlige mad.
Se også afsnittet "Børnehjælp".

Realskolen på Plantagevej før branden i 1924 ... og efter.

1920 helt at droppe betalingen af skolepenge, men naturligvis kun for byens egne børn.

Endelig betød indførelsen af mellemskolen i 1903, at flere fik mod på at lægge skolevejen om ad Plantagevej. For nu kunne man „stå af“ med en mellemskoleeksamen allerede efter niende skoleår.

Tallene viser, at pigerne var ganske godt repræsenteret i Realskolens klasser. Kampen om pigernes ret til at få adgang til Realskolen havde man i Thisted udkæmpet allerede i 1889-1893. Anledningen var, at frk. Hendes pigesko, der var blevet frekventeret af bogligt egnede piger, blev nedlagt. Realskolens bestyrer, Th. Børresen, besluttede sig for - efter grundig overvejelse - at foreslå fællesundervisning af piger og drenge på Realskolen. Men byfoged Clausen - der var medlem af skolens bestyrelse - satte kategorisk hælene i jorden over for dette brud på normerne. Debatten bølgede frem og tilbage gennem flere år. På et stort borgermøde i håndværkerforeningen var der en overvejende positiv holdning til spørgsmålet om fællesundervisning: "Den mand er heldig stillet, som har en hustru, som kan tale med sine børn om alt muligt. Det er de dygtige, veluddannede mødre, som har de dygtige sønner", sagde lærer Hellesen fra Borgerskolen under debatten. En af de få

Marius Jørgensen med Realskolens gymnasthold i 1919. Han var blevet ansat ved skolevæsenet året før. Og dermed var en ny epoke for både skolevæsen og idrætslivet i Thisted begyndt.

modstandere, sagfører Bendixsen, ville have klare linjer. Han mente absolut, at piger burde undervises af lærerinder og drenge af lærere. Byrådet har vel vejret, hvor folkestemningen bar hen, for i 1893 traf de beslutning om, at der skulle indføres fællesundervisning. Noget helt andet var så, hvad pigerne kunne få lov at bruge deres realeksamen til. Erindringer vidner om, at far oftest sagde nej, hvis pigerne ønskede at bruge deres eksamen til andet end et ophold på en husholdningsskole.

Realskolen i Thisted hørte til de ældste i provinsen. Den blev grundlagt i kraft af en lov, vedtaget på Rigsdagen i 1856, der tilkendte skolen et årligt tilskud af Sorø Akademis midler. Gennem de første 30 år blev skolen ledet af den højt respekterede N. V. Müller. Han blev efterfulgt af Th. Børresen, der virkede lige så længe.

Den lille lærerstab, der efterhånden voksede til en halv snes faste stillinger, fik fra 1907 samme løn som folkeskolens lærere - indtil da havde de været noget dårligere lønnet - og det ugentlige timetal var fælles for begge grupper, nemlig 36 timer. Enkelte af realskolelærerne havde akademisk baggrund, og der var en højere grad af faglig specialisering end i folkeskolen.

Den største forandring var indførelsen af mellemskolen i 1903.

Den seks-årige skole, der begyndte efter tre grundskoleår i folkeskolen - eller i privat forberedelsesskole - blev erstattet af en fire-årig mellemskole, der begyndte efter fjerde grundskoleår (hvis eleven var fyldt 11 år), og en et-årig realklasse.

Adgangen blev reguleret af en benhård optagelsesprøve i skriftlig og mundtlig dansk og regning, samt skrivning, religion og historie.

Skolen knyttede betydelige forventninger til den nye mellemskole. En af lærerne, cand. theol. Holdt, skrev i skolens "Efterretninger" for skoleåret 1903-04, at "undervisningen i det hele tænkes anlagt mere med det praktiske liv for øje, således at der ikke så meget lægges vægt på at bibringe eleverne den størst mulige mængde mere eller mindre værdifulde kundskaber, men på

Da Realskolen gik op i flammer 1924. Der var sat vand over på to gasblus. Da de to rengøringskoner forlod skolen på Plantagevej om eftermiddagen, troede de, at skolebetjent Mortensen - der opholdt sig i gymnastiksalen - ville slukke for blussene. Men han forlod skolen kort efter i den tro, at rengøringskonerne gjorde det og lod derfor gassen brænde. Og skolen med ...

1969: Tidligere overlærer Marius Jørgensen med jubilarer fra 1919. De gamle elever er Ernst Møller, Svend Aage Petersen, Kamma Møller, Egmond Hvid, Ella Bjerre Madsen, (Marius Jørgensen), Ellen Kristensen, Sigrild Hald, Anna Hald, Alfred Bjerregaard, Jørgensen, Jensen, Gotfred Sørensen, Richard Lundbo og Alfred Andersen. Foto: Tage Jensen.

Elever samlet til chokoiadebord i gangen på Realskolen. Skolens fødselsdag blev fejret med mæner. Årstal ukendt.

at udvikle deres evne til at tænke og iagttage selvstændigt“.

I den nye skoleform skulle ”den ofte ufrugtbare“ lektieoverhøring indskrænkes og lærernes fortælling vekslende med elevernes genfortælling gøres til det centrale.

Holdt var ikke i tvivl om, at den nye metode ville stille store krav til lærernes ”åndsfriskhed“. Det lader sig vanskeligt dokumentere, i hvilket omfang lærerne mestrede denne pædagogiske omstilling, men den indarbejdede tradition og de betydelige eksamenskrav - samt det høje ugentlige timetal - har nok sat sine grænser. Erindringer fra begyndelsen af 1940’erne taler i hvert fald om en ”hårdtslående pædagogik“. Men man mindes også dansklæreren A. C. Frederiksen, der med stor fortælleevne kunne anskueliggøre, hvordan det berømte bysbarn J. P. Jacobsen måtte kæmpe med sproget en hel dag i sit lille havehus, før der på papiret kom til at stå om udsigten over fjorden: ”Morslandets bløde melankolske linie“.

Det var en skole med traditioner. Den årlige udflugt gik til Ashøje, Bulbjerg eller Svinkløv. Realklassen havde hævdt på en særlig tur til Hanstholm Fyr og Redningsvæsen. Større virksomheder i byen blev besøgt. Der var fodboldstævner med naboskolerne i Hurup, Fjerritslev og Nykøbing. Og så var der skolens årlige fødselsdag i november, der blev fejret med stort chokoladebord og med flot iscenesat skolekomedie. 90 års dagen i 1946

blev den sidste. Året efter var den hæderkronede Realskole afløst af Thisted kommunale Gymnasium.

Skal vi have et gymnasium?

Det kunne godt lade sig gøre at følge eksamen fra realskolen op med en studentereksamen. Men det var besværligt og dyrt og krævede et tidligt opbrud fra hjemmet. Indtil oprettelsen af Struer Statsgymnasium i 1938 var nærmeste mulighed katedralskolerne i Viborg og Aalborg. De blev kun lidt brugt af børn fra Thisted. Til gengæld udviklede der sig i mellemkrigstiden en tradition for at sende dygtige drenge af sted til kostskoler i Nordsjælland, Birkerød og - mest populært - Rungsted Statsskole.

En opgørelse har vist, at i alt 75 drenge fra Thy blev sendt til Rungsted Statsskole. I skoleåret 1939-40 kulminerede tallet med 20, hvoraf de 14 var fra Thisted. Man kan desværre ikke gøre op, hvor mange der gerne ville have været "holdt til bogen", men ikke fik mulighed for det.

Tanken om et lokalt gymnasium - eller "latinskole" som man blev ved med at sige til langt op i 1920'erne - blev luftet flere gange, men først i slutningen af 1930'erne kom der politisk energi i sagen.

I forbindelse med en af byrådsdebatterne under den ophedede diskussion om indførelse af fællesundervisning for piger og drenge på Realskolen i 1840'erne, blev der ytret ønske om, at byen fik sin egen latinskole. Og byrådet vedtog faktisk at arbejde for oprettelse af en latinskole i tilknytning til Realskolen. Men så skete der ikke mere.

I 1921 rettede et privat udvalg en opfordring til byrådet om at arbejde for et gymnasium i byen. Byrådet havde ikke rigtig lyst til at gribe bolden - det kostbare byggeri af Østre Skole var netop afsluttet - og svarede, at hvis der

Lærerstaben i 1969 på det gamle Thisted Gymnasium.

Bageste række fra venstre: H. C. Nielsen, Helge Nielsen, H. P. Christiansen, Jens Ole Pedersen, Christen Andersen, Hans Krogh, Jørgen Munk, Bent Windfeld, N. L. Thomassen.

I midten fra venstre: Kirsten Eriksen, Dagmar Kjærgaard Jensen, Dorthe Christiansen, Henning Refsgaard, Esther Hvid, Orla Pedersen.

Siddende fra venstre: Knud Korsgaard-Pedersen, Harald Jensen, Aage Elming, Sverre Køster, rektor Ingvar Kortegaard, Karen Bech, Arne Grøn og Tage Lindskog.

Vordende studenter fejrer sidste skoledag på Store Tor 1959.
Foto: Steffensen.

skulle oprettes et statsgymnasium i amtet, ville man da gerne have det placeret i Thisted.

I 1937 lykkedes det Struer at sikre sig et statsgymnasium. Thisted Amt var nu det eneste gymnasieløse amt i kongeriget. Lokale rigsdagspolitikere, amtmanden og de to byråd i Nykøbing og Thisted vågnede op til dåd og bearbejdede undervisningsminister Jørgen Jørgensen og Folketingets finansudvalg med „det tomme rum i Nordvestjylland“.

Sikre løfter om et statsgymnasium kunne man imidlertid ikke opnå, og i 1940 vendte Nykøbing Byråd rundt og vedtog at oprette et kommunalt gymnasium pr. august 1941. Beslutningen blev i Thisted opfattet

som en art forrædderi og vakte voldsom harme. Da man havde sundet sig, nåede man imidlertid til den erkendelse, at Thisted også måtte oprette et kommunalt gymnasium. Med borgmester Iversen som drivende kraft blev der nedsat et gymnasieudvalg. Undervisningsinspektør Højbjerg Christensen blev inviteret på besøg og sagde god for lokalerne på Østre Skole, og i 1942 traf byrådet principbeslutning om oprettelse af et gymnasium i Østre Skoles lokaler.

Den såkaldte tyske værnemagts okkupation af Borgerskolen - der i øvrigt skulle udbygges til at rumme alle folkeskolens elever - satte imidlertid en stopper for yderligere realisering af planerne.

Verdenshistorien måtte først gå sin skæve gang, men i august 1947 blev Thistedets eget gymnasium en realitet. Bygget på et solidt fundament af den nedlagte Realskoles mellemskole- og realklasser.

De gamle luse på Østerbakken mellem det gamle og det nye gymnasium på Munkvej. Foto: Steffensen.

Fra fattigkår til velfærdsår

Væk fra fattigdommen

Magdalene og Jens har seks børn. Jens er ofte arbejdsløs. Når der kommer en kuldamer til havnen, er der arbejde i nogle dage. Om vinteren er der måske penge at tjene ved snekastning. Om sommeren kan Jens gå i strandkanten og fange rejer, som han så søger at sælge til byens hoteller. Eller måske kan han fægte sig igennem med lidt reparationsarbejde; han er blikkenslager af profession. Konen gør rent og fremstiller sammen med børnene papirblomster, som de så prøver at afsætte på Hotel Aalborg og andre restauranter, hvor velklædte handelsfolk spiser middage, som de fattige børn knap nok tør drømme om. En buket med fem blomster for 25 øre. Den helt uventede gevinst opnår børnene en dag, da en munter handelsrejsende tilbyder dem en skinnende blank énkroner. Betingelsen er, at de skal synge "Jens Vejmand" for ham. Det gør de så - med fynd og klem.

Børnene er i arbejde dagen lang. Der bliver løbet byærinder, fejte gårde, luget ukrudt og meget andet. Måske vanker der et måltid varm mad som betaling. De ældste brødre tjener på landet eller arbejder på tobaksfabrikken. Derfor går de i den særlige fabriksklasse på Borgerskolen.

Hjemme står menuen mest på sukkermadder eller på bagerbrød fra den foregående dag. Det kan man få til halv pris. Ofte får familien fattighjælp - fire kroner i ugen. Boligen hører til de dårligste i byen. En kælderlejlighed, der består af to værelser og er så fugtig, at dét, der trives bedst, er sneglene. Når man besøger lokummet i gården, gælder det om at sparke på spanden, så rotterne kan holde sig på afstand.

Det var vel en ringe trøst, at nogen var endnu mere elendige. Det var dem, der havde sluppet taget i den borgerlige anstændighed og bare lod stå til som Fattiggårdens fordrukne kvinder: Grete Salve, Marie Vig, Jette Thorndal, og hvad de nu hed.

Et kig ned i Nørregade. Tiden er engang i 1920'erne.

Så snart de havde fået tigget et par skilling sammen, gik turen ned til købmand Jensen, hvor de blev omsat i brændevin. Som regel endte festen i slagsmål. Så måtte fattigforstanderen lægge sig imellem, og var kvinderne helt ustyrlige, blev de lagt i spændetrøje. Altsammen med gadens børn og voksne som ivrige og sikkert aktive tilskuere.

Fattigdommen var særdeles synlig og nærværende i den lille købstad, da det nye århundrede begyndte. Og den var ikke sådan at få bugt med, selv om århundredet lidt efter lidt kom til at stå i velfærdens tegn.

“En meget stor gruppe underprivilegerede mennesker var stuvet kummerligt sammen i små dårlige lejligheder og værelser, ofte på lofter og i kældre uden rimelige faciliteter”. Sådan oplevede den nyttilflyttede læge, Torben Gjerløff, Thisted - ikke ved århundredets begyndelse, men i 1960'erne.

Nørregade-kvarteret

Fattigfolk kunne man finde alle vegne i byen, men i Nørregade var de flest, og det gjorde denne gade til noget særligt. Et kig i de gamle skatte- og adressebøger kan bevidne, at der i 1940'erne og 1950'erne har boet mere end 300 voksne, der var sat i skat. Regner vi børnene og husmødrene med - og dem var der mange af - må det samlede indbyggertal i dette fattigdommens reservat have nærmet sig tusinde. En ganske pæn andel af købstadens samlede

Fra porten ved hjørnet af Østergade og Nygade. Vi ser ind i en del af det store beboelseskvarter omkring Nørregade og Kastet, der blev saneret i slutningen af 1970'erne. Billedet er fra 1973.

indbyggertal. De små, lave huse har været proppet godt til med mennesker. I forhusene var der taglejligheder, måske med kvist, og der var kælderlejligheder. Gik man ind gennem portene, kunne man se, at også baghusene kunne udnyttes til beboelse. Allerede i århundredets første årtier var denne boligmasse nedslidt og sundhedsfarlig. Man kan på de gamle billeder se, hvordan fugten kravler op gennem soklerne, og husenes træværk skulle have været fornyet for længe siden.

Her boede mange af byens arbejdsmænd. Hver morgen mødte de op på havnen i håb om at finde arbejde ved skibene eller andet løsarbejde rundt omkring i byen. Her boede også mange - både mandlige og kvindelige - arbejdere ved byens industrier, bl.a. Uldspinderiet.

Nørregade var en lille verden for sig. De fleste af dagliglivets fornødenheder kunne man skaffe sig i gaden. Der var flere købmænd, et par bagere, slagtere, gartnere, ølhandler, sadelmagere, skomagere, skrædder, barber, vognmand med rustvogn og meget andet. Man brugte de lokale handlende. Det var skik og brug, og så havde det den fordel, at man kunne få sine indkøb "skrevet". Bagermester Carl Christensen, der overtog bageriet i nr. 27 i 1946, erindrer, hvor betydningsfuld denne kredit var for mange af kunderne. Men han understreger også, at gælden praktisk taget altid blev betalt. Når det var lønningssdag, eller der blev udbetalt understøttelse, blev kontoen udliget. Jævnligt med den konsekvens, at den nu gældsfrie kunde allerede samme dag måtte bygge en ny kredit op.

Blandt gadens butikker spillede bageren en central rolle. Her kunne man skaffe sig de hurtige måltider i familier, hvor den husmoderlige planlægning måske ikke var så veludviklet. Og var pengene små, kunne brød erstatte mere krævende måltider. Der er ganske givet også blevet hentet store mængder øl hos købmændene.

Gadens handlende og dens beboere har levet i et skæbnefællesskab på godt og ondt. Fattigdommen lod sig ikke bortforklare, men der var også samhold og hjælpsomhed. Når det nærmede sig lukketid, kunne bagerens kone, der passede butikken, godt finde på at forære de store sigtebrød væk, fordi hun vidste, hvem der trængte. Og familierne var indbyrdes forbundne i naboskab og slægtsforbindelser. Det er karakteristisk for gadens familier helt frem til slutningen af 1960'erne, at man blev boende og ofte takkede nej til at flytte i de moderne andelsboliger og lignende, der efterhånden skød op på Tingstrupvej og Grønningen. Man blev, hvor man var. Mange var født i gaden, havde leget i det frie areal ned mod åen og ved Arbejderforeningens haver. Havde været med i Østerbakkens Boldklub. Havde deltaget i uforglemmelige fester inde i gårdene. Og siddet på trappesten og stole i gadens solside og nydt de lange sommeraftner. Livskvalitet er ikke nødvendigvis en modsætning til fattigdom.

Nørregade 42 i 1972. Huset var beboet frem til slutningen af 1970'erne.

Der boede en bager - og hans kone - i Nørregade 27. Anna og Carl Christensen havde mange kunder og altid tid til en snak med gadens beboere om stort og småt. Foto: Tage Jensen 1983 og 1986.

Diakonisser i menighedsplejen. Fra venstre er det søster Maren, der var ansat fra 1903 til 1909. I midten søster Anna, der fungerede fra 1898 til 1900, hvorefter hun blev asylmoder frem til 1914. Til højre søster Ane Marie, der var ansat i menighedsplejen fra 1895 og frem til 1917, da hun blev bestyrer af det nye alderdomshjem Kristianslyst fra 1917 til 1935. Thisted Menighedspleje stiftedes i 1883 som en forening med det formål at hjælpe fattige og syge i Thisted Købstad. Gennem årene blev der ydet en stor social indsats af de to diakonisser, der var ansat til at gøre arbejdet. I 1911 blev der f. eks. foretaget 6687 sygebesøg. Samme år kunne man i kraft af tilskud fra private uddele 500 portioner varm mad og 365 liter sød mælk. Mælken var en gave fra Andelsmejeriet. I tilknytning til det sociale arbejde var der oprettet en syforening, der uddelte tøj til de fattige. Diakonisserne var lønnet gennem tilskud fra både private og støtte fra organisationer og kommune. Foto: L. H. Gram.

Krisetider

I de fleste perioder var godt arbejde en mangelvare, som de fleste måtte slå for. Og taberne blev fattige, hvis ikke de var det i forvejen. Årsagerne til arbejdsløshed var mangfoldige. Først og fremmest trak de store krige og kriser som uvejr hen over Europa og skånedes heller ikke det fjerne Thisted, der jo var særdeles afhængig af vilkårene for det eksporterende landbrug. Det begyndte med Første Verdenskrigs dyrtid og mangel på alt muligt. Oven på det fulgte en alvorlig fredskrise, som ramte Danmark i 1920.

I midten af 1920'erne var der igen stor arbejdsløshed, mere end 20 pct. på landsbasis. Fra 1931 blev vi ramt af den store verdenskrise med mere end 30 pct. arbejdsløshed til følge. Først med besættelsesårene kom der en længere periode med høj beskæftigelse, der i høj grad også gavnede byens "småfolk", selv om det jo kunne knibe med at omsætte pengevelstanden i forbrugsgoder. Ikke mindst boligfornyelse kunne man godt glemme alt om. Man måtte pænt blive i de gamle, nedslidte lejligheder. Og i de første 15 år efter Befrielsen stak arbejdsløsheden atter hestehoven frem.

Ved siden af de store internationale politiske og økonomiske uvejr havde de fattige også det almindelige danske vejr at slås med. Indtil omkring 1970 var det endnu sådan, at næsten al byggeaktivitet gik i stå fra frosten satte ind til det følgende forår. Og mange håndværkere og ufaglærte måtte indstille sig på henvend tre måneders vinterarbejdsløshed. Havde man medlemsskabet af a-kassen i orden, kunne det måske lige løbe rundt. Ellers bankede sulten på døren. Så var der endelig den individuelle svaghed og elendighed: Sygdom, alkoholisme, nedslidning. Ofte bundet sammen med arbejdsløsheden i en ond cirkel.

Lægens skarpe blik

De fattige hører til historiens tavse flertal. De skriver ikke så mange breve og fører ikke dagbog. De har heller ikke ret tit haft lyst til at skrive erindringer; de er vel heller ikke blevet opfordret til det. De fattiges vilkår kender vi bedst fra deres berøring med myndighederne. Og blandt myndighedspersonerne er lægerne så afgjort dem, der har haft den største indsigt. Embedslægen udsendte hvert år en medicinalberetning, der kan læses som byens dårlige sociale samvittighed.

Her blev offentligheden eksempelvis i 1915 gjort opmærksom på den elendige og sundhedsfarlige kloakering i Nørregade. Kloakken var anlagt så viseligt, at afløb fra husene i gadens lavtliggende vestside ikke kunne føres ud i den. Så fra alle disse ejendomme ledte man simpelthen spildevandet ud i en åben grøft med ringe fald og blandet med alskens affald. I den varme tid bredte der sig en frygtelig stank. Og "kolerinen" - maveforgiftning - fulgte med, og slog ofte spædbørn og gamle ihjel. Til gengæld gav vintrene anledning til alskens lungesygdomme, lungebetændelse, bronkitis, tuberkulose. I begyndelsen af 1920'erne indtraf ca. 15 pct. af alle dødsfald i det første leveår.

Med Første Verdenskrig blev der skabt en bolignød, der kom til at kaste lange skygger ind over de følgende årtier. Det betød, at det i en lang årræk-

ke blev meget vanskeligt for sundhedskommissionen at forbyde benyttelsen af "gamle, mørke, fugtige værelser og lejligheder, som under andre forhold ubetinget ville blive kasserede." For at afhjælpe den værste nød opførte kommunen en husvildebarak med 2-værelses lejligheder. De blev opført tæt ved svineslagteriet, hvad der naturligt nok gav anledning til en del klager. Op gennem 1920'erne var der fuldt belagt i disse nødboliger.

I løbet af 1930'erne blev der bygget en del nye lejligheder - alene i 1933 i alt 34 nye boliger og i 1934 i alt 53. Samtidig var befolkningstallet vigende. Men med den nye verdenskrig blev bolignøden atter voldsom, og de socialt udsatte familier blev på ny ofre. Besættelsesmagtens rømmede barakker på Fårtoftvej blev efterkrigstidens husvildeboliger. Først i 1960'erne blev der ryddet op i elendigheden.

Hvert år i mellemkrigstiden kunne embedslægen melde om 10-15 dødsfald som følge af lungetuberkulose. Af de 89 nye patienter, tuberkulosestationen i Thisted modtog i 1933, var 31 fra købstaden, og der blev ført tilsyn med et betydeligt antal hjem.

Kombinationen af arbejdsløshed og dårlige boliger kunne meget let ned-arves af den simple grund, at fattigbørnene fik en meget dårlig start i livet. Selv i 1960'erne, da velstanden for alvor begyndte at gribe om sig, talte byens læger med bekymring om "de grå børn". Det var dem, der fra fødslen var plaget af luftvejsinfektioner, bronkitis, lungebetændelser, mellem-ørebetændelser og generel dårlig trivsel. Reservelæge Knud Jørring, Thisted Sygehus, påviste i en artikel i Ugeskrift for Læger, at børns dødelighed ved fødsel og i nyfødthedsperioden i Thy - altså ikke alene i købstaden - var dobbelt så stor som i det øvrige Danmark.

De uværdige og de værdige

"Når vi fik frikvarter og rendte ned til bageren på hjørnet af Farverstræde og Østerbakken for at købe en snitte til fire øre, sad de gamle på Fattiggården og kiggede på os. På trappen foran indgangen lå en hyrdehund, som vi ikke turde nærme os. I Fattiggårdens øverste ende var vinduerne meget tæt på fortovet. Om sommeren stod de lidt på klem. Inde bagved sad de gamle og vinkede til os skolebørn. Vi gik tit over og snakkede med dem ved de lave vinduer. De sad som regel to og to i hvert værelse ved en hvidskuret bordplade henne ved vinduet. Vi kunne kigge ind og se, hvad møblementet bestod af. Foruden bordet stod der blot to senge i hver sin side af rummet. Den ene ende af Fattiggården var udlejet til familiebolig. Her boede en kone med tre piger. Hende gik vi med aviser til. Der var en kældernedgang til lejligheden, og hoveddøren sad i gavlen af huset. Konen arbejdede på kostfabrikken på Grydetorv.

Bestyrerparret, Østergaards, havde deres privatbolig i midten af Fattiggården, og de havde en kone til at hjælpe i køkkenet. En af beboerne hed Dollerup. Han var en lille skaldet og tykkæbet mand. Han var venlig. Han boede sammen med en, de kaldte Sjøgren, der var tynd og indfalden at se på. Han gik altid for sig selv. Når der kom skibe med tømmer til havnen, gik han altid derned for at samle pindebrænde, som han bar hjem til Fattiggården i en po-

Thisted Fattiggård på Munkevej fotograferet af Nationalmuseets Hugo Matthiessen i 1919. Bygningen var fra 1844 og indrettet til fattiggård i 1866. Den blev lukket efter vedtagelsen af socialreformen i 1933 og nedrevet i 1936.

se, han havde over nakken. Han gik altid i bare ben. Både sommer og vinter. En anden af Fattiggårdens beboere kunne lave futsko af flere lag tøj. Han brændte beg udenom og satte små næser af læder eller voksdug på snuden. Dem gik han så og solgte. De kostede 75 øre, og sådan nogle futsko havde vi!”

Sådan oplevede den lille Erik, senere vævemester Poulsen, Fattiggården i slutningen af 1920'erne, da den sang på sidste vers. I 1936 blev den nedrevet. Han har måske ikke spekuleret så meget over, at de gamle folk, han hilste på, var “uværdige”. Men det var de. Og det samme var de enlige og familierne ude i byen, der modtog fattighjælp. Det var faktisk bestemt i rigets grundlov, at sådan skulle det være. Fattiglemmerne mistede valgret og flere andre borgerlige rettigheder, herunder retten til at indgå ægteskab. Fattigvæsenet havde to mål: Man skulle hjælpe mennesker i yderste nød, men først og fremmest skulle systemet afskrække. Rakte en familie hånden ud efter hjælp fra det offentlige, blev den kasteløs, indtil hjælpen var tilbagebetalt. Og det blev den sjældent.

Fattigvæsenet udgjorde sammen med skolevæsenet de to store poster på købstadens budget. Derfor holdt byrådet øje med udgifterne, så borgerne ikke skulle få ondt i skatten. Da forstander Østergaard eksempelvis i 1924 ansøgte om, at det daglige beløb til bispisning blev sat op fra 150 øre til 175 øre, bevilgede byrådet med stor betænkelighed 165 øre.

Men virkeligheden var for kompliceret. Den benhårde tankegang bag det offentlige fattigvæsen lod sig vanskeligt opretholde. Enhver kunne med egne øjne iagttage mange eksempler på uforskyldt nød, forårsaget af arbejdsløshed og sygdom.

Løsningen blev, at man fra midten af 1800-tallet oprettede frie fattigkasser, der kunne yde støtte til “værdige” trængende og uden fattighjælpens retsvirkninger. I 1907 blev disse ved lov til *kommunale hjælpekasser*, der ud-

over frivillige bidrag kunne modtage tilskud fra kommunen, endda med tilhørende præmie i form af en trediedel statsrefusion. Hjælpekassen blev administreret af en direkte valgt bestyrelse. Det var hér, kvinderne fik valget for første gang. Frem til socialreformen i 1933 blev denne hjælpekasse et smidigt socialpolitisk instrument, der i nogen grad humaniserede den offentlige bistand til fattigdomsramte. Ikke mindst socialdemokraterne, der i denne periode fik lokalpolitisk gennemslagskraft, tillagde hjælpekassen stor socialpolitisk betydning. Hjælpekassen blev et redskab i den lokale klassekamp med arbejdsmændenes formand, byrådsmedlem Chr. Iversen som et utrætteligt lokomotiv.

På Thisted Købstads årlige budget kan man se, hvordan hjælpekassen specielt under Første Verdenskrig øger sine midler betragteligt, især i de sidste vanskelige år, 1917-1918.

Det høje niveau fastholdes, og væksten fortsætter i de "normaliserede" 1920'ere. Udviklingen afspejler naturligvis de alvorlige økonomiske krisetendenser, men er også udtryk for, at der er skabt en ny socialpolitisk norm.

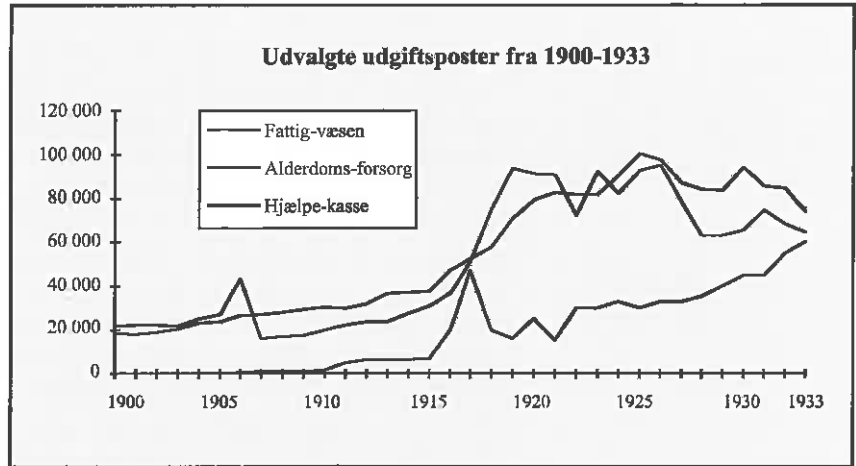
Ved siden af den offentlige fattighjælp og hjælpekassen var der en ganske omfattende privat velgørenhed. Ikke mindst på børneområdet blev der ydet en del af private foreninger, og der eksisterede et særligt "Velgørenheds-selskab", der - som det hedder i 1923 - "søgte at komme de tavse fattige til hjælp og række en hjælpende hånd til dem, der ikke søgte det offentlige om hjælp. Af disse tavse fattige findes ikke så få, mange enker eller ældre ugifte kvinder har gennem årene fået en hjælp, der har været hårdt tiltrængt. I bestyrelsen for selskabet sidder damer, som gennem årene har udrettet et stort kærlighedsarbejde".

I 1931 indgik en række af byens velgørenhedsaktiviteter i et Fællesråd for Velgørenhed.

Tiden er ikke til svendegilder

En offentlig debat i 1913 i anledning af en manglende dispensation fra sundhedskommissionen til et hjem for færende svende i Østergade åbner sig pludselig og bliver til et lille vindue ind til datidens sociale forhold og - i særdeleshed - boligstandarden. Men måske får vi også lov til at kigge længere ind. Tiden står i al fald på klem.

Venstre-avisen Thisted Amts Tidende finder det besynderligt, at sundhedskommissionen - og ikke mindst dens formand politimesteren - vil håndhæve de strenge krav til svendehjemmet, når man går ud fra, at de ved,

Under overskriften **VORE VISE FÆDRE** skrev Thisted Socialdemokrat i august 1913 om svendehjemssagen fra byrådet og fulgte det op med en skarp kritik af den unge embedsmænd, den kongevalgte borgmester Conradt-Eberlin, og navnlig af den måde, han ledede forhandlingen i byrådet. „Bestyrelsen for Arbejder Adler søgte om dispensation fra sundhedsvedtægten. Borgmesteren oplyste, at andragendet havde været til behandling i sundhedskommissionen, og dennes flertal havde vedtaget at nægte dispensation. Byrådet kan derfor ikke i henhold til de gældende vedtægter foretage noget i denne sag. Aaberg (Venstre-redaktøren) hævdede, at det var rimeligt og meningsløst at nægte andragendet. Murer Th. Madsen: „Må jeg bede om ordet“. Borgmesteren (afvisende): „Nej, der kan ikke være tale om mere diskussion. Byrådet kan kun tage sundhedskommissionens afgørelse til efterretning“.

“at de fleste svende som unge mennesker - når de arbejder i byerne - bor på små tagkamre, ja, selv senere i livet, når de bosætter sig og får familie, ikke altid har råd til at bo i absolut hygiejniske lejligheder, og ville sundhedskommissionen ulejlig sig ud i byens udkanter og se kælderlejligheder og baglejligheder efter, ville de vistnok finde, at forholdene på det nuværende svendehjem er ideelle ved siden af flere sådanne lejligheder”.

Efter Thisted Amts Tidendes opfattelse er svendehjemmet i sin nuværende indretning det bedste, der nogensinde har været i Thisted. De rejsende svende er “absolut tilfredse med forholdene”. Og der har - vistnok - ikke været nogen som helst klager fra naboer over spektakler eller “andre udskejelser”. Det er en bydende nødvendighed for mange unge i disse år at tage på rejse for at søge arbejde i deres profession, og der er på det seneste kommet flere på landevejene. Derfor har der været stor søgning på svendehjemmet af folk “der har deres papirer i orden og som hæver deres faste understøttelse hos de forskellige fagforeningskasser”. Den kan lige netop slå til, når de vel at mærke har mulighed for at komme på et svendehjem og ikke skal indlogere sig på hotel.

Avisen vender en uge senere tilbage til svendehjems-sagen - og til den konservative Thisted Amtsavis, der i mellemtiden har bragt en lang artikel. “Desværre er der ikke fugls føde på den. Kun er den meget nærgående mod de rejsende svende”, noterer Thisted Amts Tidende.

Hvad er der egentlig på færde - handler det dybest set om forholdene på svendehjemmet?

Thisted Amts Tidende har tidligere stillet “de rejsende svende og andre ordentlige arbejdere” i modsætning til vagabonder. Det har fået den konservative avis til at erklære, “at størsteparten af de farende svende, der besøger Thisted, er vagabonder”.

Og det er en påstand, der ifølge Thisted Amts Tidende vil falde “adskillige ærede medborgere” for brystet. “Der findes i Thisted som rundt om i vore købstæder talrige velagtede håndværksmestre, som i deres unge dage selv har været rejsende svende”, bemærker avisen.

Men uanset hvad det er for fattige rejsende, der kommer til byen - og det vil altså sige enten det er farende svende eller endog vagabonder må man formode - så bør der i en by som Thisted, så isoleret som den jo er, være et herberg, et svendehjem, eller hvad man nu vil kalde det, “hvor de for et døgn kan få tag over hovedet og den allernødvendigste forplejning”. Der er både kristelige og humane hensyn at tage. “Hvis man ikke vil gøre noget for dem, der vandrer hjemløse omkring, så mener vi, man helst må høre op med at tale om menneskekærlighed og den slags ting”, hedder det i Thisted Amts Tidende. Det er lang tid før indvandrere og flygtninge kommer til at befolke også Thistedes gader. Det er unge i nød på jagt efter et job, en eksistens, måske utilpassede unge, urolige. Og de er blevet mange på det seneste. Det står jo i avisen anno 1913.

Dette er måske, hvad det handler om for nogle kredse i byen. Og derfor kan der ikke gives dispensation til svendehjemmet, hvor den konservative avis - stadig ifølge venstreavisen - “absolut vil have svendehjemmet bedømt i forhold til det tidspunkt på dagen, da værtinden redte sine senge”.

Børnehjælp

Ingen kunne være i tvivl om, at de første ofre for fattigdommen var børnene. En tilrejsende pastor Christensen holdt i marts 1900 en dundertale i Thisted Afholdshjem, hvor han fremmanede fattigdommens dystre virkninger. Han skildrede, hvorledes der er mange hjem "så dårlige, så dybt ned sunkne, at de selv støder børnene fra sig og lader dem drive omkring for lud og koldt vand." For at friste livet kommer disse børn "på vilde veje". De betler, rapper, stjæler, lyver, mange gange alene for at kunne stille deres sult. En skønne dag napper politiet dem. Så får de 10, 20, 30, eller flere slag ris. Og så, "ja så er det første skridt gjort, og så ender deres livsbane i forbedringshuset, tugthuset eller måske på skafottet".

Noget måtte der gøres, og her spillede den private velgørenhed en afgørende rolle.

Den navnkundige pastor Sonne havde i 1865 genoptaget et tidligere kuldsejlet projekt om et børneasyl. Det blev under hans ledelse til en meget levedygtig institution, baseret på privat velgørenhed, men efterhånden med kommunalt tilskud. I kraft af donationer fra bl.a. Laura Jacobsen, enke efter brygger J. C. Jacobsen, blev det i 1889 muligt at opføre den statelige bygning i Asylgade. Det blev centret for byens børneforsorg i den første halvdel af det nye århundrede. I 1955 blev børneasylet til Dronning Louises Børnehave på Grønningen.

"Asylet har til formål at være til velsignelse for småbørn i Thisted i en alder fra tre til syv år, hvis forældre på grund af arbejdet for det daglige udkomme ikke kunne tilse deres små børn i det daglige...", som det hed i vedtægterne. Ingen var i tvivl om, at kun fattigfolk kunne komme i den situation. Her kunne de så blive passet og "modtage en gavnlig påvirkning" af en varm og trivelig asylmutter. I en lang årrække fra 1918 til 1937 hed hun Birthe Marie Jensen. Mange af børnene blev afleveret før kl. 7 om morgenen. Måske blev de hentet igen, ellers gik asylmutter sin faste rute gennem byen sidst på eftermiddagen med de små børn ved hånden og fik dem afleveret på de respektive adresser.

Dronning Louises Børneasyl, Asylgade 4, i 1935. Det var her, børnebespisningen foregik. Asylet blev senere til missionshus. Asylmor til højre er Birthe Marie Jensen. Hendes hjælper, der står med et barn på armen, er Helena Pedersen.

I bageste række fra venstre ses Anton Odgaard, Jens Erik Odgaard, Thorkild Tygesen, formentlig Chr. Snejstrup og Aage Christensen. I anden række er nr. 4 Egon Harring, nr. 5 Jørgen Odgaard, nr. 6 Rosa Dybdahl, nr. 7 ukendt, nr. 8 Gudrun Snejstrup, nr. 9 er en datter af Jens Odgaard, nr. 10 Maren Snejstrup. I forreste række er nr. 3 Rosa Harring, nr. 4 Gerda Jensen, nr. 5 og 6 tvillingerne Egon og Verner, nr. 7 Frida, nr. 8 Inger, nr. 9 Hans Jørgensen Andersen, nr. 10 Herdis Harring og nr. 11 Eva Jensen.

Dronning Ingrid på besøg i Dronning Louises Børnehave på Grønningen. Det var i 1958. En stor begivenhed for byen og ikke mindst børnehaven og de mange børn. Det blev en dag, de et sted har gemt i erindringer.

Børneasylet fyldte kun den ene halvdel af bygningen. I den anden var der i vintermånederne offentlig bispisning for trængende skolebørn. Menighedsrådet stod for denne form for velgørenhed, der kom til at leve et langt liv fra 1914 til asylet lukkede i 1955. I det første år deltog 39 børn; i de følgende år voksede tallet betydeligt - til omkring 350 - og det blev nødvendigt at inddrage andre lokaler, bl. a. Frelsens Hærs bygning. I følge embedslægen lå niveauet i 1955 fortsat på 350 børn.

Den afgørende forudsætning for, at bispisningen kunne tage så stort et omfang var, at byrådet under Første Verdenskrig begyndte at bevilge betydelige tilskud til virksomheden, hentet fra de ekstraordinære midler, der blev stillet til rådighed af staten i disse år. Og denne kommunale støtte fortsatte så i de følgende årtier. Hvert efterår tog byrådet en lidenskabelig diskussion om, hvornår

denne bispisning skulle begynde, og hvor længe den skulle vare. Socialdemokraterne pressede på for at begynde så tidligt som muligt, og de borgerlige repræsentanter ville gerne se vinteren lidt an. Måske blev den kortvarig og mild - og så var der jo penge at spare.

Det har nok ikke været så ærefuldt at høre til de skolebørn, der fik middagsmad på asylet. Men på den anden side fik de to retter solid middagsmad og kunne fastholde en god ernæringstilstand og få modstandskraft i den kolde og mørke tid, hvor der måske var smalhans i hjemmet. I hvert fald var der fart på træskoene, når skoleklokken ringede ud til middagspausen.

”Brinkmanns Maren” kommanderede i køkkenet gennem mange år og regerede over adskillige medhjælpere. Selve serveringen var en sag for frivillige, normalt fire af borgerskabets fruer.

De har sikkert også sørget for en passende madro under seancen.

For spædbørn og småbørn op til fire-års alderen havde byen et særligt børnehjem. Det lå i J. P. Jacobsensgade (nr. 3). Det var statsanerkendt og blev drevet af Thisted Amts Børne- og Plejeforening. Der var plads til ti børn. Hensigten med hjemmet har først og fremmest været at redde spædbørn, der blev født af ganske unge enlige mødre, som ikke havde mulighed for selv at tage vare på dem. Her blev de så passet af en forstanderinde, en barneplejerske og to piger. I den rummelige have var der plads til såvel barnevogne som legende småbørn. Formentlig er mange af børnene blevet adopteret bort - ellers måtte de videre i børnehjemskarrieren.

Spiren til velfærd

”Bølgen fra Sarajevo” kalder forfatteren Jacob Paludan den store krig, der i 1914 ændrede Europas udvikling på afgørende vis. Også for de neutrale danskere fik krigen stor betydning, ikke mindst på det socialpolitiske område.

de. De ekstraordinære tilstande med dyrtid og varemangel dannede afsæt for en total omlægning af det offentliges ansvar for de socialt udsatte befolkningsgrupper. Især i de sidste krigsår, 1917 og 1918, der samtidig er de store revolutionsår øst og syd for Danmark, voksede de sociale budgetter til hidtil uhørte højder. Initiativet udgik fra rigsdag og regering, men den praktiske administration lå i kommunerne, der blev socialpolitisk synlige og aktive på en helt ny måde.

Der blev åbnet op for at yde midlertidig hjælp i stort omfang uden fattighjælps virkninger til arbejdsløse og fattigdomstruede familier. Den såkaldte dyrtidslov, der var i kraft fra 1917 til 1921, bemyndigede kommunalbestyrelsen til at hjælpe "uformuende eller mindreberemidlede". Denne hjælp var forbundet med to tredjedels statsrefusion, hvad der jo nok kunne animere byrådet til at være aktiv og derved undgå, at det ordinære fattigvæsen blev belastet. Men dertil kom en bemyndigelse til at sikre hele befolkningens forsyning med livsfornødenheder som levnedsmidler og brændsel. Her var refusionen imidlertid kun på en tredjedel, og byrådet måtte skele mere til skatteborgersiden. Oven i dette blev der lovgivet om ekstraordinær hjælp til arbejdsløse i form af tilskud til de etablerede a-kasser eller direkte støtte til uorganiserede arbejdsløse.

Hele denne udgiftsekspllosion lader sig tydeligt iagttage i såvel de samlede sociale udgifter i Thisted i disse år som i de kommunale tilskud til hjælpe-kassen. Byrådet valgte - i lighed med de fleste andre købstæder - at lade den særskilt valgte bestyrelse for hjælpe-kassen administrere hjælpen til de mindreberemidlede og til de arbejdsløse.

Når hjælpe-kassen holdt igen på bevillingerne, skældte socialdemokraten Chr. Iversen ud og kaldte hjælpe-kassebestyrelsen for "overbyråd".

På forsyningsområdet blev der nedsat særlige udvalg som f.eks. brændselsudvalget, der lejede store arealer til tørveskæring og fik tilladelse til at skove i Vandet Plantage. I efteråret 1917 havde udvalget afgivet bestilling på i alt en million tørv. Fordeligen foregik så ved salg og uddeling af særlige brændselskort til særligt trængende. Samme princip blev anvendt ved fordeling af kartofler og andre livsnødvendigheder.

Den ekstraordinære lovgivning blev afviklet igen i 1920/1921, støtten til arbejdsløse holdt sig dog til 1924. Men det interessante er, at det høje kommunale niveau på det sociale område - trods faldende priser - opretholdes op gennem 1920'erne, indtil krisen i 1930'erne giver anledning til en fornyet stærk vækst i de sociale udgifter. Presset af arbejderbevægelsen og socialliberale kræfter i andre partier havde stat og kommune fået en aktiv socialpolitisk rolle, der skulle beskytte svage grupper mod de tilbagevendende kriser.

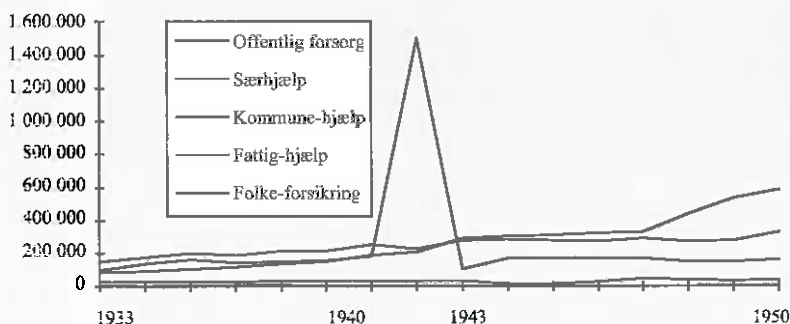
Uden politiske brydninger var udviklingen naturligvis ikke. Sammenstødene mellem byrådets politiske fløje omkring sociale spørgsmål havde næsten rituel karakter. Den konservative Wilhelm Ravnemose brystede sig f. eks. i august 1926 af, at han som formand for fattigudvalget havde formået at banke udgifterne til øjeblikkelig fattighjælp helt ned på 599 kr. i budgetåret 1925/26. Samtidig harcelerede han over, at forgængeren, venstre-redaktøren Aaberg, havde brugt ligeså meget på en enkelt måned i marts 1925. Aaberg gav imidlertid svar på tiltale, og gjorde opmærksom på, at dels havde

"I morges udløstes spændingen om, hvor meget Thisted-boerne skal bløde i skat. Den nye skattebog havde rivende afsætning, og studiet af den vil nok vare adskillige dage. Den indeholder 4431 skatteydere, og de skal tilsammen betale godt to millioner kroner i skat."

Byens største skatteyder er denne gang købmand Peter Jensen, der må ud med 17 696 kr. i kommuneskat."

Thisted Amts Tidende
1. april 1948.

Udvalgte udgiftsposter fra 1933-1950

vinteren 1924/25 været usædvanlig streng og langstrakt, dels blev der først i efteråret 1925 indført en ekstraordinær statsstøtte til arbejdsløse, der netop sigtede mod at forhindre, at arbejdere efter en længere ledighedsperiode faldt ned i fattigvæsenets sorte hul. Ravnemoses fattigbudget var simpelthen blevet reddet af øget statslig understøttelse.

Debatten er en udmærket

illustration af den socialpolitiske siksak-kurs, der udgik fra Christiansborg i 1920'erne. Derfor samler meget af den kommunalpolitiske debat sig om bevilling af årlige ekstratilskud til hjælpekassen. Fra 1927 blev der igen skåret ned på den statslige hjælp til arbejdsløse. Iversen talte om "den lemlæstede sociale lovgivning", og socialdemokraterne skærpede deres krav om kommunal støtte i stedet. I en årrække gjorde man det på den måde, at kommunen udstedte et antal arbejdskort i perioden november til marts, hvor arbejdsløsheden altid bed hårdt. Ledige familieforsørgere kunne så ved hjælp af dette kort få en kommunal skovl i hånden og lov til at arbejde på vejforbedring, snekastning eller lignende. Dog aldrig mere end to-tre dage i ugen. For der var lagt loft over indtjeningen: Kun 18 kr. i ugen. Socialdemokraterne søgte at hæve dette loft, i 1928 støttet af et andragende, underskrevet af 61 arbejdsløse. Men uden held.

Et andet karakteristisk træk ved den socialpolitiske debat i mellemkrigstiden er mistroen til oplandets sognekommuner. Der herskede en ret bred enighed i byrådet om, at mange af byens sociale problemer var fremkaldt af de nærliggende sogneråd, der "eksporterede" deres arbejdsløshedsramte familier til købstadens "sociale slaraffenland". I praksis var det vel ikke så let, men det manglede ikke på fromme ønsker om at sende de tilflyttede bonderøve hjem, hvor de kom fra.

Først i 1933 med "Steinckes socialreform" - efter den daværende socialminister - skete der et afgørende socialpolitisk systemskifte. Nu fik byen et egentligt socialkontor, tilhørende personale og socialinspektør. Hjælpekassebestyrelsen forsvandt; ansvaret blev samlet i byrådets socialudvalg. Som et symbol på, at man nu forlod det 19. århundredes socialpolitiske tanke-sæt, blev den gamle rotterede, Fattiggården på Munkevej, i 1933 lukket og nedrevet tre år senere.

Helt forlod man nu ikke den gamle tankegang. Den nye "særhjælp" til syge og handicappede var ganske vist uden fattighjælps virkninger.

Det samme var den såkaldte "kommunehjælp" til mennesker i akut nød. Men hvis man blev hængende for længe i

Thisted Sygekasses personale i 1956. Bagest fra venstre Nielsen, Henry Styrbech, Laurits Frostholm og Egon Ibsen.

Forrest: Elna Bohm, fru Kobberup og sygeplejerske, fru Pedersen.

Thisted Sygekasse blev nedlagt i april 1973.

den, fik kommunehjælpen fattighjælps virkning. Fattighjælpen eksisterede stadig som den sidste udvej - og trussel. Nu kunne man i det mindste få vejledning, inden det gik så galt, og de forskellige former for socialhjælp var funderet på lovbestemte satser. Den kommunale vilkårlighed havde fået mindre spillerum.

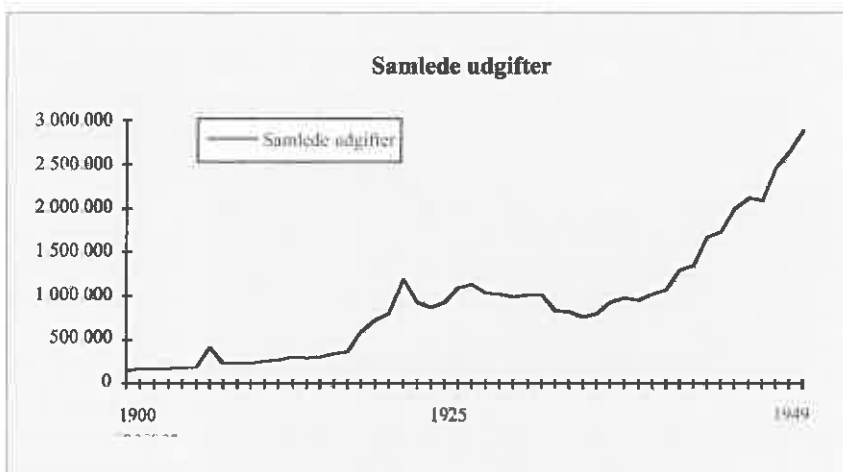
Den egentlige fattighjælp forsvandt først i 1961, samtidig med at de andre hjælpeformer blev samlet under begrebet "bistands-hjælp".

Byens udgifter til det sociale område fortsatte med at vokse. Men området var efterhånden så regelbundet, at byrådet kun i begrænset omfang kunne gøre noget ved det. Desuden var der efterhånden kommet ca. 50 pct. statsrefusion af de sociale udgifter. Velfærdsstaten som princip blev med Steinckes socialreform hævet over den kommunalpolitiske debat.

Sundhed for alle

Det mest synlige sociale fremskridt i det nye århundrede er knyttet til den sundhedspolitiske udvikling. Helt grundlæggende hvilede fremskridtet på sygekassernes hjælp-til-selvhelp-princip. Det blev for de fleste familier muligt at hente lægen og få nødvendig medicin uden skelen til øjeblikkets måske anstrengte økonomi. Samtidig spillede byens lille stab af praktiserende læger en vigtig forebyggende rolle. Datidens læger kendte de sociale kår af selvsyn, for de fleste konsultationer foregik ved sygebesøg ude i hjemmene. Der var derfor god lejlighed til at give råd til husmødrene, baseret på den nye bakteriologiske viden. Især fra 1920'erne og 1930'erne gennemførte lægerne omfattende vaccinationskampagner, der efterhånden gjorde de gamle epidemiske svøber mere sjældne og mindre farlige. Doktormandens stik blev en - måske traumatisk - del af barn-domserindringerne: Den klassiske koppevaccination, der allerede var veletableret i det gamle århundrede, difteri- og stivkrampevaccination, calmettevaccination og kig-hostevaccination. Dertil kom i 1950'erne vaccinationen mod den frygtede polio.

Byens - og amtets - sygehus, der var blevet opført bag Kastet i 1857, gennemgik også en omfattende modernisering, især i 1920'erne. Allerede før århundredeskiftet

Patienter og personale på Thisted Sygehus. Pigen i sengen til venstre er Astrid Hansen. Og det er omkring år 1900.

Øverst: Thisted's gamle sygehus bag kapellet (i forgrunden) blev opført 1855-57 og ombygget 1921-27. Bagest ligger epidemifdelingen fra 1890'erne.

I midten: Indvielsen af det nye centralsygehus i 1962. Forrest indenrigsminister Lars P. Jensen og frue, medicinaldirektør Esther Amundsen og borgmester Aksel Mikkelsen. Bagved - i hvid kittel - sidder overlæge Holger Nielsen ved siden af borgmester Thomas Have fra Nykøbing. Yderst - også i hvid kittel - overlæge C. P. Carlsen.

Nederste billede viser Thisted Sygehus i 1971, da man var i færd med at opføre køkkenbygningen i bags Krohnborgvej.

var der opført en epidemibygning til isolation og behandling af de ekstraordinært mange patienter, når koleraen, tyfusen og den spanske syge hærgede. Sygehusets nuværende hovedfløj blev bygget i flere etaper fra 1916 til 1928. Det var en stor opgave for det fattige amt og kostede en del politisk tumult. Projektet blev først færdiggjort, da Centralforeningen af Sygekasser i Thisted Amt lagde alvorligt pres på politikerne. Men så havde man også et stateligt og moderne sygehus. Med ansættelse af Geert Espersen i 1916 fik sygehuset sin første "rigtige" overlæge.

Ved århundredeskiftet var der 70 sengepladser, og i gennemsnit lå patienterne i deres senge i en måned. Efter ombygningen regerede overlæge Espersen over 148 sengepladser, og det antal ændrede sig ikke meget de næste 25 år. Og der blev udført omkring 600 større operationer på årsbasis, så han har haft nok at se til. Efterhånden voksede personalestaben. I 1940'erne var der - udover overlægen - fire læger, ca. 40 sygeplejeelever og uddannede sygeplejersker. I 1944 fulgte man tendensen på andre større sygehuse og gennemførte en deling i en kirurgisk og en medicinsk afdeling. Ny medicinsk overlæge blev dr. med. Holger Nielsen. I 1953 blev den moderne specialisering fulgt op med oprettelse af en særlig røntgenafdeling. Da tiderne bedrede sig i 1960'erne, blev der råd til en ny udbygning af sygehuset i form af vestfløjen, der blev opført i 1962. Nu var der 184 sengepladser, og lægetallet var vokset til 16. Dertil kom 62 sygeplejersker og 25 elever. Med østfløjen i 1972 blev den sidste større tilbygning opført.

Et meget væsentligt bidrag til folkesundheden var det tuberkulosesanatorium, der blev opført i tilknytning til sygehuset i 1908. Det virkede indtil besættelsesårene, hvor tyskerne omdannede det - og den gamle epidemibygning - til lazaret. I begyndelsen af 1930'erne var der på årsbasis godt 90 nye patienter, hvoraf en snes var fra byen. Samtidig udførte tuberkulosestationen et stort opsøgende og forebyggende arbejde: Sygebesøg i hjemmene, røntgenundersøgelser, sputundersøgelser, uddeling af mælk og sengetøj m.v.

1930'ernes og 1940'ernes begyndende vel-

færdsstat satte i høj grad fokus på børnene. Det første lokale nedslag fik denne udvikling med oprettelsen af en skoletandpleje i Thisted i 1940. Behandlingen foregik hos de praktiserende tandlæger efter forældrenes valg. Man startede med 1. klasserne og lagde så hvert år et klassetrin til. Over 90 pct. af forældrene valgte at udnytte ordningen.

Den kommunale skoletandpleje har været et stort spring fremad for tandsundheden. I ordningens første år blev 119 børn behandlet. På dem blev der udført 979 behandlinger, heraf 728 fyldninger. Der har været nok at tage fat på. Først i 1965 blev denne ordning afløst af en egentlig skoletandklinik, der fik til huse i Borgerskolens tidligere inspektørbolig med Karen Marie Andersen som skoletandlæge.

Næste etape i udviklingen af børnevelfærd blev oprettelsen af sundhedspleje for spædbørn. Loven blev vedtaget i slutningen af 1930'erne, og i 1944 fik Thisted sin første sundhedsplejerske. Allerede få år efter kunne embedslægen iagttage et fald i antallet af sygdomme og dødsfald blandt spædbørn. Sundhedsplejerskens rådgivning var dog i en årrække et privilegium for købstadens børnefamilier, og langt op i 1960'erne var spædbørnsdødeligheden i Thy 50 pct. højere end i det øvrige Danmark.

Denne tragiske rekord gav anledning til, at en gruppe læger i Thisted og Nykøbing på initiativ af Torben Gjerløff, Thisted, etablerede et grænseoverskridende samarbejde mellem praktiserende læger, sygehusets fødeafdeling, sociale myndigheder og Mødrehjælpen. Samarbejdet fungerede, indtil storkommunen i 1970'erne etablerede helt nye rammer for det socialmedicinske arbejde.

En betydningsfuld udløber af 1930'ernes interesse for barnets vilkår var etableringen af en mødrehjælpsinstitution. Hovedkontoret for de tre nordjyske amter - Hjørring, Aalborg og Thisted - var i Aalborg. Herfra blev der sendt socialrådgivere ud til ambulante konsultationer. I Thisted blev der indrettet et egentligt filialkontor på sygehuset i 1957.

Byrådet bevilgede pengene, godt hjulpet på vej af en beretning, medlemmerne havde modtaget om en enkelt dags aktivitet:

En kvinde, der havde fået afslag på abort, kom for at takke for den økonomiske hjælp, hun i stedet havde modtaget. En mor bad om hjælp til spædbørnstøj. Så var der en ansøgning om adoption. Da kvinden var 37, krævede det en grundig samtale. En mor mødte op angående sin 16-årige datter, der lige havde født. Adskilligt skulle drøftes i den anledning, bl.a. faderskabsproblemet. En kvinde, der var tre måneder henne i graviditet, kom og søgte om abort. Der var imidlertid så mange i venteværelset, at hun måtte sendes på spadseretur ude i byen. Da hun endelig kom til konsultation, blev det til halvanden times samtale. Oven i alt det andet ringede en sognerådsformand for at få råd i et tilfælde, hvor en ung pige havde rejst en faderskabssag. Han skulle vejledes længe og grundigt om den gældende lovgivning. En ekstra socialrådgiver måtte tilkaldes for at få foretaget de planlagte husbesøg den pågældende dag.

Læge Torben Gjerløff tog på baggrund af den store spædbørnsdødelighed initiativ til et nærmere samarbejde mellem praktiserende læger, sygehusets fødeafdeling, sociale myndigheder og Mødrehjælpen.

De husvilde

Bolignødens mest synlige udtryk var husvildebarakkerne, der først forsvandt i 1960'ernes velstandsbølge. De første blev opført af kommunen i 1926, tæt ved Koopmanns Slakteri. Hver bolig bestod af to værelser, køkken samt entré. "Velindrettede" kalder embedslægen dem. De opfyldte et særdeles påtrængende behov, for helt fra 1917 blev der talt om en betydelig bolignød i byen.

Helt galt gik det under den tyske besættelse. Alene i 1940/41 steg folketallet med 700, og byens huse var proppet til det yderste. Da tyskerne havde forladt landet, var det nærliggende at indrette husvildeboliger i nogle af de rømmede mandskabsbarakker. Dragsbækvej var fyldt op med flygtninge, men på Fårtoftvej var der nogle - ganske vist noget nedslidte - træhuse kommunen fandt anvendelige. I 1947 var i alt 235 under husvildeforsorg, heraf 177 i murede huse og 58 i de tidligere tyskerbarakker. I 1948 var der 290 husvilde, 76 familier. Af dem boede 148 i barakkerne. I 1949 kulminerede tallet med 512 mennesker i husvildeboligerne.

Eigil Bjerre Christensen har i et interview fastholdt erindringsbilledet af livet blandt de husvilde på Fårtoftvej i midten af 1940'erne.

Blandt beboerne træffer vi flest ufaglærte, arbejdsmænd, men også enkelte håndværkere, en vognmand, ja endog en landbrugskonsulent. De fleste lever med arbejdsløsheden som en nærværende trussel. Men der er absolut ikke nogen form for selvopgivelse. Tværtimod. Mændene hænger voldsomt i og tager ekstrajobs af enhver slags. Og så er der jo fjorden, hvor man kan

*Tyskerbarakkerne på Fårtoftvej nord for maskinfabrikken Cimbría. I baggrunden til højre dukker de første huse op i kolonihaverne på Østermøllevej.
Foto: Sylvest Jensen, 1955.*

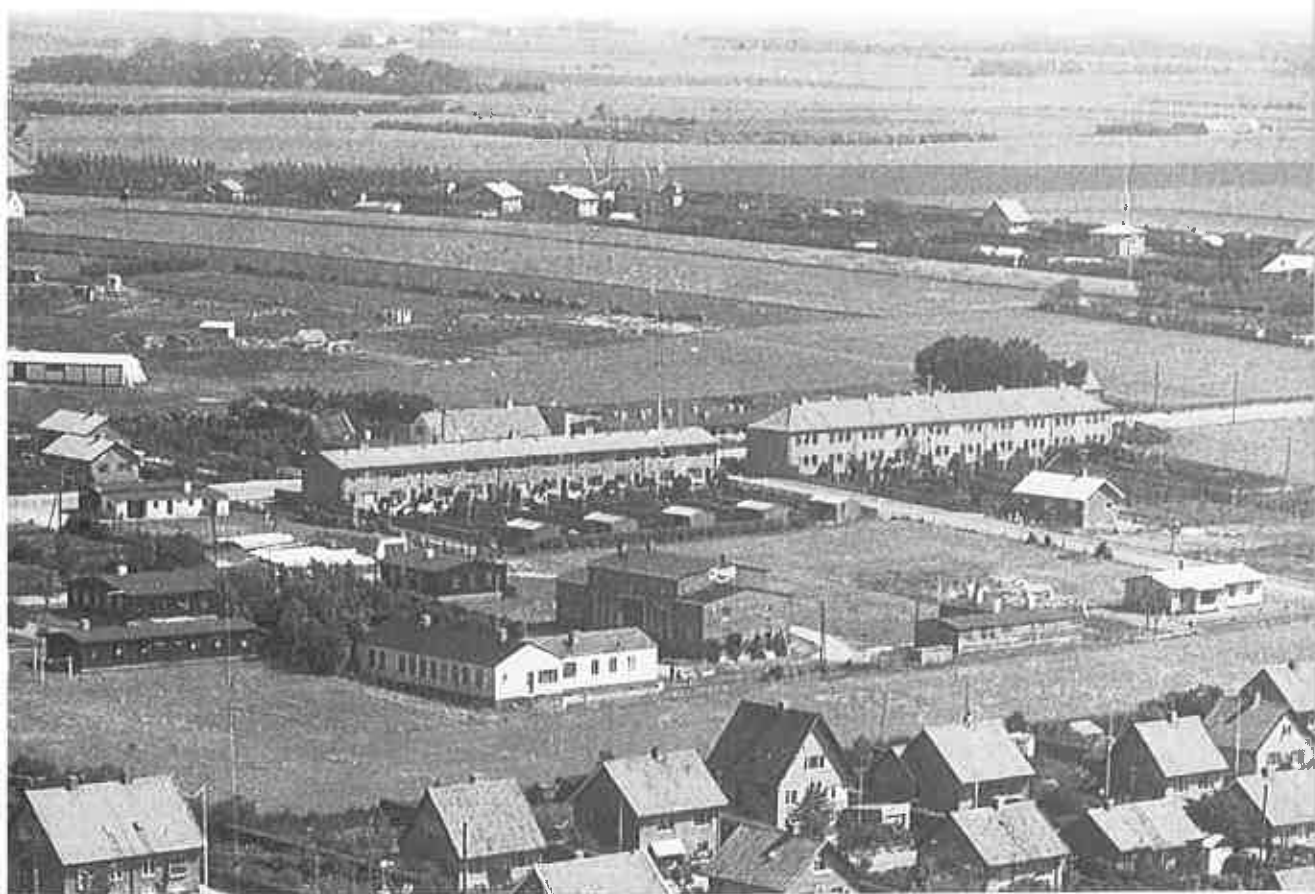
drive lidt fiskeri. Og de små haver, der kan give plads til grøntsager og måske hønsehold.

Kvinderne er først og fremmest husmødre, men har bestemt også nok at se til. Det er børnerige familier. Børnene leger naturligvis i flokke. I en af de små stuer kunne man sagtens træffe 12-14 børn. Når det var tid til saftevand og mellemmadder, var det skik og brug, at alle tilstedeværende fik et foder. Indkøb foregik hos kvarterets købmand, bager og slagter. Mælken blev naturligvis leveret af mælkemanden, der med sin hest gennemtravede kvarteret.

Set med barneøjne har husvildebarakkerne været en verden for sig. Selv opdragelsen var man i en vis forstand fælles om. Var der børn - nok mest drenge - der forsyndede sig mod den herskende norm, blev der afregnet på stedet og kontant i form af et par velrettede lussinger. Og så spillede det ikke nogen rolle, om det var forældre eller andre voksne, der stod for afstraffelsen. For børnene var det et frit liv. Den allerbedste legeplads var naturligvis fjorden, der gav anledning til et herligt vandpjaskeri om sommeren og leg på isen om vinteren. Der var i det hele taget plads til at boltre sig. Samtidig var man tæt på de voksne og fik hurtigt et indtryk af, hvad "rigtigt" arbejde var for noget.

Søndagshygge på Fårtoftvej i 1949. Fra venstre: Gasværksarbejder Aksel Bjerre Christensen med datteren Mona. I midten kedelpasser Niels Bjerre Christensen med barnebarnet Eigil. Til højre ægteparret Gunner og Agnete Jensen med børnene Leif, Finn og Jens.

Johnsens Rekreationshjem fotograferet af Jens Steffensen i 1963. Stiftelsen var landstingsmand, konsul M. Johnsen, der i sit testamente havde truffet beslutning om oprettelse af hjemmet. Han døde i 1914. Efter krigen gik man i gang med at realisere planerne. Grunden blev købt, og Jens Foged tegnede både bygning og inventar.

Efter Johnsen's bestemmelse kunne ubemidlede syge eller rekonvalescenter fra Thisted Amt optages på hjemmet og være her i indtil tre måneder. Folk, der havde fået fattighjælp eller fik offentlig understøttelse, kunne ikke komme i betragtning. Patienterne fik fuld - gratis - forplejning, der blev finansieret af den kapital på 425.000 kr., der var tilbage, da byggeriet var fuldført. Der var plads til 14 patienter. Johnsen's Rekreationshjem lukkede i 1990, da det blev ombygget til privatboliger, og grunden udstykket til parcelhuse med fjordudsigt.

Man levede spartansk. Det var man også nødt til med en ugeløn på 100-150 kr. De fleste familier var vant til kødløse dage i ugens løb. Brændsel og opvarmning i de dårlige huse var et evindeligt problem. I de strenge vintre, man netop oplevede i de år, blev stort set alt brændbart fjernet - selv stakitter og porte måtte man passe godt på.

Barakkerne var slemt nedslidte. Bl.a. var gulvene meget dårlige, fordi de tyske soldater havde gået omkring iført sømbeslæde støvler. Når der skulle klages, var det Chr. Iversen, borgmesteren, man gik til. Så kom han ud for at kigge nærmere på skaderne. Som regel hjalp det.

I slutningen af 1940'erne flyttede Eigils familie det korte stykke fra Fårtoftvej til Kronborgvej. Men det var en rejse til en anden verden. På Kronborgvej passede enhver sit. Her løb man ikke sådan uden videre ind og ud af hinandens huse. Her var der forskel på folk.

Historien om husvildeboligerne på Fårtoftvej handler om bolignød og materiel mangel, måske fattigdom. Men det er også historien om ikke blot et skæbnefællesskab, men også et aktivt, levende fællesskab mellem mennesker - en arbejderkultur.

De gamle

I 1916 traf Thisted Byråd en stor beslutning. Byen skulle have et moderne alderdomshjem. De gamle skulle ikke længere henvises til Fattiggården eller anbringes hos private, som kommunen så betalte en godtgørelse til. Der var et par private stiftelser i byen, Håndværkerstiftelsen i Asylgade og Boghandler Krejberg og Hustrus Stiftelse i Skovgade. Men de stod ikke åbne for alle og enhver, og de kunne ikke honorere behovet for pasning af ubemidlede gamle.

Oven på byrådets beslutning fulgte en hed debat om, hvordan den skulle udmøntes. På den ene side var adskillige byrådsmedlemmer nervøse for, at

udgifterne til et sådant byggeri skulle løbe løbsk: "Det var ikke et slot, der skulle bygges!" Og byens store mæcen, kaffegrosserer Spangberg, fastholdt, at nok skulle der bygges et alderdomshjem, men det måtte ikke tage sig ud som en præmiering af folk, der ikke i tide havde sørget for selv at spare op til deres alderdom.

På den anden side understregede socialdemokraten, murer Hvid, at byen havde et alvorligt socialt problem: "Forholdene for de gamle er utålelige her i byen, og det kan vi ikke komme udenom. Mange steder er de gamle til byrde, hvor de er, enten det er hos deres børn eller hos andre slægtninge".

Borgmester Aaberg gjorde sig til talsmand for, at det skulle være et præsentabelt byggeri. Og så skulle det placeres centralt. "Kommunen havde haft en uheldig tendens til at placere nyt institutionsbyggeri usynligt i periferien", som han udtrykte det. Som eksempler anførte han Teknisk Skole i Kr. Koldsgade og den nye administrationsbygning på Nytorv. Et forslag om en placering på Hundborgvej blev afvist med, at det var alt for blæsende i denne del af byen - gamle mennesker havde brug for varme!

Da byrådet endelig nåede frem til en løsning, lignede det et kompromis, hvor alle måtte slå på deres fordringer. Byen købte i 1917 den tidligere proprietærgård Kristianslyst ved Nørreallé og indrettede hovedbygningen til hjem for gamle. Der blev plads til otte raske og ti syge.

Alle var enige om, at det var en midlertidig løsning. "Det bedste ved ejendommen er de smukke omgivelser, haven og den lille park", skrev en af aviserne ved indvielsen.

Byens nye alderdomshjem var ikke noget slot, men det var alligevel udtryk for, at den nye socialpolitiske holdning, der netop brød igennem i disse år,

Diakonisser og beboere stillet op til fotografering i haven til Kristianslyst i 1919.

Fra venstre stående: Stuepige Bentine, vognmand A. Andersen, husassistent Emma Sørensen, lille Karen, ukendt, Chr. Snedkers kone fra Sundby Thy, Jeppe Olsens enke, Maren, Kirstine (der i øvrigt var i Frelsens Hær), Kirstine, glarmester Stelsig, husassistent Dagmar Engmark og søster Ane Marie. Siddende fra venstre: Vognmand Andersens hustru, fru Jensen, ukendt, Ane Bisgaard, ukendt - og tidligere husbestyrerinde Marie Fenger.

Da gården Kristianslyst blev købt af Thisted Købstad i 1917, blev hovedbygningen indrettet til et midlertidigt alderdomshjem. Den røde hovedbygning blev opført i 1924-25 med Jens Foged som arkitekt. Den blev i øvrigt nedrevet som utidssvarende i 1998. Det var især bygningens indre, det ikke kunne betale sig at modernisere. Udvendig var det stadig en flot bygning.

Modsatte side øverst: Vævemester Poul Kristian Poulsen flyttede ind på Kristianslyst i 1949.

Modsatte side nederst: Søstrene Bahner var et par ældre frøkener, som boede Nørregade 17. De beskæftigede sig med håndarbejde, tegnede mønstre og solgte prospektkort.

hurtigst manifesterede sig på ældreområdet. Egentlig var det begyndt med alderdomsunderstøttelsesloven fra 1891, der netop havde til formål at løfte de uformuende gamle ud af fattighjælpens "uværdighed". Med aldersrenteloven i 1922 blev den gamle lov, hvor ydelserne hvilede på et kommunalt skøn, udbygget med faste takster baseret på et retsprincip. Og efterhånden var den statslige refusion kommet op på over halvdelen af ydelserne til de gamle. Så der var dermed også bundet et ganske klækkeligt statstilskud til driften af det nye alderdomshjem.

Kristianslyst kom til at udvikle sig i takt med den generelle vækst på det sociale område. Med den nye aldersrentelov blev det forbudt kommunerne at yde ekstra brændselshjælp m.v.

Der var derfor ikke andet at gøre, som Aaberg bemærkede, end at skaffe de gamle plads på alderdomshjemmet, hvor kommunen kunne afholde alle udgifterne med tilhørende statsrefusion. Altså blev arkitekt Foged sat i gang med at projektere en udvidelse af Kristianslyst, og det blev til den ganske statelige hovedbygning, der stod færdig i 1926. Nu var der plads til 30 beboere. Udbygningen fortsatte med en sidefløj mod Nørreallé i 1934.

Ifølge embedslægen kunne der nu være 44 beboere, eller "alumner", som han kalder dem, men så var der også fuldt belagt. Kronen på værket blev den anden sidefløj, der blev bygget i 1947. Kristianslyst kom alligevel til at ligne et slot. Og kom til at stå som sådan indtil 1998, da moderne tider indhentede også dette kommunale flagskib.

Men inden døre holdt man sig alligevel groserer Spangbergs advarsel efterrettelig. "Alumnerne" kom absolut ikke til at leve som grever. Vi kan aflægge besøg hos vævemester Poul Kristian Poulsen og hans kone Dagmar, der flyttede ind i en stue på Kristianslyst i 1949. De måtte afhænde det meste af deres bohavede, for de to senge fyldte det meste af værelset. En lille bufet, en kommode og et lille spisebord kunne lige klemmes ind. Værelset var malet op til brysthøjde. Over en malet liste var væggene hvidkalkede. Spartansk og praktisk. Der var toiletter, hvad man i 1920'erne altid fremhævede med stolthed, men kun ét på hver gang. Det skulle 10-12 beboere så deles om, hvad der nok kunne give trængsel om morgenen. Badeværelser kendte man ikke til.

De lange gange var belagt med linoleum, der skinnede af bonevoks. På et tidspunkt lå tre gamle på sygehuset med brækkede ben.

På første sal, lige over hovedindgangen, lå samlingsstuen, der lignede et lille kirkerum. Mellem vinduerne stod en Kristus-skulptur i hvid marmor. Og så var der et orgel og et rundt bord med en hæklet bordduk. I dette rum kunne de gamle overvære den daglige andagt. Søndag aften kom medlemmer af folkekoret og sang salmer. Så blev dørene til værelserne på etagerne længere nede slået op. De, der ikke var i stand til at gå op ad trapperne, kunne høre musikken ned gennem trappeopgangen.

Raske folk kunne komme til at kede sig. Terapi var der ikke noget, der hed. Vævemester Poulsen løste problemet ved at få stillet en lille væv op på en ledig plads under køkkentrappen. Her kunne han så fremstille bordløbere med god afsætning.

En af årets få adspredelser var den årlige sommerudflugt, hvor velmenende og velhavende folk i Thisted stillede deres bil til rådighed for de gamle. Så kunne de blive kørt til kaffebord i Klitmøller. Det var nu ikke alle gamle, "der ville sidde til nåde bag i sådan en bil".

Den kirkelige stemning i samlingsrummet var ikke nogen tilfældighed. Helt fra oprettelsen af Kristianslyst og frem til 1967 var det nemlig diakonisser, der stod for driften. Det vil sige, at det

var Diakonissestiftelsen i København, der var ansvarlig for den daglige ledelse og pleje. Gennem de mange årtier sendte stiftelsen sine "søstre" til Thisted for at passe de gamle.

I de første år stod søster Ane Marie Aagaard for ledelsen. Hun blev i 1934 afløst af søster Anna Sørensen, der virkede helt frem til 1964.

Fra 1964 til 1967 stod søster Anita Nielsen for ledelsen - og derefter meddelte stiftelsen, at den ikke længere var i stand til at løfte opgaven på Kristianslyst. Edel og Jens Kjær var derefter det første bestyrelsespar på "moderne vilkår".

Så kom velfærden

I 1961 blev den slidstærke og århundredgamle fattighjælp endegyldigt afskaffet. Det skete med vedtagelsen af den nye forsorgslov. Ydmygelsens tid var - i hvert fald juridisk set - forbi. Hjælp fra det offentlige var blevet en borgerret.

Mentalitet og holdninger på begge sider af socialkontorets skranke har dog næppe ændret sig fra den ene dag til den anden. Men en ny tid stod for døren. Aldersrenten var i 1956 blevet til folkepension. Enkerne og andre udsatte grupper fik deres egen retsbestemte pension. En stribe serviceydelser dukkede op på socialkontorets hylder: hjemmehjælp, husmor afløsning, erhvervsvejledning, boliganvisning, omskoling, revalidering m.v. Antallet af ansatte i købstadens sociale forvaltning voksede, og skellet mellem de sociale tilbud i by og på land blev yderligere uddybet. De små sognekommuner havde - trods en betydelig grad af statsrefusion - svært ved at holde trit med velfærdsstatens udvikling og måtte modstræbende se deres egen undergang i øjnene. Socialkontorets medarbejdere var ikke længere blot stempelsvingende skrankepaver.

Den nye tid krævede opsøgende arbejde og dialog. Nøgleordet er forebyggelse. Et godt eksempel er Loven om Familievejledning fra 1965. Da den skulle føres ud i livet, ansatte Thisted Købstad Karen Hansen som ny „familievejleder“. Hun fik kontor i Frelsens Hærs bygning i Strømgade. Her kom også ungdomsvejledningen til at bo et par år efter.

Karen Hansen opsøgte de familier, man kendte alt for godt fra socialkontorets skranke. Her var det ofte den truede families far, man havde kontakt med. Og i en del tilfælde var det faktisk ham, der var årsagen til den sociale nød. Gennem den opsøgende virksomhed kunne Karen Hansen tage direkte kontakt med moren og børnene og derigennem hjælpe på en forebyggende måde. Det kunne være ved hjælp til budgetlægning, ved økonomisk støtte på forskellig vis og ved at følge med i familiens liv og trivsel over længere tid. Der var åbnet en mulighed for at bryde den jernhårde sociale arv. Karen Hansen blev en kendt skikkelse i byens fattigkvarterer. Når hun kom tilbage til sin bil efter et familiebesøg, kunne hun ofte finde en lille lap papir, sat i klemme ved vinduesviskeren: „Kig lige ind til mig“.

Med bistandslovens i 1976 var denne særlige vejlednings tid forbi. Nu skulle det hele ordnes af „sagsbehandleren“ i et - i hvert fald på papiret - enstrengt og strømlinet system.

Tro i bevægelse

Det er med kirkesyn som med politik. Stærke meningstilken- degivelser hører med til dagligdagen. Man har sine menings- fæller og sine modstandere. Og engagementet bliver målt og vejjet. I indberetninger til de kirkelige myndigheder fik me- nigheden karakterer. I 1935 blev kirkegangen i Thisted op- gjort til ti procent. Der var - ifølge en indberetning - „gode forhold med megen kirkelig sans og stor hørelyst“. Godt 25 år senere var kirkegangen faldet til syv procent. Det gik den forkerte vej med den kirkelige interesse i Thisted Sogn, der indtil 1980 delte præster med Tilsted og Skinnerup.

Mange af de religiøse bevægelser, som vi kender i dag, blev etableret i tiden før århundredeskiftet. Det gælder bl.a. Indre Mission, som i 1900 kunne mønstre 399 mis- sionshuse landet over - alle finansieret ved private midler. Bevægelsen var en aktiv organisation med mange lokale og omrejsende kolportører, der optrådte i rollen som lægprædikanter. Man oprettede søndagsskoler, pige- og ynglingeforeninger - samt KFUM- og K-afdelinger. Bibelkredse blev rammen om „personlige samtaler om Guds ord“. Og kvinder samledes og fremstillede håndarbejder, der blev solgt til fordel for Ydre Mission.

De indremissionske missionærer var på dagsordenen ved et møde, som 11 lokale præster holdt i september 1880. Præ- sterne underskrev en klage til bestyrelsen for Indre Missi- on over to kolportører fra Thy, Jesper Nielsen og Poul Kr. Poulsen. Kla- gerne lød på provokerende og illoyal optræden over for sognenes præster.

Sagen endte hos biskoppen og kultusministeren (kirke- og undervisnings- ministeren) og resulterede i en omfattende stramning af kolportørernes frem- færd. De blev nemlig tvunget til at møde hos præsterne for at indgå en aftale om deres virksomhed i sognene - og de fik hver en tilsynsførende præst. Denne strid er senere blevet kendt som den „thyske krig“.

Missionshus og søndagsskole

Nicolai Wilhelm Rohde var provst i Thisted fra 1875 til 1892. Han var høj- kirkelig og venligt indstillet over for Indre Mission. Alligevel underskrev han den klage, der gav anledning til den „thyske krig“. Efter stridens bilæggelse erklærede han sig villig til selv at være tilsynsførende for kolportør Jesper Nielsen: „I mit pastorat må han så gerne komme, og jeg skal overhovedet med god vilje assistere bestyrelsen for den Indre Mission med gerningen her i Thy“, erklærede provsten. „Krigen“ svækkede ikke Indre Missions arbej- de - tværtimod.

Provst Rohde fik sammen med indremissionær Jens Christensen samlet ind til et missionshus, der blev opført på Kirkegårdsvej lige op mod Søndre

Billedhuggeren Johan Galster (1910-1997) var søn af en over- retssagfører i Thisted og er i fødebyen mest kendt for skulpturen „Madonna med barnet“ ved Thi- sted Kirke, som blev opstillet i 1947. En kvinde i klassisk klæde- bon og en ung moderne kvinde, der med stolthed konner med sit barn. Foruden Maria-figuren er Galster i Thisted repræsenteret med tegninger på museet og bi- blioteket. På museet findes også modellen til J. P. Jacobsen-bu- sten foran biblioteket i Århus. Galster var billedhugger af den gamle skole, og hans værker fin- des flere steder i landet. Han skabte mange fremragende vær- ker, men busterne af skuespilleren Ingeborg Brams og Thisted-digte- ren fremhæves af kunsthistorikerne som blandt de bedste.

Missionshuset på Kirkegårdsvej, hvor der blev missioneret frem til 1950'erne, da det fik en ny funktion som fritidsklub for børn og unge. Senere kom huset til at lægge scene til amatørteater, rumme depot for hjælpemidler til handicappede, give plads til billiardspillere og senest flygtninge-administration.

Nicolai Wilhelm Rønde var provst i Thisted fra 1875 til 1892 - og venligt indstillet over for Indre Mission.

Kirkegård. Huset blev indviet 29. december 1886 og fik navnet "Kaper-naum". Indretningen fremstod med „lyse, rummelige og venlige lokaler“. På den østre endevæg blev talerstolen anbragt og ved siden et større stue-orgel. På gulvet var opstillet to rækker med bænke, og i den vestre ende et stort pulpitur. I indvielsestalen sagde provst Rønde bl. a., at hensigten med missionshuset var at „vise vejen til kirken“ og at modarbejde de mange sekter, som skød frem.

I 1956 overtog Indre Missions Samfund det gamle børneasyl i Asylgade. „Kaper-naum“ blev solgt til brug for Thisted Fritidsklub - og orglet erstattet med en rejsegrammofon. Men børn og unge havde haft deres gang i huset længe før - som elever i Indre Missions søndagsskole, der med 13 drenge og piger blev startet i private hjem et par år før, missionshuset blev bygget. Siden har utallige piger og drenge været søndagsskolebørn i Thisted og med begejstring sunget: „Ingen er så tryk i fare, som Guds lille børneskare ...“ og med mere eller mindre trofasthed fulgt arbejdet ved klasselæsningen over dagens tekst, lært „bibelsproget“ og lyttet til forstanderens tale. Blandt dem var Hilda Christensen, der selv blev missionær og seminarieforsøger i Nigeria:

„Søndagsskolen var for mig barndommens kirkegang. Jeg følte det altid som noget i retning af at være i kirke, når skrædder Dybdahl spillede på orglet, og vi børn med vore barnestemmer sang til Freiserens pris, alt imens benene, som ikke kunne nå gulvet, dinglede i takt med sangen. Missionær Bachs skikkelse glemmer vist ingen af vi børn, der gik i søndagsskole i hans

Missionshuset på Kirkegårdsvej blev taget i brug i 1886 - et par år efter oprettelsen af søndagsskolen.

I anledning af søndagsskolens 75 års jubilæum i 1959 sendte landsformanden for søndagsskolerne, sognepræst Kr. Friis, Farsø, en hilsen til Thisted:

"Vi er med tak i søndagsskolen vort tilhørsforhold til folk og fædreland bevidst. Og så sandt som Danmarks børn er Danmarks fremtid, tør vi regne med, at søndagsskolen i sin gerning også over en folkelig indsats. For det er ikke fra bankbog eller kgebog, partibog eller køreplan, psykologi eller atomteori et folk fornys, men fra bibelordet, som peger hen på og stråler ud fra den korsfæstede".

tid. Jeg ser ham for mig på talerstolen, hvortil han talte til os om Jesu kærlighed til syndere, så tårerne stod ham, og vist sommetider også vi børn, i øjnene. Vi samledes i små flokke om vore lærere og lærerinder; dér sad vi så nær sammen, så jeg følte det som i en søskendeflok. Billederne, der af og til blev vist os, og de fortællinger vi fik fortalt, gjorde deres til, at kristendom synes at komme os så nær - en naturlig ting, som vi voksede op med".

Tiden frem mod århundredeskiftet blev en etableringstid for Indre Mission i Thisted. Efter et missionsmøde for unge piger i efteråret 1895 udtalte missionær Jens Christensen: "Vil de unge piger stifte en pigeforening, kan de henvende sig til mig!" Forslaget kom helt bag på forsamlingen, idet missionæren slet ikke havde drøftet sagen med nogen forinden. Men fra den dag

KFUM havde til huse i Fredriksgade 16 mellem 1916 og 1972.

var Kristelig Forening for Unge Kvinder, KFUK, en realitet i Thisted. Måske var Jens Christensen slet ikke så interesseret i sagen, skønt han selv havde taget initiativet. Han skulle engang have spurgt, hvad man egentlig skulle med en pigeforening, da der jo kun var én vej til himlen ...

Tilsvarende blev der dannet en Kristelig Forening for Unge Mænd. Det stiftende møde fandt sted i et værksted Vestergade 8 hos buntmager Niels Søndergaard. Både KFUM og K fik adresser i byen. Mellem 1916 og 1972 stod der KFUM på ejendommen Frederiksgade 16.

KFUK holdt i starten til i missionshuset på Kirkegårdsvej. I 1906 blev møderne flyttet til Asylgade 9. I 1923 indviedes nye lokaler på Stationsvej 1 - syv år senere blev foreningens nuværende ejendom, Rosenkrantzgade 6, taget i brug.

Ved en sammenlægning af KFUM og K i 1972 blev begge foreningers aktiviteter samlet på denne adresse.

Missionær i et smørhul

Indre Mission stod relativt stærkt frem i århundredet. Ved valget til menighedsrådet i 1926 besatte Indre Mission fire ud af 13 pladser. I 1955 havde listen fem af 15 pladser - det samme som i 1967.

Kristeligt Dagblad skrev i 1949, at der over det ganske land gik be-
retninger om stor tilstrømning til kirker og missionshuse de fleste steder i Thy. Nogle mente ligefrem, der var tale om en "vækkel-
se". I den anledning spurgte bladet missionær Jens Korsgaard, Thisted, hvordan det stod til:

*Deltagere i en Blå Kors-sommer-
udflugt til Gullerup på Mors. Året
er 1904. Afholdssagen blev en del
af missionsagen*

“Vi oplever noget af en vækkelsestid. Der har været gode livstegn i arbejdet så vel blandt de unge som inden for selve samfundet. Det begyndte ved en missionsuge, hvor vi hver aften samlede ca. 500 mennesker. Der var en egen stemning ved disse møder; vi mærkede en stærk søgen efter Gud. Vi har haft en kreds for unge hjem gennem flere år. Nu har vi faste „unge hjem“- sammenkomster, og derigennem har vi berøring med ca. 200 unge ægtefolk. I gennemsnit kommer der 100-150 unge til disse faste arrangementer”. Sådan lå landet i 1949 - ifølge Jens Korsgaard og Kristeligt Dagblad. Senere begyndte andre medier at interessere sig for de unges moral - og mangel på samme! Da Beatles var opløst og de første rockidoler døde af junk, blev den lokale indremissionær Søren Zacho spurgt:

“Hvordan har forholdet været mellem de unge og de ældre?”

“Der har været et særdeles godt forhold. Ganske naturligt finder de unge deres plads i missionshuset. Det er en af de ting, der har gjort arbejdet let for mig som missionær. Når fremmede missionærer holder foredrag i Thisted Missionshus, får jeg ofte at vide, at jeg virker i et smørhul, men derfor kan det jo godt være, at der er margarine i bullet!”

Søren Zacho havde virket siden 1965 i Thisted. Han blev interviewet af Thisted Dagblad 7. september 1972 i anledning af sin 60-års fødselsdag:

„Er der nok, der vil høre om Gud?”

„Jeg er naturligvis glad for de mange ældre, men kunne ønske flere i 30-50 års alderen; der er for få og har været det i de sidste 30 år”.

Ungdomsoprøret kunne trods alt også registreres hos Indre Mission.

Hvor alle knib gælder ...

Det er borgerskabet, der skriver historien. Den historie, vi kan læse i dag i aviserne som en af kilderne til den lokale historie. Og det er borgerskabet, der har råd til at sende bud efter fotografen, så vi siden kan følge dem og deres høje cigarføring i de borgerlige stuer eller på vej ud af døren - i stiveste puds - før de begiver sig til Christiansgave. Eller sammen med arbejderne - der bliver placeret stående bagest - foran virksomheden.

Men mellem disse officielle tilkendegivelser læser vi en kort meddelelse, der skal blive efterfulgt af flere og noget længere, som indirekte giver et andet billede af tiden, som den ikke selv - sådan uden videre - vil tegne.

Lyder det småkryptisk? Så hør da, hvad det skal blive oversat til at handle om - *at knibe og klemme pigerne, lurende attrå og sanselig lyst!*

Lyder det nu helt j. p. jacobsensk - som taget ud af den roman om „Fru Marie Grubbe“, Thisted-digteren havde skrevet 14 år tidligere. Romanen der havde været med til at sætte en voldsom debat i gang, som endnu var usvækket? Lad os da afsløre, hvad det drejer sig om, kort sagt, før vi kommer for godt i gang: Dette er historien om dengang, Frelsens Hær gjorde sit indtog i Thisted!

Kvinder og sædelighedsfejde

„Fru Marie Grubbe“ er en psykologisk skildring af en kvinde, der tilskyndet af sine erotiske drifter udsættes for en social nedtur og endda føler en tilfredsstillelse ved det. Forargelsen havde været stærk. Det er en historisk roman, men den gik på tværs af samtidens værdier og officielle selvopfattelse, så den måtte vække opsigt og dens spor også blive en brand i kredse, der ikke beskæftigede sig med litteratur. Og da præstesønnen Herman Bang debuterede fire år senere med „Håbløse Slægter“ - en roman om fysisk og psykisk degeneration og en næsten åben vedgåelse af, at forfatteren var homofil - kendte politiet sin besøgstid - eller det officielle Danmark gjorde - og bogen blev beslaglagt.

Kvindens muligheder for at gøre sig gældende socialt og folde sig ud på det følelsesmæssige område havde endnu på dette tidspunkt trange kår. Det blev et gennemgående tema i en stor del af tidens digtning. Og en såkaldt „sædelighedsfejde“ havde offentligheden kunnet følge med i. Det var en fejde på digterpapir og blæk, den handlede om kvindens stilling og ægteskabets indretning. Der var nye tider på vej, men det gik langsomt. For især borgerklassen var det et sædeligt - moralsk - problem. Det var fra borgerklassen, de mange uforsørgede og ugifte kvinder kom, som ikke kunne tillade sig ret mange former for arbejde uden at blive deklasseret. Derfor gik deres krav i 1870'erne og 1880'erne også mest på adgang til uddannelse og ejendomsret. Men efter 1887 samledes kvindebevægelsen især om valgretskravet i et forsøg på at skabe en bevidstgørelse af kvinderne. Man skulle måske have ventet, at alt dette ville medføre en ændret erotisk moral, men det skete ikke. Dertil var de præservativer og „svampe“, der begyndte at komme frem under navnet „Pariserartikler“, alt for ukendte, usikre og uprøvede.

Og begrebet ligestilling var en by i Langtbortistan.

Lige bortset fra i Frelsens Hær, der gør klar til sin entre i Thisted!

Hæren kom til Danmark i 1887 fra England, målet var mission blandt de allerfattigste og dybest faldne. Og kvinderne virkede på lige fod med mændene i arbejdet, der var organiseret efter militært forbillede.

Vil erobre Thisted

Det begynder i Thisted med en meddelelse i Venstre-avisen Thisted Amts Tidende i efteråret 1889: „Frelsens Hær vil nu erobre Thisted. Nogle medlemmer af hæren er i eftermiddag ankommet hertil med dampskibet „Limfjorden“ og har allerede begyndt at søge lokale“. Dagen efter: „Frelsens Hær har lejet lokale her i byen. I København og ikke få provinsbyer har hærens optræden givet anledning til skandaler. Rimeligvis vil det ikke blive bedre her“. I foråret 1890 meddeler samme avis: „Frelsens Hær har nu besluttet sig til at vove et stormløb på Thisted. Rimeligvis vil det ikke vare længe, før angrebet tager sin begyndelse“.

Fra de etableredes synspunkt ser Frelsens Hærs virksomhed nærmest ud som et angreb på autoriteterne, på selve samfundsordenen, og man ser med uro på dens evne til at engagere og opløfte de svageste og antænde de letantændelige. For hvad vil det ikke kunne udarte til. Således ser skræmme-

billedet også ud i Thisted - hvis man skal tage avisens meddelelse om de forventede skandaler for troende.

Men det bliver først hen på efteråret - næsten et år efter de første følere i Thisted - at det går løs. Thisted Amts Tidende 26. september: "Frelsens Hær åbnede i går aftes angrebet på Thisted med et stærkt besøgt møde i lokalet i købmand Lamberts pakhus. En del folk var også stimlet sammen udenfor, hvor de stod og morede sig over den livlige sang til kendte melodier. Alting gik roligt og fredeligt af".

Sådan lød det altså i disse første dage i Thisted. Og ved 50 års jubilæet i 1940 blev der i et jubilæumsskrift rettet en tak til „byens myndigheder og autoriteter samt pressen for den beredvillige imødekommenhed som ofte er blevet lagt for dagen“. Men det var nu andre toner, der lød i 1890'erne. For helt så glat og uproblematisk, som Frelsens Hær selv fremstiller det, var det jo ikke. Hverken i Thisted eller andre steder i landet. Og mellem linjerne i alt, hvad der blev sagt og skrevet, dukker et andet Thisted pludselig frem. Et uautoriseret Thisted - så at sige. De to lokale aviser er enige om at nedgøre og håne Frelsens Hær, der ikke opfattede sig selv som værende i krig med noget samfund og ikke søgte at hævde sig på andres bekostning - ifølge hærens egen historieskrivning. Som Frelsens Hær er upolitisk, må den også være upartisk - den er „en hjælpehær for Guds stridende menighed på jord. Kæmpende i alle lande og blandt alle folkeslag med dette ene mål at væk-

Man kan stadig se, at det hvide hus på Grønnetorv engang var et pakhus. Det var her - i købmand Lamberts pakhus i Ågade - Frelsens Hær inviterede til de første møder. Og det kom ikke til at gå helt stille af.

Foto: Lokalhistorisk Arkiv, 1998.

Frelsens Hær engang i 1920'erne. Velorganiseret og veldisciplineret. Det gælder frelsen fra syndens søvn. Og det hjælper med sang og musik.

ke menneskene op af syndens søvn“.

Frelsens Hær i Thisted stiftes af to kvindelige officerer, kaptajn Johanne Hansen og løjtnant Franciska Henningsen. Det første lokale er i Ågade, senere Lillegade og Havnestræde, indtil Frelsens Hær i 1915 kan indvie huset i Strømgade. Det bliver efter Første Verdenskrig benyttet som lazaret under den spanske syge og senere i mange år til bespisning af skolebørn.

Ikke trykkede af skønhed

Den konservative Thisted Amtsavis skriver 26. september 1890:

„Frelsens Hær åbnede i går sit felttog mod Thisted i købmand Lamberts pakhus, hvor „kaptajn“ adjutant Boysen med to halleluja-piger affyrede den første salve og erklærede, at møderne i Thisted ville vedblive fra nu og til evig tid. Halleluja-pigerne, der ikke er trykkede af skønhed, består af den nylig udnævnte „kaptajn“ Hansen og „løjtnant“ Henningsen. Underholdningen bestod i et „foredrag“ af adjudanten, sang til guitar af „kaptajnen“ og meddelelser fra „løjtnanten“, hvorledes hun var blevet frelst. „Krigsråbet“ og et sanghefte solgtes for henholdsvis 10 og 15 øre; entreen var 10 øre. Forsamlingen bestod af læredrenge, unge mennesker og borgere og borginder, alt godt 100 personer“.

Og så fortæller rygten, at en kvinde meldte sig frelst. I al fald sås to knælende personer foran platformen. I Frelsens Hær er det her-og-nu-omvendelsen, der gælder. Sakramenterne lægges der ingen vægt på.

Venstre-avisen holder sig nu heller ikke tilbage. Her er det som nævnt et

Børnebespisning i Frelsens Hær Thisted.

„stormløb“, Frelsens Hær forbereder i Thisted. Og et „angreb“, der bliver resultatet. „Møderne har her som andet steds skaffet politiet noget at bestille“, fortsætter Thisted Amts Tidende. Og det ender med, at de to aviser ryger i totterne på hinanden i spørgsmålet om ro og orden. Under møderne var der opstået tumulter, hvorefter politiet havde ryddet lokalerne. Flere var blevet arresteret og havde efterfølgende måttet betale bøder i politiretten.

Thisted Amts Tidende: „Der er jo altid nogle, som går til disse møder nærmest for at skaffe sig moro, og for at det ikke skal komme til at gå for lystigt til, er det jo nødvendigt, at der holdes streng justits. Der er da også allerede et par af de besøgende, som bagefter har måttet betale mulkt, fordi de under møderne er fremkommet med „forespørgsler“. Mærkeligt nok synes Thisted Amtsavis, der ellers altid har haft travlt med at tale om ordenens opretholdelse, meget misfornøjet med, at politiet i dette tilfælde holder uro-stifterne i tømme. Bladet kan „ikke forstå, at publikum, når der er betalt entre, skal sidde tavs og høre på kraftudtryk som djævelens engle, drukkenbolte, drankere m.m. samt forbandelse over al anden religion“, skønt det dog må synes klart, at hvis det „indignerede“ publikum skal have lov til at give sine følelser luft, vil der ud af det hele kun komme spektakel og skandale“.

Og så skynder avisen sig at understrege, at den ikke er ynder af Frelsens Hærs „støjende fremgangsmåde“. Men det er en stor fejl at bekæmpe den med „spektakler og forfølgelser“. Det vil jo blot skaffe Frelsens Hær fremgang: „Disse folk bør have samme fred ved deres møder som enhver anden sekt. De, som ikke synes om deres optræden, kan jo bare blive herfra“.

Frelsens Hær virker blandt de svageste - og blandt dem er børnene. I mange år tog hæren sig af bespisning af fattige børn i Thisted. Efter Første Verdenskrig blev huset i Strømgade - indviet 1915 - indrettet som lazaret under den store influenzaepidemi den spanske syge.

I de dage, Frelsens Hær indledte felttoget i Thisted, kunne man i aviserne læse et referat fra et kvindemøde, hvor tik Sten, kgl. hoffotograf i København, holdt et foredrag om den kvindelige klædedragt anno 1890. "Den moderne kvindelige klædedragt er demoraliserende, da den kræver for mange penge og for megen tid, den er upraktisk og den er i højeste grad skadelig, fordi den fordier en overdreven bug af korsettet. Måske kan den nuværende generation ikke undvære korsettet, da den er vant til at blive "holdt oppe" deraf, men det er synd for den opvoksende slægt, at den skal ind under den samme lidelse og have lungerens og leverens fri udvikling hindret. Dersom vi ikke var så kjonneret af de franske modeskabere, så dømte vi ikke skønheden efter midtens omfang, men efter sundhedens roser og fylde. Imidlertid er det af flere ting klart, at kvinderne længes efter større frihed på klædedragtens område. Den store udbredelse, gymnastikdragten har fået, er et vidnesbyrd herom. Men de allerfleste af os savner det moralske mod, som udkræves for at bryde med moden og gå over til det rent fornuftige. Det mest upraktiske ved dragten er de ufornødne lange skorter. Det er på tide, man rejser en bevægelse for opnåelse af en mere sund og mere billig klædedragt for kvinder."

Nybagte krigere med hue

Et par uger senere kan Thisted Amts Tidende fortælle, at Frelsens Hær har haft held med sin mission blandt de fattige og faldne i Thisted. Thistedboer bliver vækket af syndens søvn! Der er fuldt hus næsten hver aften, og der er blevet hvervet en snes soldater - unge mellem 15 og 18 år. Og flere af „de nybagte krigere“ har - som et ydre tegn på det nye liv - anskaffet sig uniformshuer. Det er jo altid en begyndelse.

Thisted Amtsavis beretter fra Frelsens Hærs anden aften i Thisted, at „adjutant“ Boysen „leverede en salve med stor kraft“, da han fortalte om sin frelse fra fritænkeri og socialistsværmeri. Og „hallelujapige nr. 1 „kaptajn“, frøken Hansen, gav atter et nummer på guitaren, hvorfor hun modtog en lille klapsalve, skønt hun ikke har spor af stemme; hun lod imidlertid til at blive fornærmet over bifaldet“. Og avisen noterer, at der var lidt mere liv over de fremmødte. „Et par personer rettede flere gange spørgsmål til hr. „adjudanten“, hvilket syntes at harme ham. Politiet lod i det hele taget til at ville værne om dette velsignede korps: tys, tys, rolig, lod det stadig, og da en tilhører, rigtignok lige i den stille frelser-stund, atter rettede et spørgsmål til „profeten“, blev han vist ud. Dette syntes publikum imidlertid ikke om, alle rejste sig og i et nu var baghuset rømmet, kun tre unge mennesker blev tilbage, og det siges, at disse blev frelst“.

Efter Thisted Amtsavis-referentens opfattelse blev der trods alt sagt noget fornuftigt ved mødet i Frelsens Hær. Unge mennesker ville ikke længere få adgang til møderne. En aldersgrænse melder historien ikke noget om, men

avisen anbefaler „forældre og værger“ at forbyde deres børn at gå til hærens møder. Avisen slutter: „Fra vores politiretsmeddeler har vi erholdt følgende notits: Ved det i aftes i Frelsens Hær afholdte møde havde der indfundet sig en smedemester og en drejersvend, der trods gentagen opfordring af politiet om at forholde sig rolig, ikke ville efterkomme dette pålæg, hvorfor de i dag i politiretten måtte bøde 10 kr. hver“.

Sanselig lyst og uværdig spot

Nu er det, vi skal en snes år frem i tiden, hvor en forfatter, Anker Fuglsang, i tilbageblikkets klare lys kan konstatere, at det ikke var nogen smuk velkomst, Thisted gav Frelsens Hær:

„Men det beroede naturligvis på uvidenhed og en god portion overmod, næppe ondskab. At ungdommen blev forledt ved de ældres eksempel var meget forståeligt, men kunne ikke tilstrækkelig retfærdiggøres. Der lå lurende attrå i luften i denne første tid. I omtaler blev hærens virksomhed forvandlet til genstand for sanselig lyst og uværdig spot. Der var de adstadige borgere, der roste sig af den skændsel at være gået op til bodsbænken og knælet ned dér for at få lejlighed til at knibe og klemme frelser-pigerne. Og adskillige unge mænd pralede af at være gået i samme slette spor. Hærens rekrutmateriale udgjorde altovervejende yngre og ældre mennesker af begge køn, gifte som ugifte, som enten havde lidt kendelig haveri eller vist udskejjende tilbøjelighed. De kom som fugle om natten til det lys- og varmestrålende fyrtårn for at søge beskyttelse mod fortræd og hjælp i krigen mod sig selv. Om denne årsag var blevet erkendt af borgerskabet, ville modtagelsen have afgivet et værdigere eksempel“.

Var modtagelsen i Thisted så slet som fremstillet? Man bliver i tvivl, når man læser, hvad den nævnte adjutant Boysen - der var med ved de første møder i Thisted - kort efter skriver i Frelsens Hærs blad „Krigsråbet“:

„Jeg har endnu aldrig åbnet en plads, hvor folk har vist Frelsens Hær en sådan sympati som Thisted. Vi lejede en mindre lejlighed i nærheden af salen til privat bopæl, og vore officerer måtte den første nat klare sig, som de bedst kunne, da vi ikke havde spor sengetøj, men nogle gode folk i gården lånte os

Frelsens Hærs bygning i Strømgade er fra 1915. Foto: Lokalhistorisk Arkiv, 1998.

Modsatte side:
Symbolerne på væggen er de samme. Men tiden står alligevel ikke stille i Frelsens Hær. Frelserpiger bliver også til ældre kvinder. Billedet er fra 1963. Foto: Steffensen.

sengeklæder den næste dag. Jeg logerede på gæstgivergården „Danmark“, og da værten hørte, at officererne manglede sengetøj, tilbød han dem at bo på gæstgivergården uden betaling. „Jeg kan ikke hjælpe Eder, som jeg ønskede, men mine senge står ledige, det skader dem ikke, at I bruger dem“. Jeg forlod korpset med det indtryk, at både kaptajnen og løjtnanten er helt forelskede i Thisted“.

Er det et sandhedsvidne, der her skriver. Eller er det en mand, der vælger netop de elementer ud af historien, der passer til - *hans* historie? Under alle omstændigheder kan vi her på tryk konstatere, at han i modsætning til i al fald den ene Thisted-avis ikke lægger citationstegn omkring kaptajnen og løjtnanten ...

„En eksklusiv grundtvigsk kreds“

Den pietistiske vækkelse, der var startet på Mors med gudelige forsamlinger, gik omkring 1860 over i grundtvigsk retning med oprettelsen af højskolen i Galtrup - og vækkelsen forplantede sig til Thy, navnlig til Tilsted og Torsted sogne. Til Thisted kom den også - og den blev årsag til røre i den åndelige dam. Det var den opblussende nationalisme, der indirekte fik gryden i kog.

Efter nederlaget til tyskerne i 1864 blev det en folkesag at værne om danskheden. Tabet af Sønderjylland gav grobund for en voldsom nationalfølelse, der blev dyrket i adskillige nye foreninger. Dansk Forening var en af dem.

I 1865 blev der oprettet en lokal afdeling i Thisted. Det var prominente borgere, der stod bag initiativet, bl.a. den provst H. C. Sonne, der det følgende år gjorde sig selv berømt ved at stifte Danmarks første brugsforening. Foruden provsten sad rektoren, herredsfuldmægtigen, redaktøren og apotekereren i bestyrelsen for Dansk Forening, der proklamerede krig mod „hjemmetyskeriet“. Hvem som helst kunne ikke uden videre blive medlem. Nye medlemmer skulle godkendes af generalforsamlingen. Kampen mod den ydre

fjende blev snart overskygget af indre stridigheder. Ved generalforsamlingen i 1867 var herredsfuldmægtig Kristian Larsen Lomborg den eneste, der var villig til at modtage genvalg. Sonne og de andre meldte sig ud af Dansk Forening, der blev overtaget af den kreds af senere venstrefolk - og grundtvigianere - som Anton Lomborg tilhørte. Herefter kunne enhver optages i Dansk Forening, der bestod indtil 1899, da den blev lagt sammen med Højskoleforeningen.

Tro og politik hang sammen. Også i tiden før de politiske partier blev dannet - for kimen til modsætninger var der naturligvis. I hvert fald i Thisted, hvor det snart også tydeligt viste sig, at en positiv holdning til højskoletanken var tæt forbundet med et tilhørsforhold til Venstre, der blev stiftet i 1871. Og blandt disse folk var der også knyttet forbindelser til de *vakte* frikirkelige kredse i landsdelen.

Familien Lomborg udgjorde et centrum for denne kreds i Thisted. Og ægteparret Lomborg var nære venner med familien Lindholm. Peter Lindholm var amtsstueskriver. Helt atypisk var det konerne, Kirsten og Christiane, der var midtpunktet.

Peter Lindholm var amtsstueskriver og gift med Christen Kolds søster Christiane.

Christiane Lindholm var en lokal pige og søster til friskole- og højskolemanden Christen Kold. Kirsten Lomborg - eller Skov-Kirsten som hun blev kaldt efter den gård i Vendsyssel, som hun stammede fra - var en af de vakte grundtvigianere. Hun var agitator og agiterede både politisk og religiøst på møder hos familien Lindholm, hvor „vennekredsen“, som grundtvigianerne selv kaldte den, samledes.

Det var kamptider

Der blev pebet på gaden efter dem, der var „henne at få Helligånden“ - som skomager A. Lomborg senere fortalte. Der blev endda kastet sten gennem ruderne hos Lindholm. De vakte stillede sig uden for den officielle kirke, når præsten ikke passede ind i deres form for kristendom. Men da provst Sonne fik embedet, dukkede de alligevel op, selv om han ikke var en af deres, for han blev respekteret for det sociale arbejde, han udførte. Det kan være en af årsagerne til, at byens nationalliberale borgerskab og grundtvigianerne godt kunne samles om Dansk Forening. I starten i hvert fald.

- De fleste af byens borgere stod uden for „vennekredsen“. De foretrak at dyrke deres Gud på, hvad de kaldte „den gode gammeldags manér“, hvortil bl. a. hørte den overbevisning, at provstens kristendom naturnødvendigt måtte være en grad bedre end kapellanens og i hvert fald bedre end Skov-Kirstens ... erindrer forfatteren Johannes Dam, der som søn af kapellanen overværede striden fra sidelinjen.

Johannes Dam postulerer, at Thisted dengang af de fleste blev opfattet

Kristian Larsen Lomborg var herredsfuldmegetig og landstingsmand - og gift med Kirsten Marie Larsdatter kaldet Skov-Kirsten. Han var fra Thisted - hun fra Vendsyssel. Da parret blev gift i 1867, var Kirsten 40 år.

Der har været højskolehjem på forskellige adresser i Thisted. Her er det Vestergade 22, som blev et samlingssted for byens ungdom.

Højskolehjemmet på hjørnet af Skolegade og Dr. Louisegade. I marts 1887 mødtes et halvt hundrede mennesker fra by og land for at danne en forening til at drive hjemmet i entreprenør Fr. Loldrups nye ejendom.

som een slags Grønland - kun forbundet til moderlandet med een eller to ugentlige dampskibsforbindelser og en daglig diligence, der var et halvt døgn om at bringe posten til Aalborg. Ifølge Johannes Dam havde Ludvig Holbergs komedie om heksebesættelsen i Thisted i slutningen af 1600-tallet ikke bidraget til Thistedes ry som et kulturcentrum.

- Men i virkeligheden var den det, og den var det just i kraft af sin afsondrede beliggenhed. Som hjemsted for religiøse og folkelige bevægelser frembød den et bevæget åndeligt liv. Mens de vakte grundtvigianere havde deres cirkler, holdt også embedsmændene sig for sig selv med klubliv og l'hombre.

Denne kreds samledes omkring Realskolen, der - selv om det kun var en realskole - havde en bestyrer, der var teologisk kandidat. Og som tidligere rektor i Tønder havde N. V. Müller fået lov til fortsat at kalde sig rektor.

Ifølge Johannes Dam blev digteren J. P. Jacobsen et forargelsens tegn for begge kulturcentre, da han syg vendte hjem til fødebyen for at blive. Man læste ham kun i smug, og på gaden gik man uden om ham, der som oversætter af Charles Darwin havde påstået, at mennesker nedstammer fra aber. Hverken Skov-Kirsten eller rektor Müller kunne finde sig i dén lære, provsten og kapellanen naturligvis lige så lidt, og amtmanden dekreterede, at det var synd for digterens forældre, husker Johannes Dam, hvis far - kapellanen - i øvrigt begravede samme Jacobsen.

Da venstrepressens redaktør, A. M. Aaberg, kom til Thisted i 1883, blev den grundtvigske kreds hans „daglige omgang“, som han selv formulerer det.

Redaktøren er ikke imponeret af denne Skov-Kirsten - tværtimod mener han, at hun er ubegavet. Specielt bryder han sig ikke om hendes idé om, at man ikke skal deltage i det politiske liv - og derfor heller ikke stemme ved valgene. Aaberg, der som politisk aktiv har den stik modsatte opfattelse af dén sag, forsøger forgæves at overtale „fru Lomborg“ - som han konse-

Basar i 1906 til fordel for Santal-missionen, som ægteparret Lindholm stod i spidsen for. Hvert år blev der samlet ind til basaren, hvor der blev solgt håndarbejder til fordel for missionens arbejde. De var fremstillet i vinterens løb af 30-40 kvinder. På basaren læste Lindholm højt - og der blev sunget åndelige sange.

kvent kalder hende. Men i Thisted stod hun - ifølge Aaberg - alene med sit synspunkt. Hun skal imidlertid blive en af de thistedboer fra denne periode, hvis historie bliver fortalt igen og igen i det nye århundrede. Isoleret set en interessant historie, der dog taber lidt af højden, når den bliver sat ind i en historisk sammenhæng.

“Vennekredsen” blev efterhånden til “Grundtvigs venner”. Men hvor man senere så en stærkt organiseret Indre Mission-bevægelse, så bliver fraværet af organisation - og egentlig mission - et typisk træk hos grundtvigianerne. Undtagelsen, der bekæfter reglen, fandt man i den grundtvigianske Santal-mission, som kvinderne tog sig af. Kredsen manifesterede sig kun, når grundtvigianske præster gik aktivt ind i arbejdet. Var der ikke det, gik arbejdet i stå. Men udadtil var der som nævnt de kulturelle aktiviteter i Dansk Forening at samles om fra 1865. Grundtvigianernes kreds bredte sig ud over købstadens grænse - navnlig til Tilsted og Silstrup.

Det er således karakteristisk, at den højskoleforening, der blev stiftet i 1885, kom til at hedde Højskoleforeningen for Thisted og Omegn, hvilket understreger, at højskoletanken netop ikke havde rod i det borgerlige købstadsliv.

Helt i pagt med den løse struktur ser man flere vellykkede forsøg på både at oprette højskoleforening og højskolehjem.

I 1885 havde frilærer Jespersen indrettet et højskolehjem i Vestergade. Det blev bl. a. benyttet som et samlingssted for byens ungdom. I kølvandet fulgte dannelsen af en højskoleforening, der skulle overtage driften.

I 1897 blev der dannet en forening, som skulle drive et højskolehjem i en nyopført ejendom i Skolegade. Efterfølgende - i 1898 - blev der dannet en ny højskoleforening, der skulle virke for „god folkelig oplysning på kirkelig grund, således som det tilstræbes af den grundtvigske højskole, samt at danne et gæstehjem“. Foreningens lokaler kunne frit benyttes både i dag- og aften timerne, men „da man må begynde i det små for at se, om sagen vil slå an, er det med et mindre lokale, man har måttet begynde“.

I november 1899 blev det meddelt i pressen, at „højskolehjemmet, der er oprettet og bestyres af frk. Cecilie Thomsen, nu er flyttet fra Jernbanegade til købmand Bjerregaards ejendom i Vestergade. Vi henleder landboernes opmærksomhed på højskolehjemmets hyggelige lokaler, der anbefales til afbenyttelse“. Men allerede i 1902 blev højskolehjemmet flyttet til Frederiksgade - symbolsk blev disse lokaler senere overtaget af KFUM og indrettet til missionshotel.

- Her er i byen er en stor IM kreds og en lille (lad mig tilføje eksklusiv) grundtvigsk kreds, og så er her en hel del gammeldags kirkegængere uden retningspræg, sagde sognepræst Jac. Hansen, da han bød sin efterfølger A. M. Møller velkommen i embedet i 1918. Og den karakteristisk skulle vise sig at holde gennem de følgende årtier. I krise- og krigstiden, der fulgte, forblev alt ved det gamle - på den åndelige front. De institutioner, der blev dannet i slutningen af 1800-tallet, blev passet og plejet uden de store armbevægelser.

Dans med fadervor

Da pastor Axel Sjølander i efteråret 1954 indbød til konfirmationsfest med dans, blev der skabt en debat, der afspejlede de første angreb på de nedarvede forestillinger om kirkelig moral.

- Pastor Sjølanders konfirmationsfest med dans er vi mange i Skinnerup, der er forarget over. Vi synes ikke, at det er en præsts opgave at feste på den måde og især ikke som afslutning på børnenes bekræftelse af en dåbspagt. Der er nok til at vildlede i dag, og vi tror ikke, det er vejen til at sam-

Konfirmandholdet årgang 1954, som pastor Axel Sjølander indbød til dans på Afholdshotellet. Sjølander, f. 1913, var 1949-66 sognepræst og residerende kapellan i Thisted.

le flere til møde og til kirke ... hed det i et læserbrev, der var underskrevet af flere beboere i Skinnerup.

Mens nogle således mente, at dans ville lede ungdommen på vildspor, var der andre, der bifaldt idéen og tværtimod mente, at det var en god måde for forældre og unge at feste sammen på.

Thisted Socialdemokrat mente, at det hele var noget pjat. Dans havde intet med synd eller moral at gøre. Dét, der i stedet burde være på dagsordenen, var de sociale problemer. I Thisted var der bolignød, og mange af de eksisterende boliger var dårlige og fugtige. Hvad med omsorgen for de syge, gamle og ensomme? Hvad med epidemier, hungersnød og krige? Det var den slags problemer byens borgere, pastor Sjølander og sågar Vorherre burde beskæftige sig med i stedet ... mente man på arbejderavisen.

- Vi skulle nødtigt have det kristne evangelium om frelse af Guds nåde alene ombyttet med et sæt leveregler, hvoraf en af de vigtigste synes at være den: Du må ikke danse! Replicerede pastor Georg Langkjer ude fra Hunstrup. Selv mente idémanden, at når dans blev taget alvorligt, var den udtryk for poesi og livsglæde - ja, ligefrem smuk og opløftende!

Det var optakten. Så kom festen.

Den blev holdt på Afholdshotellet, hvor de vordende konfirmander fik serveret sodavand og kaffe og blev underholdt i form af sang og tale ved forstander Th. Hansen fra Thylands Ungdomsskole. Trosbekendelse og fadervor blev der også plads til. Kapelmester Poul Jensen leverede dansemusikken.

I 1960'erne fik kirken ikke den samme opmærksomhed fra det øvrige samfund. Det var symptomatisk for den folkekirkelige situation, at medierne skrev om kultur i alle mulige og - hævdede nogen - flere umulige former uden at nævne kirken. Indtrykket var, at flere og flere var tilbøjelige til i praksis at afskrive kirken som kulturinstitution - og overhovedet at tage kristendommens forkyndelse alvorligt.

Hvor der tidligere i for eksempel Thisted havde været over 30 ansøgere til ledige embeder som sognepræst, blev situationen efterhånden sådan i slutningen af 1960, at det landet over var vanskeligt at besætte de ledige stillinger. Så få studerende søgte ind på de teologiske fakulteter i København og Århus, at der måtte særuddannelser til for at få de nødvendige præster frem.

Pastor Helge Eigil Kejser var dog fortrøstningsfuld og skrev i 1970 i en nytårshilsen: "Der er nogle mennesker, der er bekymret for folkekirkens fremtid og taler om dens snarlige undergang, men jeg ser nu med fortrøstning på fremtiden, for vel er vor kirke en borgerlig indretning og behæftet med fejl og skrøbeligheder, men den er også en bekendelseskirke, bygget på den augsburgske bekendelse som er vor evangelisk-lutherske tro. Vi lever jo ikke i de store vækkelsestider, men det er rigtigt, hvad Grundtvig siger i en af sine salmer: "Foragter ej de ringe dage, her intet sker ved kæmpehånd, her virkes ej ved bulder fage, men alt i stilhed ved min ånd".

Pastor Helge Eigil Kejser - så i 1970 med fortrøstning på folkekirkens fremtid.

Kirke- og trossamfund

Det er *Ordet*, det drejer sig om. Thi i begyndelsen var *Ordet* ...

Omgivelserne er nu ikke underordnet. Har nu også noget at sige.

Og man kan indrette sig mere eller mindre pompøst. Mere eller mindre himmelstræbende.

En bygning kan rejses til formålet

Eller forhåndenværende ledige lokaler tages i brug efter at have tjent andre og mere jordnære formål. Således kan f. eks. en telefoncentral blive til kirkesal og en mangeårig talestrøm forvandles til stille bøn og eftertanke.

Men først var altså *Ordet* ...

Også før thistedboerne begyndte at tale i munden på hverandre via taletragt

I 1971 overtog den romersk-katolske menighed den katolsk-apostolske kirke på Møllevvej ved en festgudstjeneste med biskop Hans L. Martensen. Kirken blev bygget i 1898. Den katolsk-apostolske kirke udgik fra den anglikanske og havde som hovedformål en udre kirkelig fornyelse. Forbilledet var den kristne kirke under apostlenes ledelse. Da den romersk-katolske kirke overtog kirken på Møllevvej, havde bygningen i flere år stået ubenyttet hen. Den katolske kirke i Thisted havde tidligere benyttet lokaler i flygtningelejren i Dragsbæk. Kirken er en "filialkirke" under Aalborg.

Baptistkirken er en frikirke uafhængig af staten og er baseret på en dåb groet frem af det modne menneskes ønske om at knytte sig til menigheden. Vidmar Lysghunå var fra 1967 til 1988 en markant præst og fortaler for baptisterne i offentligheden. Det var i hans tid - i 1976 - at der skete en tiltrængt uåbenhed og modernisering af kirkebygningen i Rosenkrantzgade. Menigheden er vokset betydeligt siden 1960'erne og et af de foreløbige højdepunkter - i 1980'erne - var, da menigheden var så stor, at den kunne være vært for Det danske Baptistsamfunds årsmøde.

Missionsforbundet Thylands Menigheds arbejde i Thisted startede i 1885 som "Thisted frie Missionsforening", som senere blev tilsluttet Det danske Missionsforbund af 1888. I de første 40 år blev der holdt møder forskellige steder i byen, indtil "Silo" på Grydetorv blev indviet 10. januar 1925. Her blev holdt møder og søndagsskole indtil 1. oktober 1969, da nye tider - og nybyggeri - rykkede ind på Grydetorv. 2. marts 1974 indviendes den tidligere telefoncentral på hjørnet af Dragsbækvej og Tordenskjoldsgade til kirke for Thylands Menighed og dens 82 medlemmer. Kirken havde desuden en del støtte-medlemmer.

Der har været Jehovas Vidner i Thy før Første Verdenskrig, men det var først under den anden store krig, at der blev dannet egentlige menigheder. Og vi skal hen til 1970, før der i Snedsted og Thisted blev opført "rigssale". I Thisted på Fogedsvej. Her blev forholdene 25 år senere for små til den voksende menighed, og en ny "rigssal" blev opført i Thy-parken. Jehovas Vidner er påvirket af adventismens forventning om Kristi nære genkomst. Og nu som tilforn står kampen mod "Satan's organisation", der bl.a. omfatter alt stats- og kirkevæsen.

Pinsevækkelsen opstod i begyndelsen af dette århundrede, og menigheden i Thisted - Pinsekirken Elim - blev oprettet i 1940'erne. En overgang holdt menigheden til i Frelsens Hærs lokaler i Strømgade, siden blev en tidligere margarinefabrik og trykkeri på Møllevej indrettet til kirke - menighedens første. Og i 1990'erne rykkede man ud i endnu bedre forhold - i en anden erhvervsbygning i Tilsted, der blev ombygget til kirkeformål. Når pinsemenigheden bygger om, er det i øvrigt menighedens medlemmer, der står for en stor del af det praktiske arbejde.

Thisted Adventkirke på Åbrinken er fra 1967. Menigheden blev stiftet i 1954, og bibelstudium og gudstjenester blev holdt på Hotel Aalborg, inden indflytningen i den nye kirke. Præsten dengang var Rudolf Andersen. Der har tidligere været menighed i Hurup og Doverødde, hvor man samledes i private hjem. Fra 1967 har kirken på Åbrinken dækket hele Thy. Adventisterne har siden 1833 - i Danmark fra 1874 - forkyndt Kristi snarlige genkomst. Adventisterne opfattes i offentligheden som et trossamfund, mens f.eks. baptisterne hører til de anerkendte kirkesamfund.

Tilsted Kirke blev restaureret 1910-1914. Manden i forgrunden ved kirkestolen er malermester Østerbye, der repræsenterede Indre Mission i Tilsteds Byråd.

Musik skal der til

Thisted Byorkester marcherer gennem Jernbanegade. Tiden er 1930'erne - og det er musikdirektør Chr. Ryming, der trakterer kornetten.

“Året var i øvrigt spækket med mange slags brogede forlystelsestilbud, som vist ikke findes i samme omfang mere. Man mødtes og kom hinanden ved. Byen havde et ypperligt hornorkester, ledet af den talentfulde Chr. Ryming, som i sommertiden en gang i ugen gav koncerter i Plantagen, mens man promenerede eller sad bænkedede om små kaffeborde.

Ved kirkelige højtider musicerede dette orkester tidligt om morgenen fra kirketårnet, og det spillede en stor rolle ved de årligt tilbagevendende byfester: fra bådoptøget Fastelavnsmandag til Grundlovsdag og ved dyrskuet, som foruden alle arter husdyr betød ét kaotisk tilløb af alle slags artister og seværdigheder, ligesom Store Onsdagsmarkedet, hvorfra jeg mindes den festlige professor Labri. Man har i dag vanskeligt ved at forestille sig, at den slags sammenløb kunne gå af uden højtalerbrøl!

Dertil kom så de rejsende teaterselskaber, som gav forestillinger i den myteomspundne teatersal på Hotel Thy. Solistkoncerter og kirkekoncerter var også sædvanlige begivenheder - og så havde jeg nær glemt Cirkus Miehe og Cirkus Bech Olsens besøg“.

Kulturen lader sig ikke sådan sætte på en formel. Mangfoldigheden i den lille købstads kulturaktiviteter træder tydeligt frem i Johan Galsters erindringsbillede fra tiden omkring Første Verdenskrig. Endnu mere overraskende for en moderne iagttagere er nok alligevel oplevelsen af samvær og fællesskab. Det har ikke noget med lighed at gøre. Alt var ordnet i hierarkier - i familien, på arbejdet og i byen. Nogle af kulturaktiviteterne var bestemt fine-

re end andre. Men alle - høj som lav - var i et skæbnefællesskab bundet til byens rum. Hvad enten man søgte store kunstneriske oplevelser eller bare skulle have noget at grine af og lidt gys og spænding, måtte man tage, hvad der blev tilbudt - og være glad til!

Det provinsielle er sådan set kun provinsielt, når man betragter det udefra og måler med metropolens alen, og det har kun få gjort i Thisted på den tid.

Provinsbyens kulturelle skæbnefællesskab varede ikke ved. Det 20. århundredes historie er først og sidst kommunikationens og mobilitetens historie. Gamle hæderkronede foreninger og indgroede kulturvaner måtte se sig distanceret af udviklingen. Radioen blev mellemkrigstidens nye tiltrækkende medium, ligesom fjernsynet blev det i 1960'erne. Med bilismen blev det muligt for de velbjegete at flygte væk fra den noget "snuskede" by, hvis de da ikke ligefrem valgte at nyde livet hjemme i den velanlagte villahave.

Provinskulturen blev sat under angreb, simpelthen fordi folk i almindelighed blev mere oplyste og dermed kritiske, og fordi det blev muligt i stigende grad at vælge. Virkeligheden voksede, og nye dagsordener blev sat, selv om megen velmenende konservatisme søgte at forhindre det.

Hotel Thys gård med Thisted Teater til højre. Forhuset ud mod Søregade blev revet ned i 1945. Teatersalen bestod indtil 1955, da J. P. Jacobsens Plads blev anlagt. Foto: Hugo Matthiessen, Nationalmuseet 1919.

Teaterliv

I adskillige generationer - fra 1875 til 1933 - var Hotel Thy stedet, hvor byens teaterambitioner udfoldede sig. Og teatret var sammen med musiklivet hovedhjørnестene i denne tids borgerlige kulturforståelse. Her kunne man

Personalet ved sommerteatret på Hotel Thy omkring 1930. Forrest til venstre Rasmussen, der var direktør for Sommerteatret. Tjeneren bagest hedder Dissing. For bordenden sidder Hesselberg, vært på Hotel Thy efter Steffen Poulsen. Den første herre ved bordets højre side er teaterdirektør Worm.

møde op i det fine tøj og lade sig se, samtidig med, at man oplevede "navne" fra de københavnske scener - ikke mindst den kongelige.

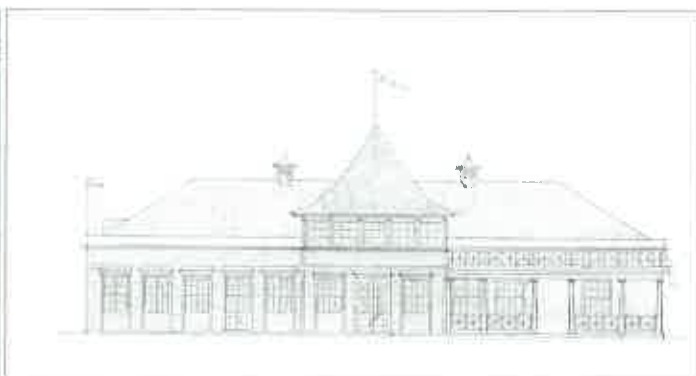
Det krævede måske nok fra tid til anden en god portion viljestyrke og abstraktionsevne at fastholde teaterillusionen. Da "Kameliadamen" var på besøg kort efter århundredeskiftet, havde skuespillerne en ganske hård konkurrence fra en stor fåreflok, der var samlet i hotellets gård med henblik på næste dags kreaturmarked. Efter voldsomt pres fra såvel aktører som publikum lykkedes det i en indlagt pause at få drevet fårene et andet sted hen. Og forestillingen gik sin gang, indtil hotelejer Steffen Poulsens veloplagte foxterrier blandede sig i den højstemte slutscene.

Den slags tilskikkelser tog man i stiv arm; teaterglæden lod sig ikke sådan slå ud. Kongelig kammersanger Einar Nørby, søn af lærer ved Borgerskolen, Niels Nørby, har fastholdt følgende oplevelse: "Jeg har hørt og set de dejligste skuespil og vaudeviller og store dramatiske stykker på Hotel Thy. Det var meget spændende, for bagefter kunne vi se personer, bl.a. Christian IV i Elverhøj, trække frisk luft ude i gården. Jeg har bl. a. set Olaf Poulsen spille på Hotel Thy".

De turnerende skuespillere kunne tilsyneladende godt lide at komme til Thisted. Henrik Malberg har i et interview tegnet et kærligt portræt af Hotel Thys ejer, Steffen Poulsen, hvis hest - der lød navnet Valdemar Quist - blev brugt til herlige udflugter til havet. Og af fru Poulsen, der fremstillede kongerigets bedste kogte torsk.

Skuespillerne kom til byen med jævne mellemrum og lod sig oftest indkvartere hos de samme private familier eller smårestaurationer. Henrik Malberg boede f. eks. hos lokomotivfører Schilling på Plantagevej. Nok var det gamle teater primitivt, men publikums stemning fejlede ikke noget. Skuespillerne følte sig velkomne, "når teatret var fuldt, og børnene sad på lamperampen og rakte hænderne ud mod os".

Et teaterkapitel for sig var Sommerlyst i den folkekære Plantage. Sommerlyst var også ejet af Steffen Poulsen og senere hans efterfølger, Hesselberg.

Til venstre: Sommertyst i Plantagen. Salen er opført i 1877.

"Hatten" ved gavlen blev bygget af hotelejer Steffen Poulsen i 1891. Det var her, sommerrevyen blev opført gennem mange år. I 1924 var der forskellige forslag til, hvordan man kunne erstatte det efterhånden nedslidte teater. Bl.a. udarbejdede arkitekt Jens Foged et projekt - det er gengivet til højre. I 1926 blev de gamle bygninger revet ned og erstattet med Sangernes Hus. På det nederste billede følger et interesseret publikum med i sommerrevyen i 1918.

Hver sommer blev der engageret et særligt lille skuespiller-ensemble til denne scene, hvor man satsede på det mere letbenede og bredt folkelige. Her var der højt humør og skum i glasset. For skuespillerne var omkostningerne store, da rotterne med velbehag gnaskede sminken i sig i løbet af natten. Repertoiret skiftede med få ugers mellemrum, da man jo gerne skulle lokke de samme mennesker i teatret flere gange i løbet af en sæson, der ofte strakte sig fra juni til september.

Sæsonens højdepunkt var sommerrevyen, hvor store og små begivenheder i byens liv fik et hib med på vejen og kendte personligheder en omgang af den satiriske grovfil.

I 1926 var den gamle træpavillon så nedslidt, at byrådet måtte gribe til opførelsen af en ny og noget mindre træbygning. Det skete med dybe panderynker og på trods af et stort mindretal, der fandt det uværdigt for byen at

Rejsegilde på den nye teaterbygning, som blev opført i tilknytning til Hotel Aalborg af håndværkerforeningen. Fra venstre karetmager P. Christensen, tørmester Johs. Mortensen, bagermester C. P. Odde og arkitekt Jens Foged.

lægge navn til teater af denne kaliber. I 1930'erne var søgningen til Plantagen mindre, men i besættelsesårene, da bilerne var klodset op og mulighederne begrænsede, oplevede det gamle sommerteater en indian summer.

I 1946 blev det så endegyldigt erstattet af det nyanlagte friluftsteater, som byrådet var meget stolt af. Men så livligt som det gamle sommerteater blev det aldrig.

Teaterlivet i Thisted fik et tiltrængt løft, da der blev opført en ny scenebygning i tilknytning til Hotel Aalborgs store sal, og faciliteterne kom dermed på niveau med det bedste i provinsen.

Man havde arbejdet på sagen i mere end ti år. I 1924 blev der på amtmænd Lehmanns foranledning dannet en teaterfond, som byens store mæcen, grosserer Spangberg, bidrog kraftigt til i form af gaver på 120.000 kr. Dertil kom indsamlinger og overskud fra arrangementer af forskellig art. Da det kom til stykket, blev der slet ikke brug for så mange penge. Håndværkerforeningen, der havde overtaget Hotel Aalborg i 1929, bekostede selv en istandsættelse af hotellets store sal. Derfor kunne man nøjes med at opføre en scenebygning til 60.000 kr. Denne løsning var de fleste godt tilfredse med. Kun den kompromisløse fru Tolderlund fra musikforeningen holdt fanen højt og ønskede at fastholde det oprindelige sigte - en helt ny selvstændig teaterbygning.

Teaterfondens betragtelige overskud fik så en anden kulturpolitisk konsekvens. Det blev nemlig grundlaget for finansieringen af bibliotekets bygning på Tingstrupvej.

Den nye teatersal blev åbnet med pomp og pragt i oktober 1933, hvor man så for en stund kunne glemme alt om verdenskrise og nazismens magtovertagelse i Tyskland. Den kongelige Opera besøgte Thisted for første gang. På programmet stod Mozarts "Figaros Bryllup" med ingen ringere end bysbarnet Einar Nørby i titelrollen. Teaterinteressen holdt sig i en årrække med såvel "Det Kongeliges" som private selskabers gæstespil. Dertil kom i årene omkring 1950 en række forestillinger på højt niveau arrangeret af Thisted Amatørteater.

Teaterbygningen set fra Hjultorv.

Kongelige til kongelig forestilling i Thisted. Prinsesse Margrethe og hendes far, kong Frederik, ved Det kongelige Teaters forestilling i Thisted Friluftsteater juli 1961. Til højre sidder borgmester Aksel Mikkelsen og frue.

Ingeborg Tolderlund var formand for den første musikforening i Thisted og i øvrigt et meget aktivt medlem af flere lokale foreninger - bl.a. Dansk Kvinde-samfund.

Christian Kuhlmann var apoteker i Thisted 1892-1907 - og aktiv i musikforeningen. Billedet af jægeren Kuhlmann fra 1904 og fra L. H. Grams atelier.

Einar Nørby, der blev kongelig kammeranger, skulle spille klaver med rene negle.

Fra slutningen af 1950'erne var teaterinteressen for nedadgående. Nu kunne man jo opleve alle de store "navne" hjemme i den sluttede halvkreds foran TV-skærmens mirakel.

Musik for enhver smag

Sammen med teatret var musikken grundpillerne i den herskende borgerlige kulturopfattelse. Og musikken var samtidig en integreret del af den borgerlige opdragelse. Et pænt hjem var et hjem med klaver. Einar Nørby havde en klaverlærerinde, der ikke alene forlangte, at han skulle ramme rigtigt på tangenterne, men også skulle gøre det med rene negle. Normerne gik op i en højere enhed.

For at højne niveauet og styrke musikinteressen havde man brug for at opleve de store "navne" inden for sang, klaverspil, violin m. v. Det sørgede byens store kulturdame gennem adskillige årtier, lægefruen Ingeborg Tolderlund, for.

I 1901 udgik der en opfordring fra Ringkøbing til en række vestjyske byer om at danne musikforeninger, så det blev muligt at stable en turné-virksomhed på benene til rimelige penge. I Thisted greb fru Tolderlund stafetten og fik samlet en gruppe af musikinteresserede, der så startede musikforeningen i Thisted. I bestyrelsen sad - udover den travle fru Tolderlund, der stod for det praktiske - apoteker Rafn, pastor Hansen, overlærer Larsen og andre prominente borgere. Foreningen forpligtede sig til at afholde mindst tre årlige koncerter med "betydende kunstnere".

Enkelte gange dristede man sig til at inddrage "dilettanter", mest storslået i 1903, da udtog af Gounods "Faust" blev opført med omkring 50 lokale medvirkende. En dunderende succes. Men det var meget mod fru Tolderlunds vilje. Det skulle være en "passiv" forening, der formidlede den "store" kunst til højnelse af det lokale niveau. Og sådan blev det.

Det var den danske sang og de veletablerede klassikere, der var på programmet. Repertoiret lå sikkert tæt på det, man spillede derhjemme i de mørke vinteraftener.

Ligesom teaterpublikummet havde musikpublikummet - og det var vel langt hen ad vejen de samme - sit at døje med. De fleste koncerter blev afholdt i Hotel Aalborgs sal. En kæmpestor kakkellovn sørgede for opvarmningen, og den havde en tendens til at overreagere. Enten blev det alt for varmt - og salen fyldt med røg og kulos - eller der blev for koldt, så damerne frøs i de fine rober. Scenen var for lille, så alene af den grund måtte man give afkald på den store orkestermusik. Et problem for sig var flyglet. I de første år havde man kun et forstemt opretstående klaver til rådighed. Enkelte kunstnere med gode forbindelser til Hornung & Møller fik fremsendt et flygel til koncerten med risiko for fejladressering, forsinkelser og meget andet.

Det har i det hele taget været et hårdt liv at være turnerende kunstner i århundredets første årtier. Hvis kunstneren var heldig, kunne hun eller han være fremme i den afsides købstad med 14-toget. Men det krævede så også en meget tidlig start i turneens foregående by. Ofte var man først fremme i Thisted ved 20-tiden. Koncerterne blev derfor lagt ret sent på aftenen. Men

da forsinkelser hørte til dagens uorden, kunne det hele let blive noget stresset. Var man så heldig at ankomme i god tid - altså med 14-toget - vankede der the og kultiveret konversation hos fru Tolderlund.

Det gik godt i mange år; medlemstallet svingede omkring 3-400. Visse kritiske røster var der, ikke mindst fuldmægtig Richard Hove, der var lidenskabeligt optaget af den helt moderne musik og ønskede den sat på repertoiret. Som musikanmelder ved Thisted Amtsavis havde han en vis magt. Men også en habil modstander i fru Tolderlund. Først i midten af 1920'erne skete et "systemskifte", der bragte Richard Hove frem til formandsposten. Men da var medlemstallet stærkt på vej ned ad bakke, og i 1931 lukkede den gamle musikforening.

Jette Thagaard Jacobsen, der har publiceret en grundig undersøgelse af musiklivet i Thisted i dette århundrede, er af den opfattelse, at forklaringen ligger i et generationsskifte i borgerskabet. Der havde i 1920'erne udviklet sig en ny toneangivende kreds i borgerskabet, der dyrkede sport, tog på rejser - med eller uden automobil - og havde øre for de nye jazz-rytmer. Den gamle forening hørte til "die Welt von gestern".

Derimod tillægger Jette Thagaard Jacobsen ikke det nye radiomedium så stor betydning for denne nedtur. Dertil var den tekniske kvalitet i radioudsendelserne for dårlig - hvis man da overhovedet havde held til at fange de rigtige frekvenser.

Måske er det tværtimod sådan, at radiomediet har stimuleret musikinteressen. I hvert fald er det en kendsgerning, at samtidig med at radioens lydkvalitet og sende-stabilitet voksede, blev der i 1940'erne manifesteret en ny musikinteresse i byen. Måske hænger det også sammen med besættelsestidens trang til fælles oplevelser. I hvert fald blev det en succes, da musikpædagog Edith Larsen - gift med byens skoleinspektør - i den barske vinter 1943 tog initiativ til at genoprette en musikforening "for Thisted og Omegn". Linjen tilbage til den hedengangne forening var i orden, da fru Larsen helt

Richard Hove (1893-1965).

Gennem en lang årrække var Richard Hove direktør på Thisted Dampmølle. Han var en aktiv organisationsmand med utallige tillidshverv, bl.a. formand for Thisted Handelsstandsforening 1946-49, Thisted Elektricitetværk 1942-62, Thisted Amts Elektricitetsforsyning 1950-1962 og 1958-61 formand for Nordjyllands Elektricitetsforsyning. I en periode sad Richard Hove også i byrådet.

Men det var kulturen, der havde hans store interesse - især musikken. 1939-52 var han næstformand for Thisted Museum og 1945-55 formand for Thisted Centralbibliotek. Richard Hove studerede musik og skrev bl.a. en bog om komponisten J. P. E. Hartmann samt artikler i danske og udenlandske musiktidsskrifter. Endvidere holdt han en række musikforedrag i radioen. Foreningen Norden lå ham stærkt på sinde, og han tog initiativ til venskabsbysamarbejdet - 1938-52 virkede han som sekretær for Foreningen Norden. Richard Hove blev i 1947 norsk vicekonsul og dekoreret med ridderkors af den norske St. Olavs Orden.

Thisted Byorkester i pavillonen i Christiansgave omkring 1950.

Landinspektør Poul Boe (1913-1988) beskæftigede sig med jordfordelinger og fredningssager, men hans hjerte slog især i takt til den klassiske musik. I en meneskealder var han formand for musikforeningen, og det var ikke mindst hans fortjeneste, at den fastholdt en rekordstor medlemskare, så Thisted kunne kalde sig "musikkens by" også i perioder, hvor den klassiske musik var trængt af andre musikformer. Han kom til Thisted i 1942 og blev med det samme aktiv inden for musikforeningen. Den gamle forening var i vanskeligheder, og Poul Boe var med i den kreds, der på ny fik musiklivet til at blomstre. Han var i bestyrelser fra starten, blev formand i 1945, da han vendte tilbage til Thisted efter at have siddet i Frøslev-lejren som modstandsmand, og han var formand ved sin død i 1988. Poul Boe forstod som ingen anden ordet "kunstnerpleje", og det var eftertragtet for musikere - også dem i første gear - at give koncert i Thisted. Thisted Friluftsteater blev til på Poul Boes initiativ, og i mange år var han manden, der sørgede for, at Det kgl. Teater besøgte Thisted under sommerturneer.

Ingeniør Poul Vestergaard (f. 1904) stiftede "Antimus".

tilbage fra 1913 havde fungeret som fru Tolderlunds højre hånd. I øvrigt kom den nytilflyttede landinspektør Poul Boe i bestyrelsen, og han blev gennem mange år et meget stort aktiv for foreningen. Han fik bl. a. genetableret et samarbejde mellem en række vestjyske byer. Trods vanskelige vilkår kom de første klaverkoncerter i stand, og den nye forenings mere end 200 medlemmer kunne "drømme sig bort fra krig, mørklægning og luftalarm", som det hed i en anmeldelse i Thisted Socialdemokrat. Den tredje koncert i december 1943 - med Århus Byorkester - måtte man udsætte til hen på aftenen på grund af luftalarm.

Året efter voksede medlemstallet til 700. Det havde den gamle forening aldrig været i nærheden af. I 1950'erne nåede medlemstallet et niveau på 1.500. Musikforeningen for Thisted og Omegn var dermed landets største. Statsradiofonien udnævnte hvert år en by til "musikkens by". Det blev Thisted i 1951.

Begejstringen over al denne musikalitet var dog ikke udelte. Byens motorsagkyndige, ingeniør Poul Vestergaard, så sig ligefrem nødsaget til at danne "Antimus", en antimusikforening, der under mottoet "musik er godt, når den dyrkes småt" ville arbejde for "at holde musikinteressen i Thisted og omegn på et sømmeligt stade, således at byens omdømme udadtil ikke ganske ødelægges".

Det var Vestergaards opfattelse, at allerede ved musikforeningens start "begyndte en formelig bande af såkaldte musikfolk at terrorisere byen med deres musiksnak."

"Antimus" havde stærke argumenter på hånden, idet medlemmerne kunne henvise til såvel Jerikos mure som rottefængerens fra Hameln. For slet ikke at tale om Homers sirener.

Da lyset gik ud ved en koncert med Lunds studentsangere i 1953, påtog "Antimus" sig ansvaret og udnævnte bagefter elværksbestyrer Mørch til foreningens æresmedlem.

Selv om de to musikforeninger dyrkede det professionelle, havde musiklivet i Thisted naturligvis også en aktiv dimension. Der var ikke mindst adskillige koraktiviteter. Thisted Sangforening blev oprettet i 1913 og virkede i en lang årrække under kantor J. K. Fredskilds ledelse. I 1946 dannedes Thisted Håndværkerforenings mandskor under ledelse af Børge Christensen. Endelig var der et rigt kirkemusikliv, igangsat af den mangeårige organist Aksel Munk, der til brug ved kirkemusikandagterne oprettede Thisted Motetkor.

"Antimus" var oppe mod stærke kræfter.

De mange Thisted-borgere, der ikke dyrkede koncertsalens velklædte glæder, blev nu heller ikke snydt. Byens eget orkester med musikdirektøren i spidsen gav iørefaldende bidrag til købstadens lydside både i det daglige og ved festlige lejligheder. I sommerhalvåret gav orkestret koncert hver torsdag aften og hver søndag eftermiddag. Det foregik på den lille musiktribune i Plantagen. Så kunne familierne selv vælge, om de ville stå og lytte på, nyde en lille forfriskning eller promenerer på stierne.

Frem til 1917 måtte musikdirektøren selv sørge for at samle penge ind, men fra 1917 blev der ydet kommunalt tilskud. Fra 1901 til 1910 hed musikdirektøren Andersen-Rostrup. Han blev i 1910 efterfulgt af Chr. Ryming, der

*Thisted Sangforening af 1913
fotograferet i 1924.*

Forreste række fra venstre: Alfred Olsen, skomager Thorkild Sørensen, Karl Christensen, Arthur Larsen, malermester Karl Pedersen og Viktor Pedersen. Midterste række fra venstre: Bager Henry Madsen, arbejdsmand Chr. Vundet Christensen, brolægger Karl Solberg, Sv. Eið Nielsen, kantor Fredskild, sygekassékasserer Sofus Dollerup, Jens Vangsgaard, Kristen Sørensen og bagermester Peter Sørensen.

Bageste række, stående fra venstre: Thomas Smith Kristensen, Chr. Vangsgaard, uidentificeret, Theodor Sørensen, muremester Aksel Hvid, bager Morten Hansen, Arnold Nielsen, Thorvald Kristensen, uidentificeret, arbejdsmand Poul Krogsgaard, bestyrer Nielsen, møbelsnedker Ejnar Jensen, Jens Vangsgaard, uidentificeret, Kristian Sørensen og en uidentificeret.

virkede til sin død i 1938. Efter ham virkede Axel Hansen i en årrække.

Wolf Møller har fastholdt et erindringsbillede af orkestret, som det tog sig ud i 1930'erne:

"En interessant ting ved orkestret var, at vi fra hverdagen kendte dem allesammen. Cigarhandler Tange i Frederiksgade spillede trompet. Lilletrømmen Hakon Christensen var til daglig blikkenslager ligesom sin far "onkel Christian", som sad i baggrunden med en basun. I forreste række - "den tynde side" - var kornetten, spillet af snedker Frederik Mikkelsen i Nørregade. Assurandør Holst i Vesterstræde hørte til de dybe stemmer. Rymings søn Aage - til daglig stenhugger hos Brødrene Jensen på Kastet - spillede trækba-

Den store jazzinteresse førte i 1957 til den første jazzklub. Initiativet kom fra eleverne på det ti år gamle gymnasium. Til venstre det lokale jazzorkester The Harlem Ramblers på Hotel Aalborg. Fra venstre Morten Nissen, Fritz Tandrup, Jørgen Vestergaard, Jens Jørgen Sørensen, Kristian Høje, John Kirk og Mogens Nissen. Foto: Steffensen.

FDF's orkester i 1947.

Forreste række f.v.: Knud Pedersen, Kaj Jensen, Børge Visby Sørensen, Mogens Hyldig.

Midterste række f.v.: Preben Akselsen, Ole Kynne Frandsen, Tage Agerholm, Richard Scharling, Børge Nielsen, Per Kynne Frandsen, Erik Scharling, Knud Erik Christensen.

Bagste række f.v.: Ove Pedersen, Svend Erik Bojesen, Erik Stig Kirkegaard, Axel Nielsen, Preben Visby Sørensen, Aage Pedersen, Erik Agerholm og Knud Nielsen.

Foto: Aage Pedersen.

sun, men kunne også betjene slagtøj. Klarinet spillede af frisør Albert Hansen i Ågade. Han var til daglig en venlig og munter mand, men når han spillede, fik han et alvorligt og koncentreret udtryk, som vist nok er en nødvendighed for den stemme. Man kan ikke smile med en klarinet i munden. Repertoiret var sikkert yderst alsidigt. Mine musikalske begreber var ikke særligt udviklede, men når jeg i dag hører Schuberts Militærmarch, eller Alte Kameraden, eller Champagnegaloppen, så er jeg igen til koncert i Skoven. Ikke at forglemme Frederik VIII's Honnørmarch, som var et sikkert nummer hos Ryming".

De underholdt i Plantagen og på de store sommerdage ved Simons Bakker. De gik i spidsen, hver gang der var fest i byen, hvad enten det var Grundlovsdag, Valdemarsdag, Kongens Fødselsdag eller Fastelavn. Og ved kirkelige højtider musicerede de fra kirketårnet.

Musikdirektørerne var alsidige folk. Det var de også nødt til, hvis de skulle leve af det. De optrådte ved et utal af private fester, men kunne også binde an med store opgaver. F. eks. var det Andersen-Rostrup, der stod i spidsen for den store opførelse af Gounods "Faust" i 1903. Og Chr. Ryming arrangerede i en årrække symfonikoncerter i samarbejde med musikere fra Nykøbing. Desuden var han en kendt og agtet komponist.

Græsrods-musik

Musik skal der til, men den kommer ikke af ingenting. Sejt forarbejde og mange øvetimer. Men når de først er på plads, *moderne*, og den strømmer ud af instrumenterne, *musikken*, er det idel lykke og stor glæde for mange. Sådan har det næsten hele århundredet været i Thisted med FDF'erne og siden 1957 med Thisted Garden. De to musicerende korps har lydt gennem denne og adskillige andre købstæders gader og ved arrangementer af alskens slags. Intet har været for småt eller for stort, når det blot kunne medvirke til at kaste glans over eller gøre opmærksom på Thisted. Og de har været musikkens græsrodder, så Thisted kunne holde fanen højt som *musikkens by*. Når Thisted-musikere ekstraordinært har gjort sig bemærket uden for købstaden, så er det i FDF og Thisted Garden, de har trådt deres musikalske barnesko.

Thisted FDF-orkester er et af landets ældste. Allerede ved kredsens første bestyrelsesmøde i oktober 1908 vedtog man at bevilge den dengang store sum af 150 kr. til indkøb af musikinstrumenter. Den musikalske ledelse blev overdraget musikdirektør Andersen-Rostrup. Lærerne Hald og Grønkjær fungerede som delingsførere ved orkestret. Men historien om orkesterarbejdet gennem tiderne er historien om mere end 90 års kamp. Orkestre oprettes, arbejder en tid, indstilles midlertidigt, startes igen. For et FDF uden musik var trods alt utænkeligt! Ofte har det været økonomien, der spillede ind. Eller rettere - mangel på samme. Instrumenter er dyre.

Thisted Garden på Store Torv. Den Danske Bank er under opførelse. Garden blev stiftet af musikdirektør Axel Hansen, der blev inspireret, da Skien Skolemusikk aflagde besøg i Thisted. Foto: Steffensen, 1959.

Musikdirektør Axel Hansen startede Thisted Garder, der blev så godt spillende, at selv professionelle musikere følte deres eksistens truet. Foto: Steffensen.

Da Vagn E. Nørgaard i 1963 kom til byen og trådte til som orkesterleder, løste han dette problem med et af de første "loppemarkeder" i Thy, der siden skulle blive til en årligt tilbagevendende begivenhed og i øvrigt "kopieret" af andre organisationer. Her var endelig noget, der kunne give penge.

Gennem medlemmernes kontingent, indtægter fra loppemarked, deltagelse i lodseddelsalg samt gaver for at spille blev orkestret efterhånden selvforsynende med penge til instrumenter og noder, hvilket satte sine spor i instrumentbeholdningen, i orkestermedlemmernes interesse og dermed i musikkens kvalitet. Et af højdepunkterne for Thisted FDF-orkester var en turné til Grønland i 1970. En rejse der varede 23 dage med 20 koncerter i forsamlingshuse, kirker, skoler, sygehuse og alderdomshjem.

Det var musikdirektør Axel Hansen, der startede Thisted Garden med inspiration fra Skien Skolemusikk, som i 1957 var på venskabsby-besøg i Thisted. Flere hundrede unge har siden fået deres musikalske opdragelse her. Første koncert var til en basar i Koldby to år efter, hvor der blev spillet med nervøsitet og hvide skjorter med butterfly. Men en rigtig garde har uniform, og 9. juni 1960 kunne man i avisen læse, at Thisted Garden sprang ud fra Engelsk Beklædnings Magasin iklædt flotte uniformer.

Thisted Garden blev efterhånden så godt spillende, at selv professionelle musikere følte deres eksistens truet. Der kom en skrivelse fra Dansk Musikerforbund, som opfordrede gardens medlemmer til at afholde sig fra medvirken ved morgenmusik. Lidt svært - som garden svarede - "hvis møster nu har sølvbryllup".

Første længere rejse var en tur til Skien i Norge. Siden skulle det blive til Sverige, Tyskland, Jugoslavien, Italien, Spanien foruden det meste af Danmark.

I 1970 blev tre af Thisted Gardens mangeårige støtter hædret med udnævnelse til æresmedlemmer: Axel og Vera Hansen og den altid utrættelige forkæmper for garden, Alfred Bredahl. Det var også året, da Axel Hansen efter mange års dygtig indsats overlod dirigenthvervet til sin søn, Erik Hansen. Den første store opgave efter dirigentskiftet blev indvielsen af Thisted Lufthavn i Tved.

Levende billeder

Fint var det ikke. Kun få ville bruge ordet "kultur" om det i århundredets første halvdel. Og alligevel var det her, den revolutionerende fornyelse fandt sted. Lærredet med de fascinerende levende billeder. Et splinternyt medium, der i stigende grad satte dagsordenen for underholdning, nyhedsformidling, propaganda, reklame og meget andet. Thisted kom tidligt med i filmens verdenshistoriske udvikling.

"I Kosmorama kunne man følge ugerevyerne fra krigsskuepladserne, dels fra allieret side, dels fra centralmagternes, akkompagneret af organist Fritsch, der om søndagen udfoldede sig på orglet i kirken, men hver aften trakteredes klaveret i biografen, hvor han med et omfattende repertoire ledsagede de foreviste stumfilm. Vore favoritter på lærredet var naturligvis kortfilmene med Chaplin og Storm P's Tre Små Mænd".

Den lille Johan Galster hørte dermed - vel uden at spekulere så meget over det - til den første generation, der fik en fjern krigs propaganda-filtrerede virkelighed serveret for egne øjne. Ingen opvoksende generation i dette århundrede er sluppet for den oplevelse. De levende billeder gjorde verden mindre. Selv den fjerneste lille købstad måtte lade sig opsluge af en kommunikation, der ikke respekterede traditionelle grænser.

Ude i verden opstod de første biografer i 1895. Den første efterretning om filmforevisning i Thisted er fra 1902. Så hurtigt gik det! En omkringrejsende "forfatter James Hansen" dukkede op med Edisons levende billeder. Der kom sikkert andre af den slags rejsende. Men i 1906 fik byen sin første rigtige biograf, nemlig Biografteatret i Vestergade. Biografdrift var ikke noget med kultur, det var simpel forretning, så allerede året efter fik Biografteatret en konkurrent i form af Kosmorama i læderhandler Dams gård et par ejendomme længere nede ad Vestergade. Det blev læderhandlerens biograf, der overlevede. Biografteatret måtte lukke i 1908.

Men konkurrence skulle der til, så i 1910 åbnede isenkræmmer Kjær sin Kinograf på Lille Torv.

Følgende repertoire var på åbningsprogrammet: Frederiksberg Have, Barnets drøm, Hjemlandstoner eller Alene i verdensbyen, Dr. Crippen og miss le Neve eller Flugten over Atlanterhavet samt Fra dynen og i halmen. Og det lød jo ikke værst.

I de tidlige biografer har man sandsynligvis stået op. Filmen var hånddrejet, og det store tekniske problem var at få "gode, rolige billeder", som man ivrigt markedsførte sig med. På hverdage var der et par forestillinger, men på søndage kunne man overkomme op til fem. Lidt efter lidt kom der mere helhed over programmet. I 1911 var Kinografen f.eks. i stand til at vise en længere cowboy-film, for ikke at tale om Feltlægens historier på ikke færre end 800 meter.

Også Kinografen måtte i det lange løb bukke under for Kosmoras benhårde konkurrence. Den lukkede i 1914.

I 1918 kom Herluf og Olga Thomsen til Thisted. De havde i en årrække turneret med en rejsebiograf - suppleret med en hestetrukket karrusel. De havde samlet lidt penge sammen, som de investerede i en ny biografbygning på hjørnet af Skovgade og Rosenkrantzgade.

Dermed havde Thisted fået sit Palæ Teater og sin Palæ-Olga, der blev en institution i byen gennem flere årtier.

Da Palæ Teater åbnede i marts 1919, kostede pladser i salen 50 øre. Bør-

Isenkræmmer Carl C. Kjær startede Kinografen i 1910 i en tidligere købmandsbutik på Lille Torv. Ejendommen blev revet ned i 1918. Året efter opførte Kjær en ny ejendom, hvor der nu er cykelhandel.

Postkort med Palæ Teater på hjørnet af Skovgade og Rosenkranzgade. Udateret. Palæ Teater åbnede i 1919.

Gunnar Obel - lokal biografdirektør og producent i slutningen af 1960'erne. Der var format over både hans biograf og hans person.

nebilletter 30 øre. Det var demokratiske priser, hvor næsten alle kunne være med. Og i moderne biograf med up-to-date- fremviser i form af en "Erne-mann maskine med lampehus, kondensator og elektrisk motor". Der var 208 klapstole foruden 35 betrukket med plys. Og så var der tæppedekorationer i logerne, viftepalmer, søjler og statuetter.

Konkurrencen med Kosmorama var skarp. Da denne havde monopol på de populære Fy og Bi-film, producerede Herluf Thomsen sin egen udgave med titlen "Valter og Busters uheldige besøg". Han fik den lange smedesvend Thorvald Christensen og den korte glarmestersvend Birkholm til at fylde rollerne ud. Thomsen stod selv for optagelserne, der vakte stor opsigt i byen. Det blev til en 20 minutter lang film, der blev en stor publikumstræffer og holdt sig på plakaten i lang tid.

Olga trakterede klaveret bag et tæppeforhæng foran lærredet, indtil teknikken omkring 1930 banede vejen for tonefilmen. Palæ Teater blev én af de første danske biografer, der anskaffede det nye fremviserudstyr. Det havde også noget med konkurrence at gøre. Kosmorama, der nu var flyttet til en ny biografshal ved Hotel Royal - hvor den holdt sig i live til 1983 - havde taget den berømte Sonny Boy ledsaget af grammofon-lyd på programmet. Det fik Herluf Thomsen til lynhurtigt at anskaffe sig et talefilmsanlæg og annoncere: "Vent med at se Sonny Boy, til De kan høre den rigtige talefilm!"

Kosmoras ejer, Johs. Sørensen, svarede med et sagsanlæg. Og Thomsen fik en bøde. Men han fik også fyldt sin biografshal.

Efter Herluf Thomsens død i 1937 drev Olga Palæ Teater videre i ikke færre end 28 år. Hun var en alsidig dame - dygtig pistolskytte, der hjemtog mange præmier, og en ligeså dygtig rytter, der yndede en daglig ridetur gennem byen omgivet af drillende børn. Når de kongelige skuespillere gæstespillede på det

nyanlagte friluftsteater i Plantagen, blev de efter forestillingen inviteret over i privatboligen Rosenborg - der lå lige over for biografen. I 1956 drog Olga til Rom for at besøge de berømte filmstudier. Jo, der var stil over Thisted's biografdrønning ...

I 1965 lukkede Palæ Teater. TV gik sin sejrsgang og Olga på pension. Palæ Teater blev jævnet med jorden og grunden omdannet til parkeringsplads for et autofirma. Tiderne havde skiftet - endnu en gang. Nu ville thistedboerne hellere se biler end levende billeder - i hvert fald ikke i en biograf.

Og i slutningen af 1960'erne blev hjørnegrunden ved Kystvejen-Korsgade ryddet. En ny tid rykkede frem. På byggetomten rejste en storbiograf sig - *Kino* - fast besluttet på at tage kampen op mod et fortsat fremstormende fjernsyn. Ny lyd, stort og bredt format på filmlærred, stor biografsal. Intet kunne blive for stort, for spektakulært, til denne kamp mod det lille fjernsynslys derhjemme i stuerne. Der var også format over biografentreprenøren Gunnar Obel, som optrådte i rollen som lokal biografdirektør og filmproducent og -importør.

Endnu tilhørte fremtiden ham og hans levende billeder for fuld udblæsning.

Som dybest brønd ...

Det 20. århundrede står ikke kun i den accelererende udviklings tegn. Det er også historiens århundrede. Historien har fungeret som en bevidsthedsmæssig kontravægt til den øgede mobilitet, de hastige forandringer og den generelle usikkerhed. På det statslige plan var historien - sammen med sproget -

Olga Thomsen, Palæ-Olga, legendarisk biografpioner og direktør i Thisted. Hendes biograf lå på Tingstrupvej - hvor der senere blev biludstilling og parkeringsplads. Ak ja! Men engang en adresse, hvor billedhungrende thistedboer i alle aldre troppede op. Og det gjaldt om at have aftalte penge parat. Ellers kunne man risikere en overhaling. Olga Thomsen var en kontant dame - her fotograferet i slutningen af 1950'erne. Nye tider er på vej. Ligesom fjernsynet. Men endnu holder hun stand - her ved indgangen til biografen og det billethul, som thistedboer - nu lidt ældre - vil kunne nikke nostalgisk genkendende til. For der var nu ikke - trods alt - noget som den tids biografer! Foto: Steffensen.

det afgørende redskab for opdragelsen til nationalt fællesskab. Det tog skolerne sig af med stor grundighed allerede i det 19. århundrede. På det lokale plan kan historien bruges til næsten det modsatte, nemlig at fastholde en regional identitet, der kan modvirke mobilitetens udviskning af gamle kulturformer og dialekter. Netop ved århundredeskiftet fik den regionale tanke sit store gennembrud i form af den egnhistoriske bevægelse.

Det begyndte forståeligt nok så langt væk fra København som muligt. I 1902 blev der dannet et "Historisk Samfund for Ribe Amt". Og året efter kom "Historisk Samfund for Thy og Vester Hanherred". Hensigten med det thylandske samfund var først og fremmest at oprette et museum i Thisted.

I modsætning til de fleste andre kulturaktiviteter på denne tid er den historiske bevægelse ikke afgrænset til købstaden. Karakteristisk nok er initiativtageren venstrebladet, Thisted Amts Tidendes redaktør A. M. Aaberg. Høj-skoleforstander Hansen fra Hundborg var også med. Og egnens skolelærere fyldte godt i de aktives rækker. Det var den landlige folkelighed, der gjorde sig gældende.

Men det energiske centrum i det historiske samfund blev hurtigt en af købstadens unge skolelærere, Peder Laurits Hald. Han blev den egentlige grundlægger af Thisted Museum og kom til at virke som museumsleder i mere end et halvt århundrede - indtil 1958.

P. L. Hald tog sammen med den aktive kreds inden for det nydannede samfund fat på et omfattende indsamlingsarbejde med en gammel sølvske som genstand nr. 1.

Det viste sig at være vanskeligere end forudset. Der var en god portion skepsis og mistænksomhed hos de påtænkte leverandører i de mange thylandske sogne. Det gav anledning til, at Hald og hans historiske fæller tog initiativ til i 1906 at udgive en historisk årbog, der sigtede mod at højne den historiske forståelse og gøre museumsprojektet kendt. Et københavnsk dagblad sablode den ned og så den som et udtryk for *separatisme*.

Lidt efter lidt kom det hele i omdrejninger. I 1905 var Hald i stand til at åbne den første udstilling i et lånt kælderlokale på Teknisk Skole i Kr. Koldsgade. Som inventar havde man udrangerede skoleborde fra Borgerskolen, "*hvori generationer af drenge havde skåret og snittet*," som lærer Hald bemærker.

Med tiden fik man råd til et par rigtige udstillingsmontrer efter opskrift fra tandlæge Friis i Hjørring, der allerede var godt i gang med at bygge et museum op. Efterhånden var kælderrummet godt fyldt op med mange slags genstande, og det historiske samfund havde fået så meget fodfæste, at man kunne overtage en ledig to-etages villa i Skolegade. I 1917 rykkede Hald ind i de stærkt forbedrede rammer for museet med privatbolig for museumslederen på første sal - så han kunne passe på værdierne - og udstillinger i stueetagen. Samtidig fik museet statsanerkendelse, hvad der betød årlige bidrag til museet på finansloven.

Veletableret i det nye museum udarbejdede Hald en detaljeret oversigt over samlingerne. Med den i hånden kan vi bevæge os rundt i et veludstyret provinsmuseum anno 1917. Oldsagssamligen fylder godt 12 montrer i alt. Hald har gjort den erfaring, at den ikke vækker den samme umiddelbare interesse

som den kulturhistoriske samling, men en fordybelse vil lønne sig, understreger han, og skabe respekt for den fjerne fortids mennesker. Alt var sirligt ordnet i de obligatoriske aldre og beskyttet bag glas. Nok se, men ikke røre! Redskaber af enhver art og fra alle egne af Thy og Vester Hanherred. I den kulturhistoriske samling, der fyldte monterne 13 til 16 samt kælderen, var det stort og småt fra almuekulturen med vægt på 19. århundrede. Købstadshistorie er det lidt småt med, mest nogle rekvisitter fra borgervæbning og brandvæsen. Tematiske sammenhænge og pædagogiske konstruktioner var der ikke tænkt på. Man forventede andagt og medleven hos publikum. Og så en museumsleder, der kunne fortælle. Her var Hald i sit rette element.

Som en sidste stor gave til byen meddelte N. L. Spangberg - købstadens store mæcen - i 1935, at han efter sin død ville skænke sin ejendom i Jernbanegade til museet. Den gamle grosserer døde i 1939, og dermed blev museet i stand til i bogstaveligste forstand at flytte ind på købstadens første parket. Ved åbningen i de nye omgivelser i 1940 kunne man konstatere, at Thisted Museum var blevet et af de bedst stillede i provinsen. Museet var blevet en veletableret institution i byen, fra 1949 med status som centralmuseum. Pioneren P. L. Hald holdt ud til sin død i 1958. Han efterfulgtes af Signe Gjødesen. Først med ansættelsen af museumsinspektør Jette Kjær i 1971 blev ledelsen lagt i den professionelle arkæologs hænder.

Museets betydning for købstadens kulturliv peger i en helt anden retning end teater- og musikaktiviteterne. Sidstnævnte bestræber sig på at hente den fine kultur, duften af København, "ud" til den isolerede og fjerne provins, hvor kulturen gerne skal "højnes". Museet går - på en mere stilfærdig måde - så at sige den modsatte vej. Det søger at fastholde - eller måske i virkeligheden nyskabe - en egnsidentitet som et forsvar mod alt det moderne, *udviklingen*, der skyller hen over gamle tungemål og levemåder. Museumsfolk har travlt. Gennem hele århundredet har de måttet handle "i sidste øjeblik". Den egnsbestemte identitet, der i dag knytter sig til Thy, er ikke kommet af sig selv. Den har P. L. Hald og de andre ydet et væsentligt bidrag til at forme og fastholde.

Ved læselampens skær

Vinteren 1919. Man var godt på vej ind i den store økonomiske nedtur oven på verdenskrigens "gullasch" og endnu mærket af den spanske syge, der den foregående sommer havde hærget byen.

I vinteren 1919 skete der et afgørende kulturelt gennembrud i købstaden. *Thisted Folkebibliotek startede sin virksomhed*. Først med åbning af en læsestue, hvor man på alle hverdagsaftener kunne komme og læse dagens aviser samt tidsskrifter og bøger. Så en måned senere med åbning af udlånet, så man kunne nyde de eftertragtede bøger hjemme i lænestolen. Hvis man da kunne lade være med at tage på dem med smudsige hænder eller væde fingrene, når man bladede i dem ... som det advarende hed i de indklæbede mærkater. Man fik også besked om øjeblikkeligt at melde det til bibliotekaren, hvis der opstod smitsom sygdom i hjemmet. At låne bøger dengang var en alvorlig sag.

Torsten Balle (1901-1979) tog initiativ til at oprette Byhistorisk Arkiv, som han ledede fra 1966 til 1979. Arkivet skiftede senere navn til "Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune".

Trods disse krav blev det nye folkebibliotek en succes. Den lille læsestue, hvor der herskede stilhed, blev i det første år besøgt af henvend 2.000 gæster, selv om der kun kunne være plads til 20 mennesker ad gangen ved de to opstillede borde. Henvend 1.000 lånere havde haft 20.000 bøger med hjem. Bogbestanden var på 4.000 bøger i alt, så der har været en god cirkulation.

Folkebiblioteket var indrettet i tre lokaler i loftsetagen i den nye kommunale administrationsbygning på Nytorv. Manden bag det hele var realskolelærer Niels Grønkjær. Men han var naturligvis ikke ene om det. Det hele begyndte i maj 1917, da Thisted Foredragsforening, hvor bl.a. P. L. Hald og overlærer A. Larsen sad i bestyrelsen, besluttede at arbejde for oprettelse af et bibliotek med læsestue. I april 1918 fik man professor A. S. Stenberg, der var folkebibliotekssagens store mand, til byen. Det førte til stiftelse af en egentlig biblioteksforening med 80 medlemmer og Larsen som formand.

En indsamling blandt byens borgere indbragte mere end 2.000 kr., samtidig med at biblioteksforeningens medlemstal voksede til 520. Byrådet demonstrerede sin sympati for sagen ved at stille lokalerne i administrationsbygningen til rådighed og gav yderligere et kontant tilskud.

Samtidig gik Niels Grønkjær i gang med de praktiske forberedelser, godt hjulpet af en række lærerkolleger, der havde ekstraordinær god tid på grund af de skolelukninger, den spanske syge forårsagede.

Bibliotekstanken havde sådan set meget lange historiske rødder i Thisted. Helt tilbage i 1807 havde den initiativrige amtmand Gerhard Faye, besjælet af oplysningstidens idealer, grundlagt *Det thylandske Provinsial-bibliotek*. Det kostede adskillige rigsdalere at være medlem og har nok mest været for de mere prominente borgere i byen og oplandet. Efter nogle omtumlede årtier fandt biblioteket i 1860'erne hvile i et lokale på Realskolen. Også Thisted Arbejderforening havde oprettet bibliotek og læsestue. Bøger fra disse hæderkronede, men noget slidte samlinger indgik - efter Grønkjærs kritiske vurdering - i det moderne folkebibliotek. Men grundstammen i biblioteket var nyanskaffelser.

Lærer Niels Grønkjær blev det nye folkebiblioteks langdistance-pionér, akkurat som lærer og viceinspektør P. L. Hald var det på museet. Men med den forskel, at Grønkjær allerede i 1922 - efter at have aflagt eksamen ved Danmarks Biblioteksskole - blev heltidsansat som bibliotekets leder. Han beholdt posten til 1955. Med stor faglig dygtighed og begejstring for bibliotekssagen var han den rette mand til at udvikle den nye virksomhed, i de første år assisteret af elever fra Realskolen, men fra 1926 af bibliotekarerne Bodil Nielsen og Birgitte Westh-Hansen. Ligesom museet fik Thisted Bibliotek en aktionsradius, der rakte langt ud over købstadens grænser.

I 1920 blev Danmarks første bibliotekslov vedtaget. Her blev der åbnet mulighed for, at der kunne ydes et særligt tilskud til centralbiblioteker, der fungerede som overbygning for de mange små sogne- og købstadsbiblioteker. Det lykkedes allerede i 1921 at få biblioteket anerkendt som centralbibliotek for Thisted Amt.

Grønkjærs bibliotek blev en succeshistorie. Op gennem 1920'erne oplevede det en så kraftig tilvækst, at det efterhånden bugnede af bøger. Startgrundlagets ca. 4.000 bøger var i 1930 blevet til mere end 25.000 bind, og låner-

nes antal voksede fra knap 1.000 til omkring 3.500. Af dem var henved 500 børn og 600 fra landet.

Effekten af denne virksomhed lader sig ikke gøre op, men det må betyde, at en ganske betragtelig del af den lille købstads borgere har fået litterære oplevelser som en del af hverdagen og fået udsyn til nye horisonter. Også på dette område var den gamle provinsisolation under nedbrydning, og den enkelte havde fået en udviklingsmulighed, som tidligere generationer ikke kendte til. *"Sansen for læsning vågner mere og mere ude i den almindelige befolkning"*, kunne Grønkjær konstatere i 1926.

Kronen på værket blev opførelsen af det nye - hypermoderne - bibliotek på Tingstrupvej. Allerede i midten af 1920'erne tumlede man med planer om at opføre en særlig biblioteksbygning. Bestyrelsen oprettede i 1929 en byggefond, der ved gaver og indsamling nåede op på ca 10.000 kr. Det store - og ganske uventede - spring fremad kom, da Teaterfonden - som omtalt - i 1932 besluttede at skænke sit overskud på 55.000 kr. til et nyt bibliotek. Byrådet spenderede byggegrunden - først Brinkmanns gård ved Store Torv. Men bilfolket begyndte at kræve deres ret; man ville have parkeringsplads. Og så blev alternativet købet af en grund på Tingstrupvej. Først i 1937 havde byggefonden imidlertid sammenhæng i budgettet. En gave på 50.000 kr. fra tidligere ekviperingshandler H. Chr. Søbølle satte byggeprocessen i gang.

I maj 1938 var det nye bibliotek - tegnet af arkitekt Jens Foged - klar til indvielse. Hermed havde Thisted placeret sig i biblioteksverdens første division, og borgerne kunne betragte en bygning, der slet ikke lignede noget andet byggeri i byen. Tidens europæiske hovedstrømning inden for arkitektur, *funktionalismen*, var kommet til Thisted. Og inden for i den store udlånsal gik maleren Jens Søndergaard og baksede med de farvestærke billeder af Thys land, vand og lys. Også *det* var noget helt nyt. Biblioteket var indrettet med to lokaler til studiekredse, en aktivitet, der satte et betydningsfuldt præg på 1930'ernes og 1940'ernes folkeoplysende arbejde. Ikke mindst i arbejderbevægelsen var der - støttet af Arbejdernes Oplysnings Forbund -

"Jeg har nu hængt disse udmærkede Billeder op og de ser Faens godt ud synes min Ringhed og saa gier jeg Helvede hvad Folk her mener .." Sådan skrev Jens Søndergaard (1895-1957) i et brev dagen før præsentationen - i 1938 - af de første tre af syv billeder, som Ny Carlsberg Fondet havde bestilt hos maleren fra Thy. Selv om Jens Søndergaard var en farlig karl, der godt vidste til eget værd - i al fald udadtil - så var han alligevel spændt på reaktionen. Han havde jo det med at dele lejre i to - de begejstrede og dem, der ikke kunne se noget, fordi det ikke lignede, hvad de var vant til at se. Sådan havde det været, siden malersvenden fra Thy debuterede i kunstens hellige haller i hovedstaden en snes år tidligere. Og sådan kom det også til at gå i Thisted. Nogen mente, at det var legetøjsheste, han malede, kornmarker så ud som havklitter. Andre mente til gengæld, at man ikke kan bebrejde en maler, at han virker mærkelig, når han har noget stærkt og mærkeligt på hjerte. Selv forklarede Jens Søndergaard, at en maler skulle være forsigtig med, at det ikke blev levende heste, der løb rundt på billederne. *"Det er ligegyldigt, om et maleri forestiller noget som helst, men det skader selvfølgelig ikke, at man kan se et landskab eller et havbillede. Det er bare ikke det hele. Farve og rytme. Det er, hvad det drejer sig om. Men det er også det sværeste!"* Det skal vise sig, at Søndergaard-debatten ikke bliver den eneste, Thisted Bibliotek rejser i de kommende årtier. Den helt store tur bliver taget omkring Moder Jord og Siddende Kvinde, de to Svend Wiig Hansen-skulpturer, der i en periode i slutningen af 1960'erne får plads på plænen foran biblioteket. Og i slutningen af 1970'erne bliver der blæst omkring en ungdomsbog af en i øvrigt lokal forfatter, Bent Haller, som politikerne ikke ville se på bibliotekets hylder ...

Jens Søndergaards Thisted-billede fra 1938 på biblioteket er det største af de syv billeder, som Ny Carlsberg Fondet støttede det nye bibliotek med. Foto: Jørgen Vestergaard.

en betydelig interesse for studiekredse, og de fik nu husrum på biblioteket. I øvrigt blev det nye bibliotek betragtet som et af de mest velindrettede i kongeriget. I 1944 havde kun Århus, Aalborg og Odense mere omfattende bogsamlinger.

Besættelsesårene gav anledning til en del turbulens. Om vinteren blev man nødt til at lukke tidligt på grund af mørklægningen - i stedet var der åbent søndag formiddag.

En frygtet beslaglæggelse undgik man, men måtte til gengæld yde husly

til bl.a. Teknisk Skole, Røde Kors og konfirmandundervisning. Samtidig blev der for første gang i bibliotekets historie stjålet bøger. Efter Niels Grønkjær udsagn et udtryk for *"den demoralisation, som de mærkelige år og alle de mærkelige mennesker, som var her i de år, har bragt over vor landsdel og by"*.

Efter krigen kunne Niels Grønkjær gøre status over en ganske omfattende virksomhed: En bogbestand i 1945 på næsten 50.000 bind, der blev udlånt 128.000 gange. Halvdelen af udlånet gik til oplandets sognebiblioteker og 23 filialer. En selvstændig børneafdeling, der også forsynede 82 skoler på landet med bøger til børns fritidslæsning.

Desuden var biblioteket hjemsted for Skolebiblioteksforeningen for Thisted Amt, der udlånte classesæt inden for en række fag og for skolecentralen, der udlånte undervisningsmaterialer af forskellig art. I 1960'erne fortsatte udbygningen med betjening af patienterne på Thisted Sygehus og oprettelse af et by-historisk arkiv.

Oprettelsen og udbygningen af Thisted Bibliotek betegner uden sammenligning den mest vidtrækkende kulturpolitiske indsats i dette århundrede - både for Thisted Købstad og for Thy som helhed.

Overbibliotekar Niels Grønkjær - førte Thisted ind i biblioteks-verdenens første division.

Thisted-pige og bobledame

Når det gælder Thisted som "musikkens by", begynder det med det bedre borgerskab og en klassisk musik, der er alment accepteret og forståelig. Som årene går, udvides musikbegrebet og genrerne bliver flere. Først og fremmest bliver musikken mere folkelig i takt med radioens udbredelse og den forbedrede tekniske gengivelse af musik. Antallet af lyttere og udøvere vokser tilsvarende. Det bliver et mere aktivt musikliv, der udfolder sig i købstaden. Musik er ikke længere noget, folk udefra kommer til byen med.

Men når det derefter drejer sig om kunst forstået som billeder og skulpturer, så tegner der sig i bogstavelig forstand et andet billede. Her begynder den lokale historie ganske vist med en forståelig og i høj grad begribelig kunst, i bedste forstand folkelig, selv om det også i disse tilfælde er det bedre borgerskab, der er toneangivende, men siden bliver kunsten direkte ubegribelig og med den såkaldte *modernisme* kommer det til sidst til en konfrontation, der kalder thistedboer op af stolesæder og i blækhuset. Nu må det være nok, skriver de i avisen. For så vidt har den nye kunst opfyldt sin mission. Forsøget på at gøre opmærksom på sin eksistens og tilstedeværelse er lykkedes. Provokationen er en del af projektet. Den nye kunst pirker til vores bevidsthed og efterlader verden lidt anderledes, end den var før. Som drengen i H. C. Andersens historie om *Snedronningen* kan vi i mødet med det nye risikere at få en spejlstump i øjet, der forandrer vores syn. Ved mødet med billedet, med skulpturen, kan alle de ting, vi selv har overset, pludselig blive synlige. Og det er måske dette, vi ikke er meget for at se. I al fald ikke i første omgang. Senere måske. Men *folkelig* er denne kunst så langt fra.

Billede fra før verden gik af lave i Thisted. I al fald for kvarterer blev revet ned, og bybilleder skiftede rammer. Vi skriver 1967. Helt nøjagtigt 8. december. Toldbod-gade i Thisted. Foto: Tage Jensen.

Træsnit af Erik Spjæt Christensen: „Passion“.

Erik Spjæt Christensen (1920-1974) var en rigt begavet og alsidig billedkunstner. Han havde det ikke fra fremmede. Hans far, blikkenslager Harald Christensen, havde kunstneriske tilbøjeligheder. Butiksskilte, vejrhænder og nedløbsrør med løvefødder og gesvejsninger fra hans hænder kan stadig ses i Thisted. Paderewski blev han kaldt, fordi han spillede til bal og slog på tromme i byorkestret. Sønnen fik tilnavnet Spjæt - der senere skulle blive hans kunstnernavn - fordi han var en glimrende stepdanser (spjætter). Først var han en kort tid i malerlære, siden i en farvehandel. I de første krigsår gjorde Spjæt som CB'er tjeneste som føl ved politiet i Thisted.

Efter krigen rejste han til København, hvor maleren Richard Mortensen forberedte den unge thistedbo til akademiet. Resten tilhører kunsthistorien. Spjæt debuterede i 1946 på såvel Charlottenborgs forårs- og efterårsudstilling som på Kunstneres Efterårsudstilling. Han begyndte som maler, men grafikken blev hurtigt hans foretrukne genre. Træsnit, radering og litografi. Og så blev han forlystelseshaven Tivolis legendariske idemand og en af de farverigste tegnere i Magasinet, dagbladet Politikens berømte tillæg samt en sprudlende dekoratør af værtshusvarteret Minefjeldets listige steder.

Men ét er kunst og offentlighed. Noget andet er, hvad kunst er, og hvad vi fortsat mener, den skal være. Alt dette kører uanfægtet videre, selv om det ikke når frem til avissiderne - bliver omtalt. Højest en lille annonce omme bag i avisen. Men til gengæld sikker på et stort publikums bevågenhed og accept. Det er til udstillinger hos kunstnerne selv og på hotellerne. Det er billeder, der forestiller dét, billeder skal forestille. Jo, også billeder med springende kronhjorte ved blanke skovsøer. Men først og sidst landskaber og klitpartier, hvor vi kan vandre og ikke fare vild, et hav, vi kan sejle på uden fare for at kæntrue. Som nu virkeligheden er. Uden manipulationer som hos de kunstnere, aviserne vil overtale os til at tro er mere "rigtige".

I Thisted kunne borgerne møde kunsten i Christiansgave - i Kongelunden - med hovederne af de kongelige, der dog ligesom kongestatuen på Store Torv tjente et højere formål end blot at være kunstneriske udtryk. De var historiske symboler på magtens udøvere, på institutionerne. Det samme kan til en vis grad siges om *Madonna med barnet*, Johan Galsters skulptur ved kirken, der blev opstillet i 1947. Tæt på J. P. Jacobsens grav. Thisted-digte-

Henning Wienberg Jensen (f. 1914) har haft udsmykningsopgaver over hele landet i form af skulpturer og relieffer. Tyren, der blev til i atelieret i Thisted og kom op på muren til et slagteri i Aalborg, er et fintformet relief, der vidner om Thisted-kunstnerens fornemmelse for det beherskede smukke. Han har ladet sin tyr foretage et kast med hovedet og får den - ved denne lille skitserede bevægelse - til at leve, pruste og baske med halen i det kolde materiale. Ironisk at det smukke dyr kom op på en mur til en bygning, hvor dens kolleger kom under slagtekniven og de ædle dyr forvandlet til røde kødsider. Men kunstens veje er som bekendt uransagelige. Wienberg Jensen debuterede i 1939 på Kunstnernes Efterårsudstilling med et lille udkast til figuren, som senere blev til Thisted-pigen, og som han efter krigen blev tilkendt Kunstakademiets guldmedalje for. Og det var dengang, den slags medaljer blev overrakt af Kongen. Wienberg Jensen har i arbejdsfællesskaber været tæt på den abstrakte kunst og de kunstnere, der herhjemme tegner denne retning. Det har gjort ham dybt fortrolig med modernismen, og han har gennem årene været en fornem og tolerant kunstformidler i brede kredse. Her har han i bedste forstand gjort kunsten store tjenester. Som kunstner har han ikke selv følt sig fristet af det abstrakte. Det har altid været ham fremmed at skulle forlade naturens former. Han har villet have en naturoplevelse som grundlag. Og det er dét, der for mange stadig får hans værker til at virke levende og severdige.

ren var under en rejse i Italien på besøg i Vatikanet og lod sig rive med af kunstens skønhed og det historiske perspektiv ved mødet med portrætbuster af Kejser Augustus. Det var på hans tid, Jesus blev født, og digteren måtte i brev hjem til Thisted medgive, at det var underligt at tænke på, "at Jomfru Marie gik og lavede til barsel den gang, dette stykke marmor blev dannet under mejslen". Skæbnen eller forsynet ville, at kun 30 skridt i Thisted skulle komme til at skille "den genopstandne" madonna og den erklærede ateist, der om nogen har sat Thisted ind på det kulturhistoriske verdenskort. Måske var det derfor ikke nogen tilfældighed, at det netop var i 1947 - i 100 året for digterens fødsel - at *Madonna med barnet* kom til Thisted for at vise, at Thisted var så meget andet end gudløse digter-fantasier.

Det er i 1950'erne, *Thisted-pigen* dukker op. Med håndklæde i hånden og dengang som nu - *som om hun lige er steget op af Limfjorden*. Kunstneren er en thistedbo, Henning Wienberg Jensen, der i de kommende år kommer til at sætte et præg på købstaden. Blandt andet med det store relief på Mejerigårdens facade i Østergade. To kompetente manifestationer - typiske for datidens kunstneriske strømninger.

Henning Wienberg Jensen var oprindeligt udlært som stenhugger, da han søgte ind på Kunstakademiet. Med *Thisted-pigen* fik han akademiets guldmedalje. Pigen blev modelleret i Thisted, om natten i øvrigt og i weekend'erne, for kunstneren måtte tjene til føden om dagen som stenhug-

Modsatte side: *Thisted-pigen* blev til i Thisted. En afstøbning er placeret i Greve på Sjælland.

Afsløringen af billedhuggeren William Fridericias skulpturgruppe ved Gymnasiehallen på Munkevej. Året er 1963.

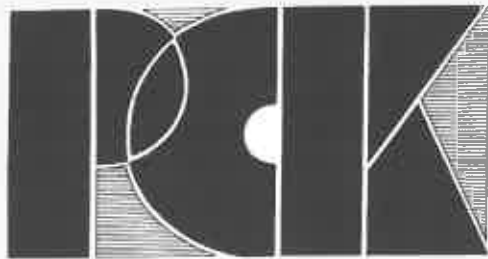
ger. Statens Kunstfond købte senere en afstøbning, der er opstillet i Greve, og karakteriserede *Thisted-pigen* som "*et smukt eksempel på 40'ernes danske skulptur*". Det er også den formulering, kunstneren henviser til, og han har ikke har noget imod at fortælle, hvad kunst efter hans opfattelse til hver en tid er: "Med kunst bringes hele tiden nye led til ens erkendelse, livet bliver aldrig kedeligt, for der vil altid være noget nyt, der skal opdages - der vil altid være noget, man ikke havde bemærket før. Derfor er kunsten så nødvendig, for den medvirker til, at følelserne ikke fryser til mellem mennesker. Og ved at beskæftige os med kunst bliver det mere muntert og interessant at betragte verden. Vi er jo omgivet af mirakler!"

At de ligefrem var mirakler, de seks gymnaster af William Fridericia ved Munkehallen, som Ny Carlsberg Fondet i 1963 skænkede Thisted, det vil sikkert være for meget sagt. Det var en bunden opgave, men det skulle vise sig, at hallens betonindrammede røde murstensgavl, der danner baggrund for figurgruppen, var inspirerende for kunstneren. Han gav gavlen et tilskud i styrke, der ikke blot korresponderede med arkitekturens tyngde og kraft, men på én gang underordnede sig den og fremhævede den. Og med stentøj som materiale fik figurene en blank overflade, der stod i kontrast til de andre materialers matvirkende karakter. "*Græsk ånd i moderne ikklædning*" ... det var nogle af de ord, kunstsperterne havde til de seks figurer - fastfrosset som gymnasterne var i fritstående øvelser i to rækker. Thisted Købstad nøjedes med at være beæret af gaven fra Ny Carlsberg Fondet og tilfreds med løsningen af en vanskelig opgave. Og nu gjaldt det om at værne om gaven. Købstaden kunne imidlertid ikke tage alt i ed. Efter nogle år viste det sig, at stentøjs-figurene ikke var så usårliche, som kunstneren havde regnet

med. Militærflys overlyds-brag er mere end gymnasters knæ kan holde til.

Seks år senere får Thisted en ny offentlig udsmykning - et gavlmaleri. Hvor det med gymnasterne ved Munkehallen er det officielle Danmark og købstaden Thisted, der står bag med kunsthånd og byråd, fondsdirektør, bestyrelsesmedlemmer, borgmester og rektor, så er det i lidt mere ydmyge rammer, der opereres det andet sted i byen - på gavlen af en ejendom i Jernbanegade/Toldbodgade, der er dømt til nedrivning i forbindelse med planer om nyt bankbyggeri, der trækker ud. Der er heller ingen henvisning til den græske ånd eller andet storladent - det er mere jordnært og konkret. En ukendt lokal kunstner, Erland Madsen, henter inspiration i lokale børns tegninger, hvis enkeltdele bliver løftet op på den store gavl som *tegn* - der bliver værkets titel, og som sådan senere kommer til at figurere i den nu kendte kunstners værkfortegnelse. Hvor det ved Munkehallen var et samarbejde mellem en fjern kunsthånd og købstaden, er det andre relationer, der realiserer gavlmaleriet i Jernbanegade/Toldbodgade - den lokale kunstner, den lokale avis og den endnu lokale bank, der skal bygge. Og udgangspunktet er som nævnt børnetegninger, der i den nye sammenhæng kommer til at fremstå som et moderne maleri - i det års tid det får lov at eksistere - uden at børnenes *tegn* blev antastet.

Men ellers var det Thisted Kunstforening, der stod som organisatoren af det lokale kunsthånd, og senere med Provinsens Censurerede Kunsthåndstilling (PCK) blev der gjort succesfulde forsøg på at nå ud til en større kunsthåndkreds uden for købstaden og dermed også til et større publikum. Kunstforeningen havde ikke altid haft ideelle udstillingsforhold og kunne også ønske en større interesse. I 1968 beklagede formanden, H. Jermiin, sig over, at det var så svært at vække thistedboerne for kunsten. Det var en lille kreds, der tog del i arbejdet, og ved udstillingerne var det skuffende, at byens borgere ikke i højere grad sluttede op om arrangementerne. Helt galt var det med de unge. Det var "forbløffende få" unge, også gymnasiaster, der gik på kunsthåndstilling. Og i avisen var der samme år et "åbent brev" til kunstforeningen. "Er kunstforeningen bange for at brænde næsen?" spurgte S. E. Nissen. Thisted Kunstforening havde ikke på nogen udstilling til dato - hævdedes det - vist ung og eksperimenterende kunst. Og dette år fulgte man samme "reaktionære linje". Det var kun "statsanerkendt" kunst, der kom til Thisted, hvor man åbenbart skulle have andre til at afgøre, hvad der var kunst. "Er man bange for at være

Kunstens fortrøp i Thisted havde det ikke nemt i slutningen af 1960'erne. Kunstforeningens bestyrelse havde ofte svært ved at mobilisere den helt store entusiasme hos egne medlemmer, og endnu vanskeligere var det at vække interessen hos folk uden for rækkerne. Og så var der "kampen" mod dem, der hele tiden ville vide bedre og mente, at alle udstillinger - uanset hvad der blev udstillet - var den gamle kunst på en anden måde. Det var det folkungst vedtagne, der hverken lykkedes eller foruroligede. Hvad de forlangte, det var en ny kunst på en ny måde. Det fik den socialdemokratiske avis til at fastslå, at kunstforeningen anbragte sig i folks bevidsthed "som en klub for en selvbestaltet åndselite". Foreningen var "en klub for akademiske æstetikere". Der var intet gjort for at engagere menigmand. Det blev til "små eksklusive udstillinger" i stedet for at hængte billeder ud på f.eks. arbejdspladser, hvor folk så dem. Kunst var oprør mod magthavere, borgerlighed - ja, småborgerlighed. I modsætning til den ramme, som kunstforeningen efter avisens opfattelse gjorde alt for at anbringe kunsten med stort K i. På en generalforsamling i kunstforeningen blev det længe diskuteret, om man skulle forlange entré til udstillingerne. Der skulle to afstemninger til, før der var flertal for, at det skulle være gratis. Og det skulle vise sig at blive en publikumssucces. Men det gavnede jo ikke den i forvejen anspændte økonomi. Kunstforeningen kunne også notere sig for en succes, da den første Provinsens Censurerede Kunsthåndstilling (PCK) løb af stabelen i 1969. Men der var opbrud i luften, for hvad var det, censuren havde kasseret - kunne der ikke her være værker af den nye kunst, der var på vej til afløsning af "den anerkendte"? Kritikerne udefra var der igen. For var det ikke sådan - sagde de nu - at den enkelte kunst, det er den, der er i opposition til alt, hvad der slipper gennem de filtre, de borgerlige æstetikere sætter op i egen selvforståelse? Som Gunni Busck i den socialdemokratiske avis karakteriserede kunstsituationen i slutningen af 1960'erne. PCK lukkede og slukkede i 1979 på grund af vaklende økonomi. Et statsstilskud var forinden bortfaldet, og et tilskud fra kommunen var ikke længere "stensikkert". Endelig var salget blevet forringet år for år. Men PCK havde været mere end blot en årlig kunsthåndbegivenhed. Den var en vigtig katalysator for kunsten og holdt debatten i gang omkring et kunsthåndbegreb, der skal holdes varmt for ikke at flyde til en fast definition på, hvad kunst er - og som journalisten var på vej mod med sit krav om at få kunsten ud på arbejdspladsen.

Rav i købstaden

Skal man være noget ved musikken for at komme i købstadshistorien? Eller skal man have siddet i byrådet i mere end en snes år? Netop *siddet!* Eller skal man være med i både den ene og den anden forening? Skrevet digte, ja, sågar hele romaner? Have blundet i et havehus ved havnen eller lagt sten på sten på hyl-der på et museum? Fået sendt togene præcist af sted fra jernbanen eller være flygtet som ung fra købstaden til Staterne og vendt tilbage i en armeret kiste for at blive pompøst begravet og siden husket for *det?* Eller skal man i stedet blive i købstaden og løbe med alle de medaljer og præmier, der er på idræts-pladsen for at komme i denne her købstadshistorie?

Svaret er: *Ja!*

Sådan kan man risikere at komme i først oldermandens avis og siden i arkivarens historie.

Men hvad så med en *drillepind*? Kan en drillepind også komme i købstadshistorien?

Svaret er: *Ja!*

Hvis denne drillepind har format. Og det havde guldsmed Anders Henningsen på Store Torv.

Se nu den lille happening, han opførte til benefice for naboen. Sparekassen for Thisted Amt, i eftersommeren 1969. Eller måske mere præcist for sparekassedirektøren, Gunde Linvald, der også er lidt af en spøgéfugl, i al fald et musisk menneske med sans og tilbøjelighed for kunst. Men kunst i *alle* dens afskygninger?

Anders Henningsen var mere end blot en drillepind. Han var også lidt af en kunstner, hvis forum - hans materialer så at sige - var selve begivenheden og det rum, den udspillede sig i. *Begivenheden var kunstværket!* Og han gjorde thistedboerne til medkunstnere. De kunne ikke undgå at blive medskabende på de værker, han opførte. Hvad enten det var et mindre vognlæs småmønster, der blev spredt på gaderne, så kommunen måtte sætte opfejningsmateriel ind, før dette kunstværk kunne erklæres for færdigt over for et større publikum, der samledes omkring de optrædende. Eller de thistedboer der lagde store øjne til det digre værk, guldsmeden udgav. Flere hundrede sider med en lokkende forside: *"Hvordan man kan få et aktivt sexliv efter de 60"*. Hvem vil ikke gerne vide besked om *det?* Lutter tomme sider!

Nu ved vi ikke rigtigt, hvad den kunstbegejstrede Gunde Lindvald tænkte, da han så skulpturen af

Madsen Jylland, tidligere ejer af Hotel Jylland i Vestergade. Bevares, det var en gammel bekendt, hotel-ejeren havde jo været kunde i sparekassen, men det var nu ikke *dén* skulptur, han havde bestilt til at stå på fundamentet, han havde fået bygget op foran sparekassen. Det var jo til noget mere moderne noget, og det var, hvad der blev ventet på. Erik Heides abstrakte jernfugle fra Mors og ikke denne jordnære skulptur (af Henning Wienberg Jensen, Thisted-pigens far i øvrigt), der var kommet op med augustnatten som eneste medvider. Næsten eneste. For ligesom i tilfældet med småmonterne og sex-værket - tilfældigt valgte eksempler på guldsmede-kunsten - er der ingen, der officielt er klar over, at det er guldsmeden, der er på spil ... *og han giver sig næppe heller til kende ...* men alle er ikke desto mindre klar over, at det er ham, der for en stund har erobret scenen. Endnu en gang. Det er jo en del af spillet!

Så det er helt efter reglerne, at sparekassedirektør Gunde Linvald til avisen oplyser, at det ikke var den skulptur, han havde fået lavet fundamentet til. Den var stillet op uden hans vidende engang i nattens løb, og selv om Madsen Jylland altså var kunde i sparekassen i tidernes morgen, så bliver Falck-Zonen om formiddagen rekvireret for at fjerne ham igen. Og det er ligeledes helt efter bogen, at sparekassedirektøren om skulpturens oprindelse siger, at han ved, at den i mange år stod i haven ved Madsen Jyllands villa på Jyllandsallé. Senere er den blevet overtaget af guldsmed Henningsen. *Læg mærke til dét: Ikke et ord om, at det er naboen, guldsmeden, der er ophavsmanden!*

Drillepind-kunstneren Anders Henningsen burde mindes om ikke med en skulptur a la Madsen Jylland - det vil nok være i overkanten - men så dog med en sten som dem, der er blevet skæbne for både digteren fra havehuset ved havnen og ham, der var noget ved musikken. De var jo en slags kolleger.

Guldsmeden var ekspert i rav og en af landets fineste ravslibere. Så det med at sætte rav i købstaden havde han ikke fra fremmede. Få travle bedsteborgere til at stoppe op midt i deres virke og måske lidt for højtidelige selvforståelse. Få dem til at falde ud af rollen for en stund. Det har vi alle sammen godt af. *Måske er det dér, vi har vores bedste replikker!*

Og det er, hvad vi skal værdsætte vores drillepinde for.

Her stod han så, og han kunne ikke andet, indtil Falck-Zonen fjernede ham fra det fundament, der var bygget til jernfugle fra Mors. Madsen Jylland - gammel kunde i sparekassen - lagde endnu en gang turen om ad Store Torv. Året er 1969. Scenen er klar. Om lidt indfinder publikum sig.

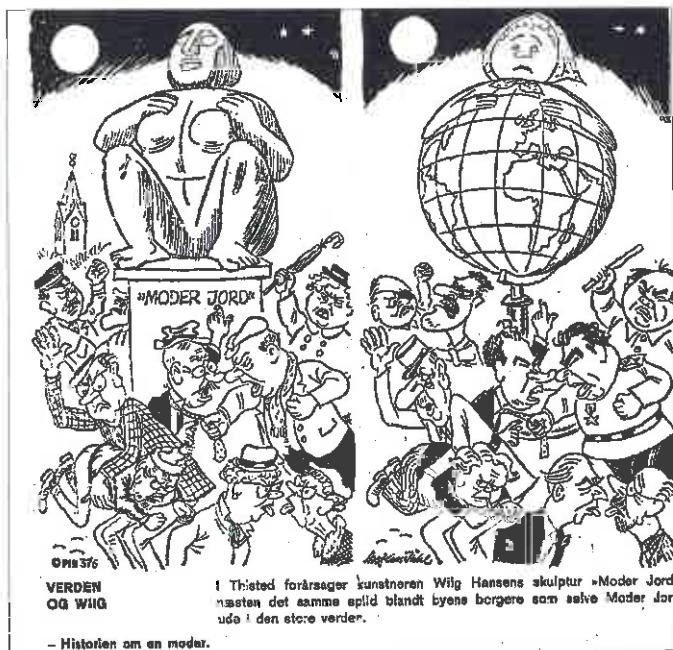
Denne Mogens Juhl-tegning går er stor del af provinspressen rundt i 1969, da debatten om Svend Wiig Hansen-skulpturerne i Thisted er på sit højeste. Året efter er der ikke noget, der hedder Thisted Købstad. Og heller ikke noget byråd. Nu er det blevet til storkommune og kommunalråd med repræsentanter for en lang række tidligere sognekommuner omkring Thisted By. Hvis der i dette kommunalråd skal tages stilling til indkøb af en Svend Wiig Hansen-skulptur, kan man være sikker på, at der ikke er flertal for indkøb af moderne kunst. Og dermed heller ikke baggrund for en ny kulturkamp. Nye tider er kommet til Thisted.

ansvarlig for, hvad der kan udstilles som kunst?" Dette brev var angiveligt en del af baggrunden for PCK, hvis første udstilling var i 1969 og den sidste i slutningen af 1970'erne. Der var stor interesse blandt kunstnere over hele landet for at slippe gennem censurens nåløj, og der var også et stort publikum. Det var med PCK som anden kunstvirksomhed - der var gode og mindre gode årgange. Der var begejstrede anmeldere og mindre begejstrede. Men hvad der var den ambitiøse plan med det hele - at puste nyt liv i kunsten og også give chancen til ukendte og "ikke-anerkendte" kunstnere - må siges at være lykkedes. I 1969 modtog man 750 arbejder fra hele landet, og af dem blev de 153 antaget af censurkomiteén. En kunstudstilling i Thisted blev pludselig anmeldt i de landsdækkende aviser. Det var en omtale med både roser og torne, og i den lokale avis fortsatte debatten om det "ikke-anerkendte". Det var fortsat den traditionelle og "anerkendte" kunst, der blev udstillet - hvor var den kunst, der endnu ikke var "anerkendt"? Det var tilsyneladende stadig det store spørgsmål.

En epoke takker af

Det er i samme periode, en anden lokal kulturkamp raser, og den har også rødder ud i landet. Den varer i to år - fra 1967 til 1969 - og anledningen er placeringen af en skulptur foran biblioteket - Centralbiblioteket - på Tingstrupvej.

Kort efter afslutningen af kulturkampen lander de første mennesker på Månen. Det er 20. juli 1969. Det vækker en del opsigt, og mange synes, de har fået deres bevidsthed udvidet af dét, der er sket. De ser månelandingen som en lige så vigtig begivenhed som Columbus' opdagelse af Amerika og forudser en ændring i menneskenes historie som følge af denne rejse af samme omfang som renæssancen. Det er ikke, fordi der postuleres en sammen-

hæng mellem disse begivenheder, og hvad der sker i Thisted, men vi kan heller ikke med sandheden i behold hævde, at livet bare går uanfægtet videre.

Men det kan skyldes andre ting. For ikke langt ind i 1970'erne - hvor denne købstadshistorie har sluttet sin fortælling - er der noget andet i vente, som kommer til at optage thistedboerne. Det er alligevel nærmere end Månen. *Unge besætter Toldboden!* Det er blevet moderne at besætte huse. Hvad der senere skal kaldes *ungdomsoprøret* - og det er længe før, det kommer til at hedde *det såkaldte ungdomsoprør* - har fået sin lille aflægger i Thisted. Det er et oprør, som står i fuld blomst i hele den vestlige verden, hvor unge vender sig mod forældregenerationen og dens optagethed af hårde hvidevarer og fører i Danmark til studenter-besættelse af universitets-institut, fortsætter med Frøstrup-lejr og slumstormer-angreb på den nedlagte Bådsmadsstræde Kaserne i København, der bliver til "Fristaden Christiania". Og altså til stormen på Toldboden ved havnen i Thisted.

Ikke flere springende kronhjorte, tak

Placeringen af Svend Wiig Hansens *Moder Jord* - og senere *Siddende Kvinde*, der sidder foran biblioteket den dag i dag - er også på sin egen skæve facon *et oprør* mod det etablerede, mod en gammel opfattelse af, hvad kunst er, og hvad den kan bruges til. En kunst der ikke længere skal springe med kronhjorte. At dømme efter de mange reaktioner over kunsten på Tingstrupvej er det kronhjortene og skovsøerne, man hellere ser end disse - ja, ulækre udleveringer af kvinden og kvindekrøppen.

„Man skulle ligefrem tro, at kunstneren gør nar af pigerne og griner af hele borgermusikken“.

Så er *Thisted-pigen* ved fjorden noget andet. For slet ikke tale om *Madonna med barnet* ved kirken.

„Vi mandfolk vil i al fald betakke os for at komme ud at spadserere med en af dem nede foran biblioteket“.

Thistedes gamle redaktør, J. J. Lustrup, spørger på flere borgers vegne, hvem der har ansvaret for de hæslige figurer, som han på et par afdøde biblioteksmæceners vegne kræver fjernet, inden de kommer til at jage byens sommerturister på porten. Og hvad med julehandelen og forretningsfolkens smukke pynteri - skal det også spoles? Det er der andre, der spørger om.

Den gamle redaktør får tilslutning af den tidligere overbibliotekar N. Grønkjær: „Kan man ikke finde en afkrog i Plantagen og anbringe dem dér? Anbring så en magelig bænk foran, så de andagtsøgende kan sidde behageligt og nyde synet, så synes jeg vi almindelige mennesker har taget fuldt hensyn“. Ældre kvinder ringer til biblioteket og beder om at få noget hængt over figurerne hver dag, så de kan komme ind og låne bøger. For så længe de grimme figurer står udenfor, tør de ikke sætte deres ben på biblioteket. Man ser folk benytte

Søster Voks

Virkeligheden har som bekendt flere ansigter. Eller skikkelser. Her er i al fald to fra virkelighedens verden. Sådan som de blev præsenteret i hovedstadsaviserne, det - dengang i foråret 1969 - fandt spalteplass til sælsomme beretninger fra provinsen, fra Thisted, der pludselig gjorde sig bemærket udi kunsten; det havde man alligevel ikke set før, nu skal I bare høre: "Jamen hov, er det ikke ... Jo, det er da vist ... Nej, det er bare en bar mannequin fra et udstillingsvindue med et skilt på maven "Vig, Hansen - her er Thistedes svar", står der. De Thisted-borgere, der i går morges passerede byens bibliotek, gned sønnen af øjnene en ekstra gang. Nu havde de aldrig kendt magen. Men de forstod teksten, hvis årsag ses for fødderne af den frysende mannequindukke: "Moder Jord". En bastant og alt andet end feminin fremtoning, skabt af Svend Wiig Hansen, der desuden har en anden skulptur anbragt foran biblioteket. Det er mere end nok, mener flere Thisted-borgere. Andre synes, at "Moder Jord" er ganske rar at se på. Hun er så dejlig jordnær"

Kjeld Høyrup var overbibliotekar i Thisted fra 1955 til 1972.

Thisted Ams Tidende marts 1969

Kondolencehilsen til Thisted

Min kondolence, Thisted
du kørte, friske by,
der hidtil var et fristed
for sund fornuft i Thy.

Fra første gang, jeg så dig
du smilte til mig blidt,
at godi det måtte gå dig,
jeg ønskede for dig tit.

Jeg havde dig i tanken,
og når jeg til dig kom,
det var med hjertebanken
jeg i dig vandred om.

Den by, jeg kunne kære
blandt byerne i nord,
hvorfor lod du dig dåre
af rædslen "Moder Jord"?

Min hjertes by ved fjorden,
så karsk som vårens vind,
således ta' sig Jorden
kun ud fra syge sind.

Besti dig! Hævd dig, Thisted,
giv ikke rædslen ly.
Bliv ved at være fristed
for sund fornuft i Thy.

Johs. Boelsen,
Bangsbostand,
Frederikshavn

det modsatte forto, når de skal passere biblioteket på Tingstrupvej „for at slippe for det grimme syn“.

Et lyspunkt er det dog, at bilister, der vil benytte en nyanlagt parkeringsplads, ikke behøver at passere figurene, når de kommer nede fra byen.

Nu bliver der talt om *biblioteks-vandalismen*.

Og den forhenværende redaktør prøver at skræmme byrådsmedlemmerne med det kommende valg og henstiller, at man lader Herning og Holstebro - og hvad de så ellers hedder, de byer der skal være så moderne og med på kunst-unoderne - lad dem beholde deres forrykte „kustidéer“ og underlige skulpturer, der hverken er fugl eller fisk, og malerier, som børn og aber kunne være mestre for. Abnorme, ja, nærmest sindssyge udtryk. Er der andre, der følger op med. Urskovsfeticher.

Af de mange indlæg i aviserne er der kun to, der for alvor tager Svend Wiig Hansens skulpturer i forsvar. Det er en ung kvinde - og en skoleelev. Dem vender vi tilbage til.

De unge har i det hele taget en noget mere positiv holdning til de to kunstværker.

En bobledame kommer til Thisted

Og denne lokale udgave af kunstens - og kulturens - aldrig afsluttede historie begynder i maj 1967. Thisted Byråd beslutter at bevilge et beløb af bibliotekets egne midler til køb af Svend Wiig Hansens bronzeskulptur *Siddende Kvinde*. Statens Kunstfond betaler resten. Fonden er under skarp beskyndning over hele landet. Netop for dens indkøb af kunst som den, der nu skal til Thisted. Overbibliotekar Kjeld Høyrup er dog ikke i tvivl. Han finder skulpturen „dejlig levende“, fortæller han til den lokale avis. Han har set den på Louisiana-museet og erklærer, at man kun kan blive glad ved at se den. *Man får næsten en kriblen i fingrene efter selv at forme*. Det er imidlertid et synspunkt, han ikke deler med mange i Thisted, skal det hurtigt vise sig. I folkemunde kommer skulpturen til at hedde *Bobledamen*.

At dømme efter aviserne er det ikke de store bemærkninger, der falder i byrådet i forbindelse med selve købet af skulpturen. Det sker først et halvt år senere, da sagen endnu en gang er på dagsordenen. Foranlediget af knas omkring prisen - den er pludselig steget - og kunstfondens og Svend Wiig Hansens meddelelse om, at prisen alligevel er den først opgivne: 40.000 kr. Thisted's andel er fortsat 10.000 kr. Det er angiveligt „den store interesse i Thisted“, der har fået kunstneren til at acceptere den først aftalte pris.

Formanden for biblioteksudvalget, den konservative Eigil Møller, oplyser, at der er udfoldet store anstrengelser for at få skulpturen til Thisted. Hans partifælle Verner Stage har set billeder af kunstværket forfra, bagfra og fra siden, og han er kommet stærkt i tvivl om, hvorvidt skulpturen vil blive til glæde for byen. At der skal være tale om en skønhedsåbenbaring, forekommer ham utroligt. Eigil Møller er ikke enig med partifællen. „Hvad mente folk ikke om Jens Søndergaard-billederne, da de blev indkøbt til biblioteket, og hvad mener man i dag?“ Socialdemokraten Svend Odgaard er i nogen grad enig med Verner Stage. Skulpturen er sikkert for voldsom til bib-

lioteksplænerne, og - *er det i det hele taget kunst?* Hans partifælle Poul Bor-gaard er ikke i tvivl om, at skulpturen nok skal give debat, men det skal kunst, og det er heller ikke utænkeligt, at mange vil finde det tåbeligt, men også Jens Søndergaards billeder har givet debat i sin tid. Svend Odgaard giver dog ikke sådan op: „Noget af glæden ved Søndergaard-billederne skyldes måske de mange penge, de er blevet værd, men kan denne skulptur stige i værdi?“

Men - lad os slutte med den konservative borgmester Aksel Mikkelsen: "Det sete afhænger af øjnene, der ser, men det er vel ikke umuligt, at skulp-turen kommer til at vække opsigt, forbavselse og beundring".

En kvinde på to tons til låns

Men at støbe en skulptur i bronze er et arbejde, der varer måneder. Den kunstglade - der er nogen der kalder ham kunstgale - fabrikant Aage Dam-gaard, Herning, ejer en anden af Svend Wiig Hansens skulpturer, som han tilbyder til byer, som han synes bør peppes lidt op, og hvor oprørsånden trænger til en gang afstøvning. Nu er turen kommet til Thisted, der - gratis - kan låne skulpturen i et år, så thistedboerne kan vænne sig til Svend Wiig Hansen. Om muligt ruste sig til, hvad der er i vente. Gennem en længere periode kommer der til at stå to Svend Wiig Hansen-skulpturer på Ting-strupvej.

Det er ikke nogen dusin-kunstner, der her i slutningen af 1960'erne forbe-reder sin entré på plænen foran biblioteket. Hans kunst er præget af en me-get stærk ekspressionisme. Hvad enten skulpturerne er i cement, gips eller bronze, er de svulmende stofflige og afspejler et intenst arbejde med materi-alet. Det er de store følelser, mennesket i dets grundvilkår over for naturen og det indbyrdes forhold mellem mennesker. Det er også de store følelser, han vækker hos publikum.

Som nu med *Moder Jord*. En prægtig og provokerende skulptur. Da hun er i Århus, er hun med sine to tons for kraftig til at komme ind i udstillings-bygningen og bliver placeret foran rådhuset. Som et blikfang. Men det er for meget for borgmesteren, der bliver fanget af mere end kvindens blik, og beordrer hende fjernet. Og med det samme. Hun må tilbage til kunstmu-seet. Det er behandlingen i Århus, der får Aage Damgaard til at give *Moder Jord* bolig i sit museum i Herning. Men han har ikke noget imod at låne hen-de ud til Thisted. Hvis det udelukkende er for at lodde skulpturens - kun-stens - fortsatte provokatoriske effekt, får han *Moder Jord* har været i Sæ-by, hvor hun delte byen i to stridende lejre.

Og nu er den altså gal i Thisted!

„Vig, Hansen - her er Thisted's svar“

Der bliver ikke sparet på ord og følelser på møder og i læserbreve, og i en hovedstadsavis kan man læse, at *trivialiteten i de lokale avisers spalter for en stund er blevet brudt*.

Det er ikke alene i Thisted, der bliver fulgt med i frontberetningerne. Og da unge thistedboer en nat placerer en voksmannequin ved *Moder Jord*, er det et billede, der går landet over. „Vig, Hansen - her er Thisted's svar“ står

Byrådsmedlem Svend Odgaard deltog i debatten om kunsten på Tingstrupvej.

Politiken marts 1969

Moder Jord

Fra familien Plasmann i Søp har vi fået følgende brev: "Sidste søndag skrev 'Iyde-potten' om Moder Jord i Thi-sted og at redaktør Lustrup m fl i byen er bange for, at hun forjager turistene. Stakkels Moder Jord, det er godt, at hun er så robust - med al den kritik hun må sidde model til. Må vi som turister fortælle, at vi sidste sommer for første gang var nord for Limfjorden og også kom til Thisted. Da børnene ville have en is, parkerede vi til-fældigvis ved den kønne bi-blioteksbygning, hvor vi alle fem for en gangs skyld blev stående stumme af benovelse foran Moder Jord. Men vi kunne li' hende hver på sin måde.

Da jeg i søndags viste børne-ne, som er 4, 8 og 11 år, bille-det af hende i Politiken og spurgte dem, om de kendte det, sagde de straks: Thisted. Vær vis på, at vi til sommer igen standser op i Thisted, ikke for at købe is, for vi fandt ingen isboder, men for at gense Moder Jord".

Siddende Kvinde - Svend Wiig Hansens bronzeskulptur - er forlængst blevet en del af hverdagen i Thisted. Men engang var hun noget, mange i Thisted helst ville være foruden.

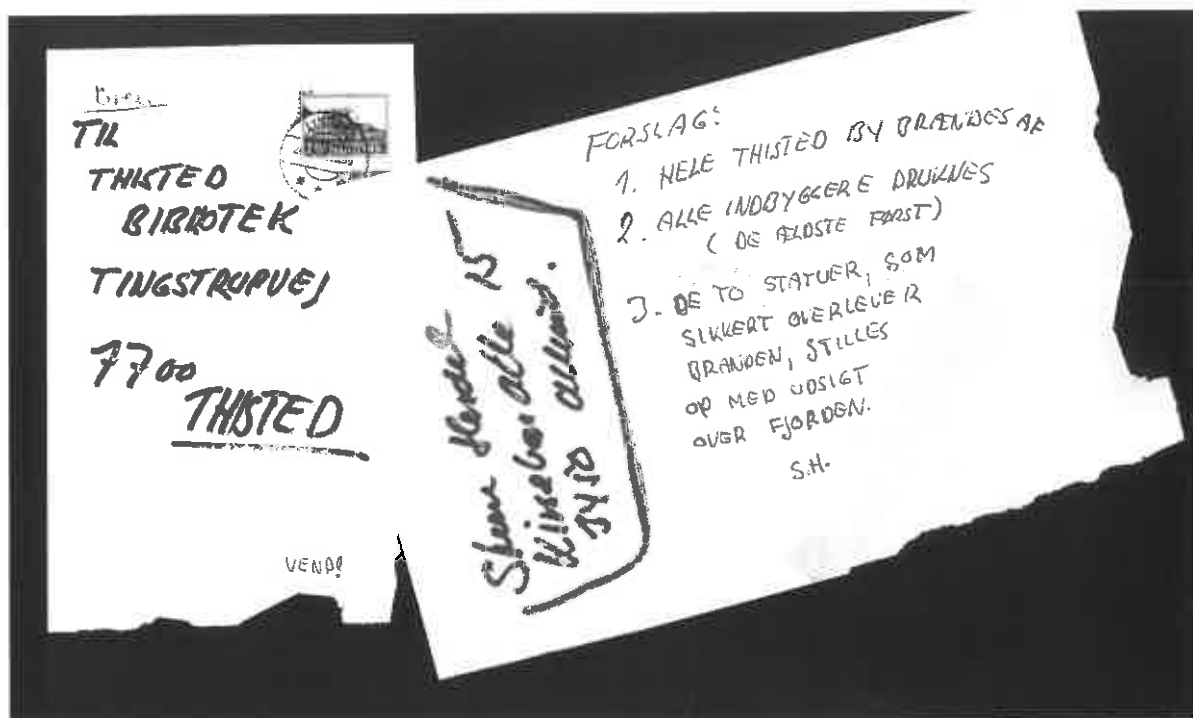
Jan Morell forsvarede som skoleelev den nye kunst. Han var oppe mod stærke kræfter i byen.

der på skiltet på den blonde voksskønheds bryst. En reaktion på de ældre thistedboers forargelse over *Moder Jord* og *Siddende Kvinde*. Det er generationsmodsatninger, der får et syn for sagn. Er det sådan kvinder skal se ud - som Svend Wiig Hansen ser dem? Er det sådan kvinder skal se ud - som voksmannequin-fabrikanten ser dem? Spørgsmålet bliver aldrig besvaret i enighed, og i øvrigt er det de færreste thistedboer, der når at få dette syn for sagn. For dagen har ikke mere end lige fået øjne, før andre unge på vej til biblioteket fjerner voksmannequinen - *Søster Voks* allerede kaldet - og smider hende i bibliotekets baghave. Det er i øvrigt dér, andre hellere ser Svend Wiig Hansen-skulpturerne parkeret.

Tilbage sidder en mand, der tager situationen med ophøjet ro. Han ærgrer sig lidt over, at voksmannequinen er blevet fjernet, for skønt den nu ligger i baghaven, og han kan se den fra sit kontor, så kan han ikke sådan uden videre bringe parterne sammen igen og på dén måde blande sig i historiens gang og det kunstværk, som hele affæren *også* er. I stedet går overbibliotekar Kjeld Høyrup - for *ham* er det - i gang med at arrangere en større Svend Wiig Hansen-udstilling på biblioteket. Det kan han. „Vi var ellers enige om at lade voksmannequinen blive stående. Så kunne folk da se forskellen på kunst og papmaché. Men det er ganske morsomt at følge debatten, når man ved, at en ganske tilsvarende proteststorm rejste sig i 1938, da Carlsberg-fondet skænkede syv Jens Søndergaard-malerier til ophængning i biblioteket. De billeder er i dag byens største turistattraktion og direkte årsag til, at Thisted har to stjerner i Politikens "Danmark rundt". Og de er forlængst accepteret af borgerne“.

Skoleeleven og den unge kvinde

Men nu de to thistedboer, der helhjertet forsvarede kunsten. Det er en skoleelev, der er den ihærdige fortaler for *Moder Jord*, *Siddende Kvinde* og Svend Wiig Hansen. Hans navn er Jan Morell, og for ham tjener de to skulpturer et formål. Biblioteket har gjort sin pligt over for den moderne kunst - og dermed over for alle - ved at lade dem opstille. Lad os endelig fortsætte ad denne vej, så vi måske kan realisere drømmen om et „kulturcenter“ i Thisted. Som det hedder i et af de mange indlæg, han sender til amtstidende. I et andet hedder det: "De almindelige mennesker" i Thisted lider uhyre meget. Thi der står foran biblioteket to grimme figurer, som de tvinges til at se på, når de skal indenfor. For at hindre denne smerte foreslår jeg, at man gør det muligt

for dem, der plages, at benytte biblioteket ad bagdøren. Dette synes at være den ideelle løsning, da det største problem for de plagede netop er, at de bliver generet ved synet af figurerne". Og så minder han om betænkkelighederne i sin tid ved Jens Søndergaard-malerierne, som alle nu i dag kalder "farveglade". Måske vil det gå på samme måde med Svend Wiig Hansen, hvis skulpturer vil blive karakteriseret som - "formglade"?

Historien om Svend Wiig Hansen-skulpturerne i Thisted - og om *Siddende Kvinde* der snart bliver ene om at forsvare skansen foran biblioteket - slutter først den dag, kunsten ikke mere er vedkommende eller bliver konkurreret ud af nye udtryksformer. Men her slutter *denne historie* i byens historie med den unge kvinde, der af et fuldt hjerte erklærer Svend Wiig Hansen og kunsten sin kærlighed. Ingrid Johannessen hedder hun, og i avisen formulerer hun det på denne måde: "Jeg vil hermed takke de medlemmer af byrådet, som sagde ja til Svend Wiig Hansens bobledame. Det er da kvinden i al sin magt og væld. En hyldest til "hende". Jeg retter i hvert fald ryggen på mit køns vegne, hver gang jeg går forbi, og nyder synet. Sæt da fantasien i sving! Stærke tavse kvinder, det er Danmarks mål. Det ældre borgerskab har talt. Et medlem af det yngre borgerskab, der også betaler skat, har hermed talt!"

Vi er i det spæde forår 1969, og sne og sjaap har svært ved at slippe jorden foran Centralbiblioteket på Tingstrupvej. Om få måneder går de første mennesker rundt på Månen. Det er også i 1960'erne, verden fyldes med en helt ny musik af The Beatles, Bob Dylan, Doors og Rolling Stones. Vi postulerer fortsat ikke nogen forbindelse mellem det ene og det andet. Men livet på Jorden bliver nu aldrig det samme, som det var engang.

Heller ikke i Thisted.

Der kom mange tilkendegivelser udefra. Alle havde en mening om kunsten i Thisted. Og om Thisted og thistedboer. Underskriveren på dette brev - Steen Herdel - havde også noget at sige om det i. Han kom fra Thisted. Og "var" eller skulle "blive" noget ved kunsten. Filmdirektør for den ekstravagante rejsekonge Simon Spies, succesrig filmproducent i 1970'erne og - efter en konkurs - kartoffelbager og reparatør af kølerum og aircondition i New York. Se, det er en biografi, der vil noget! Tilbage i Danmark genoptager Steen Herdel filmproduktionen med kortfilm og tv-programmer - og har her i slutningen af 1990'erne kastet sig over forskning i og behandling af sygdomme som kræft og AIDS. "Medicinenmanden" var titlen på et TV-program, den tidligere thistedbo selv var hovedpersonen i.

Hanen gæler på Lille Torv - midt mellem nutid og fortid. Det er manden bag Thisted-pigen, Henning Wienberg Jensen, der er mester for hanen, opstillet i 1987 i forbindelse med torvens renovering. Og med renoveringen af Thisted Arbejderforening, der udvendig er ført tilbage til, hvad den store og imponerende bygning var i forrige århundrede. Næsten så. Hvad der mangler for at fuldende indtrykket, vil være en genskabelse af legebibliotek - og læsestue - der var indrettet i bygningen på Lille Torv her. bug nutidshane og vandkunst. Kunst og bygningsrenovering - et smukt eksempel på, hvordan fortid og nutid kan mødes i harmoni.

En fodboldtrillende løjtnant

I 1896 kunne man på Østre Dyrskueplads møde en mand, der spillede bold med sig selv. Han har næppe været tynget af bevidsthed om det historisk epokegørende i denne leg. Det var realskolelærer, løjtnant Hansen, og han blev den første fodboldspiller i Thisted. Den smukt syede læderbold havde han overtaget fra en falleret fodboldklub i Varde. Ifølge myten gik han ensomt omkring med sin bold i adskillige år, men mon ikke legelystne drenge har blandet sig fra tid til anden og givet ham med- og modspil ...

Der var ellers en overraskende mangfoldighed af idræts tilbud i årene omkring århundredeskiftet, og idrætslivet havde rødder et godt stykke nede i det gamle århundrede. Som mange andre steder i landet begyndte det med skyttesagen og gymnastikken, begge bevægelser sat i gang af nederlaget i 1864. Skytterne havde baner på stranden øst for byen, og i 1892 blev gymnastikken organiseret i *Thisted Gymnastikforening*, hvor den fodboldtrillende løjtnant Hansen også spillede en ledende rolle.

Men i løbet af 1890'erne blev cykelsporten den helt store publikumstræffer med "tolvmilsløb" som den længste distance. Også opvisningsløb i håndværkerforeningen, de såkaldte karløb - senere kaldet "dødsdrom-kørsel" - med Peter Sørensen og snedker Hancke fra Hurup som lokale stjerner samlede mange tilskuere.

En anden idræt med stor folkelig appel var brydesporten, stimuleret af berømmelsen Magnus Bech-Olsen, der med sit cirkus turnerede også i provinsens fjernere egne. Når han dystede med former Mads Flint, var alle pladser i teltet på Frederikstovr besat.

For det pænere borgerskab var tennis en oplagt mulighed. Den første

Gymnaster fra Thisted Gymnastikforening. Udateret.

tennisbane blev omkring århundredeskiftet anlagt i Hotel Royals have - ved siden af keglebanen. Her spillede man så, herrerne i stråhat og skjorteærmer og damerne i bluse og fodlange nederdele.

Også cricket-sporten havde Thisted-borgernes bevågenhed. Der var ikke mindre end 56 aktive cricket-spillere i 1898. Byens cricket-hold dystede bl. a. med naboholdet i Nykøbing. Morsigboerne kom sejlene til byen med dampskib og blev indkvarteret. En god cricket-kamp strakte sig jo over to dage.

Men fodbolden var ikke til at komme udenom. I dannede kredse blev den betragtet som en noget rå og uharmonisk sport, men drengene kunne lide spillet, der især udfoldede sig i den gamle grusgrav i Dragsbæk; træerne ved nordsiden var "omklædningsrum". Græs var der ikke meget af; grundlaget var sten, så det gjorde ondt at falde.

Der blev dannet små klubber under navne som Cimbria og Frem, og der voksede en lille lokal turnering frem med arvefjenden Nykøbing og småbyerne langs banelinjen. Når Thisted-drengene kom til Hørdum, gik de inden kampen ind i kromandens lade for at stoppe strømperne godt ud med høl. Hørdum-karlene sparkede hårdt!

En af de voksne, der tidligt begyndte at interessere sig for drengenes nye spil, var lærer P. L. Hald. Han tog tit med ud til kampene. Under en kamp i Klim manglede Thisted-drengene den 11. mand på holdet, og så blev Hald sat på mål. Thistedholdet tabte imidlertid første halvleg med 4 - 0. Den foldboldinteresserede lærer blev derfor beordret tilbage til tilskuerpladserne. Det hjalp! De ti Thisteddrengene vandt 8-4.

Idrætten var et barn af det 19. århundrede; en af det store nationale projekts mange forgreninger. Fanen var altid i spidsen, når skytter og gymnaster gik i aktion. Ved århundredeskiftet fik bevægelsen en drejning. Flaget

Der spilles fodbold på marken ved Kappelsten i 1916 på det sted, hvor Thisted Stadion senere blev anlagt.

gik fortsat manende til tops, men tyngden skiftede fra land til by, og inspirationen kom ikke længere fra det svenske og tyske. Den nye tids vind blæste fra vest. Det blev den engelske sportskultur, der slog igennem i de hurtigt voksende bysamfund. Det var ikke tilfældigt, at cricket-sporten stod så stærkt i en række jyske byer ved århundredeskiftet. Den blev simpelthen medbragt af de engelske ingeniører, der stod for anlægget af de mange jernbanelinjer.

Med den angelsaksiske ånd fulgte en veludviklet konkurrencementalitet, men også "sportsmanship": Tab og vind med samme sind! Den nye kultur erstatter ikke den gamle nationalt-opdragende idrætskultur; man skal stadigvæk ranke ryggen og "fylkes" om fanen, men den tilføjer nye dimensioner i den store opdragelsesmaskine, idrætten i realiteten er. Måske endnu mere magtfuld end skolen, og på mange måder går den hånd i hånd med skolens opdragelsesindealer. Det er ikke tilfældigt, at man møder så mange skolelærere i idrætsforeningernes bestyrelser og som trænere inden for en række idrætsgrene. Men hvor skolen er tvang, er idrætten en frivillig sag; det gør måske opdragelseffekten stærkere.

Sporten er også en del af det 20. århundredes store sundhedsprojekt. En sund sjæl i et sundt legeme - sagde man. Og i dén forstand gik idrættens mænd og kvinder hånd i hånd med husmoren og lægen.

Thisted Idræts-Klub

Med stiftelsen af TIK i 1904 fik Thisted Idrætsliv stærkt forbedrede organisatoriske rammer. Klubben blev dannet ved en sammenslutning mellem de små fodboldklubber og Thisted Gymnastikforening fra 1892. Udgangspunktet var omkring 50 aktive og 60 passive medlemmer.

Her blev der plads til adskillige sportsgrene som gymnastik, atletik og håndbold, men fodbolden erobrede hurtigt positionen som den aktivitet, der havde størst publikumstække.

Et langt, sejt træk fulgte for at tømre et førstehold sammen, der kunne gøre sig gældende i forhold til andre jyske købstadsklubber. Man kunne nok klare sig over for Uglev, Hurup og Koldby, ja selv Løgstør og Nykøbing bankede man. Men da TIK i 1913 tog det afgørende spring og meldte sig ind i Jysk Boldspil Union, vankede der i de første år en del klø. En kamp mod AaB endte f. eks. 13-1 i aalborgensernes favør. Først i 1923 nåede TIK-holdet frem til førstepladsen i sin serie.

Efter nogle sløje år i slutningen af 1920'erne lykkedes det for holdet at svinge sig op i den såkaldte mellemrække, og hvad der var endnu bedre - *at blive dér*.

En afgørende arbejdskraft i de mange års bestræbelser for at bringe Thisted-fodbolden op på "jysk niveau" var direktør Frederik Bredahl, der blev leder af fodboldafdelingen i 1913 og var formand for TIK fra 1915 til 1940.

Veletableret i mellemrækken begyndte de ambitiøse spillere deres lange vandring mod mesterrækken. De kom til at vente ti år i ørkenen, og de opnåede at blive kendt over det ganske Jylland som det hold, der gang på gang var "nær ved" at vinde. Men midt under Besættelsen - i 1943 - rykkede TIK

Frederik Bredahl blev leder af fodboldafdelingen i 1913 og var formand for TIK fra 1915 til 1940.

Tre repræsentanter fra Thisted Gymnastikforening. Fra venstre malermester Carl Pedersen, tømrer Viggo Andersen og stenhuggermester Chr. Hansen. Foto: N. Nielsen.

ind i mesterrækkens forjættede land. Og for at det ikke skulle være løgn, vandt man allerede året efter det jyske mesterskab! Jubelen i Thisted ville ingen ende tage. Og mon ikke denne sejr har været en passende modvægt til den i øvrigt for landet så alvorlige situation.

Førsteholdet var eliten, men der blev efterhånden også nok til et andehold i JBU's turnering. Og så var der selvfølgelig alle rekrutterne med fremtid i: Drengehold, juniorer og ynglinge. Juniorerne blev f. eks. kredsvindere i 1930 og igen flere gange i begyndelsen af 1940'erne. Og det hele voksede i bredden. Efterhånden var flere parallelle drengehold og juniorhold tilmeldt turneringen. I løbet af mellemkrigstiden nåede fodboldafdelingen op på mellem 150 og 200 aktive.

Gymnastik og håndbold

Den største idrætsgren under TIK var gymnastikken. Antallet af udøvere nåede i løbet af mellemkrigstiden op på 4-500. Med hensyn til opvisninger og konkurrencer gik det lidt op og ned i årene før og under Første Verdenskrig. Man dystede mest med nabobyen Nykøbing, der ganske vist vandt hver gang, men - som det hedder i TIK's jubilæumskrift fra 1944 - "vi gjorde en god figur!"

Der blev for alvor sat skik på gymnastikken, da den unge dynamiske topidrætsmand og lærer Marius Jørgensen i efteråret 1918 var blevet ansat ved byens realskole. Herreholdet blev delt i motionister, Bukh-opvisningshold og konkurrencehold, og der blev yderligere oprettet både damehold - der også snart blev niveaudelt - og drengehold. Efterhånden voksede gymnasternes aktionsradius; der blev etableret et godt samarbejde med klubber i Aalborg, og de forskellige hold deltog i stævner mange steder i Jylland. I 1937 blev Jysk Gymnastik-Forbunds kvindestævne afholdt i Thisted.

To generationer TIK-håndboldpi-
ger på denne og næste side. Hoidet
her er fra 1957 og det andet fra
1935 ...

... på holdet fra 1935 ses stående fra venstre: Gudrun Andersen, Agnes Christensen, Ingeborg Hyldahl, Dagny Rye, Inger Thomsen og Bodil Jespersen. Forrest fra venstre: Aase Kalsmose, Christa Jensen, Katrine Jensen, Grethe Mærkedahl og Inger Sørensen.

Håndbolden voksede ud af gymnastikken. I begyndelsen fungerede den blot som en frisk afslutning på gymnastiktræningen i vinterhalvåret. I 1933 blev den til en selvstændig disciplin, idet man i TIK's bestyrelse ræsonnerede sig frem til, at man ikke kunne være bekendt at have alle de mange damegymnaster gående rundt om sommeren uden at dyrke en eller anden idræt.

Så det blev i sit udgangspunkt en dame-tur. Der var allerede det første år nok til både et motionshold og et konkurrencehold, som i 1934 vandt Thy-mesterskabet. Den ledende kraft i de første vanskelige år var typograf Henry Pedersen. Efterhånden voksede afdelingen til omkring 200 aktive, fordelt på tre dame- og tre herrehold.

Atletik

“Ti-kampen i 1919 strakte sig over to dage, lørdag og søndag d. 26. og 27. juli. De fem lørdagsøvelser gik halvsquidt. Det var lige efter forrige verdenskrig, og toget havde været overfyldt, så jeg måtte stå op hele vejen til Århus, hvor jeg ankom en time før starten, stiv i alle lemmer. Jeg førte dog alligevel med et lille hundrede points, og søndag morgen var jeg helt i orden, trods det at jeg måtte tilbringe natten på en sofa med mine lange ben strittende vildt ud i det tomme rum. Men man var jo ung og hårdfør dengang, og humøret blev højt, da jeg på idrætsbanen traf gode bekendte, der var taget til Århus fra Thisted for at opmuntre mig. Det blev en stor dag. Da vi manglede sidste øvelse, 1.500 m.-løb, førte jeg med 1.000 points og havde gode chancer for at sætte rekord. Der blev tempo på den 1.500 m. Benene var ikke ivrige, men viljen var stærk, og da jeg løb i mål, havde jeg vundet mit fjerde mesterskab og sat min tredje danske rekord. Den var på 6.700 points og stod i 11 år”.

Sådan erindrer Marius Jørgensen sin store kamp i 1919. Med ham og hans imponerende antal atletik-mesterskaber og -rekorder var der kommet en top-idrætsmand til byen. Hurtigt fik han ikke alene sat skik på TIK's gym-

Fodboldkamp på stadion i 1957. Hvem, der spiller, melder historien ikke noget om. Foto: Steffensen.

nastikafdeling, men også startet en helt ny atletikafdeling, hvis primus motor han blev i en lang årrække.

TIK's atleter fik en flyvende start. Allerede i 1921 placerede Jørgensens atleter sig som nr. to ved det jyske mesterskab i holdkamp, og i årene fra 1923 til 1926 erobrede TIK hvert år det jyske holdmesterskab og kunne hjemføre den eftertragtede syv kilo tunge vandrepokal som sejrstrofæ. Da det skete første gang, ville begejstringen i Thisted ingen ende tage. De sejrende helte blev modtaget med festlig hornmusik ved bygrænsen, selv om de ankom midt om natten, og så blev de ført i triumf gennem byen og til Hotel Royal, hvor de blev bespist og hyldet efter alle kunstens regler.

Marius Jørgensen konstaterer i TIK's jubilæumsskrift fra 1944, at det er et ejendommeligt, men ikke utypisk fænomen, at atletik trives særdeles godt under primitive forhold:

“Vi var faktisk stærkest, mens vi færdedes på den gamle bjerg- og dalbane oppe på Vestre Dyrskueplads. Der var noget hyggeligt ved at gå og pusle med redskaberne og passe på, at man ikke ramte tilfældigt forbipassende eller løsgående heste og køer”.

Fra slutningen af 1920'erne blev resultaterne mere beskedne, bl. a. fordi man var underlagt lillebyens sædvanlige skæbne: En række gode talenter forlod byen, før man fik høstet frugterne af træningsindsatsen.

Det helt store navn blandt TIK-atleterne - udover Jørgensen himself - var Johs. Bloch. I sin første sæson som løber nåede han at vinde Danmarksmeesterskab i såvel 100 m som 200 m løb. Senere blev han også Danmarksmeester i fem-kamp. “En komet på idrættens stjernehimmel” - som det hed i 1932 i Jysk Idrætsblad. Men som andre kometer forsvandt han hurtigt fra stjernehimlen.

Men der var andre stærke navne i Thisted som Aage Christensen, der kunne løbe 100 m på 11,5 sekunder og som var på vej til at blive en af Danmarks bedste ti-kæmpere, da hans karriere blev stoppet af sygdom. Så var der Gokke, alias Viggo Andersen, der blev dansk mester i hammerkast, og

dynastiet Hansen: Far Frederik og sønner Erik og Olaf, der også var store kastere. Men der var mange andre, og i samværet på stadion blev der bygget en stor fond af gemytlige historier op fra de lange idrætsrejser.

Det var en oplevelse at vende hjem til den lille by som sejrherre, men det vigtigste var dog - med Marius Jørgensens ord - "ikke at sejre, men at være med i kampen og gøre sit bedste efter omhyggelig forberedelse, at møde til konkurrencerne som gode kammerater, at vinde med beskedenhed og at tabe med et smil og et håndtryk til sin besejrer".

Fra grusgrav til stadion

I de første mange år - frem til 1919 - blev der spillet på den bane, der var indrettet i den gamle grusgrav i Dragsbæk. Så blev såvel træning som kampe flyttet til Vestre Dyrskueplads, hvor foldboldlivet, det nye atletikliv og efterhånden også håndboldlivet udfoldede sig i en lille snes år. Det gamle klubhus blev båret til den nye plads af stærke idrætsmænd, der forstod at løfte i flok.

I 1937 vendte TIK tilbage til den forhenværende grusgrav i Dragsbæk, men nu til stærkt forbedrede rammer i form af et - efter den tids målestok - moderne stadionanlæg. Som i Jyllands-turneringen skulle der et langt og sejt træk til, før man kom så langt. Allerede i 1925 afholdt TIK - på foranledning af bogtrykker Abildgaard Jacobsen - den første af en række basarer, hvis formål var at samle penge til en stadionfond. Samtidig diskuterede man ivrigt beliggenheden af fremtidens stadion, og man konkluderede, at den bedste og billigste løsning ville være dyrskuepladsen.

I 1929 vejrede TIK morgenluft, da det lykkedes at få såvel klubbens formand, Frederik Bredahl, som næstformand, Marius Jørgensen, valgt ind i

*Det nyanlagte stadion ved Kap-
pelsten omkring 1940.*

byrådet. Så let gik det imidlertid ikke. Heller ikke i denne sag fornægtede byrådets forkærlighed for grundig og langstrakt eftertanke sig. Rådet vedtog godt nok en principerklæring om, at byen skulle have sit stadion på Vestre Dyrskueplads, men intet om hvornår. Til betænkelighederne hørte, at adskillige byrådsmedlemmer frygtede, at anlægget ville jage dyrskuet væk fra byen - til stor skade for de handlende.

I 1931 blev der på TIK's generalforsamling lagt pres på bestyrelsen for at gøre noget aktivt i stadionsagen. Det førte et par år efter - i 1933 - til et initiativ fra det konservative byrådsmedlem, redaktør Ravnemose, der foreslog en flytning af projektet fra den ømtålelige dyrskueplads til den gode, gamle grusgrav i Dragsbæk. Og sådan blev det.

Thisted Kommune, der ejede grusgraven, tilkøbte den fornødne jord, så der kunne blive plads til opvisningsbane, træningsbane og kastebane. Byen påtog sig at udføre det omfattende planeringsarbejde, der typisk for 1930'erne samtidig havde karakter af nødhjælpsarbejde. Klubben skulle så ordne resten: Påkørsel af muld, dræning, tilsåning, beplantning etc. samt opførelse af klubhus. Man kom absolut ikke sovende til den nye herlighed. Der blev slidt og slæbt af mange TIK'ere i mange fritidstimer under ledelse af klubbens energiske kasserer, snedker O. Madsen, og elektriker Erik Hansen.

8. august 1937 kunne det nye stadion i Dragsbæk indvies.

Ved klubbens 50 års jubilæum i 1944 måtte man erkende, at anlægget allerede var ved at være for lille. Helt tilfreds med løsningen var man ikke, men - som man trøster sig med i det udarbejdede jubilæumsskrift - "får man ikke det, man elsker, bør man elske det man får. Og vi elsker vort smukke stadion med den vidunderlige udsigt til den bakkekransede bredning. Som den ligger dér, den store dejlige legeplads for byens glædes- og sundhedssøgende ungdom, danner den sammen med fjorden en så venlig og tiltalende indkørsel til vor lille rare by, som man overhovedet kan ønske sig".

Efter Besættelsen blev der råd til en gennemgribende ombygning og udvi-

Lærretsaktivitet på stadion i 1957.
Foto: Steffensen.

delse af stadionanlægget, der nu blev opdelt i fire etager med træningsbaner nederst, kastegård på anden etage, opvisningsbane, løbebaner og springgrave på tredje etage og håndboldbaner på øverste niveau. Altsammen betalt af byen. Idrætten havde fået politisk bevågenhed.

Østbyens Boldklub

Under de årlige sportsuger, hvor hver idrætsgren førte sig frem i optog og festforestillinger af forskellig art, kunne man i 1930'erne og et stykke ind i 1940'erne ved siden af TIK'erne, roerne, tennis- og badmintonspillerne og mange andre også opleve ØB - Østbyens Boldklub, eller AIK - Arbejdernes Idrætsklub - som den på et tidspunkt kaldte sig.

Østbyens Boldklub havde sit hjemsted på Østre Dyrskeplads, og den havde først og fremmest foldbold på programmet. Sådan set kunne ØB'erne jo godt have meldt sig til de forskellige hold på TIK's stadion, men de ville altså hellere selv. Og det selvhjulpne er absolut et kendetegn for denne klub.

Grundstammen var unge mennesker, især lærlinge, men også mange drenge, fra det folkerige Nørregade og Nørreallé, fra Strandvejen og fra nybyggerkvarteret omkring Solbakkevej og Kronborgvej. De følte, at TIK i lidt for høj grad var præget af middelklasse; de følte sig som arbejdere og har vel også haft en fornemmelse af, at deres kvarter var noget særligt.

Set i historiens lys kan ØB betragtes som et lokalt nedslag af den arbejderidræt, der spillede en betydelig rolle i en række bysamfund i mellemkrigstiden. Selv om Thisted var en lille købstad, hvor man levede tæt på hinanden, var der klassebevidsthed, og idrætten var et vigtigt redskab til at markere og styrke denne identitet. I efterkrigstidens store sociale fremgang svækkes de gamle skillelinjer.

Ved egne kræfter fik ØB'erne bakset et klubhus sammen ved dyrskepladsen og kridtede banen op. Og så var de klar. Fine fodboldstøvler kunne man

Østbyens Boldklub. Eller AIK - Arbejdernes Idrætsklub - som den på et tidspunkt kaldte sig. Det var især lærlinge og drenge fra de folkerige kvarterer i byen, der var med i klubben. Et lokalt nedslag af den landsomfattende arbejderidræt i mellemkrigstiden.

ikke regne med, men man kunne altid banke knopper under et par gamle sko. Skomager Aage Nielsen på Nytorv kunne hjælpe både med det og med at reparere boldene. Net til målene skaffede man sig fra Klitmøller.

Klubben havde både drengehold, juniorer og seniorer - ja tilmed et pigehold. Holdene indgik i lokale turneringer, der omfattede omegnens klubber. Engang dystede man i en afgørende finale med Sundby på Mors. De friske ØB'ere tog den nærmeste vej, altså over fjorden, og de vandt naturligvis. Morsingboerne var imidlertid så langsomme til at få afleveret den vundne pokal, at de sejrende thistedboer kom til at sejle hjem i bælgmørke.

Der var mange habile spillere i klubben. TIK havde talentspejdere ude, og af og til hændte det, at de fik overtalt en topspiller til at skifte til klubben i Dragsbæk.

Det selvhjulpne og det sociale blev understreget af, at man ikke betalte kontingent. Man hjalp med arbejdsindsats alt efter, hvad man var dygtig til, og så holdt man en gang imellem sportsfester, hvor der var gøgl med skydetelte, og hvad der nu hørte sig til. Så kunne man håbe på et overskud til den kommende tids drift. Og hver vinter blev der holdt en meget populær fastelavsfest på hotel Phønix.

"Det var en dejlig tid!", erindrer en af ØB's pionerer, forhenværende vævemester Erik Poulsen. "Her kunne børn og unge fra de mange små, mørke og trange lejligheder boltre sig og få sol og luft i rigeligt mål. Og det var der

behov for. Samtidig var der fællesskabet og kammeratskabet. Hen på aftenen, når træningen var færdig, sad man og hyggede sig i det lille klubhus. Petroleumslampen blev tændt, og så blev der fortalt muntre historier. Det var ikke sådan at rive sig løs; gadelygterne blev tændt, og mødrene måtte kalde forgæves adskillige gange, før drengene nølende begav sig på vej hjemad".

Fjordens glæder

Med Thisted Bredning var byen fra naturens hånd benådet med en usædvanlig smuk og indbydende sportslig legeplads. Og den blev da også udnyttet. På et mere organiseret plan begyndte det med Thisted Roklub, der blev stiftet i 1904, samme år som TIK. På et forberedende møde var der mødt 34 interesserede op, og med det som bagland skred man til stiftelse af den nye klub med redaktionssekretær Johs. Nielsen, bogholder Dahlgaard,

Thisted Roklubs gamle bådhus ved Dragsbækvej 1912. Fra venstre: Kommuneassistent Andr. Andersen, bogholder Jens Frostholm, repræsentant H. P. Larsen, bogholder A. Ottesen, kontormedhjælper Alfred Yde-Poulsen, kommis Chr. Bliksted og kommis Chr. Christensen. I højre side fra venstre: Lagerforvalter Chr. Jørgensen, Søren Yde-Poulsen, kommis Møller, boghandlermedhjælper Ebbe Clausen, bogholder Ifversen, bankassistent Aage Leerhøj, kommis Viggo Grønhund og Thygesen Jensen.

Lystbådehavnen i Thisted i 1933.
Foto: C. J. Jørgensen.

kommis Iversen, barber Eriksen og kommis Tachau som den første bestyrelse. I den første sæson havde man ingen både; det står hen i det uvisse, hvad man så foretog sig, men det følgende forår var man i stand til at købe to både af Nykøbing Roklub. Efter en højtidelig dåb af bådene var roerne klar til at tage fat ved årerne. Klubben fik sit eget hus ved Dragsbækvej. Det blev efter anlægget af Kystvejen erstattet af det nuværende klubhus, som byen opførte.

Klubben fik aldrig den helt skarpe profil i konkurrencer på jysk eller nationalt plan.

Også rosporten har været mærket af *lilleby-syndromet*: De gode talenter rejste for hurtigt fra byen. Men skiftende generationer har dyrket den gode motion og det friske liv på fjorden, kombineret med det hyggelige samvær efter veludført dåd. Mulighederne for det sidste blev yderligere stimuleret, da klubben i 1935 erhvervede en weekendhytte i Skyum Bjerge.

I mellemkrigstiden fik sejlsporten "vind i sejlene". Som i de andre Limfjordskøbstæder voksede der en lille flåde af lystbåde frem; i Thisted med hjemsted i den nyanlagte fiskerihavn.

Thisted-sejlerne indgik et samarbejde med klubber i Aalborg, Nykøbing, Struer og Lemvig om afholdelse af en årlig "Limfjordsdag" med omfattende kapsejlsads. Den tredje af disse blev holdt i Thisted i 1935. I "Dansk Sejlerblad" varmedes op til arrangementet med omtale af Thisted Bredning som en af de mest ideelle kapsejlsadsbaner i landet.

Den mest nærliggende - og billige - måde at udnytte fjordens glæder på var

Det var i mellemkrigstiden, lystbådene på fjorden fik vind i sejlene ...

svømning. Og såvel børn som voksne plaskede da også ivrigt i bølgen blå i sommerhalvåret, både fra Søbadet og fra åben strand.

En egentlig organiseret svømmeidræt var det imidlertid ikke så let at få stablet på benene. I 1936 indkaldte den utrættelige Marius Jørgensen til et møde med repræsentanter for byrådet, skolekommissionen m.v. i et behjertet forsøg på at gøre noget ved sagen. Planen, der var ganske storslået, gik ud på at anlægge såvel en søbadeanstalt som en svømmehal på et opfyldt terræn ud for elektricitetsværket. Hallens 12 x 20 meters bassin skulle så opvarmes af elværkets spildevand.

Det hele blev imidlertid ikke til noget. Mange fik hurtigt ondt i den kommunale ligningsprocent (der på dette tidspunkt var 15), og Thisted Amts Tidende jordede projektet under overskriften: "Ud og svøm!". Bladet gjorde opmærksom på, at man allerede havde bundet 57.000 kr. i TIK's stadionprojekt, "uden at der præsteres nogen modydelse", og det nybyggede bibliotek ville belaste byens økonomi med yderligere en halv snes tusinde kroner. Skatteydernes penge var således allerede kastet i grams i rigeligt mål.

Først da Marius Jørgensen i 1974 skrev sit bidrag til Historisk Årbogs "Thisted Købstads Historie 1524 - 1974", var den gamle idé fra 1930'erne ved at blive realiseret i form af Thy Hallen. "Så får idrætssvømningen en chance, som den forhåbentlig benytter", skrev han.

Søbadet i 1955.
Foto: Sylvest Jensen.

Minaret og ladestok

Marius Jørgensen var en konkurrencernes mand. Men det er uden for konkurrence, at han er dén, der har formået at få kastet mest lys fra det øvrige Danmark på byen Thisted fra 1920'erne og helt op i 1960'erne. Idrætsmand, skolemand og kommunalpolitiker. Thisted-deltagere ved Olympiske Lege kan tælles på en endog lille hånd. Marius Jørgensen er en af dem, der har været med. Og vi skal helt tilbage til 1916 og 1928. Til Stockholm og Amsterdam.

Det er vist de færreste, der har stået så stor respekt om og som har mødt så stor hengivenhed fra tidligere elever og andre, han kom i forbindelse med på sin vej gennem livet. Det kan man læse om i de mange efterladte breve. Breve fra kendte og ukendte. Fra alle lag i samfundet. Statsminister Thorvald Stauning var blandt dem, der sendte en hilsen til Thisted og Marius Jørgensen. I 1935 kunne Thisted Idræts-Klub overrække ham en fornem bog indeholdende 107 indlæg, næsten alle i håndskrift, med hilsener og hyldest fra 160 idrætsskammerater og ledere fra hele landet.

En af de gamle elever hed Eilif Krogager, han blev senere præst i Tjærborg og startede en kulturrevolution ved at gøre rejser sydpå til hvermandsmulighed. For ham var Marius Jørgensen "Det menneske jeg husker" - titlen på en enquête i Billed-Bladet - og Krogager kaldte ham for "en lærer fra dengang". En rigtig lærer. I hans timer var der streng mandstugt. Han havde et kneb med at tage fat i hårene over ørerne og trække udad og opad og så ruske samtidig. "Vi frygtede det alle, men vi lærte noget, og vi lærte godt". Og læreren fra dengang - hvordan opleves han i erindringen mange år efter? "Han var høj som en minaret, rank som en ladestok og med en midterskilning, som førte tanken hen på bovandet fra en destroyer, når han skred frem". Eilif Krogagers respekt for Marius Jørgensen var så indgroet, at han senere i livet, når han stødte på ham, ikke var meget for at nærme sig ham. "Han stod for mig som noget ophøjet. Da jeg endelig fik mig taget sammen til at stikke ham på næven, blev det selvfølgelig et hyggeligt møde. I dag, så mange år efter, kan jeg i tankerne kalde ham "Marius". Han er et af de mennesker, jeg gerne ville være på fornavn med". På tilskuerrækkerne ved de Olympiske Lege i München i 1972 sad Marius Jørgensen og hans kone, Ragnhild. Det var en tidligere elev, der huskede Marius Jørgensens deltagelse i Olympiske Lege i 1916 og 1928. Og få dage før legene i München dukkede han op i Thisted med to billetter. Eleven var Eilif Krogager. Det var dengang, han tog mod til sig til at stikke den gamle lærer på næven - og havde det hyggelige møde.

Minder er ikke til at fortabe sig i

Udstrålingen er intakt dén dag i begyndelsen af 1980'erne, da denne historie begynder. Kaffekop og kagefad bli'r skubbet til side sammen med avisen og luppen - nu skal der arbejdes. Passeret de 89 år og med et begivenhedsrigt liv bag sig er der nok at tage fat på. Og Marius Jørgensen fortæller gerne. Uden at fortabe sig i minder. Er i allerhøjeste grad til stede i nu'et. Og når han taler, er det til det bedste i gæsten. Så kan denne enten komme

Marius Jørgensen (1893-1988) er en af de få thistedboer, der har deltaget ved Olympiske Lege. Men det er ikke kun på idrætsarenaen, han har sat sig spor. Han har også haft stor betydning som skolemand og kommunalpolitiker gennem en menneskealder.

To billeder af Marius Jørgensen i aktion på sportspladsen som ung og ældre. Det øverste billede er fra begyndelsen af 1970'erne og mest for fotografens - og avisens - skyld. Men han deltog aktivt som hammerkaster som 63-årig og blev nr. 2.

den eller vokse med opgaven. Man forsøger forsigtigt det sidste. Men det lykkes aldrig at komme helt på omgangshøjde med Marius Jørgensen denne formiddag på Dragsbækvej 74 i stuen med det store vindue ud mod Kystvejen og Limfjorden, som blæsten netop dén dag ikke går frisk hen over. Det er også det eneste, der mangler for at fuldende et billede. Reoler og hylder bugner med pokaler og medaljer fra et langt liv som aktiv sportsudøver. Og de fornemste medaljer er lagt ned i et lille rundt bord, hvor de er til skue under en blankpudset glasplade.

Marius Jørgensen er i over 40 år på toppen af dansk idræt. Fynske, jyske og danske mesterskaber, som nævnt deltager i to olympiader, og dén, der mere end nogen anden har tegnet idrætslivet i Thisted. Som 63-årig deltager han i den sidste konkurrence - i hammerkast - og bliver nr. 2. Konkurrenterne er selvsagt langt yngre. Det første Danmarksmesterskab vinder han i 1915, og han når at blive mester i ti- og femkamp seks gange. Hertil kommer så den lange række af jyske mesterskaber. For slet ikke at tale om mesterskaberne på Fyn - Marius Jørgensen er fra Nyborg, han kommer til Thisted i 1918 - men det er nu ikke noget at snakke om, de er så nemme at erobre, der er ikke så mange idrætsmænd på Fyn. Enkelte af klubrekorderne i Nyborg står den dag i dag. Med Marius Jørgensen kommer idrætten for alvor til Thisted, og da han trækker sig tilbage som aktiv og leder, bliver det aldrig mere til de samme resultater.

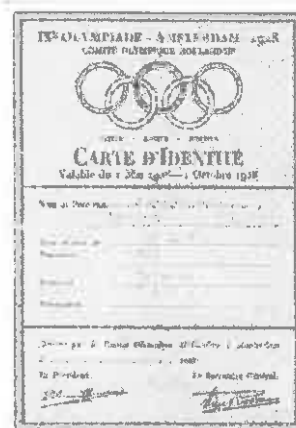
Det er ikke Marius Jørgensen, der er ivrig efter at fremhæve de mange resultater på idrætspladsen, de er der bare. Man har nogle evner og anlæg, det gælder om at udnytte mulighederne. Man skal sætte sig et mål og et motto. Det kan være: "Man kan, hvad man vil!" Det lyder spejderagtigt, bare ikke når det kommer fra ham. Man skal kun huske at hjælpe lidt til, følger han til. Det har han med fra hjemmet i Nyborg. Faren er murer, og

sønnen kommer i murerlære. Det står endnu ikke skrevet nogen steder, at han skal ende som lærer i Thisted. Men tilskyndet af en skoleinspektør får han alligevel mulighed for at læse videre. Han tager lærereksamen i 1914 - fire år efter kommer han så til Thisted. For at være helt nøjagtig mandag den 28. oktober 1918 kommer han til Thisted for at påbegynde sin lærergerning på Realskolen på Plantagevej. I øvrigt på selvsamme dag, som skolen bliver lukket midlertidigt på grund af den spanske syge - en ondartet influenza som raser over hele Europa i kølvandet på verdenskrigen og lægger millioner i graven. Også i Thisted kræver den adskillige ofre. Han virker i mere end en menneskealder ved Realskolen og Gymnasiet og er socialdemokratisk byrådsmedlem fra 1929 til 1966, en lang periode viceborgmester. Som inden for idrætten sætter han sit præg på det kommunalpolitiske arbejde og bl. a. ved udbygningen af skolevæsenet i købstaden. Men igen - og gentaget denne dag i begyndelsen af 1980'erne - det er ikke noget at gøre det store nummer ud af, som borger skal man gøre sin pligt, så enkelt er det. "Den Gud giver et embede, giver han også en forstand, eller i mangel deraf en dygtig fuldmægtig. Byrådsmedlemmer gør vel i at støtte sig til dygtige embedsmænd. Det sparer dem for mange fejltagelser. Da jeg i 1937 for mine synders skyld blev formand for det sociale udvalg, var det noget af en uriaspost at blive sat på. Jeg havde slet ingen erfaring på området, og K. K. Steinckes store lovkompleks skulle gennemføres. Det var et kæmpearbejde bare at sidde og fordøje loven, og det hele var sikkert endt i kaos, hvis jeg ikke havde haft udmærkede folk ved min side".

Man skal heller ikke komme for godt i gang med at tale om idrættens betydning på længere sigt: "Når jeg bli'r spurgt, om idrætsudøvelse i de unge år er med til at forlænge livet, må jeg altid bedrøve folk med, at der her i livet

For Marius Jørgensen har der været mange store øjeblikke. Et af de største måske som deltager i Olympiske Lege i Amsterdam i 1928. Øverst thistedboens identitetskort fra Amsterdam.

København 19.7.1968
Kære Marius Jørgensen!
Det hører til mine ældste idrætsoplevelser at have set dig blive danmarksmester i tikamp som medlem af Nyborg. Oplevelserne fortsatte med, at du gjorde Thisted til en førende atletikby, og din sidste start ved danmarksmesterskabet i hammerkast tilhører om trent den nyeste tid.

Evald Andersen. Dansk Idræts Forbund

Marius Jørgensen & Co. bragte gang på gang Thisted på forsiderne i aviserne og i de særlige sportsblade, der blev udgivet i 1929-30'erne.

Marius Jørgensen var - som skrevet står - den rigtige mand på det rigtige tidspunkt. Og i Thisted ventede en lang række atletiktalenter på at blive opdagede.

Sportsmanden

PROVINSENS IDRÆTSBLAD

[illegible]

Figure 2

Nr. 41: Monday den 26. Juni 1924.

Pris 25 Øre

Thisted vandt atter Athletikholdmatchen.

„1900“ og A. G. F. havde „stor“.

Marius Jørgensen Dagens Topscorer.

Det sejrede Thisted-bold med Bülows-Pokalen.

ikke kan udstedes garantier. Det gælder også idrætten. Og når jeg ser mig omkring, er det de færreste idrætsfolk, som er blevet ældre end andre mennesker. Jeg er vist lidt af en undtagelse. Nej, det har noget at gøre med det arvelige. I min familie har der altid været mange gamle mennesker. Vægten er heller ikke afgørende for længden af ens liv. Husk at skrive det! I min familie har de alle været kraftige - jeg er igen en undtagelse", understreger Marius Jørgensen. Nej, vi skal ikke komme for godt i gang med at bygge noget oven på, hvad der kan være tilfældigheder. Lad os holde os til realiteterne.

Den rigtige mand på det rigtige tidspunkt

Men bortforklare at med hans ankomst til Thisted var den rigtige mand kommet til byen på det rigtige tidspunkt, det har Marius Jørgensen nu lidt svært ved. Som uddannet gymnastiklærer får han for alvor gang i gymnastikken; det er dog atletikken, hjertet banker for. Men atletikken er om ikke en by i Rusland så i al fald noget, der bliver dyrket alle andre steder end i Thisted. Men interessen er let at vække. Han giver recepten denne dag i begyndelsen af 1980'erne i hjemmet på Dragsbækvej ikke langt fra, hvad der sammen med ham skal blive idrætscentrum i byen - det engang nye stadion ved den gamle grusgrav i Dragsbæk.

“Det begyndte på fodboldpladsen. Som alle andre byer havde Thisted et hæderligt fodboldhold, der trænede jævnt flittigt. Når spillerne var færdig med træningen, stillede jeg holdet op 10 meter fra mållinjen, som jeg selv startede fra. Så skulle vi kappes om, hvem der først kom til den modsatte mållinje 100 meter borte. Det var i begyndelsen en let sag for mig at slå holdet med ekstra fire-fem meter. Som dansk mester var jeg jo gennemtrænet“.

Når det ikke længere er leg

For Marius Jørgensen er sport og idræt en leg. Og når legen forsvinder, bliver det meningsløst at være idrætsmand. Det er dét, der er sket med den professionelle sport og den måde, den bliver beskrevet i aviserne. Det kan han konstatere ved de Olympiske Lege i München i 1972, som han jo overværer fra tilskuerrækkerne. Nu drejer det sig ikke om legen - nu er det pengene der bestemmer. Politik er også blevet en medspillende faktor i idrætten. Siden da har tiderne endnu en gang skiftet scenetæppe. Nu er sportsfolkene blevet en handelsvare, der kan købes og sælges som en anden pakke vaskepulver. Men engang var det anderledes - det er det i Amsterdam 1928. Den 35-årige thistedbo går i spidsen for den danske trup ind på det olympiske stadion. “Det var en oplevelse, jeg aldrig glemmer. Ikke mindst indmarchen sammen med tusindvis af andre idrætsfolk gjorde et stort indtryk på mig. Det var som fanebærer min opgave at aflægge den olympiske ed på holdets vegne, og det tog vi meget højtideligt dengang. Det har man jo siden slækket noget på, og i dag findes der vel ikke en eneste olympisk idrætsmand, som kan leve op til de fine ord, der stadig reciteres, inden konkurrencerne begynder“.

Vi skruer tiden tilbage. I 1916 er der “krigsolympiade” i Stockholm. Ude i Europa hærger verdenskrigen. De nordiske lande er gået ram forbi. For at holde den olympiske tradition i live besluttet det at holde Nordisk Mesterskabsstævne i Stockholm, hvor Olympiske Lege har fundet sted fire år før. En slags mini-olympiade. Ved dette stævne vinder Danmark sølv i 4x400 meter stafetløb - og med i den danske kvartet er den 23-årige Marius Jørgensen. Han er knap så rutineret og kropsstærk, at han kan være med blandt de allerbedste, men i årene derefter er det, han huserer på de danske atletikbaner. Han specialiserer sig i kaste-disciplinerne, og det er som hammerkaster, han forsvaret de danske farver ved olympiaden i Amsterdam i 1928. Han er nu 35 år, hans resultater er på retur. Det er derfor ingen skuffelse for ham, at han ikke når sejrsskamlen. Men han synes, at det orkester, der spiller ved indmarchen, fortjener en medalje. “De spillede i tre stive timer i træk, og med al respekt for idrætsfolkene er det vel nok den præstation, der imponerer mig mest“.

“Født socialdemokrat“

Marius Jørgensen er “født socialdemokrat” - det lægger han vægt på. Men da han kommer til Thisted, holder han sig politisk i ro de første år. Da Socialdemokratiet imidlertid ved valget i 1925 taber et mandat, finder han det på tide at melde sig ind i den socialdemokratiske partiforening i byen. Og

Vilhelm Ravnemose, tidligere redaktionssekretær og medlem af Thisted Byråd for de Konservative. Under krigen med i den lokale modstandsbevægelse.

Til Marius Jørgensen skrev han i 1973:

“Mest af alt må jeg jo takke for den lærdom, jeg fik i skolen og for din inspirerende undervisning. Det var aldrig kedeligt at gå til dine timer - omend spændende, når man kun havde nået at læse over på lektionen i det forudgående frikvarter. Men så må jeg også takke dig for din indføring af mig i den politiske debat. Det husker du måske ikke selv, men jeg glemmer aldrig dine små råd og vink, når vi fulgtes ad gennem Plantagen til skolen og diskuterede politik, så det bragede. Det fik jeg gavn af siden som folketingskandidat og politisk indpi-sker”.

Marius og Ragnhild Jørgensen. Da de holdt op som lærere i slutningen af 1950'erne, lærte de sig italiensk for at få det fulde udbytte af deres rejser sydpå. Det er aldrig for sent at lære nyt.

i 1929 bliver han valgt ind i byrådet, hvor han sidder indtil midten af 1960'erne. En veltalende oppositionsleder, i 12 år viceborgmester. Det er i 20'erne og 30'erne et byråd med lange debatter og hidsige diskussioner. "Vi kunne være onde ved hinanden, og dengang stemte socialdemokraterne aldrig for budgetterne. Det gik, selv om der var en bestemmelse om, at en afstemning kun var gyldig, hvis halvdelen af medlemmerne deltog. Men bestemmelsen havde et år nær ført til, at budgettet ikke var blevet vedtaget". Senere går socialdemokraterne over til at stemme for budgettet. Der bliver mere og mere samarbejde, og de sidste år, Marius Jørgensen sidder i byrådet, skal han næsten søge med lys og lygte for at finde noget, som han kan blive uenig med de borgerlige om. "Men tro nu ikke, jeg var blevet konservativ", skyn-der Marius Jørgensen sig at understrege - dét vil han alligevel ikke have på sig. Han har under hele sin opvækst været vænnet til at se forholdene fra neden, og det er han fortsat med. At skifte parti vil være det samme som at blive politisk forræder, en overløber.

Rekord i genvalg

Man kan hvad man vil - hvis man hjælper lidt til. Marius Jørgensen peger på avisen på bordet og fortæller om avislæsningens glæder, som han første gang oplever, da han som dreng kigger med fra den anden side af bordet, når moren læser avis. Man kan, hvad man vil - det er morens motto, og Marius skal lære at læse, inden han kommer i skole. Det kommer han også til. Og mottoet tager Marius med til Thisted, hvor det bliver til en del i de mange år i skole, byrådsal og på idrætsplads. Det bliver også til 32 år i hovedbestyrelsen for Dansk Idræts-Forbund. En ny rekord for konkurrencemennesket Marius Jørgensen i den disciplin, der går ud på at opnå genvalg til bestyrelsen for en organisation, der tæller over en million medlemmer. Også her bliver det til guldmedalje og æresnål og pokal, der nu sammen med alle de andre og alt det andet kæmper om pladserne på reoler og skabe på Dragsbækvej 74.

Det gælder om at holde sig i gang, følge med i de tider, der hele tiden skifter, og som avislæsningen kan søge at holde lidt fast. Man må trække sig tilbage i tide, så man kan stille sig om til noget andet. Da Ragnhild og

Marius Jørgensen holder op på skolen i slutningen af 1950'erne, skal de lige have konstateret, om de er forkalkede. De giver sig til at lære italiensk. Det lykkes - det bliver til stor glæde for begge, og de besøger flere gange Italien.

Marius Jørgensen døde 16. juli 1988, 95 år. Han mistede sin hustru i 1981 og var i sin alderdom omgivet af mange venner fra et intenst levet liv. En af hans tidligere kvindelige elever, der var bosat i Amerika, rejste til Thisted for at passe og pleje den gamle lærer i de sidste år. Han satte dybe spor hos dem, han kom i berøring med, og mange glemmer ham aldrig.

Fra statsminister Thorvald Stauning.

*For den Sympati og Venlighed der er vist
mig under mit Ophold paa Bispebjerg Hospital
bringer jeg min hjerteligste Tak.*

København i August 1937.

Th. Stauning

Mellem meninger

Højre eller Venstre?

De politiske foreninger blev dannet i røg og damp. Det var striden om, hvem der skulle have regeringsmagten - den såkaldte "forfatningskamp" - som førte til noget nær borgerkrig i Danmark i de sidste årtier af det 19. århundrede.

Samfundet var i opbrud. Med Grundloven af 1849 blev demokratiet vedtaget ved lov. Kvinderne og de ubemidlede måtte dog vente nogle år endnu, inden de fik demokratiske rettigheder. Men alligevel! Kongen afgav den politiske magt til Rigsdagen, der bestod af to kamre: Landstinget og Folketinget. Kongen fik fortsat retten til at udpege regeringen, og ministrene fandt han blandt den gamle magtelite, godsejerne og de højere embedsmænd. Valgretten til Landstinget blev indskrænket i 1866. En del af medlemmerne skulle

Grundlovs møderne i Plantagen kunne samle mange mennesker, der ville demonstrere deres politiske sindelag over for hinanden og navnlig over for "de andre". Der blev rejst syv-otte restaurationstelte i skoven, og den politiske diskussion gik højt både på og ved siden af telerstolen, fortæller Thisted Socialdemokrat.

"En af deltagerne var malersvend Jens Pedersen. Han var fyldt 30 år og havde dermed fået stemmeret. Ved rigsdagsvalget havde pricipalen, malermester Gjølup, på valgdagen sagt til ham:

- Ja, Pedersen, nu har De jo fået stemmeret, så synes jeg også, De skal benytte den! Da Jens Pedersen senere på dagen gik hen på rådhuset for at afgive sin stemme, traf han sin mester, der var listefører ved valgbordet.

- Nå Pedersen, De stemmer vel på vores kandidat? spurgte malermester Gjølup sin svend.
- Nej!, lød svaret. Jeg stemmer på sagfører Ovesen.
Der blev ikke talt flere ord om denne sag, og krydset blev sat ud for venstrekandidatens navn.

Men næste aften, da Jens Pedersen fik sin ugeløn udbetalt, sagde malermesteren:

- Så behøver De ikke at komme igen, der bliver ikke mere arbejde!

Hvortil Jens Pedersen svarede:

- Nej, det var jeg allerede klar over i går!"

På billedet er vi til grundlovs-møde i Plantagen 1904.

"I indbydelsen blev det kraftigt understreget, at man ikke ønskede fremmede som deltagere i mødet, fordi det efter arrangørernes mening "kunne forvanske udtrykket af meningstilkendegivelsen". Bag formuleringen lå frygten for et massivt opbud af jyske venstrefolk".

vælges blandt de højestbeskattede - resten udpegede Kongen selv. Og når nu en lov skulle vedtages i begge ting, havde man med den såkaldte privilegere-de valgtret skaffet sig "en konservativ garanti".

Den voksende klasse af selvstændige bønder blev efterhånden en økonomisk stærk magtfaktor, som også ønskede at få del i den politiske magt. Banen var kridtet op. Det liberale Venstre kontra det konservative Højre. Bønderne mod godsejerne, der allierede sig med borgerskabet i byerne.

Da Venstre ved valget i 1872 erobrede flertallet i Folketinget, krævede man regeringsmagten ud fra det parlamentariske princip, at regeringen udpeges af et flertal. Så nemt skulle det imidlertid ikke gå.

Man sloges med grundlovens paragraffer. Venstre forsøgte at tvinge Højre-regeringerne væk ved at nægte at stemme for finansloven. Idéen kom fra grundlovens § 49, hvor det hed: "Forinden finansloven er vedtaget, må skatterne ej opkræves". Højre fandt et modtræk i grundlovens § 25: "I særdeles påtrængende tilfælde kan Kongen, når Rigsdagen ikke er samlet, udstede foreløbige love".

Det gjorde Højres leder, konseilspræsident Estrup, så ved at udstede en foreløbig, "provisorisk", finanslov. Første gang i 1877 - og sidste gang i 1892.

Det politiske barometer svingede over på storm. Selv et attentatforsøg på Estrup blev man vidne til. Organiseringen begyndte.

Højres rigsdagsgruppe opfordrede i 1882 til, at man rundt i landet dannede lokale højreforeninger. Året efter indbød en kreds af 135 borgere i Thy til "Vælgermøde for hele Thy på Frederikstov den 28. juli". Det skulle være en manifestation af thyboernes troskab og tillid til Kongen. I indbydelsen blev det kraftigt understreget, at man ikke ønskede fremmede som deltagere i mødet, fordi det efter arrangørernes mening "kunne forvanske udtrykket af meningstilkendegivelsen". Bag formuleringen lå frygten for et massivt opbud af jyske venstrefolk.

Som talere havde Højre indbudt fire rigsdagsmedlemmer med den lokale kaptajn Jagd i spidsen. Man ventede stort fremmøde, og i dagens anledning var der indsat ekstratog på Thybanen.

Kl. 15.00 startede mødet.

Jagd holdt en velkomsttale, der sluttede med et leve for Kongen. De fremmødte venstrefolk beholdt hatten på.

Så begyndte talerne, der kredsede om Venstres angreb mod regeringen og kongemagten. De tilstedeværende pressefolk var mest optaget af at tælle, hvor mange der var og registrere meningstilkendegivelser for og imod den ene eller anden lejr. Referenten fra venstrebladet Thisted Amts Tidende gik rationelt og matematisk til værks og konstaterede, at forsamlingen nogenlunde udgjorde en firkant, hvor der på den ene led stod 52 og på den anden 36. På denne måde opgjorde han deltagerantallet til 2000. Af de kommentarer, der blev fremsat under talerne, mente han også at kunne konstatere, at en femtedel af de 2000 var venstremænd.

På samme sted stod højreprensens fire referenter og gjorde antallet af deltagere op til 4000. I Jyllands-Posten kunne man den efterfølgende dag læse, at der havde været 6000 mennesker til stede, og lidt skadefro telegraferede

den udsendte korrespondent fra Venstres københavneravis "Morgenbladet" fra Thisted: "Højremødet omtrent 2000, en femtedel Venstre. Højres ekstratog på 11 vogne bragte ni mand".

Det blev Jagd, der sidst på mødet trådte frem og fremlagde den egentlige hensigt, idet han opfordrede forsamlingen til at udtale, "at thyboerne fralægger sig enhver andel i og enhver billigelse af Venstres resolutioner, og den måde, hvorpå Venstre er optrådt på over for Kongen, samt bringer ministeriet Estrup deres tilslutning og tak - ministeriet Estrup leve!"

Hvad der herefter skete, lader vi de tilstedeværende referenter berette om:

Thisted Amtsavis (Højre): "Svaret herpå var et enstemmigt ja og så vedholdende hurraråb, at ingen mislyd hørtes. Derefter opfordrede kaptajn Jagd de tilstedeværende af Venstre til at gøre en kontraprøve og vise hvor mange, de var i tal, ved at stille sig uden for mængden, men da ingen viste lyst til at efterkomme denne opfordring, erklæredes spørgsmålet besvaret enstemmigt med ja!"

Thisted Amts Tidende (Venstre): "Højre råber hurra, enkelte af de mest ivrige slår begejstret ud med arme og ben; Venstre forholder sig roligt, der lyder et enkelt: Ned med Estrup. Jagd opfordrer Venstre til at gå hen i en krog ved den ene side for at vise, hvor mange eller hvor få de er. Herimod protesterer selvfølgelig Venstre på det kraftigste og forlanger højt og gentagne gange håndsoprækning, hvilken fordring imidlertid ikke tages til følge, man vil have den fornøjelse at kunne sige, at ministeriet Estrup får enstemmig tilslutning. Når to skal råbe om kap, og man binder munden på den ene, så er det ikke vanskeligt for den anden at gå af med sejren".

Arrangøren havde taget forholdsregler mod en eventuel besættelse af tribunen. Da den sidste højremand var kommet på plads på sin position over forsamlingen, brød man tribunetrappen ned og slog brædder for indgangen. Det var næppe nødvendigt. Uanset om der deltog 2000 eller 4000 mennesker i mødet, så viste arrangementet, at Højre stod stærkt i Thisted og var i stand til at demonstrere denne styrke.

Det store møde på Frederikstov i juli 1883 var den første offentlige lokale manifestation af den politiske strid i Rigsdagen.

Kaptajn Jagd

Den kaptajn Jens Christian Jagd, der indledte Højres møde på Frederikstov i 1883, spiller en væsentlig rolle for forståelsen af kredsens politiske historie. Han havde en fortid som krigshelt, da han i 1857 kom til Thisted for at anlægge en privat telegraflinie mellem Hobro og Thisted. Helt i pagt med tidens idéer gik Jagd efterfølgende i gang med at realisere et stortilet projekt til udtørring af Sjørring Sø. Det mødte både skepsis og direkte modstand, blandt andet fra ledende medlemmer af Thisted Amtsråd, der havde økonomiske interesser på spil, hvis udtørringen blev gennemført. Med stort besvær lykkedes det ham at skaffe pengene til selve udtørringen og opførelsen af de tre store gårde ved søen.

I 1859 stillede Jagd op som kandidat ved et suppleringsvalg i Thisted. Det vakte ikke jubel hos den etablerede kreds af højrevælgere i Thisted Købstad,

Kaptajn Jagd - havde en fortid som krigshelt.

"To af amtsavisens typografer søgte og fik plads på Eyes bogtrykkeri, hvor de hindrede bladets udgivelse ved gentagne gange at blive væk fra arbejdet. Det førte til en retlig tiltale - typograferne måtte betale en bøde - og blev derefter fyret. Men historien gentog sig".

men Jagd blev valgt i kraft af sin personlighed og gennemslagskraft over for menigmand.

De næste ti år var Jagd et anonymt medlem af Rigsdagen, men senere skulle han blive kendt som en farverig taler.

Mens arbejdet med søudtørings-projektet stod på, var Jagds politiske tilhørsforhold svingende. Omkring 1873 blev han økonomisk knyttet til Estrups fætter, den senere minister og folketingsmand i kredsen, Jacob Scavenius, der købte gården Egebaksande og drev den med Jagd som bestyrer. Dermed blev Jagds tilknytning til sø-projektet løsere, og det gav ham overskud til en koncentreret politisk arbejdsindsats, som man kan læse meget om i den lokale avis, han startede i 1874. I Dagbladet Thy, som den nye avis blev kaldt, gjorde kaptajnen sig til talsmand for, at man skulle bekæmpe "partivæsenet". "Ethvert folk, som har givet sig partilidenskaberne i vold og prisgivet landets styrelse og interesser til partikampen, har selv derved åbnet sig en af de forfærdeligste ulykker", hed det i den nye avis.

Mens Jagd var det nye dagblads økonomiske og ideologiske ophavsmand, tog Georg Eye, en lille bogtrykker i Mellemgade, sig af redaktion og udgivelse.

Dagbladet Thy blev mødt med en voldsom reaktion fra konkurrenten Thisted Amtsavis, der i en række artikler sommeren igennem gik til kamp mod "upartiskheden". To af amtsavisens typografer søgte og fik plads på Eyes bogtrykkeri, hvor de hindrede bladets udgivelse ved gentagne gange at blive væk fra arbejdet. Det førte til en retlig tiltale - typograferne måtte betale en bøde - og blev derefter fyret. Men historien gentog sig. Nyansatte typografer opførte sig på samme måde ved at nægte deres medvirken ved trykningen af Dagbladet Thy. Georg Eye gav op og overlod udgiverhvervet til kaptajnen, der overtalte en ung mand, løjtnant og cand. phil. Iver Leth, til at redigere uden betaling. Leths idealistiske og meget personlige forhold til Jagd kom snart til at præge den lille avis så meget, at en væsentlig del af avisen efterhånden formede sig som en hyldest til udgiverens politiske virke. Det ville folk ikke give penge for, og avisen gik ind ved juletid samme år, den var begyndt at udkomme.

Også i København agiterede Jagd for upartiskheden, men alligevel tog politikerne i Højre ham til indtægt for deres egne synspunkter. "Fjern og Nær" skrev om Jagd i 1874: "Jagd er ved sin enegang mod Venstre bleven megen populær i den sidste tid, man både hører ham og læser ham med stor interesse. Således kommer alt til nytte i naturens store husholdning - der er noget som absolut burde siges under de rigtige forhold, takket være Jagd er det blevet sagt".

De økonomiske bånd mellem Jagd og Scavenius blev også til politiske bånd. Jagd blev efterhånden en ivrig fortaler for Estrups regering, hvor han fandt venner med indflydelse. Da han forlod bestyrerhvervet på Egebaksande i 1879, havde man et embede til ham i Kolding. I 1882 blev han amtsforvalter i Thisted - og fire år efter fik han det meget lukrative amtsforvalterembede i København, hvor han døde, 74 år.

I de sidste 20 år, Jagd var medlem af Folketinget, var Thistedes Amts 2. kreds en af landets mest sikre højrekredse. Forklaringen på partiets store

lokale succes skal søges i Jagds popularitet blandt de brede lag af vælgerkorpset, der i ham fandt en repræsentant, som de kunne identificere sig med. Jagds monopol på kredsens folketingsmandat gav han i arv til Højre.

Vælgerforeninger

Men venstrefolkene stod ikke passivt og så til. I 1882 begyndte venstreførenden Christen Berg udgivelsen af Thisted Amts Tidende, der allerede fra januar 1883 blev trykt i et oplag på 450 eksemplarer. Højres avis udkom på samme tid i 1500 eksemplarer. Den nye avis betød ikke umiddelbart et gennembrud for partiet, men tonen i højreavisen blev skærpet. Ved folketingsvalget i 1884 udsendte bladet f. eks. et tillæg med en liste over de 79 Thisted-borgere, der havde stemt på Venstres kandidat. Det skulle ikke blive det eneste eksempel på valgtryk.

Den opfordring, som Højres rigsdagsgruppe havde udsendt, blev fulgt op i Thisted i 1885. De første rygter om en konservativ klub blev bragt til torvs af venstrepressen: "Vi har allerede i forvejen i byen to klubber, der begge er så konservative, som ønskes kan, og når der nu bliver dannet en tredje, må ethvert savn i så henseende siges at være afhjulpen ...", lød den elskværdige kommentar i Thisted Amts Tidende.

Efter et stort offentligt møde og en festbanket blev det 23. juli 1885 bekendtgjort, at man havde dannet Den konservative Klub for Thisted og Omegn. Ved starten blev der tegnet 200 medlemmer, som i 1888 var vokset til 420.

Nogle måneder efter Den konservative Klub dannede en kreds af lokale venstremænd den såkaldte "Fremskridtsforening". Den var også led i en landsomfattende organisering, der for de liberale foreningers vedkommende havde fundet sted siden foråret 1885.

Efter lovene skulle Fremskridtsforeningen: "... udbrede politisk oplysning og kundskab, hvorved kærlighed til friheden kan befæstes og al usund klassefølelse modvirkes og samle alle frisindede mænd i byen og omegnen til enig optræden ved valg". At Fremskridtsforeningen var liberal, kan der ikke herske tvivl om, men om den var den første liberale forening, er det vanskeligere at afgøre, for tre år senere - i oktober 1888 - sender både Fremskridtsforeningen og en egentlig lokal Venstrevælgerforening for Thisted Amts 2. Valgkreds fælles repræsentanter til et venstremøde i København. Kort efter sker en sammenslutning af de to foreninger under Fremskridtsforeningens navn.

Ved starten blev Fremskridtsforeningen støttet af 80 medlemmer, der blev indbudt til foreningens første større offentlige møde i maj 1886. Som taler var indbudt Dr. Pingel, der var kendt som en yderst radikal folketingsmand for Venstre.

I god tid før mødet havde bestyrelsen for Den konservative Klub uddelt løbesedler til sine medlemmer med en opfordring til at komme til stede så talrigt som muligt for at "protestere mod en sådan taler".

Der mødte 300-400 tilhørere frem. Halvdelen var unge konservative fra Thisted. Den liberale formand, proprietær Neergaard, bød velkommen - men

"Vi har allerede i forvejen i byen to klubber, der begge er så konservative, som ønskes kan, og når der nu bliver dannet en tredje, må ethvert savn i så henseende siges at være afhjulpen".

den konservative formand, toldinspektør Falck, bemægtigede sig ordet og sagde, at Pingel havde kaldt ministrene indbrudstve, og derfor skulle han ikke høres. Så fulgte et øredøvende spektakel, og Neergård mistede kontrollen over mødet. Politimester Clausen greb ind - og bad alle forlade mødelokalet. En halv time senere holdt Pingel sin tale på et lukket medlemsmøde i Fremskridtsforeningen.

Tre måneder senere, 2. august, trak det op til en ny konfrontation, da Fremskridtsforeningen havde sammenkaldt til et møde med folketingsmand Tutein fra Hjørring.

Falck rykkede ud igen! Under Tuteins tale var der ingen uro, men da der skulle være debat, fremprovokerede Falck en skriftlig afstemning om ordstyrervalget. Falck blev kaldt op for at kontrollere afstemningen - som proprietær Neergaard imidlertid vandt.

Inden man denne aften skiltes, råbte Falck og hans meningsfæller: "Kongen leve!" - og venstrefolkene svarede igen med: "Grundloven leve!"

Det liberale forsøg på at vinde fodfæste med en forening i Thisted var slut, næsten før det begyndte. De 161 medlemmer, som Fremskridtsforeningen kunne mønstre ved sin første generalforsamling, svandt ind. I 1888 var der 132 medlemmer. I 1889 var der 101 og i 1890 blot 77. I 1890'erne dalede Fremskridtsforeningens aktiviteter til nulpunktet.

Valgtryk

Den forbitrede stemning fra møderne i 1880'erne var næsten forsvundet, da startskuddet lød til valgkampen op til folketingsvalget i foråret 1892. Det lokale afspejlede den opblødning af fronterne, der fandt sted i Folketinget, hvor dele af Venstres gruppe havde indgået et forlig med Højre om sociale reformer. Venstre fik ikke regeringsmagten ved denne lejlighed, men fik dog held til, at Estrup forlod posten som regeringsleder i 1894. Christen Bergs folk i Venstre mente ikke, at dette var nok, og der blev skældt ud på de "moderate" venstrefolk, der havde opgivet protestlinjen.

Venstres folketingskandidat i Thisted var redaktør A. M. Aaberg, der i valgkampen var oppe mod to modstandere. Det var dels de moderate venstremænd, der havde svigtet partiets mærkesag - parlamentarismen - og dels Højre, personificeret af den aldrende amtsforvalter, kaptajn Jagd, der uden modkandidat igen var opstillet som Højres lokale kandidat.

I højrekredse var der ikke udelt tilfredshed med kaptajnen, der ifølge kritikerne ikke havde gjort nok for at fremme havnesagen i Thy. Jagd imødegik kritikken ved at fremhæve, at han flere gange var gået forrest i bestræbelserne for at indsamle penge til forulykkede fiskeres enker, og at han i øvrigt plejede at udrette mere, end han lovede. Han lovede vælgerne, at han ville gøre, hvad han kunne for at skaffe både Hansted, Klitmøller og Stenbjerg en havn!

På valgdagen var der samlet omkring 1500 mennesker på Store Torv i Thisted, hvor valget fandt sted. Valgbestyrelsens formand, borgmester Clausen, åbnede valgbehandlingen med et "Kongen leve!", hvorefter først Aabergs og siden Jagds stillere fik ordet.

Efter "kåringen" blev der navnlig afstemning, og her generobrede Jagd sit folketingsmandat med 1031 stemmer mod Aabergs 384. I forhold til valget i 1890 havde Højre tabt terræn i hele valgkredsen. Venstre fik tilslutning fra 93 vælgere i Thisted Købstad - partiets hidtil bedste resultat.

Aaberg havde tabt sin første valgkamp. Jagd vundet sin sidste.

Række Nr.	Navn.	Ålder.	Livsstilling.	Stemme- givning*).
1	Aaberg, A. M.	44	Rebattør.	Jannum.
2	Narslev, Martz.	33	Arbejdsmand.	Jannum.
3	Narslev, Fr.	38	Arbejdsmand.	Jannum.
4	Nas, Chr.	55	Lønner.	
5	Nasteb, Lars.	67	Detailist.	
6	Nagerholm, Chr.	52	Murer.	Jannum.
7	Nagerholm, J. C. P.	62	Arbejdsmand.	Trolle.
8	Nagerholm, Mads.	52	Arbejdsmand.	
9	Nagerholm, Poul.	50	Holstbruger.	Trolle.
10	Nagerholm, P.	54	Slagter.	Trolle.
11	Nagerholm, Martin.	30	Slagter.	Trolle.
12	Nielsen, Th.	63	Storstensfeier.	Trolle.
13	Nittrup, Andr. C.	34	Detailhandler.	
14	Nielsen, Anders.	42	Smed.	

Før indførelsen af hemmelig afstemning i 1901 foregik valgene således, at alle kunne følge med i, hvordan hver enkelt vælger stemte. Men ved valgene i Thisted i 1892 - og igen i 1898 - finder man de eneste kendte danske eksempler på, at valglisterne med stemmeafgivningen blev solgt som tryksag.

Det første tilløb til valgtryk kendes fra valget i 1884, da den konservative Thisted Amtsavis i et tillæg publicerede, hvem der havde stemt på Venstres kandidat. De 79 vælgere, det drejede sig om, blev nævnt med navn og stilling.

Det var også Thisted Amtsavis, der stod bag udgivelsen af valglisterne i 1892 og 1898. Faktor Henrik Rasmussen og redaktør S. L. H. Møller var aktive medlemmer af de konservative organisationer.

Først i 1899 kom der en reaktion fra Venstres side, da Aaberg rejste sagen i byrådet. Men der kom ikke noget ud af klagen. Valghandlingen var offentlig - og derfor var det ikke ulovligt at offentliggøre stemmeafgivningen.

Med udnævnelsen af et Venstre-ministerium i 1901 kom det såkaldte systemskifte, der betød indførelsen af parlamentarismen i Danmark. Kort og godt betød det, at regeringen herefter blev udpeget af Folketingets flertal - og ikke af Kongen. Det var en sejr for demokratiet - og den fraktion i Venstre, der havde stået stejlt på kravet. Den skarpe politiske tone fra de politisk bevægede år under konseilspræsident Estrups regime forsvandt lige så stille. Men kampårene blev ikke straks glemt. Og dannelsen af de politiske organisationer var et konkret resultat af konfrontationen.

Den nye fagbevægelse

Det var typograferne på den konservative Thisted Amtsavis, der i 1881 stiftede den første fagforening i Thisted. Mange af de lokale fagforeninger blev stiftet af tilrejsende arbejdere, der kendte fagforeningsarbejdet fra de større byer eller fra udlandet. Sådan begyndte det også hos typograferne.

Efter typograferne fik murerne deres fagforening. Det skete i 1888, da Chr. Nielsen fra København oprettede Murerne Understøttelseskasse, som den nye fagforening blev kaldt.

Flere fulgte hurtigt efter - og ved slutningen af århundredet var der foreninger inden for de største håndværksfag. De nye foreninger stødte straks

Valglisten til folketingsvalget i 1898.

Bogtrykker Henrik Rasmussen offentliggjorde valglisten - men det var ikke ulovligt. Valghandlingen var offentlig.

Der nystiftede socialdemokratiske vælgerforening holdt møder på Hotel Danmark i Vestergade. I dag har Kvickly til huse på grunden.

på modstand både fra arbejdsgivere og arbejderne egne rækker. De faglærte arbejdere holdt hårdt på rettigheder over for de ufaglærte i lønsspørgsmål, og manglen på solidaritet blandt arbejderne indbyrdes svækkede den nye bevægelse.

Da Socialdemokratisk Forening for Thisted blev stiftet i 1896, blev den et fristed både for fag- og ufaglærte arbejdere. Her kunne man blandt venner diskutere de store idéer i tiden. Og partiet kunne støtte de lokale forsøg på f.eks. at få dannet en fagforening for arbejds mændene i Thisted.

"Gør din pligt - kræve din ret" var titlen på et foredrag, som forbundsformand P. Hansen holdt for medlemmerne i Hotel Danmarks sal i Vestergade. Han fortalte om socialismens historie og førerne, Louis Pio, Poul Geleff og Harald Brix.

Og så var der bal bagefter.

Det selskabelige spillede en vigtig rolle. Foreningen var ikke mange måneder gammel, da man begyndte forberedelserne til en juletræsfest for børnene. Man kunne få Afholdsforeningens juletræ til halv pris, når Afholdsforeningens børn havde danset om det. Hvert af de 100 børn, man regnede med ville deltage, skulle have en lille gave og en kop kaffe. Pottemager Petersen havde tilbudt at levere lyseholdere af ler - gratis - og pottemager Nielsens hustru ville - ligeledes gratis - spille på eget orgel, mens børnene morede sig om juletræet. Begge tilbud blev accepteret med tak!

Men den første socialdemokratiske jul i Thisted var ikke uden dramatik. Foreningens kasserer indkaldte bestyrelsen til et ekstraordinært møde 21. december for at drøfte en delikat sag. Kassereren oplyste, at formanden havde modtaget 3 kr. og 15 øre af kassen til at købe sangbøger for. Da de kom fra København, viste det sig, at det var de forkerte, og formanden lod bøgerne gå tilbage. Ifølge formandens udsagn. Efterfølgende havde kassereren bedt om at få de 3 kr. og 15 øre tilbage - men uden resultat.

Derefter havde kassereren skrevet til partiets boglade og spurgt, om der

var bestilt sangbøger til foreningen i Thisted. Her fik han det svar, at man aldrig havde modtaget en bestilling.

På bestyrelsesmødet forklarede formanden, former P. Hansen, at han i virkeligheden havde bestilt bøgerne hos en privat mand og blot holdt pengene tilbage for at drille kassereren. Bestyrelsen var ikke tilfreds med denne forklaring. Formanden blev opfordret til at betale pengene tilbage og skaffe gyldige beviser fra postvæsenet. Formanden forlod lokalet. Kort efter vendte han tilbage, betalte pengene og viste en postkvittering, der skulle bevise, at han havde sendt pengene til København.

Der udspandt sig en heftig debat mellem formanden og pottemager Petersen på den ene side og resten af bestyrelsen på den anden. Pottemageren forlod oprørt mødet, men det hjalp lidet, for bestyrelsen lod sig ikke overbevise af formandens postkvittering og udelukkede ham fra foreningen, indtil sagen var nærmere undersøgt.

Nytårsaftensdag indrykkede formanden annoncer i de lokale blade. Dermed kom sagen frem i fuld offentlighed.

Dagen efter samledes bestyrelsen og besluttede, at man ikke ville foretage sig yderligere - og at det herefter var forbudt medlemmer af bestyrelsen at handle på egen hånd i foreningens anliggender, med mindre det var vedtaget på et bestyrelsesmøde.

Modstand

"De socialistiske fagforeninger", som arbejdsgiverne yndede at karakterisere dem, blev angrebet på offentlige møder, i aviserne og gennem afskedigelsen af de arbejdere, der meldte sig under de røde faner. Både arbejdsmændene og malerne, der havde stiftet deres lokale fagforeninger i 1897, blev tvunget til at nedlægge dem igen efter få år. Arbejdernes frygt for at blive fyret var større end lysten til en fagforeningsbog.

Med dannelsen af arbejdsgiverforeninger landet over gik arbejdsgiverne for alvor i offensiven. I Thisted var det højremanden, konsul og tømmerhandler N. C. Andersen, der tog kampen op. Som et modtræk til de "socialistiske" fagforeninger stiftede konsulen i 1897 Foreningen af Frie Arbejdere, der samlede sine medlemmer blandt såvel arbejdere som arbejdsgivere. Netop fællesskabet var en af hovedidéerne, men foreningen forbød samtidig sine medlemmer at være i Socialdemokratiet. En anden af hovedmændene var bankdirektør Chr. Vestergaard. På den stiftende generalforsamling sagde han, at "der er talt så meget om fagforeningsbevægelsen og socialismen, men det forekommer mig, at man kun har sværmet om lyset ligesom et møl uden at berøre dét, der er brændpunktet. Hvorfor er hele denne socialistiske fagforeningsbevægelse rejst? Det er den i hvert menneske boende higen efter magt, den rene magtbrynje, der har fremkaldt denne bevægelse. Og når vi ser hen til, hvem det er, der leder disse folk, hvem er det så? (en stemme

Stemmerne.

Erklæring.

Det bevidnes herved, at **Former P. Hansen D. D.** har tilsendt Socialdemokratisk Forbund sin **Udmeldelse** og efter opgjort Regnskab intet er os skyldig, hvilket herved bevidnes.

Thisted, den 30te Decbr. 1896.

L. Madsen,
Bestyrelsesmedlem.

Efter at have neblagt mit Mandat som Formand for ovennævnte Forbund, bringer jeg herigennem alle Medlemmer min hjærteligste Tak for udvist Tillid.

P. Hansen, Former.

Erklæring.

J Anledning af ærekrænkende Rygter, som er udkommen om Drejer Jeppesen og Hustru, og som undertegnede har været Marsag til, erklærer vi herved disse som ubesjæbte og bebor om Undskyldning.

Hurup, den 28de Decbr. 1896.

Søren Rielsen.

Sofie Pedersen.

Marie Rielsen.

Søren Henriksen.

Annonsen, der bekendtgjorde, at sagen om de famøse sangbøger og de 3 kr. og 15 øre var slut. Der var tilsyneladende også noget galt i Hurup.

Bankdirektør Chr. Vestergaard:
"Hellere vil jeg lade mig styre af
en mand i kjole end af en mand i
kofte"

blandt tilhørerne: arbejderne!) - Nej, det er netop ikke arbejderne - det er halvvejs forulykkede eksistenser, folk, der har smagt af kundskabens træ uden helt at kunne fordøje dens frugter. Folk, som har begyndt et studium uden at kunne føre det til ende, og det er uvidenheden hos de store masser, de benytter til selv at komme til magt og ære. Hellere vil jeg lade mig styre af en mand i kjole end af en mand i kofte, thi da får uvidenheden alt for stort råderum. Jeg vil tilråde alle til at støtte denne forening, hvor arbejderne kan stå frit og uafhængigt og ikke behøver at blive slaver for dem, der vil mele deres egen kage ved arbejdernes uvidenhed".

I årene frem til århundredeskiftet fik bankdirektørens synspunkt opbakning fra en del af Thistedes arbejdere - ikke mindst blandt arbejdsmændene, der måske følte sig klemte mellem de faglærte arbejdere og arbejdsgiverne.

Foreningen af Frie Arbejdere fik ikke nogen lang levetid, selv om den i kampårene omkring århundredeskiftet blev et væsentligt talerør for arbejdsgivernes synspunkter.

Modstanden mod dannelsen af faglige foreninger er der ikke noget usædvanligt i. Den kendes fra de fleste købstæder i landet.

Thisted var ikke nogen arbejderby. Med få undtagelser var byens arbejdspladser meget beskedne håndværksvirksomheder med få ansatte. Kun Maskinfabrikken Thy, hvor der omkring år 1900 arbejdede 30 faglærte smede, og Thisted Uldspinderi med et lignende antal arbejdere skilte sig ud.

Alligevel blev Thisted-håndværkerne indirekte en del af anledningen til den store landsdækkende storlockout i 1899, der fik afgørende betydning for arbejdsmarkedets parter langt ind i det nye århundrede.

Storlockout

I foråret 1899 indledte Thisted-snedkerne en strejke sammen med kollegerne fra seks jyske byer for at opnå den samme løn som hos deres kolleger på øerne. De nystiftede hovedorganisationer - De samvirkende Fagforeninger og Dansk Arbejdsgiverforening - blev inddraget i striden. Der blev fremsat et mæglingsforslag, som blev forkastet af svendene med et stort flertal. De jyske snedkere ville ikke bøje sig. Dette skete i april, og konflikten fortsatte i maj. Arbejdsgiverne gik i offensiven og stillede flere principielle krav til fagbevægelsen, samtidig med at de ville have stoppet de jyske snedkeres strejke. 24. maj blev konflikten mere omfattende, da arbejdsgiverne erklærede lockout mod svendene i 13 håndværksfag. 30.000 arbejdere blev sendt hjem.

Alt byggearbejde standsede i Thisted 24. maj, da de lokale håndværksmestre fulgte parolen og lockoutede 40 murere og tømrere. I forvejen var snedkerne i konflikt. Arbejdere uden for fagforeningerne forblev i arbejde.

Dagen efter tog arbejdsgiverne i Thisted initiativ til at gøre lockouten så omfattende som muligt. De sammenkaldte leverandørerne af bygningsmaterialer til et møde, hvor de traf aftale om, at der kun måtte sælges materialer til dem, der kunne vise en skriftlig tilladelse fra mesterorganisationen. Til gengæld lovede mestrene kun at handle med dem, der tilsluttede sig aftalen. Dermed var de udelukkede svende uden mulighed for at fuske.

Den store arbejdskonflikt skabte en voldsom debat i de to lokale aviser,

højrebladet Thisted Amtsavis og venstrebladet Thisted Amts Tidende.

Venstres presse stillede sig på de lockoutedes side og agiterede mod arbejdsgiverne - og navnlig Højre. Avisen mente, "at løsningen på den sociale konflikt ikke skulle være et kølleslag, men en fredelig og fornuftig forhandling som den, arbejdernes organisationer stadig tilbyder".

De lokale fagforeningsledere og socialdemokraterne brugte den støtte, som venstrepressens spalter tilbød dem, og appellerede til befolkningens moralske støtte. Den fik de i nogen grad - til gengæld kneb det mere med den økonomiske. 29. maj skrev de udelukkede tømrersvende i Thisted Amts Tidende:

"... vi troede på, at strejker og lockouter i vort land var en saga blott, trods dette får vi ordre fra mestrene i dag om, at arbejdet i morgen er nedlagt, og ikke nok med det, men mestrene har også fået tømmerhandlerne til at gå ind på, at de ikke må levere en eneste pind, ja de går endog så vidt, at borgerne ikke kan få et bræt, inden de har en seddel fra mestrene. Sligt byder man byens borgere, sligt byder man svendene, hvoraf nogle var borgere i byen, før enkelte af mestrene, som går med hertil, kunne knappe egne bukser. Vi overlader trøstigt alvorligt tænkende til at afgøre, om sligt er skabt til at skabe enighed mellem mestrene og svendene i fremtiden ..."

I modsætning til deres svende fremhævede de aktionerende mestre lockoutens nødvendighed. For arbejdsgiverorganisationerne og Thisted Håndværkerforening var konflikten et spørgsmål om at være herrer i eget hus. "Kun ved en fast sammenslutning af alle, som er imod socialismen, kan der dannes et værn mod de af socialisterne skabte sørgelige forhold" - skrev Håndværkerforeningens ledelse i avisen 30. maj.

Til trods for arbejdsgivernes manende ord havde en del af de udelukkede svende fået beskæftigelse uden om mestrene ved forskellige private arbejder. Alligevel var lockouten et økonomisk hårdt slag i ansigtet på de berørte arbejderfamilier - også selv om der blev lavet indsamlinger. Deres nød førte til, at brede lag af befolkningen fik sympati med arbejderne.

Arbejdermøderne

Thistedes socialdemokratiske forening samlede mange tilhørere til møderne i disse sommermåneder. Salene på Hotel Thy og Afholdshotellet var fyldt til bristepunktet, når lederne orienterede om slagets gang. På et af disse møder agiterede den indbudte taler fra Bagernes Fagforbund, forretningsfører Jensen, for, at arbejderne skulle oprette deres egne forretninger, således at man "handlede hos sig selv". Han var skuffet over den mellemstand af forretningsdrivende, som arbejderne i svundne tider havde bidraget til at opretholde og som nu - når det kneb - ikke ville hjælpe arbejderne.

Hans idé blev fulgt op.

22. juni 1899 blev der indbudt til offentligt møde på Hotel Thy, hvor arbejdernes stilling til byens handlende og Thisted Arbejderforening skulle drøftes. Det var nogle af Arbejderforeningens medlemmer, der stod som indbydere. De ønskede en dialog med de forretningsdrivende, og derfor havde de "vist d'herrer det hensyn ikke at tage nogen fremmed taler herop til at banke

Faktor Julius Ludvigsen var medstifter af typografernes fagforening i Thisted i 1881. Han var ansat ved Thisted Amts Tidende fra bladets start til 1928.

Her er vi rykket et godt stykke op i det 20. århundrede. Men vi er fortsat i de faglige rækker. Ungdomsafdelingen i Handels- og Kontormedhjælperforbundet samlet til møde under den røde fane i 1960.

Fra venstre: Rita Agerholm, Kajsa Sørensen (Borggaard), Ingelise Tøfte Nielsen, Margit Andersen (Jensen), Ninna Nielsen (Søgaard), Reinholdt Pedersen, Jens Jørgen Madsen og Bjarne Mølvaadgaard.

de Thisted Amtsavis:

"Det store offentlige møde på Hotel Thy var selvfølgelig ikke andet end et led i rækken af skumlerier, som de lokale socialist "førere" stiller an for at henlede opmærksomheden på sig. Først fik byens handlende en smuk omtale udstyret med de sædvanlige nette udtryk og vendinger, som nu engang hører med til den socialistiske veltalenhed. Det er let at indse, at mødet ikke er andet end et indledende skridt til erobring af Arbejderforeningen, der som bekendt ikke er nogen forening af arbejdere, men slet og ret en brugsforening".

Thisted-socialdemokraternes idé om at overtage en brugsforening var ikke ny i fagbevægelsen - men tanken om, at arbejdere skulle gå ind i kooperativer, der ikke var arbejderbevægelsens egne, var aldrig blevet støttet af hverken Socialdemokratiets eller fagbevægelsens ledere. Emnet havde været drøftet på en socialdemokratisk kongres året før, men nogen anbefaling af brugsforeningstanken var det ikke blevet til.

Forliget

Konflikten fortsatte, og stemningen blev mere og mere forbitret. I en resolution til arbejdsgiverforeningens forhandlere tilsagde 250 af Thisted Bys handlende og arbejdsgivere deres støtte til en fortsættelse af striden: "Vi håber ikke d'herre må trættes", skrev borgerne i Thisted. Arbejdsgiverforeningen i København kvitterede ved at sende yderligere 10.000 arbejdere på gaden. Hermed havde man udelukket halvdelen af samtlige organiserede arbejdere.

Først 5. september sluttede den store arbejdskonflikt med det berømte Septemberforlig, der skabte systemet med kollektive overenskomster på arbejdsmarkedet. Forliget betød, at arbejdsgavernes hovedorganisation anerkendte fagforeningerne som forhandlingspartnere.

Selv om fagforeningerne altså blev anerkendt i 1899, havde de lokale fag-

dem af" - som dirigenten udtrykte det.

Dialog blev der nu ikke meget af. Derimod var der masser af kritik. To ledende socialdemokrater, pottemager Petersen og former Fritz Knudsen, skældte ud over de handlendes opførsel under konflikten. De truede de tilstedeværende handlende med, at man fra arbejderside ville melde sig ind i Arbejderforeningen i stort tal, hvis de handlende ikke ændrede signaler. Målet var at få Arbejderforeningen til at levere byggematerialer.

Initiativet var på forhånd dømt til fiasko. På dette tidspunkt havde Thisted Arbejderforening ca. 1.000 medlemmer, men kun få af dem var på politisk bølglængde med socialdemokraterne, hævde-

foreninger i Thisted store vanskeligheder med at skaffe medlemmer i tiden derefter. Eksempelvis blev Arbejdsmændenes Fagforening først reorganiseret syv år efter - i 1906.

Kommunale "upolitiske" valg

Interessen for kommunalpolitik er ikke overvældende ved starten af århundredet. Byrådsmøderne er korte og ansporer ikke til større debat i de lokale aviser. Fra tid til anden lyder et suk fra en læserbrevsskribent om det manglende politiske engagement. Thisted Amts Tidende drømmer om en opposition i det byråd, hvor medlemmerne - i følge avisen - sidder tavse og lader nogle få ledere tale:

- Det er da også en kendsgerning, der taler bedre end mange ord, at forhandlingerne i Thisted Byråd er endt i løbet af 5-10 minutter; en knaphed i ord, som vi nok tror, navnlig formanden sætter pris på.

Og formanden - det var den kongeligt udnævnte borgmester H. Clausen.

Der var ellers anledninger nok til at interessere sig for kommunalpolitik, for der var ofte valg til byråd og ligningskommission. Mellem 1882 og 1901 var der 30 kommunale valgbehandlinger.

Det kommunale valgsystem var reguleret efter en lov fra 1860. Byrådet var sammensat af en større og en mindre del. Valgret til den større halvdel havde de, der var valgbare til Folketinget, og som havde boet mindst ét år i kommunen. Valgretten var også betinget af, at man havde betalt skat til kommunen - og ikke havde restancer. Ellers blev man slettet af valglisten. For at kunne deltage i valget af den mindre halvdel skulle man yderligere høre til den femtedel af borgerne, der året før havde betalt mest i direkte skat. Valgmåden var flertalsvalg, således at hver vælger havde lige så mange stemmer, som der skulle vælges repræsentanter.

Interessen for at stemme var størst hos de såkaldt højstbeskattede vælgere, der omkring 1900 bestod af en gruppe på 220. Heraf stemte ca. 75 pct. ved valgene. Kun 50 pct. af de godt 900 såkaldt almindelige vælgere mødte op ved valgurnerne.

Dette valgsystem fungerede indtil 1908, hvorefter byrådet blev valgt samlet, og vælgere blev ligestillet. Fra 1908 kunne kvinder også stemme ved kommunale valg. Det var syv år, før ligestillingen blev gennemført ved valg til Folketinget.

Det til tider heftige engagement i landspolitiske spørgsmål modsvares paradoksalt nok af en generel opfattelse af, at kommunale valg og kommunalpolitik bør være en upolitisk affære. Valgsystemet lagde også op til det. Alle valgbare vælgere var i princippet opstillet. Under valgbehandlingen skulle vælgeren selv føje navnene på stemmesedlen, der rummede et antal tomme felter, der svarede til det antal kandidater, der skulle vælges. Afstemningen var i øvrigt hemmelig.

Valget blev afgjort af personlige stemmer - og det skabte en risiko for, at stemmerne kunne blive spredt på et meget stort antal kandidater, hvorfor valget kunne blive afgjort med meget små tal.

Derfor gjaldt det om at danne grupper.

Emil Bloch, borgmester i Thisted 1907-1911. Da han skulle forlade sit embede i Thisted - for at blive borgmester i Odense - skete det med honnør. Der blev holdt stor afskedsfest på Hotel Aalborg. Det kvindelige medlem af byrådet, lærerinde Marie Preuss, sendte blomster, sagførerne, betjentene og byrådsmedlemmerne takkede for borgmesterens usædvanlige imødekommenhed - og selskabet sluttede festen med, at man til akkompagnement af musik ledsagede Bloch og hans familie til deres bolig. I 1911 var der stadig et skær af gammelt enevælde knyttet til borgmesterembedet. Borgmesteren var udpeget af Kongen, og han var både dommer, politimester og formand for byrådet.

Det er 29. maj, og året er 1906. Der er valgforsamling foran et restaureret rådhus på Store Torv.

Rådhuset har bl. a. fået nye store vinduer.

Hemmeligt valg er indført, men der skal stadig kun vælges én kandidat til Folketinget.

Denne gang opstiller redaktør A. M. Aaberg for Venstre, men han taber til etatsråd Niels Andersen fra Højre.

Til Byrådsmedlem.

Vi Undertegnede tillade os herved at foreslåa vore Medborgere at stemme paa Aalsbruger P. Agerholm, en Mand, som er alle Bølgere bekendt for at være vel stillet til Byrådsmedlem, og i Særdeleshed godt egnet til at udfylde de tvende Pladser i Brolægnings- og Sæstningsudvalget, som trænge til en praktisk Mand som Agerholm; ved sidste Valg var han ogsaa den, der havde de fleste Stemmer (238) efter de Valgte; den almindelige Bølgertasse bør derfor af flere Grunde gjøre deres Pligt, ved at give ham deres Stemmer den 4. Januar.

Flere Bølgere.

Undertegnede tillade sig herved at indbyde til et almindeligt

Prøvevalg

paa Raadhuset i Thisted Dnsdagen den 3die Januar, Eftermiddag Kl. 5, i Anledning af de forestaaende Valg til Byrådet.

Alle kommunale Bølgere indbydes, men isvrigt er Mødet ikke offentligt.

Thisted, den 28de Decbr. 1893.

Wilh. Høstруп. S. S. Møller.
N. P. Worm. C. Carstensen. Kappel.
Jens Larsen. P. L. Westergaard.
M. Nielsen. J. L. Jensen.
J. C. Boesen. Axel Høstруп.
L. Sørensen. P. Mørgaard. Medstf.

Anbefaling og indbydelse til et møde, der "i øvrigt ikke er offentligt".

Det kunne ske gennem de såkaldte prøvevalg, som forskellige klubber og foreninger indbød til på et hotel, i et klublokale eller på selve rådhuset. Ved prøvevalgene sluttede man efter afstemningen med at opstille en kandidatliste, som klubben eller foreningen anbefalede vælgerne at følge. Endog en værtshusholderforening benyttede en stiftende generalforsamling til at holde prøvevalg. Ofte blev listerne trykt og uddelt under selve valget. Det var også tilladt at klæbe en sådan fortrykt liste på stemmesedlen.

Det var først og fremmest byens foreninger, der kæmpede indbyrdes mod hinanden om indflydelse på købstadens ledelse. Handelsstandsforeningen og Håndværkerforeningen førte an. Hensynet til det politiske sindelag kom i anden række, men når det politiske dukkede op i debatten, blev der ikke talt med fløjlstunger. Tonen var hård, hvilket forekommer besynderligt i lyset af, at man ved prøvevalgene gerne opstillede lister, der oftest rummede kandidater med forskellige politiske anskuelser.

Ved byrådsvalget i 1909 blev der opstillet rene partilister for første gang efter den nye valglov af 1908, da også kvinderne - som tidligere nævnt - fik valget. Men valgdeltagelsen blev overraskende lav. Kun 1307 af 1956 stemte. Thisted Amts Tidende havde en forklaring parat: "Den ringere valgdeltagelse hidrørte vistnok for en stor del fra dem, der ikke er rigtig politisk anlagte. Efter den gamle valg måde kunne de så rart gå og plukke ud fra de forskellige lister navnene på dem, de mente burde ind i byrådet. Nu er dette umuliggjort, nu skal der ved afstemningen tages politisk standpunkt", hed det i avisen. Tilsyneladende var det ikke kvindernes fejl, at så få stemte. En iagttagere havde bemærket, at konen som regel fulgtes med manden til valglokalet. Og resultatet udeblev heller ikke. Lærerinde Marie Preuss og Bertha Nielsen blev valgt til byrådet, hvor de begge sad en periode. Der skulle gå mange år, før der igen blev valgt en kvinde. Det skete i 1933 med sygeplejerske Karen Aaberg, som var ene om at repræsentere sit køn frem til 1946, da hun fik selskab af Helga Hove-Nielsen. Derefter var der skiftevis et eller to kvindelige byrådsmedlemmer - og altid et fra Venstre.

Interessen for at stemme ved de kommunale valg bliver efterhånden gennemgående stor. Ved de to byrådsvalg i 1930'erne er stemmeprocenten på 90 og 87. Til gengæld falder engagementet hos vælgerne i 1960'erne, da stemmeprocenten er på 78 og 77.

Kampen om pladserne

Vi skal følge valgene til byrådet i Thisted fra 1909 og frem til 1966, da det sidste valg blev afholdt i den gamle købstadskommune.

Det er først og fremmest stabilitet, der præger mandatfordelingen. I hele perioden står Venstre generelt som det svageste parti i forhold til de to dominerende partier: Socialdemokratiet og Det Konservative Folkeparti (som Højre blev døbt i 1915). Socialdemokratiet vinder langsomt terræn. Efter 1933

Den 450 kilo tunge bronzestatue af Chr. IX blev udført af billedhugger H. Gyde Petersen. Den blev afsløret i 1910 i overværelse af bla kong Frederik VIII og dronning Lovisa. I første omgang blev statuen placeret foran rådhuset. Den blev flyttet til sin nuværende placering ved Store Torvs vestside i forbindelse med torvets regulering i 1936. Da nedrev man Brinkmanns store ejendom, der lå midt på torvet - og efterfølgende planeredes arealet, der hidtil havde skrånet op mod rådhuset.

Den mest sandsynlige forklaring på, at Thisted er så rig på kongestatuer skal søges i det sindelag, der herskede i byen i anden halvdel af forrige århundrede. Det er et faktum, at det royalistiske Højre stod stærkt i Thy. Det bekræfter valgresultaterne. Et direkte vidnesbyrd om den kongelige bevågenhed over for byen kom også til udtryk, da Kongen forærede Plantagen til byen som oftest til lystanlæg. Hvad var mere naturligt for de kongetro indbyggere end at hædre kongemagten med en lund med kongebuster. Sindelaget blev styrket i de politisk urolige provisorieår under Estrup, hvor Venstres kamp mod det kongetro Højre fik højrefolkene til at demonstrere den royalistiske indstilling. Det er i forlængelse af dette, at man skal se opstillingen af kongestatuen på Store Torv i 1910.

Statuen var skabt af billedhugger H. Gyde Petersen og støbt af bronzestøber Laurits Rasmussen, der leverede to forskellige statuer på samme tid af den samme konge til Thisted og Aalborg. Soklen blev leveret af stenhuggerne Brdr. Jensen fra Thisted. Der var dannet en særlig monumentkomité med det ene formål at rejse et mindesmærke for den afdøde kong Chr. IX. Komitéens formand var den kongevalgte borgmester Emil Bloch. Selve afsløringen af statuen blev foretaget med stor festivitas i overværelse af honoratiore fra hele landsdelen - og med deltagelse af kong Frederik VIII og dronning

Lovisa. Ved frokosten sagde Bloch bl. a.: "Da tanken om at rejse en statue for vor afdøde konge kom frem, vakte den almindelig tilslutning i byen og på landet".

Borgmesterens to taler ved indvielsen - den første på Store Torv og den anden ved frokosten - var en lang hyldest fra det royale Thy til kongemagten.

Men idel glæde var det nu ikke, for borgmesteren og amtmand Bache var blevet uvenner i en sag om Thistedes tuberkulosehospital. Så meget uvenner var de blevet, at de ikke ville hilse på hinanden. Situationen var ubehagelig i forbindelse med et kongebesøg. Byrådet stod på borgmesterens side, og da han var formand for monumentkomitéen, holdt han - og byrådet - amtmanden ude fra de officielle festligheder. Men det store problem var, at Bloch i sin dobbeltrolle som komitéformand og borgmester ikke både kunne aflevere og modtage statuen. Derfor havde man bedt provst Madelung fra Sjørring (og ikke amtmanden) om at medvirke ved seancen. Provsten skulle holde tale. Og amtmanden blev sur.

Om den stående konge bemærkede Politikens udsendte: "Det kære Thisted fik ikke råd til hesten!" Den lokale socialdemokratiske presse påpegede, at man ikke var færdig med at betale de 20.000 kr., det sidste kongebesøg havde kostet. Og en del af regningen for det nye besøg endte i 1912 i en retssag med en restauratør.

Valget 1909

Højre

Kunstdrejer C. K. Bunch, avlsbruger Agerholm, buntmager Søndergaard, sagfører Lyhne og grosserer Spangberg

Venstre

Redaktør A. M. Aaberg, trikotagehandler L. Kamp, Marie Preuss

Socialdemokratiet

Bladagent F. Knudsen, Bertha Nielsen, murer Madsen Ejsing

Valget 1913

Højre

Kunstdrejer C. K. Bunch, sagfører R. Lyhne, købmand Prohaska, direktør Hove

Venstre

Redaktør A. M. Aaberg, trikotagehandler L. Kamp

Socialdemokratiet

Arbejdsmand Chr. Iversen, tømrermester Jens Sørensen, murer Th. Madsen

Indre Mission

Malermester Østerbye

Beværterne

Bryggeridirektør Nielsen

Valget 1917

Konservative

Købmand Prohaska, købmand Spangberg, urmager Skaarup

Venstre

Redaktør A. M. Aaberg, trikotagehandler L. Kamp

Socialdemokratiet

Murer Th. Madsen, arbejdsmand Chr. Iversen, murer Aksel Hvid, tømrermester Jens Sørensen

Indre Mission

Malermester Østerbye

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 68,5

Valget i 1921

Konservative

Dommeifaldmægter Bjertre-

Mandatfordeling ved valg til byrådet 1909 - 1970

	Soc. dem.	Venstre	Kons.	Radikale	Upolitiske	I alt
1909	3	3	5	-	-	11
1913	3	2	4	-	2 (IM)	11
1917	4	2	4	-	1 (IM)	11
1921	6	3	5	-	1 (IM)	15
1925	5	3	6	-	1 (IM)	15
1929	6	2	6	-	1 ²⁾	15
1933	6	4	5	-	-	15
1937	7	2	5	1	-	15
1943	7	2	6	-	-	15
1946	7	4	4	-	-	15
1950	7	3	4	-	1 ³⁾²⁾	15
1954	7	4	4	-	-	15
1958	7	3	5	-	-	15
1962	7	3	5	-	-	15
1966	7	3	4	-	1 ³⁾²⁾	15

Indre Mission = (IM). Venstre særliste = ²⁾. Uafhængig = ³⁾. Svend Odgaard = ^{***)}

er det ubestridt byrådets største parti. Til gengæld aftager den konservative dominans i byrådet målt med mandater. Det skete allerede ved valget i 1909. Modsat lykkedes det aldrig Socialdemokratiet alene at opnå et flertal i byrådet.

Ved valget i 1913 kunne Højre (konservative) trods alt alligevel mønstre et flertal i byrådet i kraft af støtte fra malermester Østerbye, der repræsenterede Indre Mission. Det var bl.a. afholdssagen, der fik de missionske kredse til at opstille på en selvstændig liste. Det var også afholdssagen, der bevirkede, at bryggeridirektør Nielsen blev valgt på en særlig beværterliste. De to mødtes med hinanden i Højres byrådsgruppe, som de begge blev medlemmer af. Dermed mønstrede Højres gruppe seks af 11 pladser. Men flertallet kunne ikke bruges til at tage borgmesterposten. Den var på forhånd besat af den kongeligt udnævnte Conradt-Eberlin, sådan som loven foreskrev det. Det skulle ikke vare ved. Snart blev besættelsen af borgmesterposten det vigtigste politiske spørgsmål i kommunalpolitik. I slutningen af byrådsperioden blev Conradt-Eberlin syg, og byrådet konstituerede kunstdrejer C. K. Bunch som borgmester, fordi han havde størst anciennitet.

Ved valget i 1917 gled både kunstdrejeren og bryggeridirektøren ud af byrådet. De Konservative havde nu hverken et flertal eller emnet til posten som konstitueret borgmester.

Det var også kun et spørgsmål om tid, før ordningen med en kongeligt udpeget borgmester ville ophøre. Efter valget blev Venstres redaktør A. M. Aaberg konstitueret borgmester. Nogenlunde samtidigt bad Conradt-Eberlin om sin afsked.

Ved byrådets junimøde i 1917 lå der en skrivelse på bordet fra ministeriet,

der meddelte, at spørgsmålet om valg af ny borgmester i Thisted kunne afgøres på to måder: Enten kunne man - ligesom i Skive - lade vælgerne afgøre spørgsmålet ved et direkte valg, eller man kunne udpege en borgmester blandt byrådets medlemmer. Under alle omstændigheder skulle byrådet indstille en kandidat, som ministeriet derefter ville godkende.

Under mødet foreslår Aaberg, at den nye borgmester skal vælges af borgerne.

Købmand Prohaska mener derimod, at der skal findes en mand uden for byrådet, som alle i byrådet kan samles om at pege på. Flere byrådsmedlemmer tilkendegiver, at de ønsker en upolitisk leder - en borgmester uden stemmeret. Men hvem skal det være?

Den konservative gruppe peger efterfølgende på deres egen kunstdrejer Bunch, der ikke længere er byrådsmedlem. Han har både erfaring og pondus, mener de Konservative. Men da de pludselig tilkendegiver, at en eventuel borgmester Bunch naturligvis også må have ret til at stemme i byrådet, vender stemningen. Det bliver for meget for Venstre og Socialdemokratiet, der ikke kan acceptere, at de Konservative på den måde igen vil få et flertal - i kraft af Bunch som borgmester.

Under debatten viser det sig, at socialdemokraterne og Venstre har snakket sammen før mødet, for socialdemokraten, murer Madsen, kommer til at afsløre, at der vil blive dannet en alliance mellem Venstre, Socialdemokratiet og de Radikale, hvis byrådet beslutter sig for at afholde direkte valg til borgmesterposten.

Da arbejdsmand Chr. Iversen stiller et konkret forslag om at vælge Aaberg til borgmester, stopper debatten. Socialdemokraterne og Venstre bruger deres flertal.

Det var en bitter pille, de Konservative måtte sluge. Og bitterheden lyste ud af tryksværten i Thisted Amtsavis, der rettede et personligt angreb mod Venstre-redaktøren:

- At redaktør Aaberg er i besiddelse af betydelige evner og energi forbunden med personlig elskværdighed, skal vi på ingen måde benægte, men redaktøren har i tidens løb påtaget sig en sådan mængde hverv og bestillinger, at enhver kan sige sig selv, at det må være for meget for en enkelt mand, når de forskellige hverv skal bestrides på en fuldt forsvarlig måde. Når nu hr. Aaberg til sine mange andre hverv vil knytte borgmester-stillingen - og man har længe haft fornemmelsen af, at det var det, han stræbte efter - så tror vi, at flertallet af byens borgere med os vil sige: Det er mere end manden kan magte, kommenterede den konservative redaktørkollega.

At Aaberg efterfølgende tager til genmæle mod konkurrenten, er der ikke noget overraskende i, men hans forsvar af borgmestervalget giver et interessant billede af kommunalpolitikernes arbejdsvilkår i 1917. Aaberg skriver, at han i forvejen har meget at gøre som formand for fattigudvalget:

- Vi har jo ikke her i byen en lønnet fattigforstander til at udføre arbejdet, og dette falder da udelukkende på udvalget, hvad det skriftlige arbejde angår så godt som udelukkende på formanden. Folk ville forbavses, hvis de hørte, hvor mange ekspeditioner, der her daglig er at besørge, og det er forbundet med ikke ringe besvær at have fattigkontor og redaktionskontor sammen.

Redaktør A. M. Aaberg var kommet til Thisted for at markere Venstre over for Højre - og det lykkedes med tiden.

gaard, direktør Eib, lærer Christen Nørgaard, redaktør Ravnemose, købmand Th. Christensen

Venstre

Sagfører Th. Thomsen, redaktør, borgmester A. M. Aaberg, tømrermester Kjellerup

Socialdemokratiet

Arbejdsmand Chr. Iversen, murer Hvid, redaktør Nøthaven-Nielsen, vagtmester Peter Nørgaard, skomager J. B. Hansen, murer Th. Madsen

Indre Mission

Malerimester Østerbye

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 82

Valget i 1925

Konservative

Sagfører S. Bjerregaard, redaktør Ravnemose, stenhuggermester Sanderhoff-Jensen, Chr. Nørgaard, Spleth, isenkrammer Carl Berg

Venstre

Sagfører Th. Thomsen, P. Kjellerup, avlsbruger Fr. Petersen

Socialdemokratiet

J. P. Hansen, Chr. Iversen, P. Nørgaard, Chr. Jørgensen, N. C. Christiansen

Indre Mission

Malerimester Østerbye

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 84

Valget i 1929

Konservative

Sagfører S. Bjerregaard, redaktør Ravnemose, stenhuggermester Sanderhoff-Jensen, isenkrammer Carl Berg, brygger Bredahl, glarmester Johansen

Venstre

Avlsbruger Fr. Petersen, skråddermester Dybdahl Nielsen

Uafhængig Venstre

Direktør Holger Sørensen

Heldigvis får vi jo nu en administrationsbygning, hvortil der i høj grad trænges. Så snart borgmesterkontoret i denne kan tages i brug, agter undertegnede at anmode fattigudvalget om tilladelse til at henlægge ekspeditionen af alle fattigsager til borgmesterkontoret, hvor der til den tid vil være ansat en byrådssekretær, som vil være til stede i hele kontortiden og kan deltage i arbejdet også med fattigsagerne. Med denne forandring vil meget være vundet, forudser den kommende borgmester.

Ved valgkampen i 1921 tales der for første gang om Venstre og Konservative som de borgerlige partier. Men det var først ved valget i 1925, at samarbejde mellem Venstre og Konservative blev betragtet som en politisk naturlig ting. Da redaktør Aaberg kom til Thisted, var det for at markere Venstre over for Højre. Det var midt i provisorieårene. Derfor var Aaberg først og fremmest Venstremand og ikke borgerlig, og kunne et samarbejde med "socialisterne" gøre ham til borgmester - ja, så foretrak han først og fremmest dét.

Socialdemokraterne i byrådet gjorde i 1921 endnu en gang Aaberg til borgmester. Det blev også sidste gang.

I de følgende 50 års kommunalpolitik var der et skarpt udtalt skel mellem socialisterne og de borgerlige. De få forsøg på at bygge bro mellem fløjene blev betragtet som faneflugt af begge parter. Og det blev straffet af vælgerne, som i stigende grad stemte personligt på kandidaterne. Ved valget i 1925 var således 64 pct. af stemmerne afgivet som personlige stemmer. En af top-scorerne var nummer ét på den konservative liste, sagfører Søren Bjerregaard, der uden sværds slag blev Thisted's borgmester i 1925 - og igen i 1929 og 1933.

De konservative er i stand til at holde ro i egne rækker i hele perioden frem til 1970. Da Aaberg var ude af det politiske billede, er der heller ikke tvivl om, at den borgerlige borgmesterkandidat altid skal findes blandt de Konservative, som er det største borgerlige parti.

Ved valget i 1929 er der uro hos Venstre første gang.

Balladen kommer op til overfladen, da resultatet af opstillingen - eller "prøvevalget" - foreligger. Alle de opstillede på nær én nægter at godkende listen som en officiel Venstre-liste. De opstillede kandidater - på nær den ene - mødes privat et par dage efter. Her opstilles en ny liste med de samme navne som tidligere med undtagelse af nr. 2 på listen, disponent Holger Sørensen, som ingen af de øvrige vil opstilles sammen med. Den nye liste bliver herefter Venstres officielle liste til byrådsvalget.

Umiddelbart efter trækker Aaberg sig som formand for vælgerforeningen. Der går rygter om, at der er en særliste på vej. Da fristen for indlevering af kandidatlistes er passeret, er der dukket en venstre-særliste op med den udsmitte Holger Sørensen, der nu kalder sig direktør.

Ingen vil i listeforbund med ham - og spændingen om valgets udfald stiger også, fordi Indre Mission ikke længere stiller op på selvstændig liste.

Både Venstre og de Konservative henvender sig officielt til ledelsen af Indre Mission med opfordringer til, at organisationen udpeger kandidater til de politiske lister. Det er Indre Mission meget interesseret i.

Derimod er der hverken ved dette eller andre valg tale om at opstille en

missionsk kandidat for Socialdemokratiet, der til gengæld ved flere valg agiterer for afholdsfolk blandt deres egne kandidater.

Om selve valgkampen skrev Thisted Amts Tidende:

- Der blev agiteret voldsomt, ikke mindst fra de Konservatives side, og en mængde mennesker var på benene. Over gaderne, der førte til valgstedet, var udspændt valgopråb fra de Konservative. Det så helt storstadsmæssigt ud. Der var næppe nogen socialdemokrat, som ikke havde mutter med. Véd kvinderne ikke selv, hvad kvindernes stemmeret er værd, så véd socialisterne det. Overhovedet er det klart, at hvis de borgerlige partier skal klare sig over for socialisterne, som er undergivet den skarpeste partidisciplin, så er det af yderste vigtighed, at sammenholdet bevares.

Denne udtalelse er det nærmeste, splittelsen i Venstre bliver omtalt i den meget sparsomme offentlige debat op til valget. Balladen ties ihjel i venstrepressen, hvor Holger Sørensen betragtes som ikke eksisterende.

Men vælgerne fandt ham på stemmesedlen.

- Det kom vist bag på de fleste, at Venstres særliste med direktør Holger

Borgmester Chr. Iversen - virkede som en rød klud på det borgerlige Thisted.

Omkring århundredeskiftet blev købmand J. C. Boesen ansat som kæmner af byrådet. Han havde drevet en mindre urtekræmforretning Østergade 7. Naboen var barber og frisørmeester J. Hansen. Butik og baglokale blev nu lavet om til kontorer. Der var en assistent og et bud. Kæmneren var den centrale person i den beskedne administration. Først med redaktør A. M. Aaberg som borgmester ansattes personale til at tage sig af administrationen udover skatteopkrævningen. I 1915 bestod samtlige kommunale funktionærer af en kæmner, to assistenter, et bud, to rodemeistre, en gasværksbestyrer, otte gasværksarbejdere, en vandværksbestyrer, en slagtehusinspektør, en opsynsmand, en renovationsformand, tre rengøringskoner, to renovationsarbejdere, en havnefoged, en havnevægter, en havnearbejder, to politibetjente, en arrestforvarer, fire vægtere, en skolebetjent, en brandinspektør, en skorstensfejer, en økonom (bestyrer af fattighuset), to vej mænd, en elværksbestyrer, en maskinpasser, et elværksbud, en papiropsamler, en landpolitibetjent, en lygtepasser og en havnekasserer.

Socialdemokratiet

Arbejdsmand Chr. Iversen, lærer Marius Jørgensen, pakmester Christiansen, murer Hvid, vagtmester P. Nørgaard, arbejdsmand Ole Jensen

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 86

Valget i 1933

Konservative

Borgmester S. Bjerregaard, redaktør Ravnemose, stenhuggermester Sanderhoff-Jensen, isenkræmmer Carl Berg, skomager M. Overgaard

1. Venstre-liste

Skæddermester Dybdahl Nielsen, Karen Aaberg

2. Venstre-liste

Direktør Holger Sørensen, regnskabsfører Skovsgaard

Socialdemokratiet

Skatterådsformand Chr. Iversen, murer Hvid, lærer Marius Jørgensen, vagtmester P. Nørgaard, murer Johannes Christensen, skorstensfejer Bøchner Poulsen

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 90

Valget i 1937

Konservative

Borgmester S. Bjerregaard, redaktør Kjeld Jensen, stenhuggermester Sanderhoff-Jensen, skomager M. Overgaard, direktør Richard Hove

Venstre

Karen Aaberg, tømrermester O. Gravesen

Socialdemokratiet

Skatterådsformand Chr. Iversen, vagtmester P. Nørgaard, murer A. Hvid, lærer Marius Jørgensen, murer Johannes Christensen, jernbanepakmester K. Jensen, entreprenør Ole Jensen

Radikale

Fabrikant Chr. I. Størborg

Stemmeprocent på 87

Tværpolitisk opstilling i en kolonihave. Fra venstre: Socialdemokraten Chr. Iversen, den konservative Sanderhoff-Jensen og Holger Sørensen, som måtte stille op på en Venstre Særliste, fordi ingen ville være sammen med ham ved valget i 1929.

Sørensen vandt et mandat, skrev Thisted Amts Tidende efter valget, der flyttede et mandat fra de Konservative til Venstre.

Holger Sørensens fraktion var levedygtig i endnu en valgperiode. Ved valget i 1933 fik listen to af de fire mandater, Venstre opnåede

„Han strør om sig med skatteydernes penge ...“

Ved en sammenligning af valgene frem til 1966 kan man se nogle generelle træk.

Valgkampen er kort. De politiske partier offentliggør først deres kandidatlister et par uger før valget.

Byrådsvalgene finder normalt sted mellem første og anden behandling af budgettet.

Valgkampen føres i en partipresse, hvor meningsfæller skriver til meningsfæller. Holder man kun en af de tre lokale aviser, finder man aldrig ud af, hvad "de andre" mener.

De meget få forskydninger i mandatfordelingen er også et udtryk for, at vælgerne er trofaste over for deres parti. De fleste vælgere var også i ringe grad forbrugere af offentlige goder, indtil velfærdsstaten gjorde sin entré i løbet af 1960'erne. Typisk er det prisen på den kommunalt producerede gas og elektricitet, der sammen med skatteprocenten gang på gang bliver det centrale politiske tema.

I tiden frem til Besættelsen spiller organisationernes indflydelse i byrådet stadig en rolle. Indre Mission, afholdsbevægelsen og handels- og håndværkerstanden lader sig repræsentere som organisationer på de politiske lister.

Også 1933-valget er et typisk eksempel på disse tendenser.

1932 var et kriseår. Det kunne tydeligt aflæses af det budgetforslag, der skulle forhandles før valget. Det balancerede med 790.000 kr. Ved førstebehandlingen var der ingen alvorlige stridspunkter mellem de socialdemokratiske og borgerlige byrådsmedlemmer.

- Socialisternes årlige rummel på gas- og elektricitetsforhøjelser var faktisk en strid om kejserens skæg, thi alle var enige om, at der ingen forhøjelse skulle ske, hvis man kunne undgå at forhøje skatten, skrev den borgerlige referent fra byrådsmødet.

Tiden var præget af den store arbejdsløshed. Den betød færre skatteindtægter, og derfor var der blevet nedsat et særligt spareudvalg, som havde fundet frem til, at der kunne spares 19.000 kr. på gasværket og 6.000 kr. på elektricitetsværket. For at skaffe yderligere penge foreslog udvalget, at man undlod nogle af de årlige henlægninger, bl. a. til overdækningen af skolegården. Men spareudvalget stillede også forslag om, at der skulle afsættes 5.000 kr. ekstra til børnebespisningen. Budgetforslaget blev vedtaget med de borgerliges stemmer. Socialdemokraterne undlod at stemme. Anden behandling skulle finde sted efter valget.

Valgkampen - hvis man kan tale om en valgkamp - blev meget kort. Partierne holdt velbesøgte opstillingsmøder. De Konservative mønstrede 180 deltagere ved deres opstillingsmøde ni dage før valget, der i Thisted lå i den sidste af de to uger, hvor der landet over blev afholdt kommunale valg.

I de tre aviser bringes daglige kommentarer til valgene. I de to borgerlige blade er det advarslen mod socialismen, der tager overskrifterne.

I de ganske få læserbreve kridtes den lokale bane op:

- Tænk engang på hvilke beløb socialisterne i de senere år har foreslået at øse ud af kommunekassens forskellige afdelinger og sprede for alle vinde til ingen nytte. Det drejer sig om flere hundrede tusinde kroner. Havde vi haft socialistisk styre i Thisted de sidste otte år, havde vi i dag haft en skatteprocent på 15-20, nu slipper vi dog med ca. 11! - skrev en konservativ vælger.

Dagen før valget rettede Thisted Amtsavis et voldsomt personligt angreb mod socialdemokraternes Chr. Iversen:

- Ødselheden bliver sat i højsædet, hvis socialisterne sejrer i Thisted i morgen, idet socialisternes førstemand er den mest ødsle person med offentlige midler, som vi kender. Han strør om sig med skatteydernes penge, og har folk fagforeningsbog, får de alt, hvad de kræver, enten de vil bestille noget eller ej, om det er værdige eller uværdige er ham ligegyldigt, gennem sine røde briller kan han ikke se fejl hos partifæller, for ham rangerer alimentanter, folk uden arbejdsmod, og fordrukne personer lige med den hæderlige, flittige og nøjsomme arbejder, der spinker og sparer for at få det til at gå rundt.

Onsdag d. 8. Marts 1933.

Hvis Chr. Iversen bliver Borgmester i Thisted!

Ødselheden bliver sat i højsædet,

Hvis Socialisterne sejrer i Thisted i Morgen, idet Socialisternes Førstemand er den mest ødsle Person med offentlige Midler, som vi kender. Han strør om sig med Skatteydernes Penge, og har Folk Fagforeningsbog, faa de alt, hvad de kræver, enten de vil bestille noget eller ej, om det er værdige eller uværdige er ham ligegyldigt, gennem sine røde Briller kan han ikke se Fejl hos Partifæller, for ham rangerer Alimentanter, Folk uden Arbejdsmod, og fordrukne Personer lige med den hæderlige, flittige og nøjsomme Arbejder, der spinker og sparer for at faa det til at gaa rundt.

Det er her vi fra konservative Side ønsker at der skal gøres Forakel; vi vil gerne være med til at hjælpe den, der uden egen Skyld er kommen i Nød, men de, der selv er Skyld i deres Nød, skal læres til at bestille noget og ta at være sparsommelige som andre hæderlige Mennesker.

Vi vil ikke ase ud i Flæng som Socialdemokraterne vil, men vi vil hjælpe værdige trængende, og de Borgere, der har det samme Syn, har uden Hensyn til politiske Synspunkter lovrigt i Morgen (Torsdag) møtte ved

A (Konservativ Folkeparti).

Den konservative tone over for den "socialistiske" trussel var ikke til at tage fejl af. Billede og tekst fra marts 1933.

Valget i 1943

Konservative

Sagfører S. Bjerregaard, redaktør Kjeld Jensen, direktør Aksel Mikkelsen, direktør Arentsen, stenhuggermester Sanderhoff-Jensen, kommunekasserer Erik Andersen

Venstre

Sygeplejerske Karen Aaberg, tømrermester O. Gravesen

Socialdemokratiet

Borgmester Chr. Iversen, læder Marius Jørgensen, vagtmester P. Nørgaard, murermester A. Hvid, gasværksbudd Oscar Andersen, maskinarbejder L. Toftdahl, entreprenør Ole Jensen

Radikale

Ingen valgt

Valget i 1946

Konservative

Borgmester S. Bjerregaard, direktør Aksel Mikkelsen, redaktionssekretær Ravne-mose, slagterdirektør A. D. Arentzen

Venstre

Sparekassedirektør Ravn Klausen, Karen Aaberg, malermester Ove Petersen, kriminalbetjent Alsted Christensen

Socialdemokratiet

Skatterådformand Chr. Iversen, Helga Hove-Nielsen, læder Marius Jørgensen, entreprenør Ole Jensen, maltgører Oscar Madsen, redaktør Clemmen Brungsaard, skolebetjent Anton Mortensen

Retsforbundet, Kommunerne og de Radikale

Ingen valgt

Stemme procent på 83,5

Valget i 1950

Konservative

Direktør Aksel Mikkelsen, slagterdirektør Arentzen, branddirektør Harald Døllens, Bertha Bjerregaard

Valgdeltagelsen blev rekordhøj. 90 pct. af vælgerne stemte. Med over 500 personlige stemmer blev "den ødsle" Chr. Iversen valgets stemmesluger. 1331 stemte socialdemokratisk. Det var det hidtil bedste resultat, partiet havde opnået. Valget flyttede et mandat fra de Konservative til Venstre, og Søren Bjerregaard fortsatte som borgmester.

Venstre-avisens kommentar til valget:

- Der er jo fra socialdemokratisk side blevet agiteret umådeligt, skønt navnene på deres liste ikke frembød ringeste garanti for et sundt økonomisk styre, men derimod snarest det stik modsatte. Et socialdemokratisk styre under de nuværende forhold ville absolut være bleven en ulykke for byen, ikke mindst for selve arbejderbefolkningen, og der er kun grund til at være glad for, at vi også ved dette valg blev forskånet derfor.

Da budgettet blev vedtaget knap to uger senere, hævdede det borgerlige flertal i byrådet skatteprocenten fra 11,8 til 13,2 pct.

Det var jo krisetider.

Pasmeldinger

Ved valget i 1937 tabte Venstre to mandater. Det ene erobrede socialdemokraterne, det andet tilfaldt den radikale margarinefabrikant Chr. J. Støjberg.

Socialdemokraternes fremgang skete på trods af Chr. Iversens pinlige rolle i den såkaldte kæmnersag, der blev talt meget om i 1935. Støjberg var en rigtig radikal, der ikke ville tage stilling til, hvem der skulle vælges til borgmester. Der stod uafgjort syv-syv mellem socialdemokraterne og de borgerlige. Derfor skulle valget af borgmester afgøres ved lodtrækning i en byråds-sal, der var fyldt til bristepunktet af tilhørere 23. marts 1937.

Loddet faldt på Chr. Iversen. Og valget virkede som en rød klud på det borgerlige Thisted, der nu skulle regeres af den "ødsle" arbejdsmand.

Thisted Amtsavis pointerede, at Iversens fortid som offentlig person var et dårligt varsel om, hvordan det nu ville gå:

"Det er jo endnu i frisk minde, hvordan Chr. Iversen røgtede sit hverv som

Karen Aaberg og margarinefabrikant Chr. J. Støjberg. Karen Aaberg var plejedatter af A. M. Aaberg. Hun blev uddannet som sygeplejerske og arbejdede bl. a. på Grøniand. I 1930 vendte hun hjem til Thisted og kom få år efter i byrådet for Venstre, som hun repræsenterede til 1954.

kasserer for hjælpekasen, og det er jo ingen hemmelighed, hvordan han røgter andre hverv som f. eks. skatterådsmedlem".

Straks efter valget rejste Venstres byrådsmedlem Karen Aaberg sig og begærede tilført protokollen, at hun - så længe Chr. Iversen var borgmester - fralagde sig det økonomiske medansvar, der efter kommunaloven hviler på byrådsmedlemmer.

- Det var en skarp form, frk. Aaberg gav denne mistillidserklæring til den nyvalgte borgmester. Men ikke uberettiget, kommenterede amtsavisen.

Karen Aaberg: - Vi har haft en meget sørgelig historie i kæmneraffæren, hvorved Iversen ved svigtende tillid over for hjælpekassens bestyrelse, der havde valgt ham som kasserer, bragte et stort økonomisk ansvar over mit og de øvrige bestyrelsesmedlemmers hoveder. At det ikke blev effektivt, skal vi ikke takke Iversen for.

Den såkaldte kæmneraffære dækkede over et underslæb på små 50.000 kr., som en kommunal embedsmand havde begået. Sagen kom for retten i 1935, hvor Karen Aaberg også tilkendegav, at Chr. Iversen i sin egenskab af kasserer burde have haft overblik over økonomien. Og det havde hverken han eller andre haft.

Da det obligatoriske kommunevalg i 1941 blev udsat på grund af den tyske besættelse, måtte Karen Aaberg og det borgerlige Thisted vente helt frem til 1943, før de igen kunne sætte Søren Bjerregaard på borgmesterstolen.

Nu var margarinefabrikanten rejst fra byen.

Det radikale parti, som Støjberg repræsenterede, gjorde et nyt forsøg på repræsentation - sammen med Kommunisterne og Retsforbundet - ved efterkrigsvalget i 1946. Men uden held. De Radikale fik hverken før eller siden valgt et medlem til byrådet i Thisted Købstad.

Valget i 1946 blev atypisk.

Det var ikke alene et valg mellem borgerligt eller socialdemokratisk styre. Den traditionelle debat om den alt for høje skatteprocent blev for første gang overskygget af interessen for en enkelt sag.

Man ville gerne have et gymnasium i Thisted. Det var alle enige om. Men man var uenige om, hvor det skulle placeres. Denne strid kom til at påvirke udfaldet af byrådsvalget i 1946 - ikke partierne imellem, men inden for de enkelte partier. Både ved opstillingen og ved fordelingen af stemmer inden for listerne. Skolekommissionen og et flertal i byrådet gik ind for at skaffe lokaler til et nyt gymnasium på Østre Skole, der ifølge forslaget skulle nedlægges og eleverne overflyttes til Borgerskolen.

Dette forslag rejste en storm af protester i byen.

Kort før byrådsvalget blev der kraftigt agiteret for at stemme på de kandidater, der var imod nedlæggelsen af Østre Skole - uanset partifarve. Og aktionen virkede. Hidtil var kandidaterne næsten altid blevet valgt i den rækkefølge, som de var opstillet af partierne. Det skete ikke denne gang, hvor tilhængerne af at bevare Østre Skole rykkede frem.

Folkestemningen havde for første gang stukket sit hoved frem og direkte påvirket et kommunalt valg, men uden at påvirke den politiske balance i byrådet. For der var både modstandere og tilhængere af skolenedlæggelsen i alle partier.

Borgmester Søren Bjerregaard (1879-1948) kom i 1907 til Thisted som by- og herredsfuldmegetig. Senere blev han dommerfuldmægtig og selvstændig sagfører. I 1921 kom han i byrådet valgt af de Konservative. Fra 1925 til 1937 var han borgmester, og da Venstre og de Konservative ved valget i 1943 på ny havde flertallet, blev det atter Bjerregaard, der kom til at stå i spidsen for købstaden. Hans søn, Mogens Bjerregaard, blev i 1960'erne Thisted's første erhvervschef. Sammen med den daværende borgmester Aksel Mikkelsen kom han til at præge købstadens og senere storkommunens industrielle udvikling.

Venstre

Avlsbruger Jens Rüs Jensen, malermester Ove Petersen, Karen Aaberg

Socialdemokratiet

Borgmester Iversen, måleraf-læser Oscar Andersen, overlærer Marius Jørgensen, skat-terrådsformand Niels Rüs, entreprenør Ole Jensen, re-daktør Clemmen Brunsgaard, arbejdsmand Poul Borgaard

Uafhængig Borgerliste

Læge Prior Larsen

Stemmeprocent på 84,2

Valget i 1954

Konservative

Direktør Aksel Mikkelsen, branddirektør Harald Dolle-riis, arkitekt J. F. Iversen, manufakturhandler Peter Jensen

Venstre

Direktør Ravn Klausen, malermester Ove Petersen, landsretssagfører Hjerrild Nielsen, Karen Aaberg

Socialdemokratiet

Overlærer Marius Jørgensen, måleraf-læser Oscar Ander-sen, arbejdsmand Poul Bor-gaard, lokomotivfører J. N. Bæk, typograf Kaj Abild-gaard Jacobsen, oplagsleder Søndergaard Larsen, slagter-svend Poul Poulsen

Friliste Uafhængig

Ingen valgt

Radikale

Ingen valgt

Stemmeprocent på 80,4

Valget i 1958

Konservative

Borgmester Aksel Mikkelsen, ekviperingshandler Ejgil Møller, arkitekt J. F. Iver-sen, redaktør H. Hebsgaard, rensertejer V. Stage

Venstre

Inspektør F. C. Frandsen, Sidse Marie Petersen, spare-kassedirektør Ravn Klausen

Socialdemokratiet

Overlærer Marius Jørgensen

Politiske fiduser?

Da borgmester Søren Bjerregaard døde i 1948, troede de fleste, at man ville finde en afløser i den konservative byrådsgruppe. Venstres støtte regnede man med som en selvfølge. Men sådan gik det ikke. To venstremænd, spa-rekassedirektør Ravn Klausen og politibetjent Alsted Christensen, nægtede at stemme på en konservativ borgmesterkandidat, fordi de følte sig snydt ved besættelsen af pladserne i kasse- og regnskabsudvalget. De to venstremænd ville ikke pege på nogen - og derfor blev det den 70-årige Chr. Iversen, der fik en ny periode i borgmesterstolen. Men den ville kun vare kort, spæde de fleste borgerlige, for et egentligt flertal havde han ikke bag sig. Som tak for sidst vragede Venstres vælgere både Ravn Klausen og Alsted Christensen ved det efterfølgende valg i 1950, der intoneredes af en annonce med en opfordring til at deltage i et offentligt møde på Hotel Royal om dannelsen af en upolitisk borgerliste. Annoncen var underskrevet af 25 navn-give personer. Gruppen talte en del funktionærer.

„En radikal fidusliste“ lød det advarende i Thisted Amstavis, der kraftigt manede til samling i den borgerlige lejr mod truslen fra den socialistiske fløj. De socialdemokratiske vælgere skiftede her under den kolde krig samtidig navn til „marxistiske“ vælgere. Nu kunne man se kommunister også i Thisted.

Rygterne i byen fortalte, at initiativet slet og ret var et dårligt forsøg på at få HK's formand, den radikale kontorist Martin Pedersen, valgt, fordi de Ra-dikale næppe kunne få ham valgt på en radikal liste.

- Nu indbydes der til møde om opstilling af en uafhængig byrådsliste - og foruden radikale har man også fået andre, hvis politiske stilling ikke er al-mindelig kendt med som indbydere. Fidusen er helt rigtig. Meningen er, at Martin Pedersen skal være nr. 1 på listen, men selv om dette mislykkes, gør det ikke noget, idet de Radikale da stemmer personligt på ham, og dermed sikrer, at det bliver ham, der bliver valgt, meldte amtsavisens redaktør Kjeld Jensen, der med slet skjult skadefryd rapporterede efter mødet på Hotel Royal, at „Den radikale fidus mislykkedes.“

Men hvad var der sket? Ingen tvivl om, at de fleste af de 160, der deltog i mødet, havde læst advarslen i Thisted Amtavis. Ved mødets start stod to af medindbyderne i annoncen op og erklærede, at de ikke var med længere. Straks blev der fra salen stillet krav om, at de Radikale skulle opstille deres egen liste. Derefter forlod over halvdelen mødet. De tilbageblevne forsøgte efterfølgende at finde en løsning på den pinlige situation.

Reservelæge Sønder følte sig bondefanget og trak sin støtte tilbage.

En anden af indbyderne, fuldmægtig Skaalum, var også bange for, at der var fidus med i spillet, for der var mange radikale mellem indbyderne. Fra salen blev der råbt: „Der var syv“. Det troede Skaalum ikke på og betingede sin fortsatte støtte af, at der ikke blev opstillet radikale på den nye liste.

Sådan blev det!

De standhaftige blev derefter enige om at opstille en uafhængig borgerliste med kun fire navne, nemlig: Læge Prior Larsen, malermester Hyllested, Ka-ren Krogh og endelig lektor Refn, der var ophavsmænd til idéen.

Der var derimod ingen vaklen i geledet, da de Konservative præsenterede deres byråds kandidater på et offentligt møde. Spidskandidaten, direktør Aksel Mikkelsen, der var blevet snydt for borgmesterposten to år tidligere, gjorde rede for de næste fire års politiske opgaver: Udvidelsen af Borgerskolen, overgangen til vekselstrøm, fornyelsen af gasværket og bygningen af en badeanstalt.

- Men skal der blive penge dertil, må der vises sparsommelighed. Det skal være en sparsommelighed uden smålighed, erklærede Aksel Mikkelsen.

Bertha Bjerregaard var en af de nye konservative kandidater. Den 64-årige enke efter borgmester Søren Bjerregaard og datter af kunstdrejer C. K. Bunch talte kvindernes sag:

- Man siger nok, at det er manden, der tjener pengene, og så kan det være os ligegyldigt, hvordan de forvaltes. Det er forkert. Det går ud over os, når skatterne forhøjes sådan, at det føles ud i hver krog af det hjem, som kvinder har at forvalte over. Man siger, at kvinderne ikke forstår at administrere, men hvem er det, som i hjemmet administrerer den største del af mandens indtægt? Det er kvinderne. I de mindre hjem går indtil tre fjerdedele af indtægten gennem hustruens hænder!

Bertha Bjerregaard blev valgt. Og læge Prior Larsen på den uafhængige borgerliste strøg ind i byrådet med rekordhøjt personligt stemmetal. Det gik ud over Venstre, der tabte et mandat.

På lederpladsen i Thisted Amtsavis regnede redaktøren ud, at der var bekvemt borgerligt flertal, når man så på stemmerne. Men med syv borgerlige og syv socialdemokratiske mandater i det nye byråd mindede situationen om valget i 1937. Hvem ville Prior Larsen støtte? Var en borgerliste borgerlig?

Mens man ventede på resultatet af forhandlingerne om borgmesterposten, blev det bekendtgjort, at skatten i Thisted ville stige fra 12,2 til 12,6 pct.

Et par uger efter valget blev spændingen udløst.

Chr. Iversen gjorde det igen!

Ved det konstituerende møde rejste overlærer Marius Jørgensen sig op og anbefalede den nu 72-årige Chr. Iversen:

- Iversen er over sin første ungdom, men han er en overordentlig arbejdskraft. Det har han vist i de 37 år, han har siddet i byrådet.

Det var ikke alle, der delte dette synspunkt. Forud havde Prior Larsen bebudet, at han ville stemme på Iversen, men gjorde han det nu, hvor det kom til stykket? Chr. Iversen, der var fungerende borgmester, spurgte, om det var enstemmigt, at man ville vælge ham? Hvorefter de Konservative krævede afstemning. Den foregik under dødlignende tavshed. Det kunne ligefrem høres, hvor spændte tilhørerne var på, hvad der ville komme ud af afstemningen. Stilheden var ladet med elektricitet, da stemmerne flere gange under optællingen stod med lige mange for Iversen og blanke stemmesedler. Men valgt blev han!

Iversen igen

Først på året i 1954 viste stikprøver, at der ville komme en uventet indtægtsfremgang på 6,25 pct. i Thisted.

Sparekassedirektør Ravn Klausen - ville ikke stemme på en konservativ borgmesterkandidat.

Læge Prior Larsen fik stort personligt stemmetal, men en kort politisk karriere.

målerafleser Oscar Andersen, Elna Bohm, tømrer Henning Borup, arbejdsmand Poul Borgaard, lokomotivfører J. Nissen Bæk, typograf Kaj Abildgaard Jacobsen.

Stemmeprocent på 79,8.

Valget i 1962

Konservative

Borgmester Aksel Mikkelsen, ekviperingshandler Ejgil Møller, tænder Verner Stage, arkitekt Poul Hansen, drejer Knud Nielsen.

Venstre

Slagteridirektør H. Clausen Christensen, tænder Einar Østergaard, Sidsel Marie Petersen.

Socialdemokratiet

Overlærer Marius Jørgensen, arbejdsmand Poul Borgaard, målerafleser Oscar Andersen, lokomotivfører Ib Asmussen, typograf Kaj Abildgaard Jacobsen, overassistent Hans Bylund, glarmester Svend Odgaard.

Stemmeprocent på 78.

Valget i 1966

Konservative

Borgmester Aksel Mikkelsen, ekviperingshandler Ejgil Møller, arkitekt Poul Hansen, bankdirektør Chalmers Rasmussen.

Venstre

Dommer Ester Søndergaard, tænder Ejner Østergaard, Sidsel Marie Petersen.

Socialdemokratiet

Murermeister Knud Aage Stefensen, lokomotivfører Ib Asmussen, arbejdsmand Poul Borgaard, fuldmægtig Hans Bylund, bogtrykker Kaj Abildgaard Jacobsen, fuldmægtig Arne Røgild, typograf Bent Borgaard.

Liste O

Glarmester Svend Odgaard.

Stemmeprocent på 76,8.

De Konservative holdt opstillingsmøde 20. februar. Det blev vedtaget - som sædvanligt - at sætte en repræsentant for Indre Mission som nr. 6 på listen, og til denne plads udpegedes arkitekt Iversen.

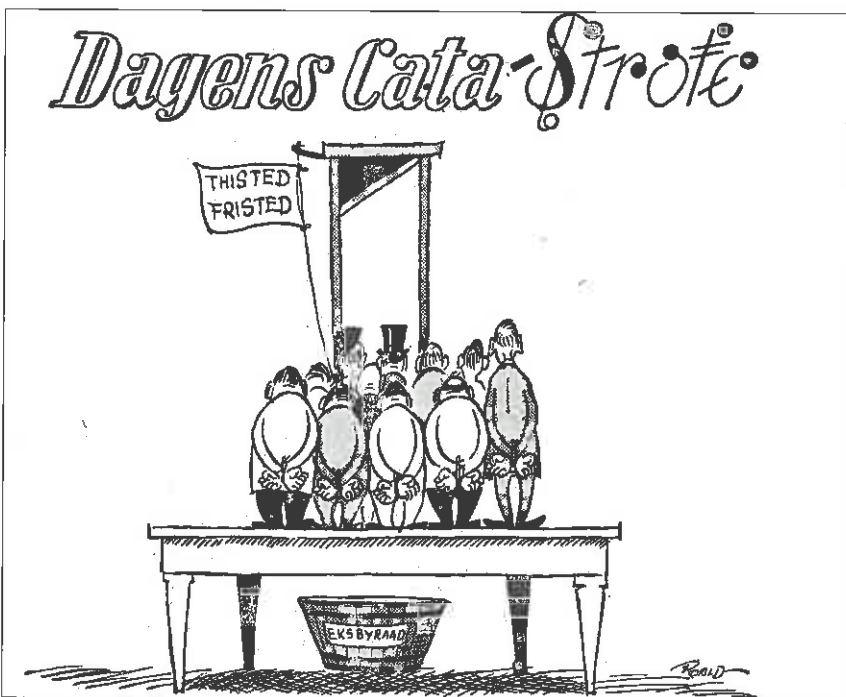
22. februar udløb fristen for indlevering af kandidatlistene. Foruden de sædvanlige fire lister fra de Konservative, Venstre, Socialdemokratiet og de Radikale, var der en femte liste, *Frilisten*, der havde to navne: Borgmester Chr. Iversen og entreprenør Ole Jensen. Amtsavisen spurgte, om det var spøg-fugle, der havde været på spil. Rygterne havde fortalt, at de „to herrer“ var utilfredse med, at deres partifæller havde fundet dem for gamle til igen at komme på partilisten. Chr. Iversen var 75 år og Ole Jensen 72.

- At netop de to er gået sammen på den måde, er ikke uden pikanteri; det er en velkendt ting, at de var alt andet end venner, og det holdt de ikke skjult, skrev amtsavisen.

- Jeg er ikke taburetklæber, forklarer Chr. Iversen, men jeg har fået så mange opfordringer til at lade mig genopstille. Hans kone var ikke sikker på, om hun ville stemme på sin mand. Den afskedsfest, som Socialdemokratiet havde planlagt, blev i mellemtiden aflyst.

De to oprørere fik kun 163 stemmer tilsammen.

Til gengæld fik de Konservatives nye borgmestercandidat, direktør Aksel Mikkelsen, 524 personlige stemmer - det hidtil største personlige stemmetal ved et byrådsvalg i Thisted - og Aksel Mikkelsen tog fat på det første af de i alt 16 år, han var borgmester i Thisted.

"Samtlige partier i Thisted protesterer mod skatteprocenten" var underteksten til denne tegning i *Jyllands Posten* 7.4.1952. Budgettet for 1953 blev en hård nød at knække. Skatteudskrivningen blev forøget med ca. 10 pct., og borgere i byen samlede underskrifter ind på en protestskrivelse, samtidig med at de bad Indenrigsministeriet om at sætte Thisted under administration.

Læge Prior Larsens korte karriere som politiker sluttede. Hans mandat gik tilbage til Venstre.

O for Odgaard

Det politiske styrkeforhold mellem de borgerlige og socialdemokraterne blev ikke forrykket ved de to kommunevalg i 1960'erne. Borgmester Aksel Mikkelsen var blevet rovgænger, der med sikker hånd og bred opbakning i byrådet styrede Thisted frem mod en egentlig industrialiseringsproces.

Marius Jørgensen havde fået pladsen for bordenden i den socialdemokratiske gruppe efter Chr. Iversens exit. Men en ny generation var på vej i Socialdemokratiet med måler aflæser Oscar Andersen og arbejdsmand Poul Borgaard som de to ledende skikkelser. Og det var Borgaard, der skulle afløse Marius Jørgensen, som ikke ville genopstille i 1966.

Det blev der ballade om i den socialdemokratiske gruppe. Det nye medlem, glarmester Svend Odgaard, ville ikke støtte Borgaard. Konflikten var ikke politisk, men personligt begrundet. Odgaard mente ganske enkelt ikke, at Borgaard havde pondus nok til at udfylde posten som Thistedes borgmester. Odgaard meldte sig ud af Socialdemokratiet og fortsatte som løsgænger i byrådet.

- Det var ikke let at markere sig. Byrådsmøderne varede som regel kun nogle få minutter, for Mikkelsen og Marius Jørgensen havde på forhånd besluttet det, der skulle besluttes. Kort før valget i 1966 besluttede jeg at stille alene op på Liste O, erindrer Svend Odgaard.

Tre dage før valget var journalist Jørgen Miltersen som sædvanlig på havnen for at aflæse vandstanden for sine nyhedshungrende læsere. Her kom han i snak med Svend Odgaard om det forestående valg, og det blev åbenbart, at Odgaard ville stemme på Aksel Mikkelsen som borgmester i en ny periode. Den oplysning faldt ikke i god jord i socialdemokratiske kredse, der dagen før valget advarede mod „Odgaards konservative liste“ på bagsiden af løbesedler med en anbefaling af de socialdemokratiske kandidater.

På valgdagen stemte 337 på Liste O, og det var mere end rigeligt til et mandat. Svend Odgaard blev udråbt til „Valgets sejrherre“ - og sejren var vundet på bekostning af de Konservative, der mistede et mandat.

Liste O kunne afgøre, hvem der skulle have borgmesterposten - ligesom Prior Larsens Uafhængige Borgerliste i 1950. Men spændingen var udløst på forhånd. Borgmester Aksel Mikkelsen fortsatte.

Kort efter gjorde Svend Odgaard gældende over for Aksel Mikkelsen, at han var utilfreds med den måde, byrådsmøderne blev ledet på, hvor det - efter hans opfattelse - ikke var muligt at komme til orde. Odgaard truede med at forlade byrådet, og det ville betyde, at valget skulle gå om, for han havde ingen suppleant. Så fik piben en anden lyd!

Svend Odgaard fortsatte endnu en periode som løsgænger frem til 1974. Efterfølgende blev han valgt fem gange til byrådet på den socialdemokratiske liste.

Men det er en helt anden historie, som hører til beretningen om den storkommune, der lå på tegnebrættet i 1960'erne.

"Thisted er en dejlig by, og jeg er stolt over at være dens borgmester ..." erklærede Aksel Mikkelsen (1898-1984) i et avisinterview i slutningen af 1960'erne. "Spil, Edith - spil og vær glad". En dynamisk og livsglad borgmester, der til en sang- og musikelsker, der sammen med hustruen "sang bekymringerne bort". Og det var ikke en floskel til ære for pressen. Han omgav sig i det hele taget nødt med floskler og var kendt - og frygtet - som en effektiv leder af byrådets møder, der ofte blev afviklet på rekordtid. For selv om han angiveligt var glad for at omgås mange mennesker og få lejlighed til at debattere, så skulle man jo ikke blive hængende over ordene. Aksel Mikkelsen "drev" købstaden ligesom det kul- og grovvarefirma P. O. Poulsen på havnen, han blev chef for som 36-årig. Den politiske karriere startede, da han kom ind i byrådet fra nytår 1943 som suppleant for Richard Hove. I 1954 blev han valgt som borgmester og blev på posten, indtil Thisted i 1970 blev storkommune. Det var i den periode, hvor Thistedes erhvervs-mæssige og industrielle udbygning begyndte med Aksel Mikkelsen som en dynamisk igangsætter. Aksel Mikkelsen var også virksom på flere organisatoriske fronter, bl. a. som formand for Thisted Bryghus i 35 år.

Der skulle være orden i sagerne, så derfor blev statens heraldiske ekspert spurgt, om det var i orden, at den nye storkommune benyttede købstadskommunens gamle byvåben Jomfru Maria med barnet. Dette katolske symbol stammer tilbage fra tiden før reformationen, da Thisted fik købstadsprivilegier i 1524.

Storkommunen født ved kejsersnit

Startskuddet til dannelsen af den moderne storkommune lød i 1958, da Folketinget nedsatte en kommission, der skulle komme med et forslag til en ny kommuneinddeling i Danmark

Seks år senere - i 1964 - blev der nedsat et lokalt udvalg i Thisted Amt, som bestod af repræsentanter fra amtsrådet, byrådet og sognekommunerne. Udvalget skulle omsætte tanker om større kommuner til handling i Thy. I første omgang bad man byplanprofessor Peter Bredsdorff om at tilvejebringe et diskussionsgrundlag, som kunne indgå i sognerådernes overvejelser. Det fik man så i 1965 i form af en såkaldt „Skitse til kommunesammenlægning“. Han anbefalede kommuner på mellem 5000 og 6000 indbyggere, men for Thisted anbefalede stærkt, at Thisted-Hanstholm-området blev til én kommune for at undgå en lokal konkurrence.

Dette forarbejde lå færdigt, da Folketinget i 1967 nedsatte Kommunalreformkommissionen, hvis opgave blev at fremsætte et forslag til en ny inddeling af landet i større amter og kommuner. Folketinget gav kommissionen to år til arbejdet.

Først i 1967 tog man for alvor fat på at lodde stemningen for, hvordan Thisted Kommune kunne komme til at se ud. Det blev til en lang møderække med deltagelse af amtmanden og repræsentanter fra Thisted Byråd og de forskellige sognekommuner.

I oktober blev forestillingen om en sammensmeltning af Thisted og Hanstholm endegyldigt manet i jorden, da man delte Vandet Sogn. Klitmøller til Hanstholm. Ø. og V. Vandet til Thisted.

Tilsted og Thisted Landsogn blev ikke spurgt, for disse nabokommuner var omfattet af lovens tvangsbestemmelser og skulle automatisk slutes sammen med Thisted i 1970.

Klar til det store opsving

Større enheder, rationalisering, stordrift og udvikling var blot nogle af nøgleordene, der flød hen over avisernes spalter i debatten om kommunernes fremtid.

Amtets førstemand, Fl. Martensen-Larsen, var nok den, der tydeligst gav udtryk for tidsånden. Han sagde, „at det klogeste, der fra egnens side kan gøres for at være med til at yde en indsats under det stærke økonomiske opsving, vi oplever i disse år, og samtidig få del i de stadigt større goder, som opnås takket været en stærk stigning i realindkomsterne, er utvivlsomt at bygge samfundet ud i større enheder, så man i så vidt omfang som gørligt kan stå beredt til at modtage de erhvervsmæssige fremskridt, der er indtruffet eller er på vej“.

Det var amtmandens opfattelse, at Thisted Amt var ved at komme ind i det store industrielle opsving, eftersom „talrige store og små virksomheder kommer hertil“, som han udtrykte det. Sådan lød forventningerne i 1967.

Fremskridtstroen skulle omsættes til handling, og moderne administration var at skabe større veje og byggemodne masser af grunde. Entreprenørmaskinerne skulle i gang. Man skulle være parat.

Men rundt omkring Thisted By kneb det lidt med troen på storkommunens velsignelser.

Det var man godt klar over i Thisted Byråd og på borgmesterkontoret, hvor Aksel Mikkelsen bedyrede, at Thisted næsten ingen udvidelsesmuligheder havde længere. Der bliver jo ikke tale om „indlemmelse“ af de små kommuner, men om „sammenlægning“ med de små kommuner, sagde Thisted's borgmester. Han ville gerne presse på for at få kommunalreformen gennemført så hurtigt som muligt. „Hvor mange skoler er der f.eks. ikke blevet bygget for blot få år efter at blive nedlagt til fordel for centralskoler?“, spurgte Aksel Mikkelsen med tydelig adresse til kollegerne ude i sognerådernes formandsstole.

Døren holdes åben

Sommeren 1968 så Thisted-borgmesteren i avisen, at sognerådsmedlemmer fra Skjoldborg „havde udtalt sig for Thisted“, som det hed, og han loddede stemningen i de omkringliggende kommuner til, at man skulle indbyde Skinnerup, Sennels, Vandet og Hillerslev-Kaastrup sogneråd til forhandlinger. Man vidste alligevel ikke helt med Hillerslev-Kaastrup, men de blev da inviteret til møde på Hotel Royal 18. juli.

Nu havde man travlt. Kommunalreformkommissionens sekretariat havde bebudet, at man ville dukke op i Thisted sidst i juli, og det krævede, at man havde noget at fortælle.

Men ikke alle var lige begejstrede for det nye, der skulle komme. Landboerne og byboerne stod over for hinanden. Thisted Amt lavede en fortrolig rundspørge til sognerådene. Stemningen var mest for, at alting skulle forblive, som det altid havde været.

Ved vandtårnet i Thisted Landsogn kunne man skue ud over fjorden. Men blikket var oftest vendt mod fordelene ved en sammenslutning med Thisted Købstad. Foto: Stender, 1911.

Sognerådsformanden i Hunstrup, Georg Langkjer, ville ikke have Thisted lagt ind under Hunstrup. Og som EF- og EU-modstander ønskede han heller ikke Europa lagt ind under Danmark ... (Foto: Tage Jensen).

I Hunstrup havde man meddelt, at man ikke ønskede „Thisted lagt under Hunstrup“. Nors ville helst være sig selv. Hundborg mente, at tiden ikke var inde. Hannæs kunne ikke se fordelene ved en sammenlægning. I Skjoldborg var meningerne delte. Nørhaa Sogn ville helst bare have en sammenlægning med Snedsted og Harring-Stagstrup - og det var man i Snedsted ikke uenig i.

Sådan var de enslydende svar fra næsten alle sognerådene.

Thisted Byråd valgte fortsat bare „at holde døren åben“.

Sådan var stemningen, da ekspeditionssekretær Lustrup og sekretær Hegner fra Kommunalreformkommissionen holdt møde med Thistedes ledelse 26. juli.

Uformelt stak Lustrup under mødet et kort over til borgmester Mikkelsen med en skitse, der viste en kommune afgrænset af Vang-Tvorup, Vandet, Skinnerup, Hillerslev-Kaastrup og Sennels som nordligste - og Nørhaa, Sønderhaa-Hørsted og Harring-Stagstrup som de sydligste kommuner. Borgmesteren bemærkede, at Thisted ikke ville være uforstående over for en sådan plan.

Forhandlingerne om en storkommune med Thisted som lokomotiv fortsatte. I oktober 1968 havde 12 omegnskommuner trods alt sagt ja til at gå sammen med Thisted By i én kommune. Det var Vang-Tvorup, Vandet, Skinnerup, Tilsted, Thisted Landsogn, Skjoldborg-Kallerup, Harring-Stagstrup, Sønderhaa-Hørsted, Hillerslev-Kaastrup, Hundborg-Jannerup, Østerild og Sennels.

Sjerring-Thorsted var fortsat afventende, og meningerne var delte. Nors-Tved og Snedsted ønskede at fortsætte som små selvstændige kommuner.

I Hunstrup viste en beboerafstemning, at 13 gik ind for et samarbejde med Thisted straks, mens 26 ville se tiden an. I sognerådet stemte formanden Georg Langkjer - som den eneste - imod sammenlægning med Thisted. Så var dén sag afgjort, for man turde ikke stå alene uden Østerild, der „ville til Thisted“. I oktober 1968 havde altså 13 sognekommuner erklæret sig villige til at indgå i en kommende storkommune.

Da man 25. februar 1969 underskrev den formelle overenskomst om dannelsen af storkommunen, var Snedsted-Nørhaa stadig ikke en del af det store fællesskab. Men dette spørgsmål løste Kommunalreformkommissionen senere på året, da den i sit endelige forslag til en kommuneinddeling opgav tanken om at oprette en Midtthy-kommune omkring Snedsted. Dermed blev Snedsted indlemmet i Thisted Storkommune.

Det blev ved snakken om at sammenlægge Hanstholm med Thisted. Kun få kommuner i Nordthy nærede et ønske om at være med til at danne en storkommune med den nye havn i Hanstholm som centrum. Da det kom til stykket, foretrak de fleste sognekommuner alligevel at slutte sig sammen med Thisted.

Den nye kommune blev i areal landets største. Skønt en del gamle sognerådsfolk ikke flød over af begejstring, blev den alligevel født i et skær af optimisme og gode forhåbninger til fremtiden.

Når det nu ikke kunne være anderledes, gjaldt det om at få det bedste ud af situationen!

Fra skattely til skattely

I Thisted Landsogn blev kommunesammenlægningen hilst med begejstring af en del ældre borgere, der nu så en gammel drøm blive til virkelighed.

Allerede i 1923 blev et forslag om at indlemme landsognet under købstaden sat på dagsordenen af stadsdyrlæge Müller og Haveselskabet "Winthersmølle". Men modstanden fra landsognets befolkning var dengang for stor, og der blev ingen bjørn ud af dét skind. Sagen dukkede op igen i 1938.

En del beboere fra de bymæssigt bebyggede områder i landsognet indkaldte til møde på Afholdshotellet. Bag initiativet stod bogholder Lindorff Larsen i Torp. Det viste sig, at det ikke var ganske problemfrit at sammenslutte Thisted Landsogn med Thisted Købstad. Sognet, der delvist lå som forstæder til Thisted By, bestod af områderne Dragsbæk, Tingstrup, Fårtoft, Torp og kvarteret ved Winthersmøllevej samt amtsgården i Skovgade. Her boede i alt 956 mennesker, hvoraf ca. halvdelen var skatteydere. Af disse boede igen halvdelen i bymæssig bebyggelse.

Fårtoft lå isoleret som et lille landområde med en skole, der i 1938 næsten ingen børn havde. Problemet med Fårtoft kunne løses med en sammenslutning med Sennels, blev det foreslået.

Der blev arbejdet med sagen gennem mange måneder, og endelig sendte typograf P. Kjær, bogholder Lindorff Larsen og tarmrenser A. Christensen som repræsentanter for et udvalg af grundejere sagen til Indenrigsministeriet.

Argumenterne for forslaget var mangfoldige. Man følte sig mest knyttet til byen, hvor de fleste havde deres erhverv. En indlemmelse af landsognet ville betyde, at købstaden kunne udvide mod vest, hvor de fleste helst ville bo. Derudover fandt forslagsstillerne det urimeligt, at indbyggerne i landsognet skulle betale mere for gassen og betale for undervisning og bøger på Thisted Realskole. Også prisen for strøm var højere ude på landet. Ved at blive borgere i købstaden blev der desuden mulighed for medlemsskab af Thisted Sygekasse.

Men sognerådet var imod. Dets medlemmer hævdede, at det var de 50 parcellister, der ejede jord i landsognets havekolonier, der stod bag ønsket. Ikke de fastboende.

Så kom Besættelsen, og sagen lå stille indtil efteråret 1941, da borgmester Chr. Iversen anbefalede forslaget om indlemmelse til byrådet. For ham var det afgørende, at der blev truffet en afgørelse lige nu, hvor Thisted arbejdede for at opføre et gymnasium. Hvis det lykkedes, ville det kræve en

Beboerne i Thisted Landsogn ville gerne have del i den billige gas fra Thisted Gasværk. Foto: Ellen og Carl Jørgensen, 1933.

total ændring af skolesystemet og anskaffelse af nye bygninger, og så ville det være rart at vide, om landsognets børn skulle regnes med. Den socialdemokratiske Iversen blev modsagt af den konservative Bjerregaard:

- En stor del af underskriverne er grundejere, der bor inde i byen, og som kan regne med ved en indlemmelse at kunne opnå en forhøjet salgspris for deres parceller. En del af ansøgerne er jo sikkert også folk, som jo netop søgte uden for byen til "skattely", men nu da skattelovene er ændrede, og det ikke længere er nogen fordel, ønsker de sig tilbage til byen igen. En del af ansøgerne er aldersrentenydere, som gerne ønsker at komme til Thisted, da de derved opnår en højere understøttelse.

Andre medlemmer af byrådet hævdede, at det ville blive for dyrt at overtage f.eks. store udgifter til kloakering. Derfor blev sagen om indlemmelse sendt i udvalg - indtil den fandt sin endelige afgørelse i 1970.

Amtsbyen Thisted

Med enevælden blev de gamle kongelige lensmænd afløst af amtmænd, der skulle fungere som statens øverste repræsentant i de enkelte landsdele. Det senere Thisted Amt bestod i perioden fra 1660 til 1793 af Dueholm Amt på Mors og Ørum og Vestervig amter i Thy.

I 1793 blev disse tre amter slået sammen til Thisted Amt, og i næsten et halvt århundrede stod den legendariske amtmænd Gerhard Faye i spidsen for det amt, som han mere end nogen anden udviklede i perioden frem mod enevældens afskaffelse. Faye var amtmænd i Thisted fra 1805 til 1842. Både som person og kongelig embedsmand medvirkede han til at give Thisted status som et administrativt midtpunkt i landsdelen. Næsten samtidig med, at Faye forlod sit embede, trådte det nye Thisted Amtsråd sammen for første gang. Det var i 1841. Medlemmerne var folkevalgte, men helt frem til 1970 blev amtsrådet ledet af en kongeligt valgt amtmænd.

Fra starten blev et flertal af amtsrådet valgt af og blandt de største jordbesiddere og blandt de højstbeskattede. Dette udemokratiske system blev gradvist fjernet og forsvandt helt i 1916, da den såkaldt privilegerede valgret blev afskaffet. Selv om man fik en demokratisk valg måde, fandt valgene dog stadig sted gennem valg af valg mænd, altså indirekte valg.

I årenes løb lød i Folketinget adskillige røster om, at amtmændenes indflydelse i rådene skulle begrænses, således at amtmændene ikke havde stemmeret, men dette synspunkt fandt ikke et flertal. Først i 1933 gennemførtes loven om lige og almindelig valgret til amtsrådene.

Amtsrådenes opgave var fra første færd at føre tilsyn med sognekommunerne, skolevæsenet, fattigvæsenet, vejene og sygehusene. Disse opgaver løste amtet helt frem til 1970, men de nye amter, der blev skabt gennem den store kommunalreform, fik et såkaldt "tilsynsråd", der fortsatte det amtslige tilsyn med den kommunale administration. Traditionen fra enevældens dage blev holdt i hævd ...

Amtsrådet for de privilegerede

Tidligere århundreders amtmænd tilhørte ofte adelen og havde militære titler.

Amtmand Carl Otto Bache t.h. og senere skoleinspektør Anders Larsen holder passiar på Store Torv. Bache var amtmænd i Thisted indtil 1918.

I sidste halvdel af 1800-tallet, da forfatningskampen mellem det demokratiske Venstre og det kongetro Højre blev udkæmpet, var amtmanden for nogen et symbol på stabiliteten i monarkiet.

Da Thisted Amts Tidende begyndte sin virksomhed i Thisted i 1882, ville redaktør Aaberg referere et amtsrådsmøde og begav sig til mødesalen, hvor amtmand Iver Unsgaard modtog ham med et bistert: „Hvem er De, og hvad vil De?“

Offentlighed var noget, man først skulle til at vænne sig til!

Amtmanden residerede naturligvis i Thisted i den gule, pælignende amtsgård i Skovgade. Amtsgårdens sidste officielle lejer blev amtmand Fl. Martensen-Larsen, der fik sin udnævnelse samtidig med, at Folketinget vedtog anlæggelsen af Hanstholm Havn.

Ugebladet Femina bragte et portræt af den glade familie:

- Administrationen har anbragt en af sine dygtigste, unge folk på denne post, skrev bladet og fortsatte:

- Posten som amtmand i Thisted er i dag mere betydningsfuld end nogen sinde før. Betydningsfuld fordi Hanstholm Havn medfører, at amtet fra at være et lidt forsømt u-land kommer med som en vigtig partner i det indenrigske. Denne udvikling og alt, hvad den medfører, stiller store krav til sin mand. Den kræver et vågent øje og et åbent sind for de nye tiders muligheder, og det er ingen hemmelighed i amtet, at man med stor glæde har set Martensen-Larsen rykke ind i amtsgården i Thisted med sin charmerende frue, der er cand. jur. og har arbejdet 24 år i landsskatteretten, og tre spillevende piger, der *skaber* solskin overalt, selv når den værste vesterhavsgus ruller ind over landet. Amtmanden på sin side lægger heller ikke skjul på, at det er en helt vidunderlig egn af landet at være kommet til. Hele familien føler sig som modtaget med åbne arme af befolkningen.

- Jeg er meget glad for den forståelse, jeg har mødt heroppe. Det er en meget hyggelig og venlig befolkning, med et lunt og roligt sindelag. Vi føler os virkelig godt tilpas her, erklærer amtmanden.

Amtmandsembederne blev besat med kongeligt udnævnte embedsmænd. Siden 1793 har Thisted Amt haft 15 i dette århundrede er det:

Johan Fr. Simony (1900-1909)
Carl Otto Bache (1909-1919)
Henrik Lehmann (1919-1926)
Kr. Haugen Johansen (1926-1935)
A. Helper (1935-1938)
H. Egedorf (1938-1961)
Fl. Martensen-Larsen (1961-70)

Henrik Lehmann, amtmand i Thisted 1919-26.

Kr. Haugen-Johansen, amtmand i Thisted 1926-35 - derefter stiftamtmand i København.

Revolutionsstemning

Mens amtmandsfamilien sad i tjenesteboligen i Skovgade, lagde den store Kommunalreformkommission planer for amtets fremtid. 4. juli 1968 fremlagde embedsmændene et forslag til en ny amtsinddeling i Danmark: Thisted Amt var helt slettet! Nyheden blev mødt med en regn af protester.

Embedsmændenes mål var at skabe nye og større amtskommuner, der var økonomisk bæredygtige. Blandt alle landets amter havde Thisted Amt den dårligste indkomstudvikling og det højeste beskatningsniveau. Det var baggrunden for Kommunalreformkommissionens forslag om at nedlægge amtet.

Men i Skyum var der revolutionsstemning. På den thylandske højskole med det amerikanske navn New Experimental College samledes et halvt hundrede thyboer i protest. Jens Kirk fra Brund, Aage Rosendal Nielsen fra New York, Jens Sunesen fra Hillerslev og mange andre besluttede at gå på

Med sorg og beskæmmelse læste jeg, som refereret i dette blad, kommunalreformkommissionens forhåndsbetænkning om udstykning af Thisted Amt.

Dette må ikke ske!

Derfor vil jeg sammen med alle andre interesserede kæmpe for at bevare en selvstændig nordenfjords administration og folkeliv. Derom indbyder jeg enhver til møde på New Experimental College i Skyum søndag den 14. ds. kl. 15.00.

Aage Rosenberg Nielsen.

Gruppen af modstandere med forstander Aage Rosenda! Nielsen i spidsen indrykkede annoncer i dagbladene. Og det er Rosenda!, selv om der står "Rosenberg" i annoncen!

Amtsgården i Skovgade blev bygget som amtmandsbolig. Indtil kommunesammenlægningen i 1970 lå den i landsognet.

barrikaderne og møde Kommunalreformkommissionen med demonstration og protestunderskrifter, når kommissionen kom til Thisted 5. september.

De satte annoncer i avisen.

- Vi tror, det er en udbredt opfattelse blandt almindelige jævne mennesker her nordenfjords, at hele den måde, amtsstrukturdebatten er lagt an og ført på, er et typisk udslag af det omsiggribende embedsmandsvælde, hed det i en annonce.

Og i august sad 350 sognerådsmedlemmer forsamlet til Sognerådsforeningens årsmøde. Indenrigsminister Poul Sørensen

var til stede, og debatten kom hurtigt til at dreje sig om, hvordan amtet skulle se ud. Jens Sunesen, der var formand for foreningen, gav udtryk for sin harme over forslaget om at nedlægge amtet, men han måtte alligevel trække en protestresolution tilbage. Kun 73 stemte for, mens 24 stemte imod. Den svage meningstilkendegivelse var tegn på, at man hverken vidste ud eller ind.

Blandt medlemmerne af byrådet i Thisted var der fuldstændig enighed om, at Thisted Amt skulle bevares, men skulle der finde en sammenlægning sted, så måtte det blive med Viborg Amt, erklærede man enstemmigt.

VKR-indenrigsministeren tog fra Sognerådsforeningens årsmøde til Folketinget, hvor han i oktober samme år fremlagde et forslag om, at Thisted og Ringkøbing amter skulle sammenlægges. Det var ikke just dét, som et flertal i Thisted Amtsråd på daværende tidspunkt var gået ind for. Kun tvunget af omstændighederne havde man givet sit tilsagn til, at Thisted Amt kunne sammenlægges med Viborg Amt. Men da indenrigsministerens forslag

blev lagt på bordet, blev også dét accepteret af amtsrådet, fordi man først og fremmest glædede sig over, at Thisted Amt forblev samlet både i det ene og det andet forslag. Det var dét, der vejede tungest.

Et spørgsmål om matematik

Så dukkede endelig departementschef Zeuthen op i spidsen for Kommunalreformkommissionen til det længe bebudede møde på Hotel Hanstholm. Lokale politikere skulle i audiens. Man var på rundtur for at høre synspunkter - ikke for at træffe beslutninger, blev det understreget!

- Jeg ved, at der i amtet har været

en bred offentlig debat om amtets fremtid, og jeg ved også på forhånd, at man fra mange sider vil pege på amtets fortsatte selvstændighed som et primært ønske. Men Thisted Amt hører jo til de små, og hvis der skal gennemføres en ikke uvæsentlig reduktion af amternes antal, som det ser ud til, kommer man ikke uden om, at Thisted Amt er i farezonen. Det er et spørgsmål om simpel matematik, sagde formanden for Kommunalreformkommissionen.

I den fortsatte debat mødte regeringens forslag stadig voldsom lokal modstand. Indenrigsminister Poul Sørensen kom med et nyt udspil i januar 1969. Det gik ud på at blande Thisted-Viborg og Ringkøbing amter til ét stort amt, der kunne virke som en modpol til det østjyske område. Også dette forslag kunne Thisted Amtsråd støtte.

6. februar blev beslutningen om amtets fremtid endelig truffet på et møde mellem ledende ministre og formændene for regeringspartierne folketingsgrupper og partiernes kommunale ordførere. Det blev en sammenlægning af Thisted og Viborg amter.

Og da barnet var født, skulle det også døbes. Folketingsmedlem P. E. Erikson, der var formand for det fællesudvalg, som skulle gennemføre sammenlægningen, mente, at den nye amtskommune sikkert kom til at hedde "Thisted-Viborg Amt". Men et dobbeltnavn var ikke helt sandsynligt. "Limfjordsamtet" var også blandt forslagene. Thistedes borgmester Aksel Mikkelsen så, hvad vej vinden blæste, og foreslog, at det nye amt blev døbt "Nordvest-amtet". Thisted Amt kom det jo næppe til at hedde.

Men det blev altså Viborg Amt.

Dannelsen af den nye store amtskommune og den nye Thisted Storkommune mødte skepsis - og til tider direkte modstand - i Thy. Det var angsten for 60'ernes levende centraliseringsspøgelse, der kom til udtryk i protestskrivelser og læserbreve. Alting blev stadig større, og udviklingen frem mod større enheder var tilsyneladende ikke til at komme udenom. Samtidig med protesterne tilpassede man sig dog de nye tider. Men det var dog med et suk, at man accepterede at blive en del af Viborg Amt.

Udviklingen fra enevældens første forsøg på at skabe en centraladministration i 1660 nåede et foreløbigt højdepunkt med kommunalreformen i 1970.

Sognerådene forsvandt. De små amter forsvandt. Begge dele havde en naturlig rod århundreder tilbage. Bønder rykkede nu som borgere ind på købstadens læderpolstrede byrådsstole. Skellet mellem land og by blev en del af en ny kommunalpolitisk virkelighed.

De nye storkommuner havde fra starten ingen naturlig rod i en folkelig og kulturel virkelighed. Den skulle først skabes. Det var ikke alene gjort med en underskrift på et sammenlægningsdokument.

Vagtskifte i amtmændseembedet. Hans Egedorf (t.v.) afløses af den nye amtmænd Fl. Martensen-Larsen 5. april 1961.

Kjeld Jensen var redaktør af Thisted Amtsavis 1934-1955 og dermed i den mest bevægede tid i den konservative avis' historie: Den tyske besættelse af Danmark 1940-1945. Helt i pagt med avisens nationale grundlag udsprang den illegale inspiration i væsentlig grad fra personkredsens omkring avisen. Og som avis drejede det sig både om, hvad der kom til at stå, hvad der ikke måtte stå - og hvad der skulle stå i spalterne. "Hvordan det end gik, måtte der ikke være noget at skamme sig over bagefter", som Kjeld Jensen har udtrykt det. Og hvad der ikke måtte siges, skulle helst kunne læses mellem linjerne. Redaktionen satte handling bag det frie ord, der blev undertrykt, og kom til at fungere som en central for det illegale arbejde. Kjeld Jensen har sammen med redaktionssekretær Holger Hebsgaard gjort en indsats, der medvirker til at rette lidt op på det ikke altid gode ry, Thy fik i disse år. Kjeld Jensen havde været journalist ved avisen siden 1912, redaktionssekretær fra 1919 og medredaktør fra 1927. Han trak sig som nævnt tilbage i 1955 og i en langt senere lokal avishistorie kunne man læse, at "han stadig er i positiv erindring hos mange i Thisted"

Kampen om læserne

Slagsmålet mellem hr. Møllers kat og hr. Andersens hund har læseren allerede - i et af de første kapitler i denne bog - stiftet bekendtskab med.

Men det er nu ikke begyndelsen på historien om dagspressen i Thisted, selv om de begge - katten og hunden - må tælles med blandt pionererne.

Her skal vi tilbage til 1824, da Den Nord-Cimbriske Tilskuer begyndte at udkomme. Det var forløberen for den konservative Thisted Amtsavis. Redaktøren og udgiveren var den norskfødte Johan Grøn Lund, der med avisen kom til at præge den lille købstad. I et halvt år i 1874 havde amtsavisen konkurrence af Dagbladet Thy, som kaptajn Jagd, Egebaksande, stod bag - det var ham med udtørringen af Sjørring Sø. Bladet ville angiveligt „tilvejebringe et af partierne fuldstændig uafhængigt organ for de anskuelser, ønsker og interesser, der rører sig i denne egns befolkning“. Men det var lettere skrevet end gjort i kampen mod den politiske polarisering og „partilidenskabene“. Lidt længere levetid fik en erklæret konservativ avis Thisted Amts Dagblad, der udkom 1900-1903 i skarp konkurrence med byens gamle højreblad.

Og det var her, bemeldte kat og hund ifølge overleveringen aktivt deltog i det lokalpolitiske spil. Eller hvad det nu var, der var på færde, som førte til starten af Thisted Amts Dagblad. Hunden tilhørte tømmerhandler og konsul N. C. Andersen og katten redaktør S. H. Møller på amtsavisen, hvor overfaldet - og det var ganske vist - skulle have fundet sted. Mere officielt var det som nævnt noget med tømmerkvalitet „Prima Thisted“, der ikke stemte overens med byens selvagtelse. Den nye avis var i øvrigt en for sin tid frisk og moderne avis, og når den alligevel gik ned, var det som følge af den splid, der omkring århundredeskiftet tog Højres kræfter, samt den konservatisme, der ligger dybt i de fleste avislæsere og dybest i konservative. Og af to konservative aviser måtte konservative kernelæsere i Thy foretrække den ældste - som det hedder i eftermælet.

I nøjagtig ni måneder i 1915 udkom et radikalt dagblad i Thisted - med Thy og Mors som område - men dets stiftere havde det vanheld at møde Første Verdenskrigs udbrud kun en måned efter, at det første nummer var udkommet. Og krigen vendte de flestes interesse bort fra de indenrigspolitiske stridigheder. Alle priser steg mod skyerne - det kunne et nystartet blad ikke bære.

Thisted Amtsavis levede indtil 1. april 1960, og Venstre-avisen Thisted Amts Tidende beklagede i en „nekrolog“, at „det gamle ansete Thisted-blad måtte bukke under i kampen for tilværelsen“. At bladet kom til at dele skæbne med en lang række mindre aviser landet over var kun en ringe trøst. Især konservative og radikale aviser bukkede under i den hårde konkurrence. Siden skulle turen komme til de socialdemokratiske provinsblade. Radio - og fra 1950'erne fjernsyn - og de store bladhusers konkurrence havde i efterkrigsårene ført til et endog drastisk fald i antallet af selvstændige aviser landet over - man talte ligefrem om „bladdøden“. Borte var de dage, da næsten hver by nærmest som en naturlov havde fire daglige aviser repræsenterende hvert sit politiske parti.

Alene i perioden 1947 til 1962 reduceredes antallet fra 105 til 66.

„Trods den store faglige dygtighed, der er udfoldet ikke mindst af det gamle blads to sidste redaktører, Kjeld Jensen og Holger Hebsgaard, er det ikke lykkedes at opretholde det 136-årige blad, hvilket mange og deriblandt også nærværende blad deltager i beklagelsen af“, skrev Thisted Amts Tidende om amtsavisen. Venstre-avisen var nu alene på skansen sammen med Socialdemokraten, der blev trykt i Silkeborg og hed Aften-Posten. Den havde

endnu en halv snes år tilbage og skulle komme til at skifte trykkesteder og hedde først Amts-Bladet og siden Aktuelt. Den socialdemokratiske avis nøjedes med at citere fra amtsavisens sidste nummer under overskriften: „Da Thisted Amtsavis i går udåndede“. Det var her, en bitter redaktør Holger Hebsgaard skrev: „Et offer for bladdøden, javel, men bag denne triste kendsgerning i den landsdel, der vel er stærkere konservativ end de fleste andre steder, står tilbage den kendsgerning, at mange af dem, der naturligt skulle slutte op om det blad, som talte deres politik, deres idéer, har svigtet. Det er først og fremmest disse mange mennesker, man i dag kan takke for, at avisen går ind“.

Første nummer af et socialdemokratisk blad, der dækkede Thisted, Viborg, Skive og Nykøbing, bar datoen søndag 16. marts 1902. Indtil videre var der ikke noget bladkontor i Thisted. Det ophørte med at udkomme ved slutningen af 1903. Først 2. januar 1909 blev Thisted Socialdemokrat stiftet efter beslutning i november året før. Det var også i 1909, socialdemokraterne opstillede for første gang i Thisted-kredsen. I det første nummer af partiavisen var der referat fra et møde, hvoraf det fremgik, at der havde været hårde kampe for at nå frem til „et socialdemokratisk blad for Thy“. I starten blev avisen trykt udenbys, men senere delvis i Thisted. Socialdemokra-

Thisted Amts Tidendes sætteri 1913. Personer f.v.: Nr. 3 Peter Ubbesen, nr. 7 faktor Julius Ludvigsen, nr. 9. Vilhelm Pedersen, nr. 10 (stående ved væggen) Aage Pedersen.

Thisted Amtsavis havde redaktion og trykkeri på det daværende Grydetorv. Bygningerne blev revet ned for at give plads til et bankbyggeri. I dag fører vejen hen til Thistedes rådhus.

Clemmen Brunsgaard (1892 - 1973) - her sammen med bogtrykker Kaj Abildgaard Jacobsen t.h. - blev medarbejder på Thisted Socialdemokrat i 1920 og kom til at sætte sig dybe spor som bladmand og borger i byen. Fra 1924 til 1954 var han redaktør og fortsatte som løst knyttet medarbejder. De politiske meningsudvekslinger var ikke hans sag, men få var som han inde i den lokale historie. Hans historiske og litterære interesser gjorde ham skattet i vide kredse. Han var en åbenlyst taler, fortæller og oplæser, og han skrev flere bøger og pjecer ud over sine avisartikler. Hans årbogsblade fra Besættelsen er et værdifuldt historisk dokument. Og netop i besættelsesårene kom Brunsgaard til at skrive pressehistorie. Hele landets opmærksomhed blev rettet mod Thisted-redaktøren, da han i sin avis angreb de danske nazister. De havde forsøgt at infiltrere i fagforeningerne som "muldvarpe" (Brunsgaards udtryk). Der var rekordtilstrømning i retten, da en tysk inspireret dom blev afsagt. Clemmen Brunsgaard blev idømt 20 årsbøder à 25 kr., subsidiært 20 års fængsel. De æresformændene beskyldninger blev kendt ubeføjede. Efter krigen fik han en uanskyldning fra Justitsministeriet og bøder tilbagebetalt. Men ikke nok med det. Dommeren i sagen syntes også, han burde forklare sig over for Thisted-redaktøren: "Jeg forsøgte dengang at ramme i underkanten af, hvad der kunne forventes at ville passere, uden at der skete mere ..."

ten blev i eftertiden først og fremmest identisk med Clemmen Brunsgaard, der i 1920 var blevet ansat som medarbejder. Og det var ikke kun avisen og den socialdemokratiske bevægelse, han kom til at præge. Det var købstadens liv på flere fronter. Fra 1924 til 1954 var han bladets redaktør, og efter den tid fortsatte han som løst knyttet medarbejder og fri skribent - især på det lokalhistoriske område. Hans efterfølger, Egon Bertelsen, gav den gamle redaktør dette skudsmål ved avslukningen i 1971: „I min periode - 17 år - fik bladet navne som Aften-Posten, Amts-Bladet og Aktuelt, men som tiden gik, steg Thisted Socialdemokrat frem af historien som en estimeret avis, formet af en mand, som fagbevægelsen, Socialdemokratiet og jeg står i taknemmelighedsgæld til“.

Med Messerschmidt og fantasi

Filminstruktøren Jørgen Vestergaard, Sennels, har en fortid som medarbejder ved den socialdemokratiske avis i Thisted:

- I sommeren 1956 begyndte jeg at hjælpe Egon Bertelsen, der var redaktør på Aften-Posten i Thisted. Jeg kom undertiden på hans kontor på Møllevvej og hjalp med at sende lokalt stof til hovedredaktionen i Silkeborg inde i det lille larmende telex-rum. Bertelsen havde set mine artikler i skolebladet Uglegylp, og han mente, jeg havde journalistisk talent. Jeg havde gået i 1.g og var meget træt af gymnasiet, og nu var der en chance for at blive journalistelev, men mine forældre mente ikke, man kunne klare sig i livet uden eksamen, og jeg besluttede i løbet af sommeren at følge dem og „tage realen med“.

Inden skolen begyndte igen, fik jeg en måneds fast arbejde på Aften-Posten. Bertelsen manglede hjælp, og ydermere skulle han vikariere for sin kollega på Nykøbing-redaktionen. Jeg tog med glæde mod hans tilbud og sprang hovedkulds ud i dagbladsreporterens hektiske liv.

Thisted Social Demokrats redaktion i Vestergade 31. Senere blev adressen Møllevej 4.

Vi startede fra Thisted tidligt om morgenen i Bertelsens lille kabinescooter, en rød Messerschmidt, kendt over hele Thy, og hentede på vejen breve og morgenaviser i boksen på posthuset. Så var der et par timer til at sakse fra aviser, tilrette lokale notitser fra meddelere på liniebetaling og sende stoffet af sted på telex inden deadline sidst på formiddagen, hvorpå man kunne gå i gang med at skrive på lidt længere ting eller gå ud i det travle, pulserende liv og aflægge besøg hos ordens- og kriminalpolitiet.

Hen på eftermiddagen returnerede vi til Thisted, hvor der var nogle timers arbejde med forberedelse af morgendagens avis assisteret af Brunsgaard, den pensionerede redaktør, der altid sad i kontoret ud til gaden og skrev og snakkede med lokale partispidser og annoncører. Bertelsen foretrak det lidt skumle kontor ud til gården, hvor han kunne holde lavere profil. Hvis der var emner på dagsordenen, der ikke vedkom den forhenværende redaktør, blev døren lukket til forgemakket, eller mødet blev midlertidigt afbrudt og kort efter genoptaget på Basses Kro lidt længere nede i Vestergade.

Egon Bertelsen var som ung kommet i lære på Socialdemokraten, ikke som journalist men som typograf. Da han var velbegavet, fantasifuld og havde sans for ord, havde han efter krigen taget springet fra sættekassen til skrivemaskinen. Efter en periode som lokalredaktør i Ringkøbing var han vendt hjem til barndomsbyen og kæmpede heroisk for sit job og sin gamle avis, der år for år mistede læsere i takt med arbejderklassens stigende borgerliggørelse.

Mange unge mennesker lærte i en årrække nogle af journalistikkens grundbegreber på dette lille kontor, og adskillige havnede i gode stillinger ved københavnske dagblade. Det var Bertelsens problem, at eleven kun arbejdede i en kortere periode i Thisted, da A-pressens elever cirkulerede mellem hovedredaktion og lokalredaktioner, men mange unge nød godt af hans kærlige pleje.

Bertelsen havde et medfødt pædagogisk talent og lærte fra sig, uden at man følte, man blev rettet. Elevens fejl og misforståelser var altid ubetydelige bagateller, men det unge menneskes nyhedssans og sproglige sikkerhed blev

Redaktør Egon Bertelsen - tog springet fra typografens sættekasse til journalistens skrivemaskine.

fremhævet som udtryk for et sjældent talent. Hvis man kom fra Thisted Gymnasium, hvor Janteloven hærgede, sugede man til sig som en tørstig plante, når den gamle gartner på Møllevej vandede sine unge spirer.

Hans eneste fejl som læremester var måske, at han ikke en gang imellem stillede krav. Var man ikke i besiddelse af en vis skepsis, kunne man måske i en ung alder udvikle tendens til storhedsvanvid. Dog var der i hine tider så mange måder, man blev dukket på, at man altid vil være dybt taknemmelig for den bertelsenske mentalhygiejniske behandling. „Trød ikke de små violer ned“, stod der med usynlig skrift over døren ind til redaktionslokalet.

Nogle vil måske hævde, at Bertelsens fantasi til tider spillede ham et puds, eller at han kunne være tilbøjelig til at smøre for tykt på. Men denne kritik overser, at han arbejdede i en højere sags tjeneste. Jeg har en klar erindring om en reportagetur, hvor jeg journalistisk opdagede en arbejdsteknik, som jeg først flere år senere lærte, at engelske dokumentarister kalder for „creative treatment of reality“.

Vi var en forårsdag i 1957 taget til det halvt forladte fiskerleje Vangsaa. Det lille samfund derude tæt ved Vesterhavet var sidst i 50'erne noget af det mest tilbagestående i Thy. Der var endnu ikke ført elektricitet ud, vejene var ikke asfalterede, og arbejdsløsheden var rekordhøj. Vi talte med strandfogeden og vognmanden, der fik sine biler ødelagt af vejenes skarpe skærver. Vi talte med hjemmegående koner og skovarbejdere, der knoklede for at tjene en lille dagløn. Og vi talte med en lille flok foran missionshuset, og Bertelsen udvalgte de mest forsømte. Jeg skulle fotografere til artiklen, men først blev ungerne bedt om at smide skoene eller gummistøvlerne. De gloede lidt, men lystrede. „Sådan plejer det at være“, sagde Bertelsen. „Herude render børnene barfodet om det meste af året. Med de dårlige veje har forældrene slet ikke råd til at købe skotøj“.

Artiklen blev krydret med spændende historier om varsler og strandinger, men det bærende var den sociale indignation, og den fik ikke for lidt med store overskrifter og små børneansigter.

Det var i de små landkommuners tid, og artiklen blev nok nærlæst af sognerådet, men den kæmpende journalistik satte ingen sociale reformer i gang. Derimod blev redaktøren bedt om at komme ud til et møde i Vangsaa, ikke med sognerådsformanden eller kassereren, men med de folk som var beskrevet og fotograferet.

De var slet ikke tilfredse, og forældrene til alle de barfodede unger var nærmest rasende over det ondsindede rygte, som den socialdemokratiske redaktør havde udspremt, at man ikke tog sig af børnenes fodbeklædning. Sindige og fornuftige mennesker hidsede sig voldsomt op og truede med at smide den lille røde kabinescooter i havet, hvis ikke der blev indrykket dementi.

Historien fik vel på en eller anden måde en fredelig udgang, og Egon Bertelsen kørte i flere år efter stadigvæk rundt på de thylandske veje i sit lille trehjulede køretøj, indtil tiderne og journalistlønningerne bedrede sig, så han

fik råd til en rigtig bil. Og elektriciteten blev da omsider indført i Vangsaa, og der kom asfalt på skærverne. Men det må fastholdes med megen vægt, at reportagens lette overdrivelser ikke havde nogen ondsindet mening. Formålet var etisk uangribeligt. Så gør det vel ikke så meget, at virkeligheden behandles med lidt skabende fantasi!

Så vidt Jørgen Vestergaards erindringer fra den journalistiske fortid i Thisted.

I Jernbanegade

I 1933 døde en mand, der gennem et langt liv havde haft stor politisk betydning i Thy, og i høj grad havde sat sit mærke på egnen. Hans navn var A. M. Aaberg, redaktør af Thisted Amts Tidende næsten siden starten i 1882, hvor avisen blev grundlagt af Venstres „fører“ Chr. Berg. Det første år hed redaktøren Fr. Dinesen, men derefter var Aaberg Venstres politiske bannerfører. Avisen var en vigtig del af den politiske kamp mod Estrup og hans konservative styre, hvis lokale talerør var amtsavisen. Talløse var de møder, Aaberg gennem årene havde talt ved. „Endnu højt oppe i sin alderdom bevarede han sin ilterhed, men også sin ildhu og sin troskab mod alt, hvad der var Venstres“, som han blev husket af thyboer, der havde oplevet ham i aktion. Myreflittig havde han slidt for at arbejde sit blad op, havde set Venstre vinde frem på førstepladsen i læserkredsen og „i den by, hvor man til at begynde knapt ville tåle ham, var han blevet borgmester“. Han var 80 år, da han døde, og han ledede sit blad til den sidste dag. Hans efterfølger som redaktør blev avisens mangeårige redaktionssekretær, J. J. Lustrup. Mens Aaberg altid havde set det politiske stof som hovedsagen, så var Lustrup stærkt indstillet på, at lokalstoffet måtte plejes. Han var ved Thisted Amtsavis' lukning i 1960 indforstået med den overlevendes ansvar og forpligtelser som næsten eneste avis på egnen - der var dog fortsat en socialdemokratisk aflægger i byen - og det samme gjaldt hans efterfølger, Chr. P. Fogtmann, som trådte til 1. oktober 1962.

I et tilbageblik i 1990'erne i Historisk Årbog har Chr. P. Fogtmann fortalt om overvejelserne i begyndelsen af 1960'erne i forbindelse med amtsavisens lukning. Han fik straks efter ankomsten til Thisted en del at gøre med de Konservative, som var mange i tal og styrke i indflydelse: „Nogle af dem var lidt bitre over at have mistet den konservative avis, og der blev sagt, at „det var Tidende, der slog amtsavisen ihjel“. Nu fik jeg forelagt krav om, at de Konservative hver dag fik stillet en bestemt plads, f. eks. en kvart side, til rådighed i Thisted Amts Tidende - og jeg sagde nej med den begrundelse, at en sådan plads var ensbetydende med en gratis annonce, som vi ikke havde råd til at give, og som ville være uden megen værdi for de Konservative. Det ville være mere værd for dem, når jeg tilsagde de Konservative loyal betjening ud fra min erkendelse af, at Thisted Amts Tidende skulle arbejde for alle thyboer uden hensyn til parti. Jeg vil regne jeres foreninger for lige så vigtige som f. eks. landboforeningerne. Hvis jeg skriver noget imod de Konservative, vil det ske i spidsartiklerne og aldrig i referaterne“.

Chr. P. Fogtmann tilføjer, at hans holdning blev godtaget, og at han tog

Chr. P. Fogtmann blev redaktør på Thisted Amts Tidende 1. oktober 1962. Han er sønderjyde og uddannet på angloledet Dannevirke i Haderslev. Siden var han journalist på Silkeborg Avis og Holbæk Amtstidende, redaktionssekretær på Østsjællands Folkeblad, landbrugsmedarbejder på Vestres Pressebureau, lokalredaktør på Kjellerup Avis og fra 1958 til 1962 medredaktør på Silkeborg Avis. Det var Fogtmanns klare sigte, at avisen skulle være en liberal avis for alle trykboer. Men avisen skulle fortsat være politisk i den forstand, at den objektivt orienterede om politik, men markerede en liberal holdning i de daglige lederartikler. Da Fogtmann trådte tilbage i 1985, skrev han: "Utallige gange er jeg skældt ud. Næsten lige så ofte fik jeg anerkendelse. Det er vilkårene for redaktøren på en liberal avis med holdning". Foruden det daglige arbejde på avisen har Fogtmann været meget aktivt med i organisationsarbejde i presseverdenen og formand for turistforeningen i Thisted.

samme stilling, da den socialdemokratiske avis nogle år senere også måtte give op: „Her var den politiske mistillid til Venstre-redaktøren nok mere udtalt, men via journalister, som socialdemokraterne havde mere tillid til end til mig, kom et samarbejde alligevel i stand, og stadig færre socialdemokrater vægrede sig ved at bruge det liberale blad som talerør“.

„Politisk mistillid“ vil mange nok mene er en mild omskrivning af den opfattelse, de havde af Thisted Amts Tidende i dé år. Chr. P. Fogtmann var en stor skribent, som selv en venstreorienteret dansklærer kunne finde på at anerkende. Men mange læsere havde svært ved at genkende deres virkelighed og dagligdag i de lederartikler, der kom fra Jernbanegade. Andre nærrede på den anden side stor respekt for de politiske budskaber og den viden og indsigt, de vidnede om ud fra en udpræget borgerlig og liberalistisk synsvinkel. Men at det ikke kun var socialdemokraterne, der havde det svært med redaktørens politiske udredninger og kategoriseringer i Thisted i begyndelsen af 1970'erne, det viste en affære, der skabte et vist røre i andedammen, og som endte med en politisag med efterfølgende rettergang for nogle af de implicerede. Nu var det de unge i Thisted, der kom til at stå for skud fra bladhuset i Jernbanegade, hvor avisen var blevet til Thisted Dagblad efter kommunalreformen i 1970. Eller rettere de unge, der ifølge redaktøren ville nyde og ikke yde. Det er „besættelsen“ af først amtets ejendom i Skovgade og dernæst Toldboden ved havnen, vi nu skriver om. Det blev starten på en længere offentlig debat, der langt senere skulle føre til etablering af et ungdoms- og medborgerhus i Thisted. Det handlede „besættelsen“ også om. „The Times They Are A-Changin“ - som en af de unges idoler, Bob Dylan, sang. Det var andre toner, som disse unge kunne genkende. Nye tider var ved at komme til Thisted. Og de unge gav Venstre-redaktøren svar på hans tiltale. Men nu er vi allerede inde i det nye bind af købstadshistorien. Med andre ord: *Fortsættelse følger!*

Besat af tyskere

Onde år, gode penge og alsang

Der har været ildevarslenende avistelegrammer fra nær og fjern. Men provins-idyllen i Thisted er stadig intakt - mandag 8. april 1940. Sådan da. Dagen før dét, der senere skal komme til at gå over i historien som Besættelsen. Og altid skrives med stort i mere end bogstavelig forstand. Foråret lader vente på sig *det* forår. Isen vil ikke slippe vandet. Som om naturen ved, hvad der er i gære, og at det gælder om at beskytte sig. På Hotel Aalborg er der liv og glade dage, harmonikamusik og høj latter. Thisted Byråd holder møde i anledning af „den foreliggende situation“. Forskellige „forholdsregler“ drøftes. Bekendtgørelse fra politiet. Der skal mørklægges. Det er alligevel så som så med idyllen. I Royal-Teatret spilles en fransk film. „Natten før slaget“. Som om biografdirektøren har haft en tanke. Det står altså sammen at læse i den lokale avis ... og mens *det* bliver læst tirsdag eftermiddag 9. april, drøner de tyske soldater gennem Thisted på deres motorcykler. Børnene fra Vestre Skole opdager dem i Vestergade og ser dem dreje om ad Frederiksgade. De første motoriserede tropper er nået Thy lidt over middag, og ved 14-tiden holder de deres indtog i Thisted. En ung mor oplever, at hendes søn bliver taget op af en tysk soldat og får chokolade. Og mange år senere min-des et pensioneret postbud på Dragsbækvej: „Jeg skulle møde på posthuset

Så gode venner er de vist - tyske og danskere. Det går jo også godt - så længe det gør det.

Krig og besættelse. Men på Store Torv er der fred og ingen fare på færde. Solen skinner og er foreløbig alene om at kaste skygge.

kl. 14, og jeg mødte altid 10 minutter før. Mens jeg lå og sov til middag, kom de første motorcykler kørende forbi. Der var en snebanke uden for huset, og det gav et bump, hver gang en motorcykel kørte over den".

Andre - *de er børn* - skal komme til at huske lugten af læder og sved, og at de er vildt imponeret, når tyskerne tager sidespejlet på bilen eller motorcyklen i brug ved den sene eftermiddags-barbering. Ordnung muss sein - trods alt.

Men de husker ikke at have set nogen stå på fortovet og „heile“ - som det senere hedder sig. For når man er barn, ser det ud, som om de voksne rækker den højre hånd i vejret for at hilse på en meget høj mand, der måske kan sidde i den bageste af de mange biler og motorcykler denne kolde tirsdag i begyndelsen af april 1940. Måske blot vinke til nogen. Derfor gør disse voksne sig pludselig større, end de er. Måske er det sådan.

Thisted blev karakteriseret som landets mest udprægede værnemagerby. Der bliver svindlet som aldrig før. To udsagn fra „vidner“ tæt på begivenhederne og nedfældet i henholdsvis 1945 og 1947. Fra en kaptajn i den underjordiske danske hær, der i 1944 er kommet til Thy for at danne militærgrupper i kontakt med den civile modstandsbevægelse og sætte system i modtagelsen af britiske våbennedkastninger. Og fra en lokal journalist, aktiv i modstandsbevægelsen. Det er ikke en myte, at det går livligt for sig i Thisted i de dage, og omstillingen fra besættelses- til fredstid har ikke været uden omkostninger. Og det er ikke *kun* penge, det handler om. Især i de sidste år går det stærkt. Thistedes indbyggertal fordobles som følge af de mange tusinde arbejdere fra hele landet, der strømmer til Thy for at deltage i det tyske fæstningsarbejde ved vestkysten.

Senere forskning har „afsløret“, at der før 1944 kun er få tilfælde af dansk-tyske gnidninger. Og det er værtshusslagsmål - om piger. Det er i 1944 og 1945, de første reelle modsætninger kan dokumenteres. Det fører til en folkestrejke, og en modstandsbevægelse begynder at vokse frem. Men der er fortsat „et vist samvirke“ mellem besættelsesmagten og kredse og foreninger i byen. Ingen ved jo - helt sikkert - hvordan det hele vil ende. Så det gælder om at gardere sig. Og at skaffe mad på bordet. Helst hver dag. Lidt ekstra er vel heller ikke at foragte.

Afstandens besættelse

Men hvordan kan de fem år ellers opleves på afstand? Her skal vi helt frem til 1997, til et læserbrev i Thisted Dagblad. Det er en kvinde i Skanderborg, der skriver, og anledningen er en radioudsendelse, hvor journalisten og forfatteren Jan Stage har fortalt om *sin* oplevelse af barndommens Thisted. Gerda Juul-Lassen boede i Thisted 1925-45 og kan ikke acceptere Jan Stages udtalelse i radioen om, at Thisted under Besættelsen var en tyskervenlig by: "Der var tyskervenlige folk i byen, men han skal ikke klandre hele byen for at være det, for det er forkert. Mange arbejdede for tyskerne, men der var jo ikke meget andet at få, derfor kan man jo ikke sige, at de var venligt-sindede over for herrefolket. Jeg synes, Jan Stages udtalelse er meget uartig og meget nedsættende for byen, hvilket jeg finder er en skamplet, som den absolut ikke fortjener. Mon ikke der endnu er nogen i Thisted, der erindrer alsangen i Skoven søndag eftermiddag, hvor også Thisted Folkekor og Mandskor medvirkede? Folk stod som sild i en tønde, der var rigtig mange hver gang. Det var jo en form for demonstration".

Den såkaldte forhandlingspolitik bliver efter 9. april 1940 anerkendt som den eneste tænkelige, og befolkningen søger styrke i faren i nationalfølelse og danskhed. Man leder tilbage i landets historie for at finde værdier, der kan hjælpe gennem de tunge tider. Talrige bøger med nationale emner udkommer. Og denne trang til fællesskab er så stor, at den bl.a. finder - som det hedder - "et ejendommeligt udtryk" i alsangen.

Således også i Thisted.

I de første år af Besættelsen afholdes over hele landet "sangsammenkomster" i sportsanlæg og parker, hvor deltagerne - og de er mange - i de gamle

Det lille danske naziparti DNSAP får ikke den store tilslutning i Thy. Målt efter medlemstal er Thisted Amt bortset fra Bornholm det mindst nazificerede i hele landet. Samtlige indmeldelser udgør kun 0,30 pct. af hele befolkningen, hvilket er under en trediedel af landsgennemsnittet. De lokale nazister oprettede en afdeling af nazipartiet i 1934 ved et lukket møde på Afholdshotellet i Thisted (den nuværende beboelsesejendom Rosengården) i overværelse af 15 indbudte. En af mødets initiativtagere er manufakturhandler Arne Smith, der bliver partiets første medlem i amtet. Tilslutningen til partiet er størst omkring 1937-38, hvorefter det falder støt. Ved valget i 1943 ligger medlems-tallet i hele "Thy-syssel" (som nazisterne benævner området) på 154. Tilslutningen ved valget er tilsvarende beskedent.

Danmark - og ikke mindst Thy - var et paradis at komme til som tysk soldat. De vidste jo - oftest af egen erfaring - hvordan en slagmark tog sig ud længere nede i Europa.

Thisted er ikke nævnt med ét ord i Majnar S. Nielsens romaner. Men der står Thisted mellem mange af linjerne - ikke mindst i "Rent mel i posen". Det er lystig læsning om en lille købstad ved en fjord og en besættelsesmagt, hvis støvletramp giver genlyd i de smalle gader, så selv bagerens kringler ikke forbliver uberrørt. Nye kunder er kommet til landet. Og de elsker den danske flødeskumslagkage.

sen historien om købstaden set gennem en ung mands vågne og nysgerrige øjne.

Købstaden blomstrer.

Flere tusinde tyske soldater er stationeret her, og arbejdere og lykkejægere strømmer til i massevis, lokket af lettjente penge hos værnemagten. Den danske stat betaler gildet! De mest foretagsomme af byens handlende mangedobler deres omsætning, den lokale dampmølle går i døgn drift, om aftenen er der trængsel i værtshusene. Værterne tænker på udvidelser og modernisering og ansætter måske en pianist eller en harmonikaspiller. Og i biografen må der nu bestilles billet flere dage forud. Intet er mere, som det var. Direktøren engagerer en mand til at vise folk på plads og får syet en uniform til ham, så han ligner en cirkustjener på en prik.

Men der var engang, det var før:

"Folk kunne stå stille og lytte til kirkeklokkerne. Sommerdage hændte det, at en skarv satte sig på kirketårnets vejrhane, og den kunne blive siddende så længe, at folk nede i gaderne snakkede om det og syntes, at det var underligt. Men den sad vel bare og hvilede sig og kunne da samtidig nyde synet af den lille kønne købstad og også holde øje med fjorden, hvor den fangede sin føde".

Nu er der krig i verden. Der bliver vendt op og ned på det hele: "Men om sommeren hændte det stadig, at en skarv satte sig på kirketårnets vejrhane,

fædrelandssange finder bekræftelse i deres tro på Danmark, føler sig grebet af sammenhold og gennem valg af sange får lejlighed til at føle sig som deltagere i en demonstration. Senere afløses alsangen af algangen. Med knap så stor succes. Det kræver ligesom også lidt mere.

Thisted-redaktøren Clemmen Brunsgaard, der skrev dagbog under hele Besættelsen, noterer 11. juni 1941: "Det blev i år ligesom i fjor forbudt at afholde genforeningsfester, og det kan vel ventes, at alsangstævnerne bliver forbudt, idet de vistnok opfattes som en slags danske demonstrationer, der er lidet ønskede fra tysk side".

"Nu er der krig i verden"

Majnar S. Nielsen er thybo, og han kommer i de første krigsår fra landet til Thisted, hvor han har fået læreplads som bager. Og han erindrer ikke tiden helt på samme måde, sådan som det fremgår af de to bøger, han skriver i 1980'erne, hvor handlingen - gaderne og personerne - er hentet fra Thisted. Selv om det ikke er Thisted, der optræder direkte på bøgernes sider. Det er købstaden, hvor der er mange tyske soldater i gaderne: "De gik hjemmевante og rette i ryggen. Deres støvletramp gav genlyd i de smalle gader".

Hvor *Bagerens søn* først og fremmest er en roman om en nordjysk landsby i 1930'erne og en købstad i de første krigsår, så er efterfølgeren med den tvetydige titel *Rent mel i posen*

Dragsbæk var i mange år et yndet badested for thistedboerne. Det satte tyskerne en effektiv stopper for med deres omfattende anlægsarbejder. Betalt af den danske statskasse.

og nu kunne den se en masse rødmalede barakker i byens søndre udkant, ude ved Thøgers Bakke. Her havde tyskerne deres hovedkvarter, og i hver barak hang der et stort portræt af der Führer“.

Så er der det med pengene. Med 500 kr.-sedlerne, der bliver den rene dagligdag. Før krigen havde en 500 kr.-seddel været en sjældenhed, ja, der kunne gå år imellem, at man så én: ”I visse kredse regnede man slet ikke 500 kr.-sedler. Man gik med dem løse i lommen, brugte dem som drikkepenge, hvis nogen hjalp en frakken på, smed sig om med dem. Ja, der blev sagt, at entreprenør Andersen, som havde bygget sig en stor villa på Valmuevej, hængte et bundt af dem ud på toilettet, når han havde selskab. Så kunne gæsterne ikke alene se, at han var uhyre rig, de kunne også se, at han var en spøgefugl. Men det var nu alligevel en skammelig måde at behandle sine penge på. Han kunne komme til at mangle de penge en dag, sagde folk. Nogle håbede det“.

Tømmermænd og rus

Nu kommer Befrielsen. De fleste beboere i købstaden vågner op som efter et mægtigt gilde. Det er tømmermændenes time for nogle - og rusens for andre. Det er udrensningens time. Personer, som længe har været skrevet op i små fedtede notesbøger, arresteres: ”Hermansen var den første, der blev hentet, og han hilste på frihedskæmperne med nazihilsen. Han havde sine lange støvler på, og kasketten med et hagekors over skyggen, han var i det hele taget i sin uniform. Da en af frihedskæmperne ringede på, kom han selv og lukkede op, så var det, at han strakte sin højre arm ud til hilsen. Men da røg kasketten af ham, og nogen trådte på den. Der kom fire mand og hentede Hermansen, og de var alle bevæbnede. De tre stod parate til at skyde, mens den fjerde ringede på. Man kunne aldrig vide med Herman-

Majnar S. Nielsen boede i Aalborg og var 56 år, da han i 1982 debuterede som forfatter med hjertet fuldt af det Thy, han stammede fra. Allerede da han under krigen var i lære hos bager Enevoldsen i Strømgade, sad han og skrev i et kladdehefte. Han har stor forståelse for dem, der ”dumpede i” under Besættelsen og er streng over for de selvfølgelig med frelse, patriotiske holdninger. ”Jamen har vi ikke snart hørt nok om den rigtige side? Misforstå ikke ... Jeg har selvfølgelig aldrig været nazist. Men man er tilbøjelig til at udråbe almindelige mennesker til helte, hvis de bare var negative over for tyskerne. Og der var jo ingen helte i Thisted. Det gik stille og roligt, og økonomisk betød Besættelsen et ”boom” for byen. Indbyggertallet næsten fordobledes, der kom liv på værtshuse og caféer. Nogle af bagerne kunne sælge 100 flere flødeskumslagkager på en søndag, hvor de normalt ikke en gang fik afsat fem på en hel uge”, fortalte Majnar S. Nielsen til Thisted Dagblad i 1983. Han døde i 1987, og der blev brat sat et punktum for tidligt i et løfterigt og folkeligt forfatterskab.

*Billede fra majdagene 1945. I erindringerne skinner solen altid omkring Befrielsen. Men som så meget andet fra dengang er det en betinget sandhed. Her har det i al fald regnet.
(Foto: Klit)*

sen! Men det var ikke bare frihedskæmpere, der kom. I løbet af et øjeblik var der et stort opløb ved Hermansens hus. Da han skulle føres ud til bilen, var trængslen så stor, at frihedskæmperne måtte anmode folk om at gå til side. - Giv plads! sagde de. Men folk veg ikke en tomme, der måtte siges giv plads flere gange, inden det lykkedes at få Hermansen frem til bilen ...“

Tilbage til Besættelsen - den „rigtige“

Men ét er fiktion - noget andet er fakta. Krigens dagbog. Det er den socialdemokratiske redaktør i Thisted, Clemmen Brunsgaard (1892-1973), der fører den. Det skal vise sig at blive en enestående kilde til Besættelsens lokale historie. Her er man tæt på begivenhederne - sådan som de tager sig ud for en professionel iagttager. Stort som småt er med i dagbogsbladene, der begynder straks efter Besættelsen og de første restriktioner, som pressen må indordne sig: “Jeg ønskede at have noget opnoteret om begivenheder her på egnen, som ikke måtte omtales i bladene”, som Clemmen Brunsgaard mange år efter skriver til Rigsarkivet, hvor de originale dagbogsblade nu befinder sig: “Jeg finder anledning til at bemærke, at jeg gav mine notater en noget afdæmpet form under hensyn til, at man til enhver tid kunne risikere Gestapo-besøg og husundersøgelse og derfor ikke ønskede at have noget liggende, der kunne føre til omgående arrestation”.

Men selv med dette forbehold er det *historie*, Clemmen Brunsgaard skriver med denne dagbog, og det enestående er ikke alene, hvad der reelt meddeles, men også den form, hvori det sker.

Læseren kan ikke undgå at være til stede - *på stedet*.

Nogle uddrag af dagbogen:

„Jeg har igen fået et par arbejdere indlogeret, to arbejdsformænd, som arbejder derude (i Hansted). Det er for tiden ikke til at opdrive ledige lejligheder eller møblerede værelser i byen. Der er arbejdere, som hele sommeren har boet i lysthuse og kælderrum i Thisted, og som stadig bor sådanne steder. I Hansted har næsten alle beboerne logerende eller pensionærer. Mange familier i Thisted har pensionater, og der kan fås ret gode priser for såvel bespisning som logi“. (24. november 1940).

„Gasværkene indførte i juli gasrationering, og elektricitetsværkene følger antagelig efter. I Thisted står for øjeblikket begge værker og mangler kul. Der bygges stadig barakker ved Thisted og Dragsbæk. På Bachs Jorder øst for byen og ved bygrænsen mod vest er opført hele små byer, ligesom der i Dragsbæk er rejst en del nye bygninger. Hvad man har i husene, vides ikke. Tyskernes forbrug af elektricitet er meget stort. De bruger til tider mere strøm end hele Nordthy Strømforsynings område tilsammen. Da de også er betydelige aftagere af gas, kan det måske ventes, at de vil være interesserede i at hjælpe os til det mest nødvendige brændsel“. (21. oktober 1942).

„Hvor mange arbejdere der beskæftiges ved tyskernes arbejder her på egnen er vanskeligt at sige. På Hanstholmen og ved Vigsø arbejder antagelig 1000-2000 mand, og mange andre arbejder i Hjardemål, Klitmøller, Vorupør, Lyngby, Agger osv. En morgen talte jeg de rute- og lastbiler, der kører ud ad Nørreallé mod Hanstholm og Klitmøller. Det blev til 114, og der var formentlig gennemsnitlig ca. 15 mand i hver“. (22. maj 1943).

Thisted i majdagene i 1945. Byen er blevet befriet og frihedskæmperne dukket op til overfladen - ud i gaderne - bl.a. for at internere egnens værnemagere. (Foto: Klit)

Ondet "værnemager" glider ind i sproget i løbet af krigen. Dækket over arbejde for og salg til den tyske hær. Og i krigen sidste år et meget upopulært ord. Under retsopgøret efter krigen svært at definere. Mange arbejdere, der støber fæstninger for tyskerne, er direkte sendt til disse arbejdspladser af danske myndigheder. Eller arbejdet er eneste alternativ til arbejdsløshed. Og handlende som håndværkere, der "tjener på tyskerne", kan have ulovlige grunde. Mest upopulære bliver de danske, der trækker i tysk uniform, men det viser sig efter krigen, at mange af dem er, hvad vi i dag kalder "socialt tilfælde". Alle piger, der "går med tyske soldater", bliver skåret over én kam. Og klippet uden brug af samme efter krigen. Men ofte er årsagen en helt menneskelig forelskelse.

Thisted i majdagene 1945. Der var et regnskab, der skulle gøres op. Og det var spændende at følge med i, hvem modstandsfolkene arresterede og førte til afhøring i Realskolen (Plantagehuset) på Plantagevej. (Foto: Klit)

Thisted Amts Tidende 5. maj 1945:

„ Så slog da endelig befrielsens time efter lange års besættelse. Thisted fik sin part af prøvelserne, selv om vore prøvelser ikke nok kan sammenlignes med, hvordan andre af landets byer har lidt, men i besættelses-udens hektiske dans om guldkalven tog vor egen livligt del. Det hektiske var gået af glassen nu, ganske vist, men de unormale tider satte dog spor på vor skønne egn - spor som vanskeligt eller måske aldrig lader sig slette —“

„Da vi vågnede i morges, var det sket. Tyske patruljer sås i alle gader, på husmurene var opslag fra den øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark, og radioen gengav med korte mellemrum en meddelelse om, at da den danske regering ikke havde villet gennemføre de nødvendige foranstaltninger til roens og ordenens opretholdelse, var der efter ordre fra den tyske rigsregering indført militær undtagelsestilstand. I morges lidt før kl. 5 blev fhv. borgmester Chr. Iversen afhentet på sin bopæl af tyskerne. Han førtes til Fliegerhorst i Dragsbæk, hvor han holdtes i ”beskyttelsesarrest“ til kl. ca. 11 i formiddags. Motiveringen var, at man ville sikre hans person mod overlast i tilfælde af uroligheder ved den militære undtagelsestilstands gennemførelse. Straks i morges blev der posteret sværtbevæbnede vagtposter ved jernbanestationen, posthuset, politigården, administrationsbygningen, gasværket, elektricitetsværket, vandværket og vandtårnet. Alle veje, der fører til byen, er spærret af vagter, og man kan ikke komme nogen steder uden pas fra politiet, påtegnet af værnemagten“. (29. august 1943).

„Der blev i Thisted i aftes taget enkelte børn og unge mennesker, som enten havde revet opslag ned, generet vagtposter eller været på gaden efter mørklægningstid kl. 21. De fik vist en temmelig ublid behandling, men der er næppe sket noget alvorligt med dem“. (30. august 1943).

„I dag har vi pludselig fået generalstrejke i Thisted. I tirsdags demonstrerede københavnernes ved generalstrejke i anledning af, at tyskerne har skudt 11 danskere. De påstås at være skudt i København, hvad tyskerne har dementeret, men senere har de meddelt, at de pågældende blev skudt under mytteri på en lastbil ved Roskilde, da de skulde transporteres til Tyskland.

Strejkebevægelsen har bredt sig ud over hele landet, og i dag er det begyndt i Thisted. Jeg havde været hjemme at spise middag og anede intet, da jeg ved 12 °-tiden gik op over St. Torv. Her fik jeg at vide, at der var lukket på Fords værksted og flere andre steder, og at forretningerne ville lukke kl. 13. Hvor ordren kom fra, og hvad det egentlig gjaldt, vidste ingen rigtig, men det skulle formentlig være sympatistrejke. I løbet af en times tid havde bevægelsen ganske stille bredt sig over hele byen". (17. august 1944).

Hvad tallene fortæller

Lad os blive i det faktuelle - sådan som i al fald én side af Besættelsen tager sig ud hos senere lokale historikere.

Der er mange historier - og myter - om Besættelsen og Thisted som en by ramt af guldfeber. Det er kaptajnen fra den underjordiske danske hær, der kommer til Thy for at organisere våbenedkastningerne sammen med den lokale modstandsbevægelse, som kalder Thisted for - Klondyke. Der strømmer folk til fra hele landet for at finde arbejde ved fæstningsværkerne langs vestkysten, de bor i købstaden. Det er nemt at gemme sig i mængden og det er, hvad kaptajnen har brug for i sit job.

Men Thisted består naturligvis ikke af ene lykkejægere og tvivlsomme eksistenser. Der er også pæne borgere, som kombinationen af en vis pengerigelighed og begrænsede forbrugsmuligheder ikke får til at hengive sig til det vilde solderi, som en Majnar S. Nielsen langt senere skal fortælle om i sine romaner.

Det er indiskutabelt, at Thy oplever en endog usædvanlig udvikling under Besættelsen. De pæne borgere sætter deres penge i sparekasse og bank - og venter på andre tider. Udviklingen i Sparekassen Thy's indestående 1937-1947 viser, at de indsatte midler vokser betydeligt 1940-45. En stigning på over 70 pct. Udviklingen forløber næsten som i indkomsterne. Den stærke vækst sætter ind fra 1941. Den samlede indlåns mængde i alle landets sparekasser er langt mere moderat med en årlig vækst på ca. 10 pct. over for væksten på 25-30 pct. i Thy. Og ser man på de indkomster, der bliver opgivet til skattevæsenet - da det jo ikke er normale tider, er det ikke alle indtægter, der bliver eller kan opgives - så er der en stigning fra 1941 og nærmest en eksplosiv stigning i 1943 med over 50 pct.

Den store efterspørgsel efter arbejdskraft, varer og tjenesteydelser til de tyske arbejdspladser bragte Thy ud af den økonomiske stagnation. En slags egnsudvikling før egnsudviklingen. Alligevel er det farligt heraf at slutte, at thyboer har oplevet krigen som en god tid. Der var boligmangel, og næsten alt var rationeret. Den generelle vareknaphed satte snævre grænser for forbruget. Socialt set har vilkårene været meget forskellige. Ikke alle kunne følge med inflationen. Men mange har haft en betydelig købekraft. Konsekvensen: En blomstrende sortbørshandel. Under alle omstændigheder har den skarv, Majnar S. Nielsen mange år senere anbringer i Thisted's kirketårn, haft mere end nok at følge med i og filosofere over. Og hvad den har set fra Vorherres spids - ja, *det* står både til troende og i en roman. Men det er jo - *det* ved vi også - sådan med den slags, at virkeligheden ofte overgår fiktionen.

I løbet af krigen arbejdede 100 000 danskere med Tyskernes militære bygningsprojekter i Danmark. I dag (1998) vidner de kæmpestore betonbunkers på Lylands vestkyst om det omfattende arbejde, som danske arbejdere og danske entreprenører udførte for tyskerne. Men det var ikke blot betonbunkers, der blev bygget. Opgaverne omfattede radarstationer, flyvepladsen i Aalborg, mindre militære anlæg og meget andet, der samlet kan beskrives som Danmarkshistoriens største byggeprojekt, som i dag økonomisk ville svare til at bygge seks Storebæltsbroer. Og den danske statskasse - de danske skatteydere - betalte stort set det hele. Mange fik dog rigeligt igen - den anden vej. En tiendedel af den danske arbejdsstyrke nåede at arbejde på de tyske forsvarsværker, og entreprenørerne, der tjente godt på opgaverne, omfattede et bredt udsnit af danske firmaer. Så der er på denne baggrund ikke noget at sige til, at der var travlhed i Thisted, som fik sin mærkbare del af denne aktivitet. Et sted skulle de jo tilbringe deres framtider.

Thisted Amts Tidende 9. maj 1945:

„Det er forfriskende at få gjort hovedrent ved forståelse. Det har også virket rensende på luften over Thisted og Thy, at en lang række af værnemagtens trofaste følgesvende er fundet og spærret inde. Det er ligesom fuglene synger renere og kraftigere.“

*Befrielsesstemning på Store Torv
5. maj 1945.*

Moderne tider

Dengang fjernsyn virkelig var fjernsyn. Det drejer sig ikke så meget om, hvad man ser, som at man bare ser fjernsyn. Her sammen med andre på et hotel for at følge en af de udsendelser, der samler penge ind til Ungarnshjælpen efter opstanden i Budapest, som sender tusinder af ungare ud i Europa. Det er ikke alle, der kan se, hvad der foregår på den lille skærm på scenen. Men under alle omstændigheder har man set fjernsyn ...

1950'erne. Det er de tunge overfrakkers tid, og det er Virginia Rose-bakende redaktører, der viser rundt på aviserne og betydningsfuldt peger på en skuffe allernederst i et højt skab. Det er dér, de er, typerne, de store bogstaver, der skal gemmes til den dag, en vis Herre fra Mellemøsten vender tilbage. Men nu. Det er 1. maj 1958, og avisen har næsten lige så store bogstaver fremme fra en skuffe i nærheden. Med syvtommersøm bliver det slået fast: *Fjernsynet er over Thy*. Det er otte år siden, der første gang blev demonstreret fjernsyn i Danmark, og der er endnu længe til, det bliver til TV. En borgerlig regering kan ikke se nogen fremtid i fjernsynet. Finansministeren - det er i øvrigt Thorkil Kristensen med tætte Thisted-relationer - anser helt enkelt folks køb af apparaterne som en trussel for samfundsøkonomien. Det er først i 1953, da socialdemokraterne igen kommer til magten, at fjernsynet får udvidet sendetid og dermed det første af mange gennembrud. Der kommer gang i opstillingen af sendemaster uden for hovedstaden, men der er langt til Thy. Det er begrænset, hvad der kan modtages, det er også dyrt og kan blive ved en fortovsforlystelse uden for radioforretningernes udstillingsvinduer. Eller ved særlige lejligheder - som f. eks. de store underhold-

Modsatte side: Ingenting dér - ingenting hér ... Men - hokus pokus - hér et forventningsfuldt - ja, hvorfor ikke: fortryllet - ungt publikum i Royal-Teatrets gamle stolerækker. Engang i begyndelsen af 1960'erne. Topps Trylle-show fra Lolland var et stort nummer i Thy. Og tryllehuerne havde en lokal legetøjsforretning sponsoreret - som det skal komme til at hedde flere årtier senere. Dengang - i 60'erne - fik børnene dem bare udleveret ved indgangen til biografteatret i den lille gade mellem Store Torv og Skovgade. Og havde man først sådan én på hovedet, var man allerede landet i en anden, en illusionens verden. Så var der med ét noget allevegne, og det kunne altsammen hales op af den høje hat eller ud af det ene ærme, hvis man var særlig dygtig. Det var en fortryllelse, der varede ved, og fortsatte derhjemme i dagligstuen med bordet og de fire stole. Og med familien som et andægtigt og interesseret publikum.

ningsprogrammer til fordel for indsamlingen til Ungarnshjælpen - på et af byens hoteller. *Det* kan trække folk hjemmefra. Men kvaliteten kan blive bedre. Ikke selve programmerne. De er altid *begivenheder* og værd at følge, når man ellers kan se noget. Men nu er vi fremme ved skæringsdagen i maj 1958 og - *fjernsynet er over Thy*. Langt om længe, som nogle af de sidste i landet, skal thyboerne nu få mulighed for regelmæssigt at se fjernsyn. For alvor se, hvad der er på den magiske skærm med den dragende og besættende sorthvide flimren. "I de sidste to år har vi spillet rollen som pionerer. Den tid skulle nu være forbi, og selv om sporten, der ligger i pionerånden, dermed forsvinder - mon så ikke den behagelige bevidsthed om, at der står et ordentligt billede på skærmen, hver gang man åbner, vil være at foretrække", skriver Thisted Amts Tidende. "Man ønsker vel her, som på alle andre områder at få fuld valuta for sine investerede penge", fortsætter avisen. Baggrunden for de lyse fjernsyns-udsigter er Aalborg-senderens start få dage efter, hvorefter der kun vil gå et par uger, før også Holstebro-senderen er i aktivitet. Og så er der klare billeder. Eller som avisen konstaterer: "Nu kan man for alvor komme i stue med Poul Reichhardt!" Avisen undlader ikke at pege på, at fjernsynsskærmen har en bagside. Det er faren ved fjernsynet, avisen nærmer sig. Bliver vi ikke passive? Kan det ikke være skadeligt på både sjæl og legeme. Men thistedboer, der allerede har erhvervet et apparat, de tilkendegiver imidlertid "blankt" over for avisen, at der er kommet noget endog værdifuldt ind i hjemmet. At de på mange områder har fået udvidet horisont gennem de mange oplysende udsendelser. Underholdnings-udsendelserne er heller ikke at kimse ad. Så hyggelige de er. Så hyggeligt at sidde dér ved skærmen med hele familien og hunden mildt snorkende på gulvet. Og så er der speakerpigerne, der sandelig lever op til ansættelseskravet om at tiltrække sig opmærksomhed. De er nydelige, har en passende uddannelse eller er i gang med en, de har et smukt sprog og en god stemme. "En af fjernsynets fornemste pligter kan netop være at aktivere, søge at fremelske værdifulde interesser", hedder det videre i den lokale avis. "Ind i sin stue får man lyslevende landets ypperste inden for musik, teater, film, sport, viden-skab og politik. Samtidig med, at fjernsynet betyder en genoplivelse af familielivet, åbnes døren på vid gab til den store verden". Og så Eurovisionen - og det er før EF og EU og visionen dér - som betyder, at "vi heroppe i Thy i selvsamme øjeblik, det sker f. eks. kan overvære Don Juan fra Tyskland, Wimbledon-finalen fra England, sangfestival fra Italien, verdensudstillingen i Belgien og fyrstebryllup i Monaco". Men - vær opmærksom på betragtnings-afstanden. Den er vigtig. Fra fjernsyns-apparatet til lænestolen skal der være otte gange billedhøjden. Og det vil for et 17" apparat sige 1,75-2,25 meter og for 21" 2,3-3,5 meter. Og programmet en tilfældig dag i maj 1958. Der er tre udsendelser. "Noget for børn" kl. 17. "Vi mødes under uret". Det er kl. 20. Og 20.50 er det Wincia Tomaszewska. Mere er der ikke. Mere står der ikke i programmet. Licensen er 55 kr. om året, og for at få valuta for disse penge skal stole og lænestole anbringes på den mest fleksible måde.

Med behørig hensyntagen til afstandskravene.

1950'erne. Det er selvbetjeningens årti. I april 1958 er Thisted Arbejder-

forening først med det nye. Selvbetjeningen har været længe undervejs. Faktisk har den været på dagsordenen ved de seneste års generalforsamlinger. Men nu skal det altså være. Betænkkelighederne har været mange. Men når det kan gennemføres andre steder, så kan det vel også i Thisted - i Danmarks første brugsforening. Ved åbningen af den nye butik med det nye system slår formanden, pensioneret vagtmester P. Nørgård, fast, at thyboerne ikke er dårligere udrustet med forstand end andre, og derfor har han i hvert fald ikke været bange for at gå over. Og at det er nødvendigt at få gennemført en ændring, viser erfaringerne fra den netop overståede påskehandel. Op til højtiden er der ikke mindre end 1 1/2 times ventetid for kunderne. *"Den tid er nu forbi"*, skriver lokaljournalisten i sin avis. *"Når kunderne kommer inden for døren, står der en kurv eller en lille vogn, og så kan de selv gå rundt og finde frem til, hvad de ønsker. Iøjnefaldende skilte viser, hvor de forskellige varegrupper skal søges, og systemet er indrettet, så kunden straks kan se, hvor meget varen koster. Strømmen af kunder går højre om. Når kunderne har været rundt i butikken og ladet sig friste af de mange tiltalende varer, slutter besøget ved kassen, hvor de kan betale kontant eller få noteret beløbene i en kontrabog, inden de går ud ad en anden dør end den, de kom ind ad. Mellem de to døre er der en bom, så der ikke går kludder i systemet"*. Forretningen i Torvegade er som forvandlet. 14 dage har det taget at komme på omgangshøjde med tidens krav. Kraftige farver. Mange nye diske ved siderne og på gulvet. FDB-repræsentanten fra København ønsker tillykke

Thisted Arbejderforening blev indviet som selvbetjeningsbutik 29. april 1958. Elna Böhm tog hul på de nye tider og de mange varer på hylderne, mens kaffedrikkende kunder foretrak at se tiden lidt an. Det er jo så nyt det hele. Man skulle helst ikke blive for ivrig fra starten.

Thisted's første selvbetjening i Danmarks første brugsforening. Det er værd at slå på tromme for. Eller i al fald lave et optog for gennem byens gader i 1958.

med det smukke resultat og udtaler sig anerkendende om thistedboerne, der ikke springer ud i noget, før det nøje er overvejet. Det er der sandelig andre, der kan lære af. Og så kommer kunderne ellers springende. En kø har utålmodigt ventet udenfor. Over hundrede er inde i butikken i løbet af kort tid. Det er jo ikke helt, som det plejer. Forsigtigt griber de om varerne. Man skal lige vænne sig til, at man nu selv må tage for sig af poser og tilbud. Men det er rigtigt nok. Det er den gratis kaffe også. Der er balloner til børnene. Og der er optog gennem byen. Danmarks første brugsforening. Thisted's første selvbetjeningsbutik. Ingen skal være i tvivl om, at nye tider er kommet til Thisted. Og kommet for at blive.

1950'erne. Det er forargelsens årti. I et af Statsradiofoniens programmer vækker en udsendelse opsigt landet over. Også i Thisted. Den fortæller om folk, der får børn uden for ægteskab. Den ubesmykkede virkelighed - for slet ikke at tale om hverdagen - den bør vi holde os fra døren og radioapparaterne, hvor en politiker slutter sit indlæg med: "Tak fordi jeg måtte komme ind i Deres stue". Den danske lovydighed og anstændighed, der er funderet i 30'erne og har holdt en kort pause under krigen, den bliver cementeret i 50'erne. Det gamle Danmark gør sit bo op og vover sig trods alt forsigtigt ud over de givne normer. Små skridt, snart store, men skridt i den rigtige retning. Rationeringen af smør, sukker, kaffe og kul ophæves. Valgretsaldren sættes ned. Kvinder får arveret til den danske trone. En ændring af arvefølgen, så kvinder kan bestige tronen, betyder, at der endelig kan samles jastemmer nok til en ny grundlov. Grænserne åbnes. Så tages der fat på fremtiden. Man tør mere og får råd til mere. Ungdommen bliver en gruppe, man er nødt til at regne med. Marshall-hjælpen fra Amerika begynder at virke. Nye virksomheder blomstrer i provinsen. Udbygningen af den offentlige sektor begynder med indførelsen af den almindelige folkepension i 1956.

Thisted Amts Tidende okt 57

"Den russiske drabant "Sputnik" er nu også blevet set fra Thisted. Efter hvad vi erfare blev "Sputnik" eller dens raket iagttaget af lektor Hans Krogh, Spangbergsvej 19. lørdag aften. Drabanten var synlig i omkring to minutter. Drabanten eller raketten kom færdig over den sydlige himmel som en stjerne i stor fart. Lektor Kroghs datter fik først øje på den, og hun fik gjort sin far opmærksom på begivenheden så tidligt, at lektor Krogh selv nåede at iagttage den russiske drabant, inden den forsvandt ud af synsfeltet. Det skete kl. ca. 19.25".

Sådan er vi ikke - i hvert fald ikke i Thisted!

1950'ernes film stod i far af fjern og Månen kom på scenen. Sådan er vi ikke - i hvert fald ikke i Thisted! Men glædelig skete der så lidt i Thisted. Og om ungdoms fritid og andre aktuelle emner. Om alkoholens nedbrudende kræfter. Om åndelig humanisme. Men først og fremmest om den færdige og færdigværende ungdom. Det var en spændende film - endelig et godt billede

klassikere og stadig værd at se. Og for filmfolkene var der altså lige så godt penge i disse film som i Månen. At en hestens grund - som blev brugt til at spille en fortælling om, som andre film måtte stå med. Enne betragtede fra inden. Der skulle være en sekvens med en overgang i skole eller en politisk med skole, som fremførte et par borgelige ind, der ikke kunne afslutte. Men sådan noget kan jo

gøres på mange måder. Alligevel var der både for meget og ikke nok for en. Flak unge fra ungdomsklubben i Thisted der mente, at det var et alt for ensidigt billede, der blev tegnet af ungdommen. Sådan var vi unge jo ikke. I hvert fald ikke i Thisted. Hverken drenge, eventuel kvinder eller voksne. Hvad med at lave en film med sandheden om os? Som sagt - at gøre. Den 16-årige handelslærling Svend Flyvholm og den 17-årige bogtrykker

Hugo Andersen stod for optagelserne med et 8 mm småfilmsapparat, mens Svend Flyvholm havde skrevet drejebogen. Kammeraterne fra fritidsklubben var skuespillere i "Sådan er vi ikke". De unge filmfolk blev kendt ude i landet - ikke mindst som følge af den opmærksomhed, som Se og Hør og Billed-Bladet ofrede på Thisted-fænomenet.

Og så er der ingen, der tænker på, at det er farligt at ryge. Der ryges i alle aldersgrupper. Motion er heller ikke livet om at gøre.

1950'erne. Det var i de dage, Thisted fik både et byråd for de unge og en fritidsklub for de lidt yngre, og hvor der fra starten, i hvert fald med ungdomsbyrådet, gik politisk kage i sagen. Og ikke nok med det. Ungdomsbyrådet gik også imod ungdommens interesser. Det havde man alligevel ikke regnet med, da det "officielle" Thisted nu ville til at tage de unge alvorligt. Det var således kun socialdemokraterne, der fortsat ønskede et ungdomskollegium i byen for gymnasieelever, skoleelever og lærlinge samt indrettet en søbadeanstalt. To af sagerne på dagsordenen for det første møde i 1951. Kollegiet havde ikke levet op til forventningerne, det var for dyrt at drive, og derfor ville KU'ere og VU'ere have det afviklet. Og planerne om en søbadeanstalt (nogle broer, et planeret strandareal og et badehus med plads til 550 mennesker og en lille snes kabiner) burde udskydes til bedre tider, mente de samme borgerlige unge og den upolitiske repræsentant. Ekspedient Erik Grøn, der var blevet valgt til borgmester af VU og KU, fandt, at et halvtags måtte være tilstrækkeligt til at klæde om i, når man ville i fjorden. Som i det virkelige politiske liv skulle man også have en viceborgmester, og det blev socialdemokraten Knud Pedersen. Ungdomsbyrådet skulle ikke gentage det rigtige byråds arbejde, og det var heller ikke oprettet, fordi man var utilfreds

ledende Hugo Andersen havde i første omgang været sig besvarende for, om altså de på nu i gang med at forberede filmen "Sådan er vi ikke", der også skulle blive en stor succes og kunne til at række langt langt ud over ungdommens nære grænser. For at filmen ikke skulde blive kedelig, måtte de to unge filmfolk, at der skulle en dramatisk handling og lidt "fordærveligheder" af, for man kunne komme frem til budskab og morale, men at det er arbejde og plukke mange mennesker i fritidsklub, på sports-

pladser eller i juleklubber, der kommer i første række for de unge. I hvert fald i Thisted. Der var ansøgerne fra fritidsklubben i det tidligere missionshus på Kirkegårdsvej, der var på rollen. I den tre kvarters film "Sådan er vi ikke", der blev til ved hjælp af os 8 unge amatørfilmere. Og det var en stor film med lidt. Der blev spillet et fuldt hus med indtægter til et andet ungdomsprojekt. I hvert fald af den lokale juleklub. Og ved forestillingerne i Kirkegårdsvej blev ungdomsprojekten for-

med stor oprettholdende den endte. Der var et stort publikum, og der var et stort fald. Filmen blev vist flere steder i landet, og de unge filmfolk fra Thisted blev inviteret på besøg i ASA ungdoms- og købscenter for at følge ungdomsbevægelsen til en Fælles Film. Og der blev til andre projekter i både Se og Hør og Billed-Bladet. Ja, Thisted havde for en stund påtaget sig på film- og tekst projekter. Det er ganske vist, og det er godt, at de første projekter.

med dette byråds arbejde ... blev det understreget. Ungdomsbyråds opgave var at skabe interesse blandt ungdommen for de kommunale problemer samt for de politiske ungdomsforeninger ... som det også blev understreget. Men det var åbenbart at strække det for vidt. Eller for snævert? Der blev i hvert fald hurtigt stillet spørgsmål ved ungdomsbyråds berettigelse, og om de politiske ungdomsorganisationer ikke havde gjort sig selv og ungdommen en bjørnetjeneste? Der var nemlig et Ungdommens Fællesråd i forvejen - og var det ikke det samme, de to råd nu skulle arbejde med? Men fællesrådet var repræsenteret i det rådgivende kommunale ungdomsudvalg - og nok så vigtigt havde mulighed for indflydelse - hvor ungdomsbyrådet ikke kunne bruge fornøjelsen ved seks gange om året at få lov at sidde i de rigtige byrådsstole til noget. Og at kalde det for *ungdomsbyråd* - det var falsk varebetegnelse, var der andre, som føjede til. Det repræsenterede kun den politisk interesserede del af Thistedes unge ... Så gik det mere fredeligt for sig fire år senere, da Thisted fik en fritidsklub for unge i 14-18 års alderen i en tidligere børnehaven på Plantagevej, og med drejermester Knud Nielsen som leder. Det var en klub, der skulle være åben for alle unge: *"Ikke en eneste skal føle, at han eller hun ikke er velkommen"*. Klublokalerne blev betegnet som nogle af de mest ideelle i landet, og kun meget større byer havde dem bedre. Thisted var faktisk en foregangsby, men der var behov for klubben. Der blev klaget over, at de unge var "sløve". I fritidsklubben ville man "søge at gøre

Sådan var ungdommen. I hvert fald den del, der kom i Thisted Fritidsklub i det gamle missionshus på Kirkegårdsvej i 1958. Fritidsklubben var oprindeligt begyndt på Plantagevej.

Sammenlagt var der 150.000 gæster til ungskuerne i 1953 og 1954. Forholdene var ideelle ud mod Limfjorden. Og ungskeaktiviteterne gav Thisted et godt skub fremad. Byen fik en ny kystvej for trafikken sydfra og en ny vej fra Aalborgvej til ungskepladsen. Andre anlægsarbejder på egnen blev fremskyndet. Der blev i det hele taget truffet en lang række beslutninger i lyset fra ungske-optimismen, som fik stor betydning for købstaden i de følgende år ...

de unge aktive og bidrage til deres udvikling". En bestræbelse der bliver ført videre andre steder i byen, bl. a. i det tidligere missionshus på Kirkegårdsvej ... Med lidt god vilje forbliver vi *Midt i århundredet* - og i dette afsnit af købstadshistorien - selv om vi springer frem til 1968. Der er fest i Thisted. En stor del af byens helt unge og de uniformerede ungdomskorps går i optog gennem byen. Thisted har fået sin *Lilleby* med lilleborgmester og lillebyråd, og nu skal den indvies med taler af både lilleborgmester Chris Christensen og Thisted's storeborgmester Aksel Mikkelsen. Og med sodavand og pølser. Bag det hele står Lions Club, men det er børnene, der skal styre sammen med den daglige voksne leder, regnskabsfører N. A. Morell. Lillebyens små selvbyggerhuse skyder op på et areal ved Over Engen med indgang fra Tingstrupvej. Skabt af brædder, sten, jord og andet materiale i området. Lillebyen var Thisted's version af de skrammellegepladser, der i 40'erne og 50'erne var skudt op flere steder i landet - og hvis oprindelige pædagogik senere rykker ind i institutionerne og den måde, man indretter deres legeomgivelser på. Børn skal så vidt muligt selv styre deres egne aktiviteter. Legen er en måde til sund udvikling af børnenes natur. Sådan bliver målet med Thisted's Lilleby også formuleret. Lillebyens indbyggere skal oplæres til gode borgere, som ønsker at leve under demokratiske former.

Og Thisted's storeborgmester Aksel Mikkelsen bemærker til lilleborgmester Chris Christensen: "Jeg håber, du vil komme til mig med dine problemer, så vil jeg komme til dig med mine". Den lille by og den store hånd i hånd ...

1950'erne. Det er i disse år, vi oplever begyndelsen på den største omvæltning i historisk tid. Danmark ophører med at være et landbrugsland. Landbrugsproduktionen falder ikke af den grund. Den stiger. Men landbefolkning-

gen går i stort tal mod byerne. Og bondekulturen med forbindelseslinjerne bagud forsvinder i løbet af en generation ... Men det er fremtidsmusik, det er ikke noget man i disse år har tid til at tænke over i Thisted og Thy, her er det andre toner, der lyder, her arbejdes der på at få det jyske ungsuke til landsdelen. Det sker ikke uden kamp og sværds slag. Og det er i landboforeningernes kompetente forsamling, det foregår. Det er heller ikke noget, der sker fra den ene dag til den anden. Det er et større projekt at få beslutningen truffet. Thisted har tidligere i århundredet lagt jord til kæmpearrangementet, hvor alle sejl i by og på egn sættes ind. Ungskuet blev dengang og langt op mod nutiden holdt på skiftende pladser i Jylland. For 1911 blev der gjort et forsøg på at få skuet til Thisted, og Thisted Byråd havde bevilget ikke mindre end 7.000 kr. - et stort beløb dengang - men De samvirkende jyske Landboforeningers delegeretnøde foretrak Viborg. Til gengæld kom ungskuet så til Thisted i 1913, og der var ikke blot mange dyr, men også 30.000 gæster. Landboforeningen fik løfte om en snarlig gentagelse, men skulle helt frem til 1953 og 1954. Og der måtte fuld damp under argumenterne. Et ungsuke er ikke bare et ungsuke. Det er en begivenhed, der skaber omtale i aviser, involverer både købstad og omegn i et omfang, vi ikke kan gøre os forestilling om i dag, skaffer omsætning til huse. Og derfor er det noget, mange byer gerne vil lægge billet ind på. Det er allerede i 1948, man i Thy begynder at arbejde for sagen. En ungsukeplads kan stilles til rådighed på Kronborgs jorder. Det er dog ikke den lokale landboforenings ønske alene, der gør det. Thisted By-

Ungskuepladsen i Thisted dækkede 35 tdr. land - blev senere til nye boligkvarterer og fabrik og havn på Storodde.

Horsens Folkeblad 6. juli 1954:

Årets ungskue forestår i Thisted Byens store digtersøn, J. P. Jacobsen, går i den anledning heller ikke ram forbi.

Ungskueets presseudvalg har haft den distighed at sende os følgende ungskueopsats i Jacobsens manér:

„Sommer var det, midt på dagen - i et hjørne af hegnet - “

Sådan har Thisted-digteren J. P. Jacobsen sagt det i „Mogens“, og således begynder også denne vores lille fortæl-

ling, men den slutter anderledes.

Niels og Line mødtes netop i et hjørne af hegnet - et eller andet sted i Jylland.

„Næ, se go'daw, Line“

„Go'daw, Niels“

„Det var da morsomt sådan lige at træffes, Line“

„Synes du det - du går da forresten og ser så rævepolisk ud!“

„Nå, gør jeg det. Jeg skal såmænd sige dig, at jeg går og tænker på at tage til ungskue i år. Det skal være oppe i Thisted i Thy. Vil du ikke med derop?“

„Jo, det kunne da være meget sjovt“

„Ved du hva' Line, de har lavet sådan en slags ordsprog deroppe, vil du høre,

hvordan det lyder?“

„Ja, det vil jeg da gerne. Niels“

„Ty pány te' Thy - Kan du sige det?“

„Ja, men -“

„Nu skal du bare se, Line. Man skal sætte munden i kyssestilling, så går det meget bedre, sådan: “Ty pány - !“

„Jamen, Niels dog, du er da en værd en - Jo, jeg tror bestemt, vi ta'r derop“

„Du kan også tro, Line, vi skal nok hente mange gode idéer deroppe for fremtiden“

„Ja - begyndelsen var da go' nok, Niels“

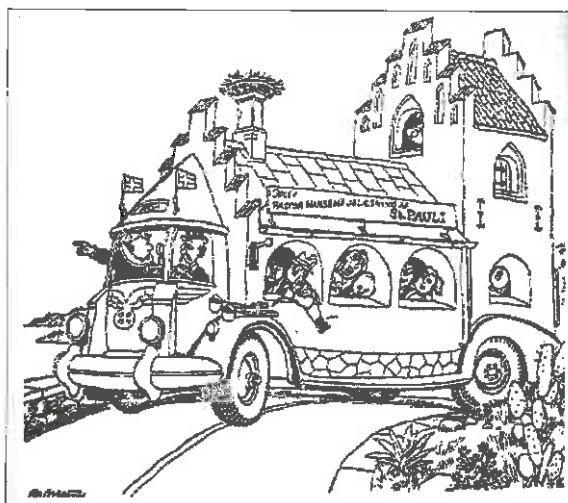
„Ja, det passer. Vi ty'r til Thisted i Thy. Årets ungskueby pány!“

råds tilbud vil være afgørende. Landinspektør Poul Boe - denne ildsjæl, der sætter spor på mange områder i Thisted Købstads nyere historie - går i spidsen for først at fremskaffe et tilstrækkeligt godt tilbud fra byrådet og derefter overbevise de jyske landmænd om, at det er i Thisted, det skal ske. Poul Boe, viceborgmester Aksel Mikkelsen og landboforeningsformand Chr. Westergaard er til landboforeningernes delegeretmøde i 1949 med et tilbud om en ungskueplads på Vinterlys jorder, en ny kystvej for trafikken sydfra og en helt ny vej, Østermøllevej, fra Aalborgvej til ungskuepladsen. Set fra Thy et tilbud, man ikke burde kunne afslå. Poul Boe lægger alle kræfter i anbefalingen af Thisted som ungskueby. Hans påstand er, at Thisted er Verdens navle, i hvert fald Jyllands centrum. Det blev Randers, der fik ungskuet i 1951 og 1952 - byen havde 650 års jubilæum og *det* var et vægtigt argument - men Thisted kom igen med nye argumenter. Og fik ungskuet i 1953 og 1954 foran Holstebro. 77.000 kom til Thisted det ene år og 70.000 det andet.

Thisted syvdoublede sit indbyggertal og skaffede hvert år overnatninger til 2-3000 gæster ud over de gæster, der var så heldige at få værelser på byens og omegnens hoteller og kroer. Tre jernbanevogne med 600 senge ankom til Thisted. Sengene skulle til Borgerskolen, hvor 30 klasseværelser klarede spidsbelastningen i de fire dyrskuedage. Det var også her, de ca. 100 fremmede politifolk sov. Fra København var der indforskrevet 1100 tæpper. Og så var der bespisningen. Byens hoteller og restauranter - ingen anden by havde på dette tidspunkt forholdsvis så mange hoteller som Thisted - lagde an på at tage store ryk. På ungskuepladsen opstillede beværterforeningen tre store restaurationstelte ved siden af „Kvindernes telt“ med stort køkken og med et personale på 70 damer. Pigtrådsindbegningen af dyrskuepladsen - den var på 35 tdr. land - havde en længde af 14 km og så sparede endda hegn på den side, der afgrænsedes af Limfjorden. Staldene havde en samlet facade-længde på fire km. Store forhold. Og en stor succes for arrangørerne og for Thisted Købstad i det hele taget. Vinterly og Storodde var blevet købt til formålet, mens der var tivoli på den gamle dyrskueplads på Østerbakken, cirkus på dyrskuepladsen ved Tingstrupvej - og opera i det nye friluftsteater. Thisted forstod at spille på hele registret. Efter opførelsen af „Hellig tre Kongers aften“ i friluftsteatret kunne Poul Boe hylde sin far, operasanger Lars

Motsatte side: Tivoli på Frederikstov i 1957. Foto: Steffensen.

Tegning af Bo Bojesen i Politiken. Der var over for kirkeministeriet blevet rejst kritik af, at præster arrangerede selskabsrejser. Der var nu også nogen, der hævdede, at man netop på denne måde styrkede kirken.

Boe, med en laurbærkrans, fordi han gennem 25 år havde stået for Det kgl. Teaters forestilling ved ungdomskuerne. De mange gæster fra hele landet, der fulgte opfordringen om at *"Ty til ungdomskuebyen Thisted over Limfjordsbroerne og oplev det store ungdomskue på Jyllands smukkeste ungdomskueplads"*, fandt en by, hvor alle uden undtagelse havde gjort en så enestående indsats, at Thisted arrangement gang på gang er blevet fremhævet som *"et lysende eksempel på samarbejde og sammenhold"*.

Hele byen følte sig med i arrangementet. Huse blev kalket, haver gjort i stand. Jernbanestationen fik en overhaling, så den ikke var til at kende igen, og Kystvejen fra Dragsbæk til havnen blev som nævnt færdig til det første ungdomskues start. Andre anlægsarbejder på

egnen blev fremskyndet. Beslutninger blev taget i lyset fra ungdomskue-optimismen og førte til initiativer, der på længere sigt kom til at gavne købstaden. Ungdomskuerne var store begivenheder for landbruget, og for Thisted betød de et tiltrængt skub bort fra tidligere års stagnation.

1950'erne. Det er i disse år, vi starter på den lange rejse. Med mottoet "Foran ligger hele verden. Bag Dem ligger Tjæreborg" starter den lokale præst rejsebureau med sig selv og to lærere som rejseledere. Præsten hedder Eilif Krogager. Han er fra Thisted, hører med til denne Thisted-historie. Han kommer til at sætte sit præg på den almindelige danskers hverdagshistorie. En ny turist-kultur, en ny livsstil skabes. Det eksklusive bliver kollektivt. Hemmeligheden er markedsføringen. Det kalder han det bare ikke. Han siger i stedet: "Vi skal indrykke en lille annonce i avisen. Vi skal gøre det så billigt, at folk tror, det er lyv. Vi skal love mindre, end vi kan holde". Det er de nye, de rappe tider i den jyske version. "Rejselystne danskere, svenskere, nordmænd og finner lægger tryk deres sparepenge og skæbne i præstens hånd og drager på langfart langs Rhinen, til Harzen og Rom, til Mallorca og Tenerife - og nu og da til fjerne egne som Bangkok, Hong Kong, Tokio og San Francisco. De vender glade hjem og stemmer harpen til præstens pris". Sådan beskriver en anden globetrotter, Hakon Mielche, den gamle Thisted-dreng Eilif Krogagers virksomhed i midten af 1960'erne. Anledningen er købet af nye Caraveller, og at Tjæreborg som det første danske charterselskab har fået lov til at flyve over russisk territorium og lande sine passagerer i Sovjetunionen. "Millionerne strømmer ind til det fattige sandsogn i det yderste vestlige Jylland. De fleste strømmer vel ud igen, men nok bliver hængende i kommunen til, at samtlige tjæreborgere folder deres hænder og takker Vorherre for præsten, når de kigger på ligningslisten". Man kan også sige det på denne måde: Eilif Krogager har med sin flåde af Sterling-fly sendt flere danske halvvejs til himlen end Moralsk Oprustning og Billy Graham tilsammen. Og det siger ikke så lidt i de tider. "Kan De finde et kønnere sted i verden end her? Jeg tror det ikke. Måske nok noget mere imponerende. Alperne f. eks. Men ikke noget kønnere end her ved Limfjorden med Thisted liggende lige

ovre på den anden side af vandet, hvori lysene fra Danmarks kønneste strandvej om aftenen spejler sig. Fjorden, hvis vand veksler i farve fra time til time“. Eilif Krogager er en flittig gæst i aviserne. Her er det i 1970, og anledningen er denne gang, at han i Gullerup på Mors har købt fire gamle landejendomme, som indrettes dels til familien, dels til personalet i Danmarks største rejsebureau. Og han er villig til at ofre millioner på en udbygning af lufthavnen ved Thisted for at få tilladelse til at flyve på ruten til København. Men det begyndte altsammen - i 50'erne - da Thisted-drengen Krogager sendte de første turister sydpå. Så mange melder sig til den første rejse, at et par lærere i Tjæreborg må springe til som ekstra rejseledere. Ingen af dem har nogen erfaring. Men de har flotte uniformer. Kedeldragter med navnet *Alm. dansk Turisttjeneste* håndbroderet på ryggen.

Direktør Eilif Krogager fra Tjæreborg og formanden for Thisted Erhvervsråd Knud Homann mødtes ved en forretningsfrokost i Thisted - og talte om mulighederne fra lufthavnen i Tved. Det blev dog kun til en frokost.

1950'erne. Det er også i de år, Thisted for alvor begynder på dét med turister. Og endda på engelsk. *“New large camp, beautifully situated on slope to Limfjord. Good sanitary facilities”*. Sådan hedder det i en officiel fortegnelse om byens nye stolthed, campingpladsen, som kommunen åbner maj 1959. En ferieby næsten midt i byen, lige ved fjorden. Fem tdr. land ved siden af Johnsens Rekreationshjem. Det er ikke alle byer, der kan prale med en sådan placering. Konkurrencen er hård. Ikke færre end 40 nye campingpladser bliver i disse år taget i brug landet over. Tidligere skulle Østre Dyrskueplads fungere både som campingplads og sportsplads - nu får gymnasiet den for sig selv. Indkørslen til den nye campingplads sker gennem en dekorativ portal - som man i øvrigt gør meget ud af at beskrive i brochurer. Den daglige ledelse har Harry Knudsen, der residerer i en kombineret kontor- og kioskeygning. ”Sidst men ikke mindst må nævnes beliggenheden. Der er en dejlig udsigt over Limfjorden til de gule skrænter og grønne marker på Mors. Er man morgenduelig vil man her opleve solopgange, som vil fæstne sig i erindringen, og det samme gælder om aftenen, når den nedadgående sol kaster sine gyldne stråler fra vest henover fjorden mod solopgangens sted”... Senere på året kan resultatet gøres op. Det første år lægger 7.143 campister vejen om ad Thisted. 1.938 biler og 547 motorcyklister. 13 nationer er sammen med danskere repræsenteret på pladsen: Norge, Sverige, Vesttyskland, Svejts, Holland, USA, Belgien, Frankrig, Finland, Kenya, Canada, England og Bulgarien. Godt skuldret af Thisted i ”konkurrencen” med bysbarnet Eilif Krogager, der fra Tjæreborg jo har så travlt med at få sendt danskere sydpå. Men de 7.143 turister på campingpladsen er dog kun en lille del af de mange gæster, der sommeren igennem har været i byen og i Thy. Det er første gang, ordet *turistinvasion* dukker op. Fremtiden er allerede begyndt. Det skal blive overtruffet mange gange i de kommende årtier som følge af stigende levestandard og økonomisk blomstring. Og Thisted for-

Flere og flere fik bil i 1950'ernes Danmark - og de skulle ud og opleve noget med telt og primus i bagagerummet på en Ford Anglia. Campisterne blev henvist til Østre Dyrskueplads ved Østerbakken, før den nye lejrplads ved fjorden blev taget i brug i 1959. Foto: Steffensen.

vandler sig fra at have været et gennemfartssted til et opholdssted. I 1961 bliver der talt om den første af en lang række udvidelser af campingpladsen. Seks toiletter og 12 vaskesteder til flere hundrede mennesker er for lidt. Begejstringen over pladsen og beliggenheden er dog fortsat usvækket. Lejrchefen hedder nu Dahl Nielsen. Skruer vi tiden ti år frem til 1971 er det andre toner, der lyder. Manglende kommunal interesse er nu årsag til, at campingpladsen i en fortegnelse over campingpladser har mistet sin tredje stjerne, det højest opnåelige, og resultatet kan blive, at besøgstallet daler i de kommende år, hvis der ikke bliver gjort en indsats fra kommunen, mener lejrpladsens leder, der nu hedder Aksel Svankjær. Det er forlængst blevet indstillet til det nye kommunalråd - Thisted er nu storkommune - at få gjort campingpladsen tidssvarende, men der er intet sket. Der er tværtimod opstået tvivl om, hvorvidt campingpladsen fortsat bør være på "kommunale hænder". Fremtiden har overhalet feriebyen tæt på fjorden og næsten midt i byen.

Den nye campingplads omkring sæsonstart i maj 1959. Den flotte portal gjorde man meget ud af at beskrive i brochurerne. Foto: Steffensen.

Digtere og fantaster

Man kan sige - og skrive - meget om Thisted, og det er der også blevet i tidens løb. Historien viser os, at man heller ikke her skal tage alt for pålydende. Men underholdende er det i de fleste tilfælde. Digternes og fantasternes Thisted lever videre, mens så meget andet forgår eller forsvinder i kendsgerningers distraherende mellemstil. Nye digtere og fantaster er kommet til. Og nu ikke alle anstigende udefra for at kigge ind ad vore vinduer. Nu er de ofte på stedet og rapporterer fra deres vinduer, hvad de ser ude på gaden. Det hører næste bind af købstadshistorien til.

Men lad os begynde i al uskyldighed med F. J. Billeskov Jansen, som vi møder som fem-årig på Store Torv - i århundredets begyndelse. I bogen "Læsefrugter" fortæller den forhenværende litteratur-professor om læsning før læsningen - og det begynder på Store Torv: "I begyndelsen var det en far, der fik muntre idéer. Han var blevet sent gift, men fik med vores mor fem børn i hastig rækkefølge. Han var stolt af faderrollen. Han opdagede, at vi to ældste drenge, hvoraf jeg var den første, havde let ved at lære udenad, og lagde os kuriøse sætninger ind i hjernens computer. Far var sagfører i Thisted. Som fem-årig gik jeg en dag ved hans hånd på Store Torv. Vi traf en ældre sagfører; juristerne snakkede sag, og far magede det således, at han

Alle historier om Thisted i de første 70 år af dette århundrede begynder og slutter på dette torv. Det gælder også denne. Næsten da! Store Torv i begyndelsen af 1920'erne.

kunne sige: "Den sag må jo dømmes efter Chr. V's Danske Lov 5-1-1. Og den paragraf kender jo ethvert barn" - og så ned til mig: "Hvad står der i 5-1-1?" Jeg messede uden tøven, for jeg kunne ikke andre stykker af loven end 5. bog, 1. kap., 1. artikel: „Enhver er pligtig at efterkomme, hvad han med Mund, Haand og Segl lovet og indgaaet haver“.

Billeskov Jansen tilføjer, at han har nedskrevet Store Torv-hændelsen med samme lethed, og efter sigende skal farens ældre kollega være gået let rystet bort. Han havde ikke selv børn.

Modsætninger mødes - litteratur opstår

F. J. Billeskov Jansen sætter her et minde over to thistedboer, to sagførere, som meget vel kan optræde andre steder i litteraturen. Ingen i lillebyen Thisted kan i disse år i virkeligheden vide sig sikker for fiktionen. Der er en litterær spion iblandt dem. Og han har en ven, en kommende forfatter, der kan skrive, men ikke finde på. Har en solid pen, men intet liv eller erfaring. Sådan oplever han det. Men finde på - det kan thistedboen Eric Conradt-Eberlin, søn af den sidste kongevalgte borgmester (og byfoged) i byen, Adolf Theodor Conradt-Eberlin. De møder hinanden i 1914 i Aalborg, hvor Jacob Paludan - for ham er det - skal i apotekertele og Thisted-borgmesterens søn begynde i gymnasiet. Eberlin er udadventt, charmerende, smart. Rastløs, altid i bevægelse. Paludans modsætning.

Det er Thisted - og Thy - Eric Conradt-Eberlin nærmest i bogstaveligste forstand "sælger" til Jacob Paludan. Det er Eberlins barndom og familie, kendte og ukendte thistedboer, der bliver omsat til "*Torden i syd*", første del af et af hovedværkerne i dansk litteratur "*Jørgen Stein*". Men andre værker bygger også direkte på, hvad Eberlin fortæller. Ikke mindst "*Fugle omkring fyret*", der foregår i Hanstholm og Thisted, selv om steder - og personer - har andre navne end virkelighedens. Det er de værker, hvor Eberlin har været "medarbejder", der sikrer Paludan de bedste anmeldelser i samtiden og en placering i eftertidens litteraturhistorie. Indirekte er han til stede i store dele af det øvrige forfatterskab - han lægger også træk til nogle af personerne. Det er ikke altid de mest sympatiske. Det er resultatet af et venskab, der holder i næsten 30 år, indtil det går i stykker kort før Eberlins selvvalgte død i 1943. Hvorefter Paludan omhyggeligt dækker sporene til. Først i 1980'erne finder en litteraturforsker nøglen til det aflåste skrin og dermed en ny forståelse af "*et af dette århundredes største forfatterskaber*" (Henrik Oldenburg).

Eric Conradt-Eberlin var søn af Thisted's sidste kongevalgte borgmester. Han havde en livlig fantasi og den erfaring - og dermed de historier - som forfatteren Jacob Paludan manglede. Denne kunne til gengæld skrive. Et tilsyneladende ideelt makkerpar. Så længe det varede. For Jacob Paludan var det ikke problematisk at få stoffet til romanerne "udefra". Det var i skriveprocessen, i stilen, at kunsten med store bogstaver kom til syne både på og mellem linjerne ...

Thistedboer føler sig hængt ud

Efter Eric Conradt-Eberlins død opgiver Jacob Paludan stort set fiktionen. Bliver anmelder, kronikør og essayist. I øvrigt medstifter af Det Danske Akademi i 1960. Afviser at have noget særligt i fortiden, der kan interessere og bruges til forståelse af romanerne. Der er ingen biografi bag hans forfatterskab.

Men i Thisted er der mange, der føler sig hængt ud i de to bøger fra Hanstholm og Thisted i 20'erne og 30'erne.

Om Billeskov Jansen senior og hans sagfører-kollega, der mødes på Sto-

re Torv - hvor den fem-årige Frederik Julius, kaldet "Fesser", imponerer med sin viden om Chr. V's Danske Lov - om de to optræder et eller andet sted hos Jacob Paludan vides ikke. Men at de har kendt - og måske endog hørt til Eberlin-familiens omgangskreds i Thisted og i det herskabelige sommerhus i Hanstholm med syv værelser, glasveranda og garage - det kan der ikke være tvivl om. Det er jo en lille by og en egn, hvor det bedre borgerskab skiller sig ud fra jævne arbejdere, bønder og fiskere. Det er derimod ganske vist, at Jacob Paludan via Eric Conrad-Eberlin har haft kendskab til en tredje sagfører i Thisted, Johan Georg Galster, der huser et formodet russisk fyrstepar på flugt fra revolutionen. En anden og dramatisk historie - der fortælles andet sted i denne bog. Galsters søn, billedhuggeren Johan Galster, beklager i et avisinterview, at Paludan har hængt faren ud. Det medfører en øjeblikkelig kommentar fra Paludan, der forsikrer, at han aldrig har kendt overretssagføreren, hvilket han bevisligt har ret i. Galster dør i 1922 - og før Paludan begynder at skrive "Fugle omkring fyret". Men Eberlin har kendt Galster - også historien om de farverige russere i Thisted.

Jacob Paludan (1896-1975) ville tilbringe vinteren 1924-25 i Napoli, men kørte sur i chianti og spaghetti, han var mere til skrivebord og violinspil end til turisme, stak hjem til vestkyst-vinterkulden i Hanstholm, og med lige dele inspiration fra havnebyggeriet og fra Knut Hamsun skrev han romanen "Fugle omkring fyret" på tre måneder. Og ikke mindst med hjælp fra thistedboen Eric Conrad-Eberlin, der var leveringsdygtig i optrin og personer - hentet direkte ud af det virkelige liv, som det nu levedes i Thisted og Thy på dette tidspunkt. Det havde Jacob Paludan det fint med. Han havde også pengene, der skulle betales til stofleverandøren.

En forfatter krydser sit spor

Men Jacob Paludan er ikke færdig med Thisted - og Thisted ikke med Jacob Paludan. I 1956 udgiver han essay-samlingen "Han gik ture". Han er på rejse i Jylland og kommer til Thisted med jernbanen: "Jernbaneturen Aalborg-Thisted - De har muligvis prøvet den - føles altid, som om man skulder en præstation". Men han kommer da frem, forfatteren, selv om der er 33 holdepladser, og helt inde i natten ligger Thisted: "Det var som at komme uanmeldt til en herregaard midt i jagttiden. Alt var belagt, og som forklaring lød overalt, at det jo var "midt i ugen". En sælsom oplysning; havde man heroppe fundet nøglen til den ideelle livsførelse ved at supplere den angelsachsiske week-end med en bred spise- og kortspilspause i dagene omkring onsdag? (..) Et andet mysterium. Jeg skulle have en avis. Den rejsende er omtrent ligesom lysstrålen og radiobølgen uden for tiden, han iler væk fra centrum og distributionsstedet med næsten samme fart som rygtet om begivenhederne; undervejs erfarer han intet, beretningerne løber usynligt og tavst med, men de var kommet netop så meget forinden, at nu da jeg standse, kunne kioskens avisleder smække mig døgnets hændelser i ansigtet. Da jeg købte avisen, gik konen hen og vendte en reklameseddel fra et ugeblad, forestillende en meget upåklædt kvinde, så en mindre oprivende bagside kom frem. Det skete med spontan beslutsomhed. Troede hun, jeg kom fra et "Vigilia", mente hun, at synet kunne tilføje mig en ubodelig sjæleskade, eller var det byens moralske omdømme, der pludselig blev hende af

Der burde have været —

Cai M. Woel: — Ærlig talt, det var nu ikke den Sings Blomster, jeg havde tænkt mig!

Cai M. Woel kaldte - dengang i slutningen af 1930'erne - Store Torv for "latterlighedens torv". Det mest latterlige var, i følge den københavnske æstet, at netop en monark fandtes her, "for var der steder i riget, hvor denne Guds udvalgte ikke var vellidt, så var det blandt denne landsdels bønder og byboer. Alligevel fik de monument". Det var en påstand, der ikke fik lov at gå upå-talt hen. Statsbibliotekar Erling Stensgaard fra Århus med mangeårigt kendskab til Thisted og Thy gav svar på tiltale i Politiken, hvor Woels kronik havde stået: "Man fristes til at sige - helt modsat kronikken - at "var der et sted i riget, hvor denne Guds udvalgte var vellidt, så var det her". Det kan man nemlig med en vis ret, og med valgstatistikken i baghånden, hævde, at den stund, Thisted vel nok var en af det royalistiske Højres og ministeriet Estrups sidste og sejeste skanser i det hele land".

betydning? Jeg kunne have spurgt, men undertiden er man uden spørgetrang. Mystificeret forlod jeg butikken". Tilbage er kun en oplysning om, at det ikke bliver i anlægget Christiansgave, forfatteren fra København kommer til at overnatte. Der bliver fundet et ledigt tagværelse i hotel-annekset. Og næste morgen "førte en rutebil mig til Klitmøller".

Na er alt grønt og småt og passé

I oktober 1938 skriver en anden forfatter, Cai M. Woel, en kronik i Politiken. Han er en af de mange forfattere, der følger sig så åndeligt beslægtet med J. P. Jacobsen, at han også føler, at han skylder at aflægge et besøg ved fritænkerens grav: "En pilgrimsfærd". Mindre kan ikke gøre det. Og redaktionelt følger Politiken til: "Forfatteren Cai M. Woel giver en skildring af et besøg i en lille, fjern provinsby, der i dag ligger hvilende i sin hverdag som for et halvt sekel siden, uberørt af tidens tempo og turisme". En ganske dækkende beskrivelse. Der er ikke meget, som finder nåde for denne intellektuelle københavners øjne. Alt er grimt og

småt og så helt passé. Her leves livet på bedste beskub. Man sidder oven i købet i det op til halsen. Det er da altid noget. Man har slået sig til tåls. Og det både ses og mærkes. Og så Store Torv: "Det latterlige torv, hvor stenbroen er som i Kristoffer af Bayerns dage, og hvor det endnu mere latterlige monument af en forhenværende monark virkelig kroner latterlighedens torv med noget ophøjet - ophøjet latterlighed. Kunstneren har afbildet monarken gående med mange ål i bukserne, han ser ud som han taber dem og ikke tør holde igen og redde æren, mens det endnu kan lade sig gøre. Men det er jo det udvendige - mest latterligt er det, at netop den monark findes her, for var der steder i riget, hvor denne Guds udvalgte ikke var vellidt, så var det blandt denne landsdels bønder og byboer. Alligevel fik de monument". Nej, der er sandelig ikke meget ved Thisted. Museet med J. P. Jacobsen-tingene kan han først få adgang til, når direktøren har sovet til middag. Da denne dukker op, gnider han øjnene som i en roman fra det forrige århundrede. I et hengemt hjørne - på et spinkelt bord med rystende ben - ligger de i en sørgelig forfatning. Og graven. Skummel og mørk. Langt fra de farver og det lys, Jacobsen elskede. Det er virkelig slemt, dét her. Thisted har ikke opdaget sin berømte søn. Men det vil den komme til. Men nu? "Befolkningen har nok ord for handelskyndighed og sans for business, men det tvivler man stærkt om rigtigheden af, hvis man har opholdt sig blot få timer blandt dem. De lever i en tid, hvor tempo er et ord, alle bruger, også oppe hos dem, og dog er der ingen af dem, der aner, hvad det betyder: dét er det charmerende ved dem, næsten det eneste charmerende".

Thisted rejser sig til kulturkamp

Cai M. Woel er 43 år, han er en af hurtigskriverne i dansk litteratur, i tilfældet Thisted nok lidt for hurtig i aftrækket, og han når at række over næsten alle genrer, inden han dør i 1963. Han skriver om land-, by- og historiske miljø-

Johan Georg Galster (1873-1922) Farverig jurist og forlægger i Thisted, der fik en pornografisag på halsen. Det var noget, der blev talt meget om over hele landet. Ekstra-Bladet førte an i kampagnen. Men han udgav også digtsamlinger af William Waagner og Knuth Becker - som har skrevet et smukt portræt af thistedboen i "Silhuetter" - samt udgav Bertel Budtz Müllers første roman. Men listen over udgivelser fra det lille forlag er lang og usædvanlig for tiden dengang og i dag. Han trak mange "mærkelige" mennesker til byen og egnen, og kunstnere boede i hans hysthus ved fjorden. Der var i det hele taget et levende kunstnerisk liv i Thy efter Første Verdenskrig og gennem 1920'erne. Og så var Thy i nogle år "flygtningenes eldorado", som det er skildret i skønlitteraturen og senere bekræftet af Galters søn, billedhuggeren Johan Galster.

Lesbisk kærlighed og russere

Johan Georg Galster er ikke nogen helt almindelig overretssagfører, så der er ikke noget at sige til, at forfatteren Jacob Paludan lader sig inspirere af ham og en anden farverig Thisted-jurist, amtsforvalter William Schou. Men de er begge døde, da Paludan lærer dem at kende. Det er via thistedboen Eric Conradt-Eberlin, han får kendskab til dem - og kan føre dem over i fiktionens verden i romanen „Fugle omkring fyret“. Den udkommer i 1925.

Galster er en alsidig og initiativrig mand, og ved siden af sagførerforretningen driver han et forlag. Familien bor i en stor villa på Hundborgvej - „Grønland“, senere „Hegnet“. I 1922 udgiver han en bog, som kommer til at slå gnister i offentligheden. Og hos politiet, der møder op hos Galster og beslaglægger restoplaget af „Kan mænd undværes?“ Det er det femte oplag, som politiet nu skal studere. En skildring af et kærlighedsforhold mellem kvinder. Den første i Danmark om lesbisk kærlighed, hvor personerne faktisk har et seksuelt forhold. Det er „til skræk og advarsel“, Galster har udgivet romanen af den anonyme forfatterinde, hvis identitet og billede først bliver afsløret fire år senere i Kriminaltidende. Det er i et indlæg i Thisted Amts Tidende - samme dag som politibesøget - at Galster forklarer om sine motiver og den efter hans opfattelse helt ubegrundede forargelse, bogen har vakt i pressen. Især to københavnske skandaleblade har været på spil. Og fået politiet på sporet. Efter ordre fra Justitsministeriet. Bogen bliver beslaglagt som pornografi. I følge sønnen, billedhuggeren Johan Galster, frifindes faren ved byretten, men bogens videre udgivelse standses af Vestre Landsret, og Galster idømmes en bøde. To uger efter dør han, 48 år.

For så senere at genopstå i fiktionens verden hos Jacob Paludan sammen med de to russere, Ira og Wladimir Uchtomsky, angiveligt et fyrstepar på flugt fra de russiske bolsjevikker. Galster har givet dem husly. Der er så mange statsløse eksistenser, der driver ind over Europa. I Thisted bliver der også en sag ud af det og en masse skrivelser i pressen. Ikke mindst da Wladimir Uchtomsky skyder sig en kugle for brystet i sit logi på førstesalen hos Galster, da ægteparret står foran udvisning. I øvrigt overlever han. På Galters forlag udkommer bogen „Sandheden om Fyrstinde Uchtomsky“.

Johan Galster fortæller mange år senere om de bevægede dage med russere, at det ikke varede længe, før politiet indfandt sig. Dagen efter lyder der et bump og en skramlen med stole. Det er fyrsten, der har skudt sig i soveværelset over spisestuen. Fyrsteparrets tragedie i Thisted bliver den sommers presse-sensation. Parrets identitet kan ikke opklares, men med oplysninger fra detektiver i Berlin bliver det antydnet, at de er svindlere og mordere: „Jeg er den dag i dag uvidende om, hvad statspolitiets undersøgelser førte til. Min fornemmelse er - og var - at Uchtomsky ikke var, hvad han gav sig ud for, men jeg er overbevist om, at det for far var livet om at gøre at hjælpe disse ulykkelige mennesker. Ira Uchtomsky gjorde en helhjertet indsats til gengæld for den hjælp, hun modtog. Hun gjorde sig nyttig på sagførerkontoret og forlaget - lærte sig hurtigt dansk“.

Det er også meningen, at den russiske fyrstes erindringer skal udkomme på Galsters Forlag. Men bogen kommer aldrig. Han forlanger i stedet sin mad bragt op på førstesalen. Fyrste eller ikke fyrste. *Det er for meget for Galster.* "Vil han spise mit brød, må han også sidde ved mit bord". *Det bliver til gengæld for meget for russeren, der måske/måske ikke er fyrste.* Fyrstinden advarer. Han truer med at skyde Galster! Men kan russeren ikke ramme ham bedre, end da han ville skyde sig selv, er der intet at frygte, erklærer Galster, der tager situationen med ro.

Uchtomsky-parret bliver ikke udvist, men fortsætter deres vanskelige tilværelse, først i København, han en overgang som taxachauffør. Efter skilsmisse drager han til Sydamerika. Hun får kontorjob, bliver dansk gift, mor og bosat i Amerika. Så det blev en historie med en happy ending - trods alt. Ret en historie med ingredienser til at blive en del af en endnu større historie i den danske litteratur.

Fyrste eller ikke fyrste. Uchtomsky blev reddet på stregen - i øvrigt af overlæge Espersen - på Thisted Sygehus efter selvmordsforsøget. Og når det lokalhistoriske arkiv i dag er i besiddelse af russeren i en seng på hospitalet, er det lidt af en sensation. Intet mindre. For han blev slet ikke fotograferet - sådan da! Forklaring følger. Det var patienten ved siden af, der blev fotograferet af familie, og russeren kom - uden at vide det, og uden at nogen vidste det - med som en sidegevinst i et lotteri. Gemt væk og glemt i mere end et halvt århundrede. For så pludselig at dukke op af disse gemmer og blive den, vi nu kan huske, mens alle andre for længst har forladt scenen.

er. I dag er han totalt ukendt, og hvis han læses, er det af litteraturhistoriske grunde. Han er forbundet med den tid, han lever i og har en storhedstid i 1930-1940'erne. Han er forlægger, tidsskriftudgiver, kritiker og formand for forfatterne. Og så har han altså tid til en rejse i provinsen - til Thisted. Rejsens udgangspunkt er tilsyneladende Søborg ved København. Denne lokalitet er i al fald det rene paradys ved siden af Thisted. Det går ikke stille af bagefter. Det er en kulturkamp, han kommer til at trykke på aftrækker til. Politiken-kronikken vækker harme. Ikke alene i Thisted og blandt thistedboer, der finder dette angreb udefra, fra denne repræsentant for "det københavnske laksbo-bourgeois" for groft, og kampen må tages op. Fra hele Nordjylland - og fra prominente thistedboer bosat andre steder i landet - strømmer protesterne til den kulturradikale rådhusplads i København, hvor Politiken har til huse.

"Der eksisterer som bekendt et begreb, der hedder københavneri, hvis mest utiltalende side er en konsekvent næserynke ad alt, hvad der ligger uden for den storkøbenhavnske bebyggelse, et hånlige skuldertræk over for alt, hvad der kommer ind under ordet provins. Denne indstilling har som sagt sine tilhængere, og den har et talerør gennem hovedstadsbladet Politiken, der gang på gang har lejlighed til at dokumentere sin hovne indstilling over for alt, der ikke er københavnsk".

Sådan ser den konservative Thisted Amtsavis på det. Udenbys aviser og blade - således intet mindre end Vore Damer - sender journalister til Thisted for at undersøge, om det nu står så galt til. Heldigvis for Thisted er det positive meldinger, der kommer ud af det. Ikke som denne "uartige kronik i Politiken" af den "såkaldte forfatter Cai M. Woel". En læser i en af Thisted-aviserne erklærer, at resultatet bliver slet, når uvidenhed og dumhed rejser sammen: "Deres artikel er fuldstændig blottet for satire. Ikke en humoristisk bemærkning er flydt fra Deres flabede læber over et letkøbt emne: En storsnudet københavner besøger den i hans øjne lille og ubetydelige flække, der fuldstændig mangler tempo. Er det ikke flabthed?"

Haugen Johansen, tidligere amtmand i Thisted, slutter sig til rækken af protesterende i Politiken: "Denne skildring har intet at gøre med det Thisted, som jeg kender efter i ni år at have boet i den lille Limfjordsby med den skønne beliggenhed". Statsbibliotekaren i Århus, Erling Stensgaard, opregner alle de faktuelle fejl i kronikken. Her er en af dem: "På det "latterlige torv" (Woel) skinner asfalten blank og ren ... Asfalten? ja, men her skulle jo være en "en stenbro som i Kristoffer af Bajerns Dage". Nej, såmænd om her er! Hele det smukke torv er glat og lydeløst asfalteret, ligesom alle hovedgaderne er asfalterede og forsynede med fintholdte, klinkebelagte fortøve". Forfatteren C. E. Soya forsvarer kollega Woel - under Politiken-overskriften "Soya kører lille kanon frem til forsvar for Woel". Provins-billedet, Thisted-billedet, er rigtigt - subjektivt set som det er: "Og det subjektivt rigtige har virkelig sin store værdi - hvis ikke måtte al poesi, et stort antal kronikker forblive uskrevne, og menneskene nødt til at sige adskilligt mindre end de gør i øjeblikket". Soya fra Kongens Lyngby ved København har været i Thisted. Og han har måttet spørge op til flere thistedboer om J. P. Jacobsens gravsted, inden det lykkedes at få "et brugeligt svar". Jyllands-Posten kommer Thisted til und-

Det var i foråret 1938, forfatteren Cai M. Woel var i Thisted - og det var blevet efterår, da hans kronik dukkede op i hovedstadsavisen Politiken. Og Store Torv var i mellemtiden blevet asfalteret, så mange blev efterhånden i tvivl om, hvorvidt denne Woel nu i det hele taget havde været i Thisted. Forargelsen var under alle omstændigheder overvældende. Og den "poetiske frihed", Woel og hans forsvarere påberåbte sig, gav man ikke en døjt for i Thisted. Der var dog forskel på asfalt og brosten. Thistedboer - hjemme som derude - var dybt forargede over den københavnske litterats opfattelse af deres by og dens indbyggere, der var blevet skildret som de personager, der mange år senere skulle dukke op i danske folkekomediefilm.

Forfatteren Bertel Budtz Müller (1890-1946) voksede op i Thisted. I København startede han Arbejdernes Teater i 1924 og Thyboforeningen i 1941. Fødebyen har ristet ham en rune i et vejskilt.

sætning under overskriften "København kontra Thisted": "Vi kender alle disse "breve fra ravnekrogen", disse småskandalehistorier fra vore badesteder, som fylder adskillige spalter i sommertiden, vi ser gang på gang københavnske blade importere et menneske fra provinsen - en olding eller en skoleknægt - og slæbe ham rundt til storstadens imponerende seværdigheder, samtidig med at man fremviser ham i avisens spalter som et væsen, hentet fra det indre af Borneo. (...) Når provinsen omtales i disse blade, er det altid med et glimt af malice eller nedladdenhed, kulturelle begivenheder uden for Københavns bygrænse skubbes tilbage mellem de små notitser, mens en københavnsk modeskuespillers skødehund og den sidste pikante boulevard-affære, der kun er af interesse mellem Rådhuspladsen og Kongens Nytorv, slås op med store typer og mange billeder på fornemste plads". Her er intet for så vidt nyt under solen. Og nu har københavnernet med Thisted-affæren sat kronen på værket ved at overlade den fine plads - kronikken - i et af de største blade til "en mavesur og kværlerende forfatter, der søger at gøre samtlige provinsens byer til latterlige småhuller, som turisten skal holde sig fra. For det er ikke kun i Thisted, at alt er fra i går. Det er alt, hvad forfatteren hr. Woel forstår ved "provinsby i almindelighed". Det undrer i øvrigt Jyllands-Postens Søren Jyde, at "disse over for provinsen så overlegne blade" lefler og lokker på alle tænkelige måder, når det gælder abonnenter og annoncer i provinsen. Her er heller intet ret nyt under solen.

Det bliver thyboen - og forfatteren - Bertel Budtz Müller, der i Politiken får til opgave at svare Cai M. Woel. Det sker under Politikens overskrift "Krænket lille by forsvarer sig". Thisted kan hverken vedkende sig de toppede brosten, de indeklemte sure ansigter og sind og det ukyndige væsen over for digter Jacobsen. Fremhævet bliver i stedet den offervilje blandt byens borgere, der har skabt forbilledlige teater- og biblioteksforhold, en ny administrationsbygning. En masse andet til gunst for Thisted kan nævnes og bliver det. Thistedboerne har en sund kærlighed til historien og en stærk realitetsans for, hvad nutiden kræver. Der er i det hele taget ikke noget at komme efter, men en masse at komme for. Og så slutter han passende af med et Knut Hamsun-citat: "Folk fra de store byer har intet skøn på mål og dimensioner i småstæderne. De mener de kan komme og stille sig op på torvet og smile og være overlegne, de tror de kan le av husene og brolægningen, det mener de mangen gang".

Og det mener Cai M. Woel altså denne ene gang for meget. Det bliver alligevel Woel, der får det sidste ord, da Politiken afslutter dette kapitel i, hvad der bliver opfattet som en kulturkamp, i al fald i Thisted. Den udskældte kronik

havde overskriften "En pilgrimsfærd". Nu forklarer han, hvad der var motivet: "Alle, der kender lidt til J. P. Jacobsens skrifter, vil vide, at digteren ikke følte byen som noget sig venligt stemt, og jeg fik - synes jeg under mit korte ophold i byen - dette bekræftet på mærkelig, til dels uhåndgribelig måde. Om dette handler min kronik, den er ikke tænkt som nogen topografisk skildring

Af dagens epigrammer

*Med Woels artikel om Thisted
er tys tålmodighed bristet,
man ønsker ham stegt og ristet,
i Thy får han aldrig fristet.*

Politiken, oktober 1938

af Thisted". Og så retter Cai M. Woel en af statsbibliotekarens rettelser: "Hr. Stensgaard udtaler sig om "kongestøtten", finder den i smukke omgivelser (man har en følelse af, at han også synes den er smuk), ligesom torvet er asfalteret. Til dette er at sige, at asfalteringen er af nyeste dato. Den stenbro, der lå der før, og som hr. Stensgaard har set på fotografi, har jeg den fordel at ha' gået på, fordelene vedkommer kun dokumentationen - den var meget ubehagelig at gå på!"

Thisted set fra Norge - og Nykøbing

Året før - 1937 - er Aksel Sandemose i Thisted. Det er ikke den samme by, som Cai M. Woel skal komme til at bevæge sig rundt i. Men Sandemose er også fra Mors - og hed dengang Axel Nielsen. Nu er han flygtet til Norge og skriver i det norske Dagbladet: "Sammenlignet med de nærmeste byer, Struer, Skive og Nykøbing, er Thisted en fornem by. Thisted har springvand på det ene torv, roser på det andet og Christian IX på det tredje".

Men nu J. P. Jacobsens grav på den gamle kirkegård ved kirken. Det er dén, de vil se, alle de besøgende digtere: "Jeg ville have det klaret straks og spurgte på hotellet, hvilke veje jeg skulle gå. Tjeneren gjorde et forsøg på at se begavet ud. Jacobsen? Er det en, som har været amtmand? Ja, De må undskylde, jeg er ikke her fra byen ... Men vi har sådan et slags monument i anlægget, en eller anden konge tænker jeg ... Som hed Jacobsen? Nejnej, men ... Jeg vandrede ud i byen. Den var i hvert fald ikke større, end at jeg måtte møde Jacobsen i løbet af dagen".

Aksel Sandemose er også på museet, hvor han ser J. P. Jacobsens lorgnet. Der er ikke gjort noget forsøg på at placere den:

"Den lå, som han selv havde lagt den fra sig, mens han strøg sig over de trætte øjne. Den levendegjorde pludselig alle de billeder, man har set af den lungesygge, forpinte mand med de sorgfulde, indsinkne træk. Der klæbede sjæl ved den endnu".

Og så glemmer Aksel Sandemose ikke, at han engang kun var Axel og fra Nykøbing: "Thisted er berømt for sin digter og sin amtmand. Ikke nogen bestemt amtmand, men fordi der findes en amtmand. Denne amtmand misundte vi Thisted, da jeg var lille. Hvorfor var det ikke os, som skulle have en amtmand. Vor udmærkede by var mindst lige så god som Thisted, men det amt, vi lå i, kaldte de uden videre Thisted Amt. Det var en fornærmelse for os, som boede i Nykøbing".

Thisted i vinterdragt - og i erindring

Det er i 1958, digteren Frank Jæger i erindringen er i Thisted. En kronik i Politiken har overskriften "Vinterrejser": "Hvorfor rejser vi ikke om vinteren? Eller rettere: Hvorfor rejser de af os, som kan rejse, til Norge eller Østrig og ikke til Thisted eller Rønne?" Man skal have oplevet en by både sommer og vinter, før man kender dens sande ansigt, erklærer digteren "Har man een gang prøvet en sådan rejse, bliver man hjemme overfaldet af de for den udenforstående særeste længsler. En mørk vintereftermiddag sidder jeg i mit køkken og drikker te, og uden for vinduerne vælter sneen ned. Ilden i komfuret

Forfatteren Aksel Sandemose (1898-1965). Morsingboen skiftede navn og identitet - og blev nordmand. Men han huskede Thisted som en fornem by.

Frank Jæger (1926-1977). Sidder i Tranekær på Langeland og får en længsel efter Thisted. Kan ikke glemme en eftermiddagsvandring i Thisted. I snevejr. Og Dannebrogssflaget i museets forhal.

Jens August Schade (1903-1978). Den lyse digter Schade var kommet i sit rette element på og omkring Limfjorden. Det var turistforeningen, der inviterede, men den bog, som digteren efterfølgende kvitterede med, ånder mere af hvidvin, sød musik og poesi end slagord til brug i en prosaisk turistpropaganda. Foto: Det kgl. Bibliotek.

Klaus Rifbjerg (f. 1933). Modernist og sprogfornyer i dansk litteratur. J. P. Jacobsen dukker jævnligt op i Rifbjergs essays. Han betragter Thisted-digteren som en af de første modernister og sprogfornyere. Verden - virkeligheden - findes både i og uden for sproget.

kan anes mellem de blankskurede ringe, blæsten brummer i den tykke skorsten, hunden snorker, alt er idyl. Alligevel siger jeg: Nu skulle man bare sidde ved et vindue ud mod torvet i det hyggelige, gammeldags hotel i Thisted og om to timer spise til middag og få røget gåsesteg og bagefter en stiltfærdig, kold øl eller måske endnu bedre en rom- eller rødvinstoddy, og så tidligt i seng med en tyk bog, een af dem jeg har gemt fra min tidligste ungdoms kritikløse bogindkøb. Og på sengebordet ligger der et æble og en hilsen fra hotelværtten med de varmeste ønsker om en god og rolig nat“.

Frank Jæger kan ikke glemme en eftermiddagsvandring i Thisted-snevejr. Kirken og torvet, kirkegården, biblioteket og amtmandsgården, som får Jacob Paludans *“Jørgen Stein”* “til at vælde op i min hjerne og mit hjerte“. Der er museet med mindestuerne for en anden digter, J. P. Jacobsen, “og - af en mærkelig grund ikke til at ryste ud af erindringen - et Dannebrogslag ude i museets forhal“. J. P. Jacobsens barndomshjem ved havnen “så hæsligt, at man tror, det er løgn, så hæsligt, at end ikke sneen kunne skjule eller blot formindske dets hæslighed“. På den anden side af vejen lysthuset og haven: “Den burde bevares. Om ikke for andet, så for at vise en undrende, fuldautomatiseret, elektronhjernestyret efterverden, at så få og så grimme skovfulde muld kunne en digter i gamle dage skrive udeløselige værker i og på“.

Schade og Rif - på fjord og i by

Så er der Jens August Schade - Den lyse digter Schade - der kan dette udefinerlige med sproget og virkeligheden, der får det hele til at springe i øjnene frisk fra fad. Således også med Thisted og Thy og Limfjorden. I slutningen af tresserne bliver Schade inviteret herop af byens turistchef Mogens Bjerregaard; han sejler i intet mindre end lystyacht rundt med en af byens restauratører på fjorden. Og når det er Schade, er der også en kvinde i farvandet, det er hans sekretær, Susan hedder hun. Aftalen er, at han skriver om turen, og det ender med en ganske særlig bog, *“Besøg på Danmarks Limfjord”*, en af de mærkeligste, der er skrevet om Limfjordslandet, men uegnet til brug i turistreklame, for det vil kræve, at hele bogen citeres: “Jeg kunne tage min sekretær med mig, så jeg ikke glemte det hele af bare befinde sig over de mange indtryk“.

Dét er aftalen. Nu er han i Thisted, spiser stegte ål sammen med Mogens Bjerregaard og hans kone og med en god hvidvin til:

“Førend vi i aftes spiste de stegte ål med vores vært, kom der et skib sejlede ind mod Thisted Havn - jeg tror det er det skib, jeg for mange år siden sendte ud at sejle inde fra Dråby Vig omme på den anden side af øen Mors, der ligger over for Thisted - jeg sendte det ud som dreng, det var et lille papirskib, jeg havde lavet, der var fralandsvind, og det forsvandt hurtigt fra de små krusninger på vandet i den lille vig - og ud til de store bølger derude. - - “Det er nok det, der er kommet tilbage til dér hvor jeg er -” tænkte jeg straks, mens jeg stod og så ud ad vores hotelvindue over det lille torv ud mod Thisted Havn. Det har været rundt på de store have - og nu er det blevet stort“. Næste morgen vågner sekretæren og digteren - efter de stegte

Vesterhavsål og hvidvinen - og befinder sig strålende. De stiger ind i en bil og forsvinder fra Thisted og ud i Thy som en lille dugdråbe, der bliver mindre og mindre at se. "Jeg sagde til Susan, at hun straks skulle notere, at "en sværm af hvide og sorte køer stod bag os, og vrimlede omkring os hele tiden, hvor vi befandt os - ". Arbejdet skal jo passes.

Det er det samme hotel, måske endog det samme værelse og det samme vindue, Klaus Ribbjerg få år efter står ved. Det bliver til digtet "Nat i Thisted", og det er søvnløsheden, der plager denne digter:

"Det er nat i Thisted/selv J. P. Jacobsen vil/ikke hoste mer./Men fuglen venter/sidder i sin mørkemontre/med en seddel/gemt i brystet/føler sine ure gå/sin tidsindstillings-fjeder/sno sig/endelig er øjeblikket kommet".

Således ender denne historie om digternes og fantasternes Thisted. Men nye er allerede kommet til. Idyllen er heldigvis fortsat kun af den tilsyneladende art.

Hvis man har lært at cykle i Thy

Men helt slut er historien nu ikke. Vi efterlod jo den fem-årige Frederik Julius sammen med faren og dennes sagfører-kollega på Store Torv. Nu møder vi den 40-årige F. J. Billeskov Jansen ved afsløringen af Thistedes vartegn, Johan Galsters "Madonna med barnet" ved Thisted Kirke. Dagen er 27. juli 1947. Under krigen har en kreds af mennesker, hvis hjemsted er Thisted, Thy eller Han Herred, besluttet at skænke hovedbyen, Thisted, et vartegn, som en tak til hjemmet fra dem, der rejste bort. F. J. Billeskov Jansen er nu professor og lever fuldt op til "Fesser"-navnet fra barndommen, det er ham, der har forfattet inskriptionen på statuen: "Fødestavn Moders Favn Hjertets Savn". Og det er ham, der tolker følelserne og holder talen om, hvordan hjemstavnen har sat sit præg på dem, der forlader den og altid vender tilbage eller hele tiden har et ønske om at gøre det:

"Det er i vor opfattelse af naturen. Den får vi bestemt så tidligt, at vi ikke kan fæste det til bestemte erindringer. Umærkeligt tegner barndommens landskab sine linjer ind i vort sind. Først når vi er helt voksne, véd vi, at de linjer er der, uudslettelige. Noget i vores opfattelse af, hvad der er højt og lavt, smalt eller bredt, går tilbage til proportionerne i det landskab, vi legede i.

Har man lært at køre på cykel på Nordjyllands lange seje bakker og med aldrig hvilende vind i ryggen, eller i ansigtet - mest i ansigtet! - så er en cykeltur ethvert andet sted ikke nogen rigtig cykeltur".

I 1947 holdt F. J. Billeskov Jansen, allerede kendt og agtet litteraturprofessor, tale ved afsløringen af Johan Galsters Madonna-statue ved Thisted Kirke. Han har altid omfattet hjemstavnen med stor kærlighed, og gennem årene er det blevet til mange foredragsbesøg. Og så er han dén, der mest præcist har udtrykt betydningen af at vokse op i et landskab med vejr og vind som i Thy. Billeskov Jansen kom hjem fra et lektorat ved Sorbonne i Paris i en alder af 34 år til et docentur ved Københavns Universitet. Fem år efter blev han professor og har i en menneskealder været centrum i dansk litteraturvidenskab og formidling. Kolossalt vidende og belæst. Og han har i de sidste 21 års pensionistilværelse fortsat udgivelsen af lærde værker - også om den yngste digtning - der kan forstås af lægfolk. Det er ikke nogen selvfølge i dén verden.

J. P. Jacobsen (1847-1885). Relief på den erklærede ateists gravsted ved Thisted Kirke. Han troede mere på Darwin end på Gud. Og det gør man ikke ustraffet. Især ikke dengang.

J. P. Jacobsen og Thisted

Ingen har forbandet Thisted som han, der kunne føle sig nærmest landsforvist. Og ingen har skrevet mere kærligt og længselsfuldt om byen ved fjorden. Det kan man læse i breve til venner og familie.

Byen Thisted har også haft sine problemer med den berømte søn. Han har jo i levende live skilt sig ud. Aparte har han sikkert virket. Forargeligt var det - og kan fortsat være - at han var erklæret ateist. Den store betydning i den litterære verden langt ud over Europa har man i mange tilfælde valgt at forholde sig ligesom registrerende til. Hvis der var tale om *stolthed*, har den ofte været af mere officiel tilvirkning.

For nogen har støvet forlængst lagt sig over J. P. Jacobsens digtning og betydning. For andre er det til alle tider en moderne digter, og som landsmand - oven i købet som thybo - er det et privilegium at kunne læse ham på dansk. Store udenlandske digtere må lære sig dansk for at læse J. P. Jacobsen, der er langt forud med sin dybe viden om og fornemmelse for det ubevidste, drifterne og drømmene, der gennem *sproget* uafbrudt rammer nye generationer gennem hele dette århundrede.

Så er der disse besøgende udefra, der dvæler ved digtergraven ved kirken og aflægger besøg på museet. På baggrund af deres egen begejstring en undren over, hvor lidt verdensnavnet J. P. Jacobsen siger *disse thyboer*.

Demoraliserer ungdommen

Når man læser J. P. Jacobsen på dén måde, kan man passende starte ved døren til dette århundredes første 70 år, som denne købstadshistorie dækker. Ved 1898 og den store "Industri- og Landbrugsudstilling for Thisted Amt", hvor J. P. Jacobsen bliver prist i en festtale af direktøren for kunstinindustrimuseet i København, Pietro Krohn, der kan forudse, at ungdommen vil valfarte til J. P. Jacobsens grav "som den ny tids herold". Det mener bankdirektør Chr. Vestergaard absolut ikke. Eller - det *håber* han ikke. Det vil ligefrem være sørgeligt. For J. P. Jacobsens bøger - de "demoraliserer ungdommen". Og der er efterfølgende lettere turbulens ved bordet, da der pludselig er nogen, der vil sidde et andet sted. Dagen efter hedder det i avisen: "Efter denne beklagelige scene varede det lidt, inden tungerne atter løstes".

Vi kan herefter rulle filmen frem til 1970, til friskolemanden Folke Trier Hansen fra Hundborg, der i et interview beklager sig over, at det altid er J. P. Jacobsen - og dennes "sygelige" digtning - der bliver trukket frem af de lærde, når det drejer sig om Thisted. Det bør da være den "sunde" Christen Kold - han bør komme i første række.

Polarforskeren og forfatteren L. Mylius-Erichsen er en af de unge, der valfarter til graven. Det er to år efter den store udstilling og det lille optrin i Thisted, året er 1900: "På hotellet havde jeg spurgt en karl, i hvilket kvarter jeg skulle søge graven. Karlen løb til kelneren, og kelneren forhørte sig hos overkelneren, og længe snakkede de frem og tilbage, om graven lå i kvarteret ved kirken eller måske længere borte. Omsider blev der da nogenlunde enighed: det måtte være ved kirken. - Kom der da aldrig nogen og ville se

Mindesøjlen i Christiansgave blev rejst i 1925.

J. P. Jacobsens have blev genskabt i 1925 på byrådets foranledning. For at få haven så korrekt som muligt havde kommunen inviteret J. P. Jacobsens bror, William, til at gøre rede for, hvordan haven så ud på Jacobsens tid. På grundlag heraf blev bedene afsat nøjagtigt, som broren havde opgivet, de var - og med de samme planter. Han kunne endda opgive, hvilke bed J. P. Jacobsen regnede for sine.

graven, spurgte jeg. - Nej, svarede kelneren, ikke det *han* vidste af. Men han var ellers ny dér i byen, han var helt ovre fra Aalborg. - Jo-o, råbte overkelneren ude fra køkkenet, vist gør der så, *skuespillere* og sådan nogen omrejsende, når vi en enkelt gang har dem boende, de spør' om graven. Og hvor der bor en gartner spør' de også om. De spenderer såmænd dyre blomster, hele rosenbuketter på hans grav deroppe - og så kan det hænde, de rejser fra hotelregningen“.

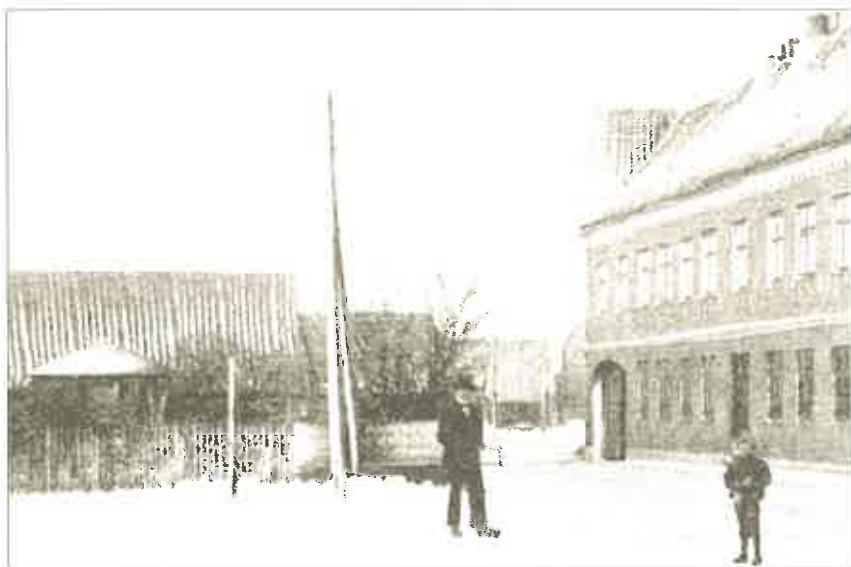
Dumheden og småligheden

Til evige tider vil dumheden og småligheden komme til at ligge under for geniet. Denne salve affyres i Thisted Socialdemokrat i 1922 - ved 75 årsdagen for J. P. Jacobsens fødsel. Det er det år, der bliver nedsat en komité til at indsamle midler til at bekoste og rejse en mindesøjle. Det er dén, der tre år senere bliver afsløret i Christiansgave.

Nu er det, Thisted Socialdemokrat minder om, at J. P. Jacobsens bøger engang blev rakkert ned i den konservative avis, og at det højtideligt var blevet vedtaget, at man ikke ville have hans bøger i lejeforeningen: “De mænd, der var med til at rakke Jacobsen ned, er nu med til at hædre hans minde. For nu skal alle pæne borgere lovsynge Jacobsen, om de så ikke forstår et ord af ham. Så småborgerligt konservative er menneskene, at det nye, dét der bryder med det tilvante og autoriserede, dét man ikke straks evner at forstå, dét skal bekæmpes. Ikke fordi det er dårligt, men fordi vi ikke skal have nogen til at spille klogere end os selv“.

Dagbladet Politiken har udsendt medarbejder til afsløringen af mindesøjlen søndag 4. oktober 1925. Og han lader pennen gå 12 år tilbage i Thisted historie. Det var dengang, unge i Thisted ville have den gamle kirkegård - der nu næsten helt var blevet lagt ud som park - lavet om til mindelund for J. P. Jacobsen. Kirkebestyrelsen var blevet forfærdet over at skulle hædre en “fordømt ateist“. Og da de unge skillingede ikke mindre end 1.200 kr. sammen - *det* var mange penge - og gik til den nye kirkegård for at få overladt en strimmel jord ud mod fjorden for dér at rejse en J. P. Jacobsen-

J. P. Jacobsens lysthus og en del af haven. Til højre barndomshjemmet ved havnen.

bænk, lød svaret: “ - Aldrig! Han var en dårlig fyr, der gjorde sin mor sorg og sin far skam!”

Men nu er Politikens udsendte tilbage i 1925: ”Da jeg i morges stak hovedet ud af mit hotelvindue nede ved havnen, hvorfra jeg kan se hen til J. P. Jacobsens barndomshjem og over til Mors’ lands “blide, melankolske linje“, lå fjorden dybblå, Mors’ klinter var hyllert i en gylden dis, og oktobersolen strålede varmt fra en klar søndagshimmel. Byen var festligt flagsmykket. Fra Toldboden blafrede splitflaget, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, der nu ejer den jacobsenske købmandsgaard, flagede, skibene i hav-

Vi går nu ind i tiåsmaskinen og skriver 1997. En ny bygningsfredningslov træder i kraft. Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur har været kraftigt involveret, og formanden, en lektor fra Holstebro, bliver af pressen bedt om at vælge en bygning i Thisted, Ringkøbing, Viborg og Holstebro, som han synes er smuk. Og hvad vælger han så i Thisted? Rigtigt gættet! J. P. Jacobsens fødehjem: “Den slags huse blev revet ned, fordi storbyggeri i bykerne kom på mode. Derfor er de nu sjældne og eftertragtede”. I dag ville huset på J. P. Jacobsens Plads blive reddet i kraft af fredningsbestemmelser, men sådan var det ikke dengang i 1950’erne, da en ny tid rullede frem på fire hjul og krævede plads.

Nye tider kræver plads. Albuerum til biler. Der anlægges parkeringsplads: J. P. Jacobsens Plads ser dagens lys. Men digterens fødehjem blev reddet. Det holdt hårdt - dengang i 1950'erne - og nedrivningen var allerede indledt. Materialerne skulle bruges til et hønseshus i Frøstrup. Der var ikke mange, der ville ofre ret meget for at bevare huset. Senere skulle det blive nærmest en folkesag at hjælpe til ved restaureringen.

nen havde vimpler fra hver en mast, og molens fyr havde hejst alle sine signalfag op i guirlande. En følelse af en evig retfærdighed svulmede i mit bryst. Således syntes byen ligesom at ville gøre sin gamle uret god igen over for sin forlorne søn. Muntært hilste jeg stuepigen godmorgen: „Her flages nok i dag!“ - „Ja“, svarede hun, „her er jo konfirmation!“.

I Socialdemokraten - hovedstadsavisen - beskæftiger Thy-forfatteren Bertel Budtz Müller sig i en kronik i 1937 med den stigende interesse - også i Thisted - for J. P. Jacobsen: “Der er noget uvilkårligt rørende i at se den bly usikkerhed, hvormed Thisted bys borgere går omkring og gør deres bedste for at hæderminde ham. Man skeler lidt usikkert til hinanden, når man giver sin skærv eller stiller sit forslag, og man skeler tilbage over skulderen, til fædrene, der åbent forkætrede ham som den farlige brand, han vitterligt var - og man hvisker betaget til hinanden - som en slags støtte: Sikken digter,

Emil Bønnelycke (1898-1953) var mere til affyring af pistolskud under digtoplæsninger end til J. P. Jacobsen. Hans familie stammede ellers fra Thisted. Det var måske derfor. Faren kørte i øvrigt togene mellem Thisted og Odesund. Bønnelycke var fascineret af den nye tid, det nye århundrede, fremskridtet, den nye teknik, farten, togene og skinnerne, der tegnede den nye tid gennem landskaberne. Så på den måde var han arveligt belastet fra Thisted. Men J. P. Jacobsen-fan? Nej! I 1929 var han i Thisted og skrev bagefter en kronik i en række aviser: “Adskilligt i J. P. Jacobsens værker må forekomme moderne mennesker som noget slemt skaberi, smittet af en med nutidens øjne set komisk gennembrudstids affektation og litteratur-mani, i strid mod naturlovene og de egentlige evigheds-værdier. Nu da jeg står foran digterens barndomshjem og ser over mod “strand-haven” (Niels Lyhne) og over fjorden mod “Morslands blide, melankolske linje”, ser jeg, hvor forfejlet, misforstået og dybest set umenneskelig denne Niels Lyhne-forgudelse har været. Marie Grubbe er en “skøn” bog, skønhed uden at være virkelighed, litteratur uden at være liv, noget for forelskede gamle koner, i bund og grund opstyltet, og lummer indtil væmmelighed”.

sikken berømmelse, sikke oplag ..." Skriver Budtz Müller. Efter først at have bemærket, at det er et held for folk, der - uanset hvor meget de end lægger nakken tilbage - aldrig får et virkeligt overblik over J. P. Jacobsen som skaber ... at de "dog kan få forfriskelse ved at betragte hans beklædnings-effekter i et støvet museumsværelse - den slags er så rart til at overse, og der er en egen trøst for beskueren i at hive den mægtige ånd, J. P. Jacobsen var, ned til eget mål, ved hjælp af hans gamle fedtede hat: ok - den er ganske som min, bare lidt mere fedtet!"

Slaget om huset i Skolestræde

Nu skal vi helt frem til midten af 1950'erne, da J. P. Jacobsen endnu en gang kommer til at dele byen. Men nu er det huset i Skolestræde, det gælder. Fødehjemmet. Nye tider er kommet til byen. I biler, på motorcykler - og knallerter. Gamle huse må vige for nye parkeringspladser. J. P. Jacobsens Plads er ved at tage form.

Og så ligger det lille hus nede i hjørnet ved Toldboden i vejen. "Det grimme, gamle hus virker som en knytnæve i et blåt øje".

Sådan bliver huset karakteriseret af en modstander i en af de mange byrådsdebatter.

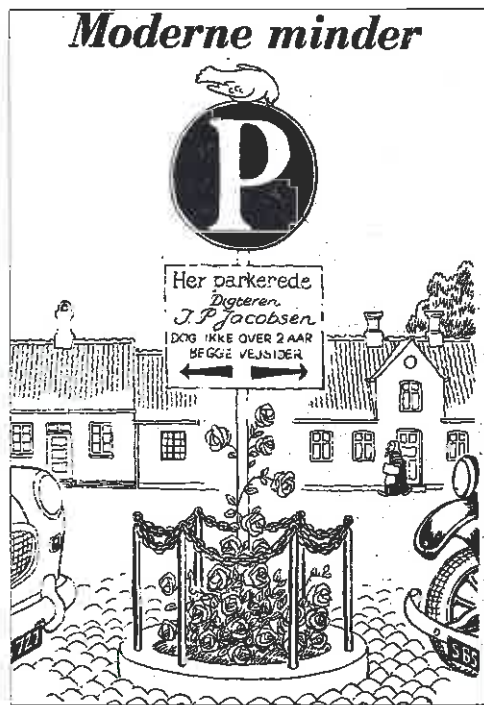
Ingen ved med sikkerhed, om J. P. Jacobsen nu også er født dér. Man ved kun, at hans far ejer huset på det tidspunkt, da Jens Peter bliver født. Og i byrådsdebatten lyder det - "så hvis nogen vil bevare dét hus, må de selv betale". Det bliver senere dokumenteret, at det er rigtigt nok, det er Jens Peters fødehjem. Men enden på det hele bliver, at kommunen sælger det til nedrivning, det er en cementstøber fra Frøstrup, der skal overtage resterne, han vil bruge dem til et hønsehus, og herved vil der blive plads til to biler samt én knallert mere på den nye parkeringsplads. Sådan er *dét*!

Bilejerne kan være tilfredse. Det er de til gengæld ikke, da det senere af lokale kræfter med støtte udefra - også økonomisk - lykkes at bevare huset. Fra Thisted Amts Motorklub indløber en resolution, der i skarpe vendinger tager afstand fra bevarelse af huset, som klubben finder delvis vil ødelægge den nye parkeringsplads. Og *den* er der brug for. I tider som disse.

Men før det kommer så vidt, er der en kamp på læserbreve i byens aviser og forskellige aktioner. Thisted er pludselig ikke til at kende. Digteren og hans fødehjem er emnet for enhver samtale, der ofte udvikler sig til skænderi i betænkelig nærhed af håndgemæng. Sådan erindres det i hvert fald.

De første tagsten er revet af huset, da en thistedbo slår alarm. Der er ikke tid til at gøre byrådet opmærksom på, hvilket litteratur- og kulturhistorisk mindesmærke man er i færd med at fjerne. Der må handles - og *handles hurtigt*. Derfor køber han bygningen, uden en øre på lommen, men lover cementstøberen en hurtig afregning, så hans planlagte hønsehus kan blive opført. Men altså med andre materialer. Det lykkes at skrabe

J. P. Jacobsen-sagen var den første af en række senere sager, der blev fulgt med interesse ud over landet. Her er det Politikens tegner Bo Bojesen, der giver sin sireg med.

pengene sammen. 3.500 kr. Men den største vanskelighed at overvinde venter endnu. Det er kommunen, der ejer grunden, og den koster 12.500 kr. Men byrådet har ikke i sinde at sælge, for der er nu engang truffet beslutning om, at der skal være parkeringsplads. Endelig - efter længere tid frem og tilbage - giver byrådet sig. Giver tilladelse til at købe grunden. Så følger arbejdet med at skaffe de nødvendige penge. *Og nu sker der noget.* Der kommer tilsagn om gratis håndværker-hjælp til den omfattende restaurering. Nu bliver det pludselig en folkesag. I slutningen af 1950'erne kan huset indvies. Og det bliver efterhånden den eneste repræsentant for en hustype, der har præget fjordkøbstaden. Lidt ensomt ligger det dér i hjørnet af den store parkeringsplads, som nær havde opslugt det, men som det til gengæld så generøst giver et navn. *J. P. Jacobsens Plads.* Et J. P. Jacobsen Selskab er det også blevet til.

Men det er også udgangen på en strid, der står på i måneder, og huset er i dette tomrum til stor glæde for de lokale "læderjakker", der smadrer endnu ikke knuste ruder, knækker tagsten og tænder bål på gulvet. De mener, de gør byrådet en tjeneste. Politiet lader uhindret de unge more sig.

Og det er en debat, der breder sig til landsdækkende aviser. I Socialdemokraten bliver Thisted udråbt som "byen der myrder sine minder". Det er både J. P. Jacobsen og Christen Kold, der henvises til. Og avisen henter en gammel udtalelse frem. Fra filosofen Søren Kierkegaards bror, biskop P. C. Kierkegaard, der i 1860'erne er i Thisted og indberetter, at "borgerne her kun er betænkt på pengeerhverv".

Men de unge da? "Uglegylp" er navnet på Thisted-gymnasiasternes blad, og numrene fra slutningen af 1950'erne kan stadig være fascinerende læsning. Bladet følger slagets gang under overskriften: "Lys over landet!" Sagen om J. P. Jacobsens hus er en skandale, som "hovedstadsbladene" og radio og fjernsyn har fået øjnene op for: "Og det er en skandale. En verdenskendt digters fødehjem må ikke blive stående som et minde for eftertiden, men skal vige for en parkeringsplads, der under ingen omstændigheder kan undværes. Tusinder kan byrådet bekoste på foretagender, der beforder teknikkens og robotalderens fremgang, men ofre en lille sum på et minde om digteren, der har skrevet verdenslitteratur og foreviget Thisted, det nægter byrådet, det smager for meget af idealisme".

Men hvad har gymnasiasterne gjort?

Intet - ifølge "Uglegylp". Endda "overhovedet intet"! Ud over at læse hvad der står i aviserne og så fortsætte med den tyske stil og matematikopgaverne: "Og vi kan gøre noget! Lad os vågne op! Vi skal ikke blot protestere, vi skal gøre noget aktivt". Gymnasiasterne opfordres til at tage digteren på ordet, tage hans "Lys over landet - det er dét vi vil" bogstaveligt, lave et fakkeltog, der ikke blot skal oplyse en kold vinteraften, men give genskin over det ganske land.

I 1957 lyder det i "Uglegylp":

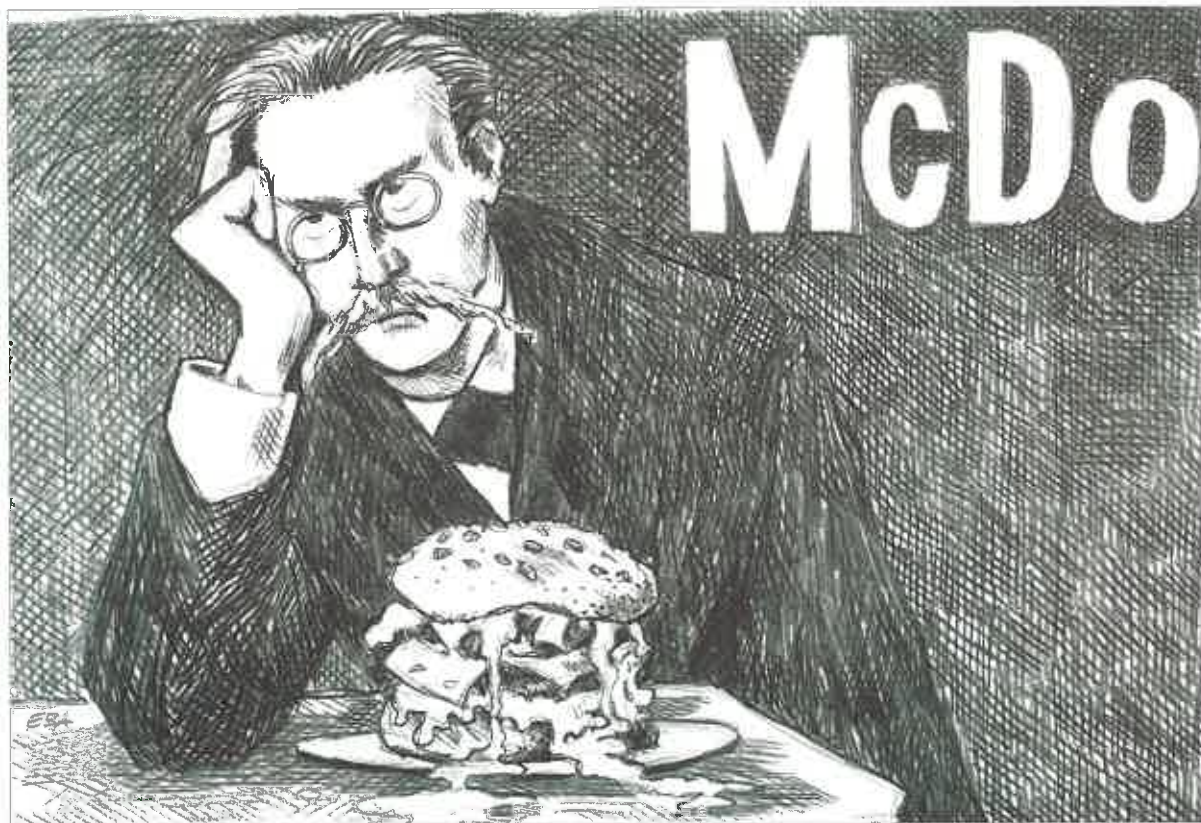
"For det drejer sig jo ikke blot om dette hus. Det er selve tanken og idéen. Det er et af de få idealistiske foretagender, vi kan samles om i vor overmekaniserede og kolde atomverden, og vi skal prøve at overdøve motorernes larm med et åndeligt og kulturelt minde".

Og så er der lysthuset ...

Først står det i den jacobsenske have helt ned til fjorden - *lysthuset* på den anden side af Kystvejen. Så ændres omgivelserne. Siden forfalder det og bliver anvendt til oplagsplads for en fisker, ender som svinesti, på et tidspunkt er der planer om at flytte det til Den gamle By i Århus. Men huset bliver dog reddet fra nedrivning i sidste øjeblik.

Det har altid været lidt i vejen for moderne tider, dette lysthus, og er nu havnet midt i en ny moderne tids fast food-burgerkvarter. Se, det er en anden historie. Som slet ikke hører til i denne del af Thisted Bys historie. *Men* - det går vel an at konstatere, at det ikke helt er, hvad J. P. Jacobsens ellers vidt berømmede fantasi rækker til, når han opholder sig i haven og i lysthusets hængekøje, der kan være hans foretrukne arbejdssted med især romanerne. Han bruger ethvert påskud til at komme enten lidt væk fra eller hen til digtningen - og *det* er en proces, der tager sin tid for denne specielle digter, om hvem man - lidt spydigt - befrygter, at han i sin skrøbelige tilstand skal falde om midt mellem to sætninger (Henrik Pontoppidan). Han holder af at lægge planer for, hvad der nu kan laves i haven. Og det er planer, han i fantasien arbejder videre med i udlandet. I breve hjem spørger han kærligt til, hvordan det står til med blomster og grøntsager lige nu i den have, som han længes så inderligt efter. Og der er nye idéer til, hvad der må kunne gro i Thisted, for han har lige set noget; det må kunne slå rod så højt mod nord som i den lille by ved Limfjorden.

Der er endnu en gang dømt "nye tider" omkring J. P. Jacobsens lysthus ved havnen. Nu er det blevet nabo til multinationale McDonald. Et bevæget århundrede rinder ud. En ordentlig mundfuld. (Tegning af Erik Bach Andersen)

Kilder og litteratur

Trykte kilder

Knud Holch Andersen og Orla Poulsen: Krigsværk. Thy-Mors 1940-45. Morsø Lokalhistoriske Forlag, 1982.

Knud Holch Andersen, Jens Ole Petersen og Orla Poulsen: Torvene i Thisted o.1900. Forlaget Knakken, 1984.

Torben Brostrøm og Mette Winge (red.): Danske digtere i det 20. århundrede. Gads Forlag, 1980-1982.

Clemmen Brunsgaard: Krigsdagbog. Forlaget Knakken, 1995.

Clemmen Brunsgaard og Henry E. Pedersen (red.): Landet mod Nordvest I-II. Forlaget Bauta, 1947.

Embedslægens årsberetninger.

Chr. P. Fogtmann: Thisted lille Alberti. Wadmanns Forlag.

P. L. Hald: Skolevæsenets historie.

Sv. Aa. Hansen og Ingrid Henriksen: Økonomisk vækst i Danmark II. Akademisk Forlag, 1974.

Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1906-1997, diverse artikler.

Jette Thagaard Jacobsen: Musik i Thisted. Eget forlag, 1984.

J. P. Jacobsen. En CD-ROM. Forlaget Knakken og Thisted bibliotek, 1997.

J. P. Jacobsen-samlingen på Thisted Bibliotek. (100 års udklip om digteren).

F. J. Billeskov Jansen: Læsefrugter. Gyldendal, 1995.

Jul i Thy, diverse årgange.

Frank Jæger: Alvilda. Gyldendal, 1969.

Søren Mørch: Danmarkshistorie, bd. 7 og 8. Gyldendal, 1990.

Majnar S. Nielsen: Bagerens søn. Gyldendal, 1982.

Majnar S. Nielsen: Rent mel i posen. Gyldendal, 1984.

Henrik Oldenburg: Janus fra Thisted. Gyldendal, 1988.

Henrik Oldenburg: Jacob Paludan. Historien om et venskab. Gyldendal, 1984.

Jacob Paludan: Han gik ture. Gyldendal, 1956.

Jacob Paludan: Jørgen Stein. 1. del. Hasselbalchs Forlag, 1932.

Jacob Paludan: Fugle omkring fyret. Hasselbalchs Forlag, 1925.

Jens Ole Petersen, Orla Poulsen og Knud Holch Andersen: Thisted Havn omkring 1900. Forlaget Knakken, 1988.

Orla Poulsen: Den store arbejds kamp i Thisted 1899. Forlaget Knakken, 1988.

Orla Poulsen og Jørgen Elklit: Valg i Thisted. Forlaget Knakken, 1987.

Klaus Rifbjerg: Fædrelandssange. Gyldendal, 1967.

Jens August Schade: Besøg på Danmarks Limfjord. Forlaget Poul Kristensen, Herning, 1974. I samarbejde med Turistsamvirket for Viborg Amt.

Statistiske Tabelværker vedr. befolkning, erhverv, bolig, sundhed m.v.

Thisted Købstads budget og regnskab, diverse årgange. Lokalsamlingen, Thisted Bibliotek.

Lokale aviser

Thisted Amts Tidende, Thisted Amtstavis og Thisted Socialdemokrat dækker stort set hele perioden 1900-1970. Thisted Amts Tidende, der er indekseret, har været anvendt som den primære indgang til dagspressen.

Arkivet opdaterer løbende et index til Thisted Amts Tidende/Thisted Dagblad. Index kan benyttes på Internettet via Thisted Biblioteks hjemmeside: <http://www.thisted-bibliotek.dk/>.

Andet materiale

Der er anvendt et vidtfavnende materiale med hjemsted på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Det gælder først og fremmest det kommunale arkiv med journalsager, byrådsreferater, udvalgsprotokoller, skoleadministration m.v.

Dertil kommer Arkivets store samling af forenings- og private arkiver.

Den altovervejende del af bogens billedmateriale befinder sig i Arkivets billedsamling.

I forbindelse med arbejdet på denne byhistorie er der gennemført en lang række interviews, der både direkte og indirekte er brugt i fremstillingen, bl.a. kan nævnes Anna og Carl Christensen, Eigil Bjerre Christensen, Karen Hansen, Svend Odgaard, Erik Poulsen og Henny Sørensen.

Stikordsregister

A

Aaberg, A. M., redaktør, borgmester 218, 221, 229, 230, 248, 272, 320, 321, 329, 332, 333, 334, 357
Aaberg, Karen, byrådsmedlem 336, 338, 339, 340
Aagaard, Ane Marie, søster 232
Aalborg 14, 23, 53, 207, 225, 248, 252, 276, 297, 298, 305, 331, 365, 369, 374, 380, 382, 390, 391, 401
Aalborg-købmænd 47
abort 225
administrationsbygning 25, 84, 12, 67, 229, 274, 334, 368, 396
adventister 253
adventkirke 253
afholdsbevægelsen 336
Afholdsforeningen 322
Afholdshjemmet 4, 10, 219
Afholdshotellet 2, 60, 250, 251, 325, 347, 363
afholdssagen 332
Aften-Posten 353
Agathe, kutter 62
Agerholm, avisbruger 24, 332
Agerholm, Erik 266
Agerholm, frk., lærer 203
Agerholm, Poul 153
Agerholm, Tage 266
Agger 21, 22, 47, 51, 54, 63, 66, 367
Aggerkanal 21, 22, 54
Ahlberg, skorstensfejer 75
AIK 303
Akselsen, Preben 266
aktieselskaber 173
Aktuelt 353
alderdomshjem 44, 85, 214, 228, 268
alderdomsunderstøttelse 230
aldersrente 230
alkohol 161, 62
alsang 363
Amagerhav 94, 137, 139
amatørteater 261
ambulance 31
Ammundsen, Esther, medicinaldirektør 224
amtmand 348, 349
Amts-Bladet 353
amtsby 348
amtsgården 349, 350
Amtsstræde 17, 81
Andelsbanken 174, 183, 184, 185
andelsboliger 101, 213
Andelsmejeriet 214
Andelsvineslagteriet 24, 59, 69
Andersen, A. Chr., realskolelærer 147

Andersen, A. P., automobilforhandler 180
Andersen, A., vognmand 229
Andersen, Alfred 205
Andersen, Anders, kusk 162
Andersen, Andr., kommuneassistent 304
Andersen, Chr., skibsbygger 61
Andersen, Chr., skipper 51
Andersen, Christen, lektor 207
Andersen, Erik, kommunekasserer 33, 338
Andersen, Gudrun 299
Andersen, Hans Jørgen 219
Andersen, Herluf, maler 145
Andersen, Hugo 378
Andersen, Inger, syerske 132
Andersen, isenkræmmer 81
Andersen, Karen Marie, skoletandlæge 225
Andersen, købmand 51
Andersen, N. C., entreprenør 117
Andersen, N. C., konsul, tømmerhandler 15, 24, 78, 153, 167, 323, 353
Andersen, Niels, etatsråd 329
Andersen, Oscar, gasværksbud 340, 342
Andersen, Petrea 93
Andersen, Rudolf 253
Andersen, smed 75
Andersen, Thomas Chr., fisker 59
Andersen, Verner, fisker 71
Andersen, Viggo, danmarksmester 301
Andersen, Viggo, tømmer 298
Andersen-Rostrup, musikdirektør 265, 267
Ane Marie, søster 214, 229
Anna, søster 214
Antimus 264
Antonsen, lærer 203
apotek 84, 85, 173
arbejderfamilier 117, 150, 325
Arbejderforeningen 139, 162, 179
arbejderidræt 303
Arbejdernes Idrætsklub 303
Arbejdet Adler 218
arbejdsanvisning 181, 183
arbejdsgiverforening 323
arbejdsløshed 89, 103, 132, 134, 181, 182, 186, 202, 214, 215, 216, 337, 356
Arbejdsmændenes Fagforening 58, 96, 322, 327
Arentzen, A. D., slagteridirektør 338
arkitektur 82, 85, 89, 276, 282
Ashøje 203, 206
Asmussen, Ib, lokomotivfører 342
Asylgade 82, 170, 202, 228, 236, 238
atlanterhavsejlands 33
atletik 297, 299
avisdreng 128, 129
avlsbruger 78
avlsgårde 77

B

Bach, Svend Ove, forstander 182
Bache, Carl Otto, amtmand 348, 349
Bachs Jorder 89, 100, 108, 109, 110
badeanstalt 97, 98, 341
badehuse 55
badning 97, 98, 138
Bahner, F. F., købmand 80
Bahner, søstre 231
Ballerum 21
balustre 82
Bambi, skibshund 41
bandekrig 125
banegården 14, 24, 81, 156, 368, 384
bapister 252
Bartsch, amtslæge 95
Basses Kro 355
Baumgarten-Olsen, Erik, stadsingeniør 107, 109
Bayer, P. C., dampmøller 142
Bech, Karen, overlærer 207
Bedre Byggeskik 88, 110
Bedsted 27
befolkningstal 17, 34, 35, 111, 118, 179, 215
Befrielsen 42, 43, 179, 183, 198, 214, 365, 366
Beier, Hans, herredsfuldmægtig 140
Beier, Ingeborg 140
Bendixen, Jørgen 153
Bendixsen, C. F., tobaksfabrikant 140, 166
Bendixsen, Erik 98
Bendixsen, Erik Pontoppidan 140
Bendixsen, F. C., konsul 36
Bendixsen, Hans Ditlev, skibsbygger 33, 35, 36, 37
Bendixsen, Maren 140
Bendixsen, sagfører 205
Bendixsen, William, ingeniør 140, 142, 143
Berentsen, L., chauffør 31
Berg, Carl, isenkræmmer 334, 336
Berg, Christen, politiker 319, 357
Bertelsen, Egon, redaktør 354
beskæftigelsen 177, 180
Besættelsen 33, 151, 154, 336, 347, 354, 361, 365
betalingsskole 199
beværterliste 332
bielkreds 235
bibliotek 167, 171, 261, 263, 273, 274
biblioteksforening 274
Billeskov Jansen, F. J., professor 389, 390, 399
Bindesbøll, Gottlieb, arkitekt 79
bindingsværk 75
biograf 184, 268, 269, 271, 374, 378, 379
Biografteatret 269

Birkholm, Erik 153
 Birkholm, glarmestersvend 270
 Bisgaard, Ane 229
 bistandsloven 232
 Bjerregaard, Alfred 205
 Bjerregaard, Bertha, byrådsmedlem 114, 338, 341
 Bjerregaard, købmand 148
 Bjerregaard, Mogens, cand. jur., erhvervschef 187, 339, 398
 Bjerregaard, Søren, sagfører, borgmester 107, 110, 173, 187, 334, 336, 338, 339, 340, 341, 348
 bladdød 352
 Bliksted, Chr., kommis 304
 Bloch, Emil, borgmester 327, 331
 Bloch, Johs. 300
 Blå Kors 238
 bobsældebane 124
 Boe, Lars, operasanger 384
 Boe, Poul, landinspektør 264, 382, 384
 Boesen, J. C., købmand 335
 Bohm, Elna 222, 342, 376
 Bojesen, Svend Erik 266
 boligbyggeri 100, 108, 109, 119, 120
 boliger 14, 99, 100, 102, 111, 117, 118, 119, 123, 138, 139, 251
 bolignød 89, 99, 214, 215, 226, 228, 251
 boligstatistik 119
 boligudbygning 89
 Bonde, Eigil 153
 Boolse, Johs. 288
 Borgaard, Bent, typograf 342
 Borgaard, Poul, arbejdsmand 340, 342
 borgerbrev 81
 Borgerliste, Uafhængig 341
 borgerskabet 131, 143, 144
 Borgerskolen 80, 82, 87, 127, 145, 147, 171, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 208, 211, 225, 237, 259, 272, 339, 341, 382
 borgmesterkajen 55
 borgmesterkontoret 334
 Borup, Henning, tømrer 342
 Boysen, kaptajn 242, 244
 Brams, Leif, overlæge, miljøaktivist 194
 brand 174, 184, 204
 Brandt, Anker 153
 brandvæsen 273
 Bredahl, Alfred 268
 Bredahl, brygger 334
 Bredahl, Frederik 297, 302
 Bredsdorff, Peter, byplanprofessor 344
 Brinch, guldsmed 80
 Brinkmann, J. G., købmand 15, 16
 Brinkmanns gård 79, 103, 275
 brugsforening 126, 128, 159, 160, 164, 165, 183, 246, 326, 376, 377,

402
 Brund 349
 Brunsgaard, brygmester 30
 Brunsgaard, Clemmen, redaktør 168, 338, 340, 354, 355, 364, 366
 brydesport 295
 bryggeri 159
 Bryghuset 15, 114, 145, 182, 343
 brændevin 23, 148, 159, 160, 161, 162, 170, 212
 brændselshjælp 230
 brændselsudgifter 117
 Brøchner-Poulsen, Knud, skorstensfejermester 148
 brønd 91
 bude 128
 Budtz Müller, Bertel, forfatter 396, 403
 Bulbjerg 22, 206
 Bunch, C. K., kunstdrejer, byrådsmedlem 76, 332
 bungalow 110
 Busck, Gunni, journalist 283
 buster 82, 142, 235, 281, 331
 bydreng 127, 129
 byfest 151, 257
 byggeforening 87, 88, 89, 102
 byggeforeningshuse 112
 Bygholm Vejle 22, 61, 64
 Bylund, Hans, overassistent 342
 bymarken 77
 byorkester 257
 byplan 102, 105, 107, 109
 byrådssekretær 334
 byrådsvalg 12, 330
 byvåben 344
 Bæk, J. N., lokomotivfører 340, 342
 Bækken 90, 94, 95, 124
 Bønnelycke, Emil, forfatter 403
 børneasyl 37, 202, 219, 220, 236
 børnebespisning 202, 219, 337
 børnefødsler 135
 børnehave 219, 220, 379
 børnetal 135
 Børresen, Th., bestyrer 204

C

campingplads 386
 campister 386
 Carlsen, C. P., overlæge 224
 centralskoler 345
 Chr. IX 13, 155, 331
 Chr. X 155, 156
 Christensen, A. tarmrenser 347
 Christensen, Aage 219, 300
 Christensen, Agner, maler 145
 Christensen, Agnes 299
 Christensen, Alsted, politibetjent, byrådsmedlem 12, 164, 338, 340
 Christensen, Anna, bagerkone 213
 Christensen, blikkenslager 148

Christensen, Børge, korleder 264
 Christensen, Carl, bagermester 213
 Christensen, Chr., kommis 304
 Christensen, Chris, lillebyborgmester 380
 Christensen, Egon 153
 Christensen, Eigil Bjerre 226
 Christensen, Erik „Spjæt“ 280
 Christensen, H. Clausen, slagteridirektør 61
 Christensen, Hakon 265
 Christensen, Harald, blikkenslager 280
 Christensen, Hilda, missionær 236
 Christensen, Højbjerg, undervisningsinspektør 208
 Christensen, Jens, missionær 237, 238
 Christensen, Johannes, murer 336
 Christensen, Karl 265
 Christensen, Knud Erik 266
 Christensen, M., skibstømrer 61
 Christensen, Mona 227
 Christensen, Niels Bjerre, kedelpasser 227
 Christensen, P., karetmager 261
 Christensen, Parmo, kontorbestyrer 181
 Christensen, pastor 219
 Christensen, Peter Have, arbejder 176
 Christensen, Randi 154
 Christensen, Svend, kontorleder 183, 227
 Christensen, Søren Chr. P., blikkenslagermester 171
 Christensen, Thorvald, smedevend 270
 Christensen, W., blikkenslager 126
 Christiansen, Dorte, lektor 207
 Christiansen, H. P., lektor 207
 Christiansen, Leif 153
 Christiansen, N. C., byrådsmedlem 334
 Christiansen, pakmester 336
 Christiansgade 86
 Christiansgave 125, 135, 239, 263, 280, 400, 401
 Christoffersen, Jørgen 153
 Cirkus Bech-Olsen 257, 295
 Cirkus Mische 138, 257
 Clara Konge, kutter 62
 Clasen, C. H., kredsdyrlæge 190
 Clausen, C. P., grosserer 160
 Clausen Christensen, H., slagteridirektør 342
 Clausen, Ebbe, boghandlermedhjælper 304, 392
 Clausen, Harald E., borgmester 83, 130, 140, 204, 320, 327
 Conradt-Eberlin, A. T., borgmester 218, 332, 390
 Conradt-Eberlin, Eric 390, 391, 393
 Cygnet, skib 39, 390
 cykelsport 295

D

Dam, læderhandler 269
 Dam, Mogens, forfatter 125
 Damgaard, Aage, fabrikant 289
 Damgaard, Agnes 40
 Damgaard, Betty 40, 41
 Damgaard, Karen 40
 Damgaard, Karl Oswald, atlantehavs-
 besejrer 33, 40, 247
 Dampmøllen 75, 142
 dampskibe 53
 Damsgaard, Michael 40
 Damsgård, arkitekt 181
 Dansk Arbejdsgiverforening 324
 Dansk Beklædnings Magasin 81
 Dansk Forening 246
 Dansk Kvindesamfund 262
 Danske Missionsforbund, Det 253,
 305
 Danske Opfinderes Aktive Antiforure-
 ningsselskab 193
 Danske Spejderkorps, Det 153
 Den gamle By 406
 DFDS 54
 diakonisse 214, 231
 Diakonissestiftelsen 231
 Dige, købmand 52, 75
 Dinesen, Fr., redaktør 357
 Dissing, tjener 259
 DNSAP 363
 Dolleris, Harald, branddirektør 127,
 335, 340
 Dollerup, fattiglem 215
 Dollerup, Sofus, sygekasskas-
 serer 214, 265
 Dr. Louisegade 25, 32, 86, 87, 103,
 111, 248
 Dragsbæk 109, 252, 296, 301, 302,
 304, 305, 310, 347, 365, 367, 368,
 384
 Dragsbæklejren 34, 41, 42, 43, 226,
 252
 Dragsbækvej 26, 27, 90, 91, 96, 97,
 109, 111, 143, 144, 253, 304, 305,
 308, 310, 312, 361
 Dronning Alexandrine 155
 Dronning Ingrid 220
 Dronning Louises Børnehaven 219,
 220
 Dronning Lovisa 155, 331
 Drosselvej 119
 DSB 23
 Dueholm Amt 348
 DUI 154
 Dybdahl Nielsen, skrædderme-
 ster 334, 336
 Dybdahl, Rosa 219
 Dybdahl, skrædder 236
 dyrskue 136, 382
 dyrskueplads 28, 382, 384, 385, 386
 Døssing, T., biblioteksdirektør 401

E

Egebaksande 318, 352
 Egedorf, Hans, amtmænd 349, 351
 egnsudviklingslov 187, 188
 Ege, direktør 334
 Elmegade 140
 Elming, Åge, lektor 207
 elværk 76, 93, 98, 135, 186, 263,
 306, 337, 367, 368
 Engmark, Dagmar, husassistent 229
 erhvervs- og turistkontor 182
 erhvervsaktive 180
 erhvervsliv 169, 194
 erhvervsråd 179, 180, 181, 182, 186,
 187
 erhvervsudstilling 149, 182, 183
 Eriksen, barber 305
 Eriksen, Bent, maler 145
 Eriksen, Kirsten, adjunkt 207
 Eriksen, P. E., folketingsmedlem 351
 Espersen, Geert, overlæge 224, 394
 Estrup, konseilspræsident 316, 357
 Eye, Georg, bogtrykker 318

F

Fabrikken Thy 175, 176, 324
 fabriksklasse 145, 199, 211
 fabriksudsalg 162
 fagbevægelse 321
 fagenes fest 148, 151
 fagforeningsbog 149
 fagregister 168
 Falck 31
 Falck, toldinspektør 320
 familievejledning 232
 fangstmetoder 64
 farende svende 217, 218
 Farverstræde 75, 142, 215
 fastelavn 148
 fastelavnsbåd 148, 151
 fattigdom 211, 212
 fattiggård 56, 78, 211, 215, 216, 222
 fattighjælp 211, 216, 217, 221, 228,
 232
 fattigudvalg 333
 fattigvæsen 78, 348
 Faye, Gerhard, amtmænd 80, 125,
 274, 348
 Fayers Alié 109, 140
 FDB 151, 184, 377
 FDF 153, 202, 266, 267
 Fenger, Evald, toldkontrollør 132
 Fenger, læge 142
 Fenger, Marie 229
 Fenger, Rigmor 201
 ferielejv 134
 film 378, 400
 Fischer, Hans Jørgen Christian, mæg-
 ler 50
 Fischer, Louise 140
 Fischer, sagfører 163
 fiskere 57, 63, 64, 68, 168, 169, 391
 Fiskeriforeningen 70
 fiskerihavn 55, 56, 58, 63, 67, 68, 69,
 70, 71, 72, 109, 125, 305
 fiskerikontrol 67
 fjernsyn 352, 373
 fjernvarme 117
 Fjernvarmeselskabet 118
 Fjerritslev 14, 23, 27, 127, 206
 Fjerritslev-banen 22, 23, 24, 25, 28,
 29
 Fjordlystvej 119
 Flint, Mads, former 295
 flygtninge 33, 41, 42, 43, 44, 218,
 252, 393
 flyveopvisning 28
 Flyvholm, Svend 378
 fodbold 296, 297
 Foged, Jens, arkitekt 85, 107, 180,
 228, 230, 260, 261, 276
 Fogedsvej 174, 253
 Fogtmann, Chr. P., redaktør 357, 358
 Folkekoret 363
 folkeoplysning 152
 folkestrejke 362
 foredragsforening 274
 Foreningen af Frie Arbejdere 323, 324
 Foreningen Norden 263
 foreningsliv 150, 151, 152
 forening 190, 191, 193, 194
 forældreskole 199
 Frandsen, F. C., inspektør 340
 Frandsen, læge 143
 Frandsen, Ole Kynne 266
 Frandsen, Per Kynne 266
 Frederik IX 156
 Frederik VIII 155, 331
 Frederik VII's Kanal 21, 22
 Frederiksen, A. C., lærer 206
 Frederiksgade 26, 128, 129, 134, 150,
 238, 265, 361
 Frederikstov 84, 138, 159, 164, 165,
 295, 316, 317, 382
 Fredskild, J. K., kontor 264, 265
 Fredsted, Tage, direktør 193
 Frelsens Hær 75, 147, 153, 202, 220,
 232, 239, 240, 241, 245
 Fremskridtsforeningen 319
 Fridericia, William, billedhugger 282
 frihedskæmpere 366
 Friis, apoteker 67
 Friis, Kr., præst 237
 Friliste, Uafhængig 250, 340, 342
 friluftsteater 156, 261, 264, 271, 384
 fritidsklub 236, 378, 379
 Fritsch, organist 268
 Frostholt, Jens, bogholder 304
 Frostholt, Laurits 222
 Frøstrup 175
 Fuglsang, Anker, forfatter 245
 Funch, Mogens, landsretssagfører 117,

118
 funktionalisme 106, 111, 276
 Fussing, Chr., arkitekt 173
 Fy og Bi 270
 Fællesorganisationen 180
 Fårtoft 100, 192, 347
 Fårtoftvej 100, 109, 110, 117, 215,
 226, 227, 228

G

Galster, Johan, billedhugger 123, 125,
 138, 202, 235, 257, 269, 280, 391,
 393
 Galster, Johan Georg, overretssag-
 fører 123, 173, 393
 gasværk 58, 76, 124, 135, 337, 341,
 347, 367, 368, 394
 Gasværksvej 124, 399
 Gjendrup, frk. 27
 Gjerlach, hattemager 148
 Gjerløff, Torben, læge 212, 225
 Gjødesen, Signe, museumsleder 273
 Gjørup, Helene 140
 Gjørup, malermester 315
 Gjørups købmandsgård 86, 160
 gotik 84, 85
 Grabow, læge 142
 Gram, fotograf 214, 262, 399
 Grand, J., fabrikant 175
 Gravesen, O., tømrermester 338
 grundlovsdag 130, 136, 257, 266
 grundlovsfester 151
 grundtvigianere 246, 247
 Grydetorv 215, 253, 353
 Grøn, Arne, overlærer 207
 Grøn, Erik, ekspedient 378
 Grønkjær, Henny 125
 Grønkjær, Niels, lærer, overbiblio-
 tek 267, 274, 276, 287, 315
 Grønlund, Viggo, kommis 304
 Grønnetorv 241
 Grønningen 109, 213, 219, 220
 Gullerup 238, 385
 gymnasieelever 378
 Gymnasiehallen 282
 Gymnaset 198, 199, 203, 207, 208,
 339, 347, 405
 gymnastik 244, 295
 gymnastikforening 12, 153, 295
 gæstgivergård 80, 246
 gæstgiveri 159, 246
 gågade 80, 104, 165, 186

H

Hald, P. L., lærer, museumsleder 203,
 272, 273, 296
 Hald, Peder, skibsbygger 57, 60, 61
 Hald, Sigrd 205
 Hals 21
 Hancke, snedker 295

Handels- og Landbrugsbanken 173,
 174, 175, 176, 181
 Handelsforeningen 27, 69, 70, 160,
 163, 164, 171, 177, 205
 Handelsskolen 163, 164, 170, 391
 Handelsstandsforeningen 174, 330
 Hannæs 346
 Hansen, Albert, frisør 266
 Hansen, Astrid 223
 Hansen, Axel, musikdirektør 265,
 267, 268
 Hansen, B., former 323
 Hansen, Chr., stenhuggermester 298
 Hansen, dyrlæge 30
 Hansen, Erik, orkesterleder 268, 301
 Hansen, Folke Trier, friskole-
 mand 400
 Hansen, forstander 272
 Hansen, Frederik 301
 Hansen, frk. 27
 Hansen, J., barber 335
 Hansen, J. P. 334
 Hansen, Jac., præst 250
 Hansen, Jens, fisker 65, 66
 Hansen, Johanne, kaptajn 242
 Hansen, justitsråd 26
 Hansen, Karen, familievejleder 232
 Hansen, Knud, realskolelærer 164
 Hansen, lærer, løjtnant 163, 295, 334
 Hansen, M. 26
 Hansen, Morten, bager 265
 Hansen, Olaf 301
 Hansen, P., forbundsformand 322
 Hansen, pastor 262
 Hansen, Poul, arkitekt 182, 342
 Hansen, Svend Wiig, billedhugger 286,
 287, 288, 289, 290, 291
 Hansen, Th., forstander 251, 302
 Hanstholm 21, 43, 104, 108, 109,
 148, 183, 206, 320, 344, 346, 367,
 390, 391
 Hanstholm Havn 104, 109, 183, 349
 Harlem Ramblers, The 265
 Harring 346
 Harring, Egon 219
 Harring, Herdis 219
 Harring, Rosa 219
 Haugen-Johansen, Kr., amtmænd 23,
 183, 349, 395
 Have, isenkræmmer 128
 Have, Thomas, borgmester 224
 haveelskab 89, 140, 347
 Havnen 14, 21, 22, 23, 24, 25, 33,
 39, 40, 41, 47, 48, 49, 50, 52, 53,
 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 68,
 69, 71, 78, 79, 80, 90, 94, 98, 104,
 105, 109, 123, 124, 155, 165, 166,
 169, 182, 183, 211, 213, 215, 287,
 358, 384, 398, 399, 402, 406
 Havnestræde 80, 172, 242
 Hebe, hjuldamper 53
 Hebgaard, Holger, redaktør 182, 340,

353
 Hedvig, skib 51
 Heide, Erik, billedhugger 284
 Heine, Ehlert, opfinder 193
 Hejrevej 119
 Helper, A., amtmænd 349
 Helstrup, Vilhelm, konsul, vinhand-
 ler 24, 25, 27, 170, 172, 201
 Hendes Pigeskole 204
 Henningsen, Anders, guldsmed 284
 Henningsen, Franciska, løjtnant 242
 herberg 218
 Herdel, Steen, filmproducent 291
 Hesselberg, hotelejer 201, 259, 267
 Heyn, frk. 30
 Hillerslev 23, 345, 346, 350
 Hilligsøe, Niels Peter, tømrer 38
 Historisk Samfund 272
 Historisk Årbog 272, 357
 Hjørdemål 367
 hjemmeføddning 17
 hjuldamper 21, 53, 79
 Hjultorv 78, 165, 174, 183, 184, 261
 Hjelpekassen 222, 338
 HK 340
 Hobolt, skomagermester 143
 Hobro 26
 Holdt, cand. theol., lærer 205
 Holst, assurandør 266
 Holstebro 21, 27, 28, 288, 374, 382,
 402
 Homann, Knud, direktør 182, 187,
 385
 Honning, Maren, klog kone 143
 Hotel Aalborg 29, 40, 70, 85, 136,
 150, 167, 172, 211, 253, 261, 262,
 265, 327, 361
 Hotel Danmark 322
 Hotel Hanstholm 350
 Hotel Phønix 26, 150, 304
 Hotel Royal 26, 27, 270, 296, 300,
 340, 345
 Hotel Thy 143, 150, 151, 257, 258,
 259, 325, 326
 Hove, Richard, direktør 263, 332,
 336, 343
 Hove-Nielsen, Helga, byrådsmed-
 lem 258, 330, 338
 Hovsør 21
 Hundborg 346
 Hundborgvej 86, 87, 88, 89, 109, 116,
 140, 393
 Hunstrup 346
 Hurup 27, 206, 253, 295, 297, 323
 husassistent 131
 husholdningsskole 131, 198, 205
 husmoderforening 133
 husmor 129, 130, 135
 husnumre 86
 husstand 16
 husvilde 99, 100, 215, 226, 227, 228
 Hvid, Aksel, murer, byrådsmed-

lem 110, 229, 265, 332, 334, 336, 338
 Hvid, Egmond 205
 Hvid, Esther, lektor 207
 Hvidbjerg 27
 Hvidsted, Henning 153
 Hvilsted, bogholder 164
 hygiejne 90, 96, 97, 131
 Hyldeahl, Ingeborg 299
 Hyldig, arkitekt 184
 Hyldig, Mogens 266
 Hyllested, Niels, malermester 145, 340
 hyttefæde 55
 Høje, Kristian 265
 højreblad 352
 højskole 246
 højskoleforening 235, 246, 249
 højskolehjem 87, 248, 249
 højstbeskattede vælgere 327
 Hørdum 27
 Hørsted 346
 Høyrup, Kjeld, overbibliotekar 288, 290
 håndbold 297
 håndværker 124, 152, 169, 170, 171
 Håndværkerforeningen 27, 81, 92, 150, 152, 170, 171, 175, 176, 261, 264, 325, 330
 Håndværkerstiftelsen 170, 228

I

idræt 296
 Ifversen, bogholder 304
 indbyggertal 17
 Indre Mission 202, 235, 236, 237, 238, 332, 334, 336, 342
 industri 13, 16, 76, 79, 88, 106, 111, 143, 150, 162, 169, 170, 171, 172, 177, 178, 182, 185, 186, 187, 193, 222, 339, 343, 344, 400
 Industri- og Landbrugsudstilling 11
 industrihus 187
 industrikvarter 186, 187
 Industrivej 187
 Iversen, Chr., borgmester 59, 107, 208, 217, 221, 228, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 347, 348, 368, 400
 Iversen, J. F., arkitekt 340
 Iversen, kommis 305

J

J. P. Jacobsens have 401
 J. P. Jacobsens Plads 258, 402, 403, 404, 405
 J. P. Jacobsensgade 14, 95, 220
 Jacobsen, Abildgaard, bogtrykker 301
 Jacobsen, Christen, skipper, købmand 57

Jacobsen, J. C., brygger 219
 Jacobsen, J. P., digter 78, 248, 280, 382, 392, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406
 Jacobsen, Jette Thagaard 263
 Jacobsen, Johannes Abildgaard, spaniensfrivillig 33, 39
 Jacobsen, Kaj Abildgaard, bogtrykker 340, 342, 354
 Jacobsen, Laura 219
 Jacobsen, Orla Abildgaard, typograf 33, 38, 200, 405
 Jacobsen, William 401
 Jagd, Jens Christian, kaptajn 317, 352
 jazzklub 265
 Jepsen, frk., lærer 203
 Jehovas Vidner 253
 Jens Konge, kutter 62
 Jens Nordentofts Minde, skib 60
 Jensen, Aage, maler 145
 Jensen, Agnete 227
 Jensen, Andreas, murer 124
 Jensen, Anthon, fisker 64
 Jensen, Anton Emil, typograf 63
 Jensen, B., købmand 124
 Jensen, Birthe Marie, asylmutter 219, 316
 Jensen, Christa 299
 Jensen, Christen, fisker 63
 Jensen, Dagmar Kjærgaard, lærer 170, 207
 Jensen, Ejler, fisker 71
 Jensen, Ejnar, møbelsnedker 265
 Jensen, Eva 219
 Jensen, Finn 227
 Jensen, forretningsfører 325
 Jensen, Gerda 219
 Jensen, Gunner 227
 Jensen, Harald, overlærer 207
 Jensen, Henning Wienberg, billedhugger 281, 284, 292
 Jensen, J. C., sodavandstapper 139
 Jensen, Jens 227
 Jensen, Jens Riis, avlsbruger 340
 Jensen, K., jernbanepakmester 336
 Jensen, Kaj 266
 Jensen, Katrine 299
 Jensen, Kjeld, redaktør 180, 336, 338, 340, 352, 353
 Jensen, Lars P., minister 224
 Jensen, Leif 153, 227
 Jensen, Marius, trykker 127
 Jensen, murer 106
 Jensen, Ole, entreprenør, byrådsmedlem 336, 338, 340, 342
 Jensen, Peter, købmand 221
 Jensen, Peter, manufakturhandier 340
 Jensen, Poul, hotelvært 150
 Jensen, Poul, kapelmester 251
 Jensen, Poul, smed 139
 Jensen, skomager 81
 Jensen, Sylvest, fotograf 70, 88, 108,

116, 226, 306
 Jensen, Tage, fotograf 186, 205, 213, 279
 Jensen, William, bankdirektør 180
 Jensen-Tusch, entreprenør 26
 Jermin, Henrik, tandlæge 283
 jernbanebørster 23
 Jernbanegade 9, 81, 130, 162, 168, 172, 250, 257, 273, 283, 357, 358
 jernbanen 29
 jernbanestation 14
 jernstøberi 76, 175, 176
 Jernstøberiet Thy 15, 175
 Jespersen, Bodil 299
 Jespersen, Laurids, maler 146
 Johannessen, Ingrid, lærer 291
 Johansen, glarmester 334
 Johansen, J. C., skomager 80
 Johnsen, M., konsul 12, 228
 Johnsens Allé 100, 107, 117, 140, 162
 Johnsens Rekreationshjem 85, 107, 385
 Jomfru Maria 344
 Juhl, Mogens, tegner 286
 Julens Glæde 151
 juletræ 151, 322
 Juul, Hans 65
 Juul-Lassen, Gerda 363
 Jydsk Telefon 26, 27
 Jyllandsallé 87, 89, 124, 284
 Jysk Boldspil Union 297
 Jæger, Frank, forfatter 397
 Jørgensen, Carl 347
 Jørgensen, Chr., byrådsmedlem 334
 Jørgensen, Chr., lagerforvalter 304
 Jørgensen, Ellen 347
 Jørgensen, Ingrid, fotograf 115, 126, 148
 Jørgensen, Jørgen, minister 208
 Jørgensen, Marius, overlærer, byrådsmedlem 181, 204, 205, 284, 298, 299, 300, 301, 302, 306, 331, 336, 338, 340, 341, 342
 Jørgensen, Poul „Russer“, skibstømrer 62
 Jørgensen, Ragnhild, lærer 307
 Jørgensen, skipper 51
 Jørgensens og Pedersens klædefabrik 14, 43
 Jørring, Knud, læge 215

K

Kaastrup 346
 Kappel, frk., lærer 203
 kaikbrænderi 17
 Kalsmose, Aase 299
 Kamp, L., manufakturhandier 81, 332, 345
 Kampmann, Jens, minister 194
 Kappelsten 301

kapsejlsads 305
 Karner, fuldmægtig 98
 Kastet 14, 139, 176, 212, 223, 266
 Katolsk-Apostolske Kirke 252, 296
 keglebane 296
 Kejser, Helge Eigil, præst 251
 KFUK 153, 186, 238
 KFUM 153, 235, 237, 238, 250
 Kierkegaard, P. C., biskop 405
 Kiilsgård 145
 Kino 271
 Kinograf 269
 Kirk, Jens, gårdejer 349
 Kirk, John 265
 Kirkecentret 174
 Kirkegaard, Erik Stig 266
 Kirkegårdsvej 86, 235, 236, 237, 238, 379, 380
 Kirkestræde 70
 Kjellerup, P. 334
 Kjellerup, tømrermester 334
 Kjær, Edel 232
 Kjær, isenkræmmer 269
 Kjær, Jens, bestyrer 232
 Kjær, Jette, museumsinspektør 273
 Kjær, P., typograf 347
 Kjærgaard, Anders Nielsen, kommis og købmand 160
 klassicisme 84, 85, 111, 251
 Klausen, Ravn, sparekassedirektør, byrådsmedlem 27, 338, 340, 341
 Klemme, Ole, skibsbygger 62
 Klit, renserejer 139, 366, 367, 368
 Klitmøller 22, 43, 47, 141, 231, 304, 320, 344, 367, 392
 kloak 89, 90, 91, 94, 97, 98, 123, 141, 214, 348
 Klostergaard, Hardy 186
 klunkegardiner 142
 Klædefabrik, Jørgensens og Peder-sens 14
 Kløvborg, havnefoged 124
 Knakkegaard, købmand 159
 Knudsen, Fritz, former 326, 332
 Knudsen, Frøkjær, møbelhandler 172
 Knudsen, Harry, lejrchef 385
 Knudsen, Jens Kristian, skipper 49
 Knudsen, postmester 86
 Knudsens Toft 86
 Knudsensgade 86
 Kold, Christen, højskolemand 78, 246, 247, 400, 405
 Koldby 27
 kolonihave 88, 89, 137, 138, 139, 140, 153
 kolonihavebevægelsen 139
 Kolonihaveforbundet 140
 kolportør 235
 Kommunalreformkommissionen 344
 kommunchjælp 222
 kommunesammenlægning 344
 kommunister 338, 339

konfirmand 150
 Konge, Jens, skipper 49, 50, 51, 52
 kongebesøg 155, 331
 Kongelunden 280
 Kongensgade 86, 87, 111, 114, 124
 Konservative Folkeparti, Det 332, 352
 Konservative Klub, Den 319
 Koopmanns Slakteri 24, 147, 226
 Korsgaard, Jens, missionær 239
 Korsgade 80, 91, 94, 136, 163, 166, 193, 271
 Kortegaard, Ingward, rektor 207
 Kosmorama 268, 269
 Kr. Koldsgade 171, 199, 229, 272
 Krampner Jørgensens maskinfabrik 31
 Kratholm, Svend, overlæge, miljøaktivist 189, 190, 191, 192, 193, 194
 Krejbergs Stiftelse 228
 cricket 296
 krigsflygtninge 33
 Kristensen, Ellen 205
 Kristensen, Thomas Smith 265
 Kristensen, Thorkil, minister 373
 Kristensen, Thorvald 265
 Kristianslyst 85, 214, 229, 230, 231
 Krogager, Eilif, præst m. m. 384, 385
 Kroggade 86
 Krogh, direktør 183
 Krogh, Hans, lektor 207, 377
 Krogh, Karen 341
 Krogh, N., skibstømrer 61
 Krogh og Christensens skibsværft 62
 Krogh, P. S., vognmand 31
 Krogsgaard, Poul 265
 Krohn, Pietro, direktør 400
 Kronborg Mark 28, 30
 Kronborg Plantage 109
 Kronborgvej 109, 110, 129, 224, 228, 303
 Krøyer, Karl, opfinder, fabrikant 186, 188, 190
 KU 378
 Kuhlmann, Christian, apoteker 262
 Kulkompagniet 124
 Kunstforeningen 283, 307
 Kvikly 160, 322
 Kvist, skomager 163
 Kystvejen 58, 109, 186, 271, 305, 384, 406
 kællebakke 125
 kæmner 335
 Kæmnersagen 338
 Købmand Larsens Gård 91
 købmandsgård 48, 77, 78, 80, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 183
 købmænd 48
 købstadsrettigheder 76

L

Labri, „professor“ 257

Lamberts pakhus 207, 241
 Landbo, Gitte 154
 Landboforeningen Nordthy 58, 165, 381
 Landbosparekassen for Thy 10
 Landlyst Teglværk 33, 42, 86
 Landmandsbanken 103, 173, 174
 Landmandshotellet 128, 148, 154, 160
 landprang 159
 Langkjer, Georg, præst 251, 346
 Larsen, Anders, skoleinspektør 200, 348
 Larsen, Arthur 265
 Larsen, Charles 153
 Larsen, Chr., chauffør 31
 Larsen, Edith, musikpædagog 264
 Larsen, H. P., repræsentant 304
 Larsen, Ingeborg 192
 Larsen, Jens Andersen, maler 143
 Larsen, Jens, maler 146
 Larsen, karetmager 35
 Larsen, Lindorff, bogholder 347
 Larsen, overtjener 143
 Larsen, Prior, læge 53, 340, 341
 Larsen, skomager 143
 Larsen, Søndergaard, oplagsleder 340
 Larsen, tømrermester 12
 Larsens Plads 52, 91
 Larsson, Carl L., skomager 129
 Lassen, Ole Chr., postbud 135
 lastbiler 105
 Latinskolen 203, 207
 Laursen, Hans, grosserer 26
 Leerhøj, Aage, bankassistent 304
 Lehmann, Henrik, amtmand 25, 261, 349
 Lemvig 49, 305
 Leth, Iver, cand. phil. 318
 Liimfjorden, dampskib 53
 Lilleby 380
 Lillegade 242
 Lille Torv 37, 127, 160, 164, 269, 292
 Limfjorden 14, 21, 31, 48, 50, 53, 64, 71, 155, 193, 281, 289, 308, 380, 382, 385, 398, 406
 Limfjordsøsterskompagniet 67
 Lindholm, Christiane 247
 Lindholm, Peter, amtsstueskriver 247
 Lindskog, Tage, lektor 207
 Linvald, Gunde, sparekassedirektør 284
 Lions Club 380
 livsform 88, 116, 118, 150, 151, 152
 Loldrup, Fr., entreprenør 143, 248
 Lomborg, A., skomager 247
 Lomborg, Kirsten, prædikant 247
 Lomborg, Kristian Larsen, herredsfuld-mægtig 247
 London-bus 187

Ippemarked 268
 Lorentzen, Mogens, manufakturhand-
 ler 134
 Ludvigsen, Julius 353
 Lufthavn 108, 268, 385
 Lund, A., apoteker 170
 Lund, Johan Grøn, redaktør 352
 Lund, mægler 51
 Lund, Rie, fabrikant 186
 Lundbo, Richard 205
 Lustrup, J. J., redaktør 289, 346, 357
 Lyager, Jens 153
 Lyhne, Ivar, urmager 38, 287
 Lyhne, Poul W. 153
 Lyhne, R., sagfører 332
 Lyngby 27, 63, 367
 Lyngby Thy Central 27
 Lynglund, Vidmar, præst 252
 lystbåde 26, 62, 72, 305
 Lustrup, fabrikant 175
 læbælte 159
 læger 98, 135, 214, 215, 223, 225
 læretid 146
 lærling 129, 145, 146, 148, 378
 Løgstør 21, 22, 54, 136, 143
 løn 67, 117, 119, 127, 129, 134, 164,
 166, 169, 171, 177, 179, 181, 205,
 315, 322, 324, 356
 Låne- og Discontobanken 172, 297

M

Madonna med barnet 399
 Madsen, Chr., entreprenør, hotel-
 ejer 87, 88
 Madsen, Daniel, skibstømrer 75, 160
 Madsen Ejsing, murer 332
 Madsen, Ella Bjerre 205
 Madsen, Erland, kunstner 283
 Madsen, Henry, bager 265
 Madsen, O., snedker 302
 Madsen, Oscar, maltgører 338
 Madsen, Th., murer 332, 334
 Magasin du Nord 81
 Make, James, arkitekt 172
 Malberg, Henrik, skuespiller 259
 Mangelsen, Jørgen 153
 manufakturhandel 162
 Margrethevej 87, 89
 Marienlyst 89
 marked 87, 123, 164, 166
 Markstræde 176
 Martensen, Hans L., biskop 252
 Martensen-Larsen, Fl., amtmand 174,
 344, 349, 351
 Matthiessen, Hugo, fotograf 78, 99,
 216
 medborgerhus 358
 Meibom, Frederik, gasværksbestyrer,
 motorsagkyndig 105
 Meldgård, Hanne 154
 Mellemgade 318
 Mellemmølle 89, 112, 258
 Mellemskolen 52, 197, 203, 204, 205,
 208, 280
 menighedspleje 214
 menighedsråd 220, 238
 Michelsen, sagfører 142
 Mielche, Hakon, globehandler 384
 Mikkelsen, Aksel, direktør, borg-
 master 40, 156, 186, 188, 224,
 261, 289, 338, 340, 341, 342, 343,
 345, 346, 351, 380, 382
 Mikkelsen, Britta 154
 Mikkelsen, Frederik, snedker 265
 Mikkelsen, Lisbeth 154
 Miltersen, Jørgen, redaktionssekretær
 343
 Mirabellavej 109
 Missionsforbundet 55, 253
 Missionshuset 235, 239
 Moder Jord 9, 287, 289, 290
 modernisme 279, 281
 Modstandsbevægelsen 362
 Morell, Jan, skoleelev 290
 Morell, N. A., regnskabsfører 380
 Mortensen, Anton, skolebetjent 338
 Mortensen, Johs., tømrermester 261
 Mortensen, Niels Rask 153
 Mortensen, Richard, kunstmaler 280
 motetkor 264
 Müller, N. V., professor 205, 248
 Müller, stadsdyrlæge 347
 Munk, Aksel, organist 264
 Munk, Jørgen, lektor 207
 Munkevej 56, 99, 181, 186, 198, 199,
 208, 216, 222, 282
 murermestervilla 110, 140
 Murernes Understøttelseskasse 321
 Murersvendenes Fagforening 170
 museum 78, 202, 263, 272, 273, 289
 musikforening 261, 262, 263, 264
 musikliv 258, 263, 264, 279
 muslingefiskeri 67
 Mylius-Erichsen, L., forfatter 400
 Mærkedahl, Grethe 299
 Mødrehjælpen 225
 Møller, A. H., dyrlæge 159
 Møller, A. M., præst 250
 Møller, Eigil, herreekviperingshandler,
 byrådsmedlem 288, 340, 342
 Møller, Kamma 205
 Møller, kommis 304
 Møller, N., ingeniør 56
 Møller, S. L. H., redaktør 15, 16, 205,
 321, 352
 Møller, sadelmager 172
 Møller, Wolf, skoleinspektør 126, 265
 Møllers Gård 159
 Møllevang 140
 Møllevej 14, 27, 76, 87, 88, 89, 95,
 115, 117, 118, 129, 132, 159, 354,
 355, 356
 Mørch, elværksbestyrer 264

Mågevej 119

N

nazister 363
 Neergaard, proprietær 319
 New Experimental College 349
 Nielsen, Aage Rosendal 349
 Nielsen, Aage, skomager 304
 Nielsen, Anita, søster 232
 Nielsen, Arnold 265
 Nielsen, Axel, tømmerhandler 266
 Nielsen, Bertha, byrådsmedlem 147,
 330, 332
 Nielsen, bestyrer 265
 Nielsen, Bodil 154
 Nielsen, Bodil, bibliotekar 274
 Nielsen, bryggeridirektør 332
 Nielsen, Chr., murer 321
 Nielsen, farver 175
 Nielsen, frk., lærer 203
 Nielsen, H. C., lektor 207
 Nielsen, H. P., lærer 203
 Nielsen, Helge, lektor 207
 Nielsen, Hjerrild, landsretssagfører 340
 Nielsen, Holger, overlæge 224
 Nielsen, J. C., snedker 173
 Nielsen, J., tømmerhandler 162
 Nielsen, Jesper, kolportør 235
 Nielsen, Johs., redaktionssekre-
 tær 154, 305
 Nielsen, Karen 27
 Nielsen, Knud 266
 Nielsen, Knud, drejer 182, 342, 379
 Nielsen, lærer 203
 Nielsen, Majnar S., forfatter 364, 365,
 369
 Nielsen, N. P., købmand 179, 182
 Nielsen, N. P., malermester 145, 147
 Nielsen, Sv. Eip 265
 Nielsen, Østergård, arkitekt 81
 Nilsson, Kjeld B. 153
 Nissen, Mogens 265
 Nissen, Morten 265
 Nissen, S. E. 283
 Nordentoft, boghandler 82
 Nordentoft, Elsebeth 154
 Nordentoft, P. C., købmand 47, 48,
 60, 166
 Nordthys Husholdningsforening 133
 Norn, Viggo, arkitekt 84, 167, 266
 Nors 24, 346
 Ny Carlsberg Fondet 275, 276, 282
 Nybye, proprietær på Øland 22
 Nyholm, premierløjtnant 21
 Nykøbing 26, 29, 31, 34, 49, 61, 66,
 67, 106, 206, 208, 224, 225, 266,
 296, 297, 298, 305, 353, 354, 397
 Nykøbing Roklub 305
 Nytorv 112, 167, 172, 229, 274, 304
 nytårsaften 12
 næringsfrihed 159, 164, 282

Nørby, Einar, kammersanger 261, 262
 Nørby, Niels, lærer 259
 Nørgaard, Chr. 334
 Nørgaard, lærer 203
 Nørgaard, Peter, vagtmester 334, 336, 338
 Nørgaard, Vagn E., skoleleder 268
 Nørgård, Gravers, overlærer 171
 Nørhaa 346
 Nørhaven-Nielsen, redaktør 334
 Nørreallé 109, 229
 Nørregade 14, 75, 86, 89, 96, 99, 100, 104, 105, 111, 124, 139, 211, 212, 213, 214, 231, 266, 303
 Nørrevang 89

O

Obel, Gunnar, biografdirektør 270, 271
 Oddeund 13, 65, 181, 403
 Odgaard, Anton, glarmester, byrådsmedlem 219
 Odgaard, Jens 219
 Odgaard, Jens Erik 219
 Odgaard, Jørgen 219
 Odgaard, Svend, glarmester, byrådsmedlem 261, 289, 332, 342
 Olesen, Chr., murer- og skorstensfejemester 81, 83
 Olesen, Ole Just 153
 olieselskaber 58
 Olsen, Alfred 265
 Olsen, Mads 78
 opstillingsmøder 337
 Ottesen, A., bogholder 304
 Ottesen, fiskeeksportør 66, 70
 Overgaard, M., skomagermester 336

P

Paludan, Jacob, forfatter 220, 390, 391, 393, 398
 Palæ Teater 269
 parcelhusbyggeri 110, 111
 Parken 89
 PCK 283
 Pedersen, Aage, fotograf 24, 25, 59, 83, 148, 187, 266, 330, 353
 Pedersen, Aage, typograf 353
 Pedersen, Carl, malermester 298
 Pedersen, fru, sygeplejerske 222
 Pedersen, Helena, medhjælper 219
 Pedersen, Henry, typograf 299
 Pedersen, Jens, malersvend 315
 Pedersen, Jens Ole, lektor 207
 Pedersen, Karl, malermester 265
 Pedersen, Knud 266, 379
 Pedersen, lærer 202
 Pedersen, Martin, kontorist 340
 Pedersen, Niels Andreas, skipper 49
 Pedersen, Orla, lektor 207

Pedersen, Ove 266, 391
 Pedersen, Søren, gårdskarl 164
 Pedersen, uldspinder 172
 Pedersen, Viktor 265
 Pedersen, Vilhelm 353
 Pedersen, Knud Korsgaard, adjunkt 207
 pengeinstitut 169, 173, 183
 Petersen, Fr., avlsbruger 334
 Petersen, H. Gyde, billedhugger 331
 Petersen, lærer 203
 Petersen, Ove, malermester 338, 340
 Petersen, pottemager 322, 326
 Petersen, S. M., barber 17
 Petersen, Sidsel Marie 340, 342
 Petersen, Svend Åge 205
 pigeskole 204
 Pinsekirken Elim 253
 Plantagen 94, 109, 124, 135, 142, 143, 150, 260, 261, 264, 266, 271, 287, 311, 315, 331
 Plantagevej 86, 164, 199, 203, 204, 205, 259, 368, 379
 polio 223
 Politiken 402, 403
 Politikens Telegramhal 173
 politistation 84
 Pontoppidan, Mariane 140
 pornografi 393
 postdiligence 31, 257
 posthus 26, 58, 79, 355, 362, 368
 Poulain, fransk flyer 28
 Poulsen, Chr., maskinsmed 143
 Poulsen, Dagmar 231
 Poulsen, Emil, fisker 71
 Poulsen, Erik, vævemester 180, 216, 304
 Poulsen, frk., lærer 203
 Poulsen, Jakob, fabrikant 176
 Poulsen, Lone 154
 Poulsen, Olaf, skuespiller 259
 Poulsen, P. O., direktør 177
 Poulsen, Poul 153
 Poulsen, Poul Kr., kolportør 235
 Poulsen, Poul Kristian, vævemester 231
 Poulsen, Poul, slagtersvend 340
 Poulsen, Richard, fisker 71
 Poulsen, Steffen, hotelejer 143, 145, 259, 260
 Preuss, Marie, lærerinde, byrådsmedlem 330, 332
 Prinsesse Margrethe 156, 261
 Prior, H. P., skibsræder 54
 Prior, Magdalene 140
 Prohaska, købmand 12, 173, 332
 Provinsens Censurerede Kunststudstilling 283
 prøvevalg 330
 pumpe 91, 94, 96

R

Radikale 339
 radioapparat 127
 Rafn, apoteker 262
 Ramsgård, Karen 154
 Rasmussen, Chalmer, bankdirektør 342
 Rasmussen, Henrik, bogtrykker 321
 Rasmussen, Laurits, bronzestøber 331
 Rasmussen, teaterdirektør 259
 rationering 367
 Ravnemoose, N., redaktør, byrådsmedlem 334, 336
 Ravnemoose, Wilhelm, redaktør, byrådsmedlem 221, 302, 311
 Realskolen 142, 164, 175, 197, 199, 203, 204, 205, 206, 248, 274, 309, 347, 368
 Redsted, N. C., skomager 80
 Reenberg, Knud, maler 145
 Refn, lektor 341
 Refsgaard, Henning, adjunkt 207
 Refsvej 110
 rejsebiograf 269
 Rekreatiøns hjemmet 85, 107, 228, 385
 rendesten 90, 96
 renovation 93, 94, 335
 rensningsanlæg 109
 Retsforbundet 338, 339
 revy 16, 260
 Rie Konfektion 187
 Riffbjerg, Klaus, forfatter 398
 Riis, Niels, skatterådsformand 340
 Ringkøbing Amt 350
 Rohde, Nicolai Wilhelm, provst 235, 236
 Roklubben 304
 Rolighed 28, 29
 Roligheds Mark 30
 Rosenkrantzgade 15, 87, 238, 269
 rosport 305
 Royalteatret 361, 374, 379
 rundskue 136
 Rungsted Statsskole 207
 rutebil 25, 32, 103, 392
 Rutebilstationen 31, 32, 103
 Rye, Dagny 299
 Ryming, Aage, stenhugger 266
 Ryming, Chr., musikdirektør 135, 257, 265, 266
 rækkehus 108, 117
 Rødbrø, købmand 173
 Røde Kors 31, 43, 276
 rødspætter 69
 Røgild, Arne, fuldmægtig 342
 Rådhusstræde 128

S

Samv. Fagforeninger 318, 324, 386

- Sandbæk, Anna 131
 Sandemose, Aksel, forfatter 397
 Sanderhoff-Jensen, stenhugger, byrådsmedlem 105, 175, 176, 180, 182, 334, 336, 338
 Sangernes Hus 260
 sangforening 264
 Santal-mission 249
 Scavenius, J., minister 318
 Schade, Jens August, forfatter 398
 Scharling, Erik, manufakturhandler 266
 Scharling, fotograf 85, 112, 144, 156
 Scharling, Richard 266
 Schilling, lokomotivfører 259
 Seefliegerhorst 43
 sejlskibe 49
 seilbetjening 376, 377, 393
 Sennels 345
 Sennelsvej 109
 Septemberforliget 326
 servicestation 184
 Siddende Kvinde 9, 287, 288, 290, 291
 Silkeborg 354
 Silo 253
 Simons Bakke 97, 98, 137, 266
 Simony, Johan Fr., amtmand 349
 sjægt 12, 57, 62, 63, 66, 348
 Sjøgren, fattiglem 215
 Sjølander, Axel, præst 250
 Sjørring 14, 142, 317, 331, 346, 352
 Skaalum, fuldmægtig 340
 Skaarup, urmager 172, 332
 skattebog 221
 skartelliste 15
 skattely 348
 skatteprocent 342
 skibsfart 53, 57
 skibstyper 48
 skibsværft 59, 61
 Skien Skolemusikk 268
 Skinshøj, overlærer 175
 skinnebus 25
 Skinnerup 23, 235, 250, 251, 345, 346
 Skive 353
 Skjoldborg 345, 346
 Skolebiblioteksforeningen 276
 Skolegade 198, 248, 249, 272
 skoletandpleje 225
 skolevæsen 348
 Skov, Jørgen 153
 Skov, lærer 203
 Skov-Kirsten (Lomborg), prædikant 247
 Skovbakken 124, 125
 Skoven 146
 Skovgade 17, 37, 123, 124, 128, 140, 145, 146, 228, 269, 270, 347, 349, 350, 358, 374
 Skovsgaard, regnskabsfører 336
 skudeskipper 47
 skulptur 235, 275, 279, 280, 281, 282, 286, 287, 288, 289, 290, 291
 Skyum 349
 skøjtebane 125
 Slagtehus, Det offentlige 57, 58
 slagteri 17, 24, 53, 58, 59, 69, 98, 147, 180, 215, 281
 slæbested 55
 Smedens Bakke 75, 76
 Smith, Arne, fabrikant 186, 363
 Smith, Valdemar, manufakturhandler 181
 Smithsons Tricotagefabrik 181
 Snedsted 253, 346
 Snejstrup, Chr. 219
 Snejstrup, Gudrun 219
 Snejstrup, Maren 219
 Socialdemokraten 353
 Socialdemokratiet 332
 Socialdemokratisk Forening 322
 socialrådgiver 225
 Sofievej 138
 sognekommuner 348
 sogneråd 345
 Solbakken 112, 140
 Solbakkevej 88, 303
 Solberg, Karl, broilægger 265
 Solvang 89
 Sommerlyst 136, 143, 146, 181, 183, 259, 260
 sommerrevy 260
 Sonne, H. C., provst 219, 246, 247
 Sonnichsen, frk., lærer 201
 Sorø Akademi 199, 205
 Soya, C. E., forfatter 395
 Spangberg, N. L., grosserer, byrådsmedlem 68, 166, 167, 173, 176, 211, 229, 230, 261, 273, 332
 Spangbergsvej 117, 377
 Spanggaard, lærer 199, 203
 spaniensfrivillige 33, 39, 117
 Spanske Syge 33, 242, 243, 273, 274, 309
 sparekasse 172, 185
 Sparekassen for Thisted Amt 284
 Specialarbejderskolen 186
 spejdere 153, 154
 spildevand 90, 91, 98
 spleth, byrådsmedlem 334
 sport 296
 sportsfester 304
 Sputnik 377
 spædbørnsdødelighed 225
 Stadion 65, 154, 296, 300, 301, 302, 303
 Stage, Jan, forfatter 363
 Stage, Verner, renseriejer, byrådsmedlem 340, 342
 Stagstrup 346
 Statens Kunstfond 282, 288
 Statstelefonstationen 26
 statue 155, 280, 306, 331, 399
 statue af Merkur 82
 Stauning, Thorvald, statsminister 136, 307
 Steffensen, Henry, maler 145
 Steffensen, Jens, fotograf 58, 117, 119, 133, 152, 156, 184, 186, 187, 188, 189, 208, 228, 267, 268, 271, 386
 Steffensen, Knud Aage, murermeister 342
 Steincke, K. K., minister 222
 Steisig, giarmester 229
 Stenbjerg 320
 Stensgård, Erling, statsbibliotekar 392, 395
 Store Onsdagsmarked 164, 165
 Store Torv 26, 27, 75, 80, 81, 82, 83, 102, 103, 105, 125, 145, 149, 155, 162, 165, 172, 184, 185, 200, 208, 267, 275, 280, 284, 320, 329, 331, 348, 362, 370, 389, 390, 392, 395, 399
 Storegade 18, 80, 82, 84, 85, 97, 103, 104, 135, 143, 150, 152, 172, 186, 200, 258
 Storlockouten 265, 324
 Storodde 188, 189, 381, 384
 Strand, Chr., skibsbygger 60, 61
 Strandgade 75, 80, 103, 104, 136, 142, 159
 stranding 15
 Strandvejen 55, 56, 57, 58, 59, 68, 86, 147, 303
 Stricker, translator 163
 Struer 27, 49, 54, 60, 67, 207, 208
 strømforsyning 324
 Strømgade 242, 243, 244, 253, 365
 studenter 207
 stuk 81, 82, 84
 Styrbech, Henry 222
 Støjberg, Chr. J., margarinefabrikant, byrådsmedlem 336, 338, 367
 sundhed 96, 104, 131, 135, 137, 189, 191, 192
 Sundhedskommissionen 189, 190, 215, 217, 218
 sundhedspleje 225
 Sunesen, Jens 350
 Svankjær, Aksel, lejrchef 386
 Svendehjemmet 217, 218
 svendeprøver 170
 Svendsen, Ditte 154
 Svinkjov 206
 svømmehal 306
 svømming 306
 Sygehuset 31, 97, 105, 112, 131, 186, 215, 223, 224, 225, 268, 276, 348, 394
 sygekasse 222, 347

Synopal 186, 187, 188
 systue 132
 Søbadet 98, 306, 378
 Søbrinken 193
 Søe, H. Chr., herreekviperingshand-
 ler 275
 Sømandsforeningen 148, 151
 søndagsskole 235
 Sønder, reservelæge 340
 Sønderbakken 63
 Søndergaard, buntmager 332
 Søndergaard, Ejnar, manufakturhand-
 ler 182
 Søndergaard, Ester, dommer 342
 Søndergaard, Jens, fisker 71
 Søndergaard, Niels, buntmager 238
 Søndergaard, Niels Smed, landinspek-
 tør 107
 Søndergade 75
 Søndergård, Hanne 154
 Søndergård, Åse 154
 Sønderhaa 346
 Søndre Kirkegård 33, 36, 38, 235
 Sørensen, Anna, bestyrer 232
 Sørensen, Anton, købmand 96, 160,
 164, 338
 Sørensen, Børge Visby 266
 Sørensen, Bigil Visby 153
 Sørensen, Emma, husassistent 229
 Sørensen, Gotfred 205
 Sørensen, Holger, direktør, byrådsmed-
 lem 223, 265, 334, 335, 336
 Sørensen, Inger 299
 Sørensen, Jens, tømrermester 332
 Sørensen, Johs., biografejer 270
 Sørensen, Kristen 265
 Sørensen, Kristian 265
 Sørensen, Peter 295
 Sørensen, Peter, bagermester 265
 Sørensen, Poul, minister 350
 Sørensen, Theodor 265
 Sørensen, Thorkild, skomager 265
 Sådan er vi ikke - film 378

T

Taabbel, fiskeeksportør 12, 65
 Taabbel, Poul, fiskeeksportør 66
 Taabbel, Viggo 66
 Tachau, Adolph, agent 70, 305
 Tågen, Emma 36
 talefilm 270
 Tandrup, Fritz 265
 Tange, cigarhandler 265
 teater 258
 teaterbygning 167, 261
 Teaterfonden 261, 275
 teaterliv 258
 Teknisk Skole 146, 147, 229, 272,
 276
 telefon 26, 27, 199
 telefoncentral 26, 27, 252, 253

telefondamer 27
 telegraf 26, 317
 telegrafstation 26
 tennis 296
 Thinggaard, Niels, post 31
 Thisted Amatørteater 261
 Thisted Amts Børne- og Pleje-
 forening 220
 Thisted Amts Dagblad 16
 Thisted Amts Motorklub 404
 Thisted Amts Tidende 319, 352, 358
 Thisted Amtsavis 352, 353
 Thisted Amtsråd 350
 Thisted Andelsboligforening 100, 101,
 109
 Thisted Arbejderforening 179, 274,
 292, 325, 326, 376
 Thisted Banegård 13, 108
 Thisted Bank 11, 172, 173
 Thisted Dagblad 358
 Thisted Dampmølle 75, 105
 Thisted Folkekor 363
 Thisted Foredragsforening 274
 Thisted Garden 267, 268
 Thisted Gymnastikforening 295
 Thisted Handelsforening 160, 163,
 177
 Thisted Haveselskab 140
 Thisted Håndværkerforening 92, 170,
 264, 325
 Thisted Idræts-Klub 297
 Thisted Kirke 254
 Thisted Landsogn 344, 345, 346, 347,
 352
 Thisted Menighedspleje 214
 Thisted Motetkor 264
 Thisted Roklub 304
 Thisted Sangforening 264
 Thisted Socialdemokrat 353
 Thisted Storkommune 351
 Thisted Teater 258
 Thisted Varmeforsyning 117, 118
 Thisted-pigen 280
 Thomassen, N. L., lektor 207
 Thomsen, Cecilie, bestyrer 250
 Thomsen, H. D. 26
 Thomsen, Hans, hønseriejer 192
 Thomsen, Henry, kontorbestyrer 181
 Thomsen, Herluf, biografejer 269
 Thomsen, Inger 299
 Thomsen, Olga, biografejer 269
 Thomsen, Th., sagfører 334
 Thorndal, Jette 211
 Thorsgade 86
 Thy Hallen 306
 Thy Telefon 27
 Thybanen 13, 22, 25, 81, 316
 Thyboforeningen 396
 Thyborøn 21
 Thygesen Jensen 304
 Thykier, købmand 173
 Thylandske Provinsial-bibliotek

265, 274
 Thyparken 253
 Thøgersen, Rita 154
 TIK 297, 304
 TIK-håndbold 298
 Tilsted 235, 246, 253, 279, 344, 346
 tilsynsråd 348
 Tingstrupvej 9, 11, 167, 186, 261,
 271, 275, 286, 287, 288, 289, 291,
 380, 384
 Tivoli 138, 382
 tobaksfabrik 17, 37, 199, 211
 Todbøl 14
 Toft, H. C., minister 190, 191
 Toft, L., dyrlæge 174, 176
 Toftdahl, L., maskinarbejder 338
 Toftdahl, Th. 25
 Toldbodgade 26, 58, 181, 183, 184,
 186, 279, 283
 toldbom 9, 75, 76
 Tolderlund, Ingeborg 75, 261, 262
 toldgrænse 75, 78
 toldvagtsskib 48
 Tonning, H. H., forpagter 67
 Topps Trylleshov 374
 Tordenskjoldsgade 27, 96, 253
 Torp 128, 139, 347
 Torvegade 376
 trafik 11, 31, 103
 tuberkulose 43, 214, 215, 331
 tuberkulose-sanatorium 43
 turisme 385, 391, 392
 Turist- og Forskønnelsesforenin-
 gen 83, 84, 224
 Turistforeningen 84, 358, 398
 turistkontor 182
 Tutein, folketingsmand 320
 TV 373
 Tvorup 346
 Tygesen, Thorkild 219
 typografer 321
 Tyragergade 86
 tyskerbarak 226
 Tømmerkrigen 16

U

Ubbesen, Peter 353
 Uchtomsky, Ira, fyrstinde 393
 Uchtomsky, Wladimir, fyrste 393
 udstykningsforeninger 89
 udvandring 33, 34, 35, 38, 182
 Uglegylp 354, 405
 uldspinderi 112, 174, 175, 176, 324
 Undén, Gotfred, fabrikant 175
 Undén, J. M., fabrikant 175
 Undéns Klædefabrik 174
 Ungarnshjælpen 373
 Ungdommens Fællesråd 379
 ungdomsbyråd 379
 ungdomsforening 379
 ungdomsskollegium 378

ungskue 105, 189, 380, 381

V

vaccination 223
 Valdemarsfest 136, 151, 266
 valg 327
 valgret 348
 valgsystem 327
 valgtryk 155, 319
 Valter og Buster 270
 Vandbygningsvæsenet 53
 Vandet 23, 345
 Vandet, Chr., arbejdsmand 265
 Vandet Plantage 221
 vandtårn 345
 vandværk 92, 368
 Vang 346
 Vangsa 356
 Vangsgaard, Chr. 265
 Vangsgaard, Jens 265
 velgørenhed 217, 219
 Velgørenhedsselskabet 202, 217
 venskabsby 263
 Venstre 330
 Venstrevælgerforeningen 24, 319
 Vestergaard, Bertel 10
 Vestergaard, Chr., bankdirektør 323, 400
 Vestergaard, Ejgild, maler 145
 Vestergaard, Jørgen, filminstruktør 11, 265, 354
 Vestergaard, Niels Eigil 153
 Vestergaard, Poul, ingeniør 264
 Vestergade 34, 70, 75, 76, 78, 81, 82, 91, 104, 115, 118, 123, 126, 128, 134, 135, 148, 150, 152, 154, 155, 159, 160, 161, 164, 165, 170, 172, 173, 238, 247, 249, 250, 269, 322, 355
 Vestergades Brugsforening 126, 128, 160, 164, 165
 Vesterhavet 21, 100, 141
 Vesterstræde 78, 79, 266
 Vestervig 27, 183
 Vestre Dyrskeplads 300, 301, 302
 Vestre Kirkegård 95
 Vestre kommunale Badeanstalt 98
 Vestre Skole 198, 361
 Viborg 353
 Viborg Amt 350
 Vig, Maren 211
 Vigsø Bugt 21
 Vilsund 31
 Vinkelstræde 172
 Vinterly 382
 Visby, Holger, borgmester 186
 Visby, Preben 266
 Vognsen, Jensine 146
 Vorupør 26, 31, 106, 367
 VU 378
 vækkelse 239, 246, 253

vælgermøde 103, 316, 336
 værnemager 362, 367
 værtshus 280, 330, 364, 365

W

Wandall-Holm, Iboja, flygtning, forfatter 44
 Wandall-Holm, Otto, amtsfuldmægtig 44
 wc 96, 97, 118
 Westergaard, Chr. 382
 Westh-Hansen, Birgitte, bibliotekar 274
 Willadsen, Axel 174
 Windfeld, Bent, lektor 207
 Winthersmølle 96, 132, 140, 347
 Winthersmøllevej 128, 192, 347
 Woei, Cai M., forfatter 392
 Worm, teaterdirektør 259

Y

Yde-Poulsen, Alfred, kontormedhjælper 304
 Yde-Poulsen, sagfører 173
 Yde-Poulsen, Søren 304
 Ydre Mission 235

Z

Zacho, konsul 173
 Zacho, Søren, missionær 160, 239
 Zeuthen, departementschef 350
 Zoll, fru 144

Ø

ØB 303, 304
 Øland 22, 49
 ølbryggeri 17
 Ørnen, dampskib 54
 Østbyens Boldklub 303
 Østerbakken 75, 87, 89, 186, 208, 213, 215, 384, 386
 Østerbakkens Boldklub 213
 Østerbye, malermester, byrådsmedlem 62, 89, 161, 254, 332, 334
 Østergaard, bestyrer på fattiggården 215
 Østergaard, Einar, renseriejer 342
 Østergade 75, 161, 163, 166, 174, 175, 212, 217
 Østergård, Lone 154
 Østermøllevej 382
 østersfiskeri 48, 66
 Østerskompagniet 67
 Østre Dyrskeplads 61, 109, 295, 303, 385, 386
 Østre Havn 56, 57, 60, 61, 68, 69
 Østre kommunale Badeanstalt 98
 Østre Ringvej 187
 Østre Skole 112, 198, 207, 208, 339

Å

Åbrinken 253
 Ågade 86, 241
 ålefiskeri 63